

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1954

ANDRA KAMMAREN

Nr 22

21—22 maj.

Debatter m. m.

Fredagen den 21 maj fm.

	Sid.
Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.	5

Fredagen den 21 maj em.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. (Forts.)....	85
Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker	127
Ändring i förordningen ang. tillverkning och beskattning av malt-drycker m. m.	129
Alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m.	130
Främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m. . .	132
Vissa anslag till nykterhetsvården m. m.	138
Förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare	142
Statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag m. m. . .	145

Lördagen den 22 maj.

Organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m.: Principer och organisation	150
Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel:	
Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1954/55.....	157
Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna	158
Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga	184
D:o: Anskaffning av tygmateriel m. m.	184
D:o: Underhåll av tygmateriel m. m.	185
D:o: Hemvärnets avlöningar	186
Marinen: Övningar m. m.	186
D:o: Fartygsbyggnader	186
D:o: Anskaffning av vapenmateriel m. m.	187

	Sid.
Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.	188
Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar	189
Bidrag till Stockholms högskola	191
Vissa anslag till folk- och småsköleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare	192
Folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m.	219
Inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.	220
Anslag till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverks- mästare	221

Samtliga avgjorda ärenden.

Fredagen den 21 maj fm.

<i>Särskilda utskottets</i> utlåtande nr 1, ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.	5
--	---

Fredagen den 21 maj em.

<i>Särskilda utskottets</i> utlåtande nr 1, ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. (forts.)	85
— nr 2, ang. anslag till aktieteckning i ett för riket gemensamt detalj- handelsbolag för rusdrycker	127
— nr 3, ang. anslag till en upplysningskampanj i samband med över- gången till en friare försäljning av rusdrycker	127
— nr 4, ang. förslag till förordning om ändring i vissa delar av för- ordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.	129
— nr 5, ang. alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m.	130
— nr 6, ang. anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m.	132
— nr 7, ang. förslag till lag om nykterhetsvård m. m.	138
— nr 8, ang. vissa anslag till nykterhetsvården m. m.	138
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 25, om förhöjd tjänsteställning åt riks- dagens postvaktmästare	142
— nr 26, ang. förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m.	145
nr 29, ang. statsgaranti för lån till hantverks- och småindustri- företag m. m.	145
— nr 31, ang. pension till extra tjänstemannen i riksgäldskontoret N. O. E. Wigren och avskedsersättning till f. d. extra tjänsteman- nen å riksdagens ekonomibyrå G. W. R. Thorell	149

Lördagen den 22 maj.

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 133, ang. organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m.	150
— nr 4, ang. utgifter under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde	157
— nr 134, ang. vissa avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln m. m.	188
— nr 135, ang. löne- och pensionsförmåner för personal å försvarets reservstater	191
— nr 136, ang. anslag till driftkostnader för mät- och avmagnetiseringsstationer	191
— nr 137, ang. vissa anslag till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m.	191
— nr 138, ang. vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna	192
— nr 139, ang. vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m.	219
— nr 140, ang. folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m.	219
— nr 141, ang. inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.	220
— nr 142, ang. anslag till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare	221
— nr 143, ang. vissa anslag under femte huvudtiteln	223

Fredagen den 21 maj.

Kl. 10.00.

§ 1.

Justerades protokollen för den 14 och den 15 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Greve Torgil von Seth är på grund av sviter efter hjärnskakning förhindrad deltaga i riksdagens arbete 20/5—29/5 1954, vilket härmed intygas.

Stockholm d. 15/5 1954.

Tore Hofman-Bang,
leg. läk.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr von Seth från och med den 20 till och med den 29 innevarande maj.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 4 och 133—150, bankoutskottets utlåtande nr 32 samt första lagutskottets utlåtande nr 25.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Rimås* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående befatningen som förste arkivarie och statsheraldiker.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 151, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av föredragande departementschefen, statsrådet Sköld, enligt samma protokoll förordade riktlinjer för den framtida nykterhetspolitiken;

dels ock antaga vid propositionen följande förslag till

1) rusdrycksförsäljningsförordning;

2) ölförsäljningsförordning;

3) förordning om ändring i förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker; samt

4) förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner:

inom första kammaren

nr 416 av herr *Falk*,

nr 418 av herr *Larsson, Sigfrid m.*

fl.,

nr 422 av herr *Göransson* och fru

Gärde Widemar,

nr 423 av herr *Åman,*

nr 426 av herr *Carlsson, Georg,*

nr 427 av herrar *Huss* och *Ohlson,*

nr 428 av herr *De Geer m. fl.,*

nr 429 av herrar *De Geer* och *Osvald,*

nr 430 av herr *Jonsson, Jon,*

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

nr 431 av herr *Magnusson m. fl.*,
 nr 432 av herr *Magnusson m. fl.*,
 nr 433 av herr *Bengtson m. fl.*,
 nr 434 av herrar *Lundgren och Magnusson*,
 nr 435 av herr *Lundgren*,
 nr 436 av herrar *Lundgren och Svärd*,
 nr 437 av herr *Ohlsson, Ebbe, m. fl.*,
 nr 438 av herr *Bengtson m. fl.*,
 nr 439 av herrar *Eliasson och Werner*,
 nr 440 av herr *Svedberg, Erik*, och herr *Olsson, Erik*,
 nr 441 av herr *Hesselbom*,
 nr 442 av herr *Persson, Karl, m. fl.*,
 samt
 nr 445 av herr *Sunne m. fl.*, även inom andra kammaren
 nr 534 av herr *Hansson i Önnarp m. fl.*,
 nr 535 av herrar *Fast och Pettersson i Norregård*,
 nr 542 av herr *Rylander m. fl.*,
 nr 546 av herrar *Lindberg och Spångberg*,
 nr 547 av herrar *Munktell och Östlund*,
 nr 548 av herr *Hammar m. fl.*,
 nr 549 av herr *Senander m. fl.*,
 nr 550 av herrar *Hamrin och Rimås*,
 nr 551 av herr *Gustafson i Göteborg m. fl.*,
 nr 552 av herr *Hamrin*,
 nr 553 av herrar *Hedqvist och Lindberg*,
 nr 554 av herr *Dickson*,
 nr 555 av herr *Hansson i Skegrie m. fl.*,
 nr 556 av herr *Magnusson m. fl.*,
 nr 557 av herr *Rimmerfors m. fl.*,
 nr 558 av herrar *Munktell och Svensson i Krokstorp*,
 nr 559 av herrar *Widén och Löf-roth*,
 nr 560 av herr *Rimmerfors m. fl.*,
 nr 561 av herr *Håstad*,
 nr 562 av herr *Christenson i Malmö m. fl.*,

nr 563 av herr *Stenberg*,
 nr 564 av herrar *Stenberg och Nihlfors*,
 nr 565 av herrar *Dahlén och Königsson*,
 nr 566 av herr *Gustafsson i Borås m. fl.*,
 nr 567 av herrar *Agerberg och Elias-son*,
 nr 568 av herrar *Cassel och Nilsson i Göingegården*,
 nr 569 av herr *Engkvist m. fl.*,
 nr 570 av herrar *Svensson i Vä och Jansson i Benestad*,
 nr 571 av herrar *Nilsson i Göteborg och Svensson i Alingsås*,
 nr 572 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.*,
 nr 573 av herr *Nyberg*,
 nr 574 av herrar *Svensson i Ljungkile och Rimmerfors* samt
 nr 575 av herr *Adamsson*.

Utskottet hade i samband med propositionen till behandling förehått jämväl två före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen nr 111 i första kammaren av herr *Lundqvist m. fl.* och nr 142 i andra kammaren av herr *Nilsson i Bästekille m. fl.* angående rätt att tillverka och försälja ciderdrycker.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med de avvikelser som föranleddes av utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden, godkänna de av föredragande departementschefen enligt förevarande proposition, nr 151, förordade riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken;

B) att riksdagen måtte — med förklarande, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom propositionen framlagda förslagen till rusdrycksförsäljningsförordning och ölförsäljningsförordning — för sin del antaga av utskottet framlagda förslag till

1) rusdrycksförsäljningsförordning;

2) ölförsäljningsförordning;

3) förordning om ändring i förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angä-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ende försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker; samt

4) förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker;

C) att motionerna I: 111, 416, 418, 422, 423, 426—442, II: 142, 534, 535, 542, 546—573 och 575 samt I: 445 och II: 574 — de båda sistnämnda såvitt de hänförde sig till propositionen nr 151 — i den mån de icke bifallits eller besvarats genom vad utskottet hemställt under A) och B), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet hade fogats ett flertal reservationer.

Beträffande de genom propositionen framlagda förslagen i deras helhet hade en reservation, betecknad I), avgivits av herr *Elowsson, Nils*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att

A) avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 151;

B) hemställa hos Kungl. Maj:t att företaga en ny utredning rörande nykterhetspolitiken, avseende ett fortsatt tillbakaträngande av spritbruket i landet; samt

C) anse de i anledning av propositionen väckta motionerna besvarade genom vad sålunda hemställes.

Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle 14 § rusdrycksförsäljningsförordningen få följande lydelse:

14 §.

Detaljhandelsbolaget äger efter hörande av den rådgivande nämnden besluta angående utminuteringsställenas antal och förläggning.

Utminuteringsställe må dock ej finnas annorstädes än i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

Konungen eller, efter Konungens förordnande, kontrollstyrelsen äger medgiva undantag från bestämmelsen i

andra stycket, när särskilda skäl därtill äro.

I en av herrar *Wahlund, Lundqvist, Franzén, Huss, Onsjö* och *Braconier* avgiven, med VII) betecknad reservation hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 14 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

14 §.

Detaljhandelsbolaget äger efter hörande av den rådgivande nämnden besluta angående utminuteringsställenas antal och förläggning.

17, 18 och 19 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag erhålla följande lydelse:

17 §.

Vid utminutering må rusdrycker icke utlämnas till köpare på utminuteringsställe eller försändas till utlämningsställe eller till köpare, förrän betalning för varan erlagts, och, där ovisshet råder om hinder enligt 18 § föreligger, köparens födelsetid och födelsenummer blivit styrkta medelst skattekort eller annan av myndighet utfärdad handling eller ock handling som enligt föreskrift av kontrollstyrelsen må godtagas såsom bevis härom. Utlänning, som ej har födelsenummer, skall styrka nationalitet och födelsetid medelst pass eller annan av myndighet utfärdad handling.

18 §.

Rusdrycker må ej utminuterats till den som icke fyllt tjuguet år och ej heller till person, beträffande vilken förordnats att rusdrycker ej må utminuterats till honom.

19 §.

Rusdrycker må ej utlämnas till den som är synbarligen berörd av alkoholkhaltiga drycker eller annat berusningsmedel. Utlänning av rusdrycker må vägras när särskild anledning till misstanke föreligger, att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon.

Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som ej fyllt aderton år. Den som på

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

grund av förordnande som i 18 § sägs ej själv må inköpa rusdrycker må ej heller vara ombud.

Utskottet hade beträffande dessa paragrafer föreslagit denna avfattning:

17 §.

Vid utminuteri må rusdrycker icke utlämnas till köpare på utminuteringsställe eller försändas till utlämningsställe eller till köpare, förrän betalning för varan erlagts.

18 §.

Rusdrycker må ej utminuteri till den som kan antagas ej hava fyllt tjuuett år.

Utminuteri må vägras den som, enligt underrättelse som kommit utminuteringsstället till handa, av nykterhetsnämnd förbjudits att inköpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget.

19 §.

Rusdrycker — — — någon.

Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som kan antagas ej hava fyllt aderton år.

Föreligger beträffande ombud förhållande som i 18 § andra stycket sägs, må utlämning av rusdrycker vägras.

I en av herrar *Sundelin, Englund* och *Svensson* i Ljungskile avgiven, med VIII) betecknad reservation hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del antaga dels 17 och 19 §§ förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen, dels ock följande lydelse av 18 §.

18 §.

Rusdrycker må ej utminuteri till den som icke fyllt tjuuett år och ej heller till person, beträffande vilken vederligen förordnats att rusdrycker ej må utminuteri till honom.

21 § rusdrycksförsäljningsförordningen skulle enligt utskottet förslag lyda sålunda:

21 §.

Önskar någon inköpa visst slag av rusdrycker som ej hålles i lager av detaljhandelsbolaget eller partihandels-

bolaget, och ställer han erforderlig säkerhet för betalningens fullgörande, skall varan anskaffas, om så lämpligen kan ske och hinder icke möter till följd av bestämmelsen i 69 §.

Beträffande denna paragraf hade en reservation, betecknad IX), avgivits av herr *Huss*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka i anslutning till det yrkande om uteslutande av 69 §, som framställts i den i det följande omförmälda reservationen XIV), hemställt att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 21 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

21 §.

Önskar någon inköpa visst slag av rusdrycker som ej hålles i lager av detaljhandelsbolaget eller partihandelsbolaget, och ställer han erforderlig säkerhet för betalningens fullgörande, skall varan anskaffas, om så lämpligen kan ske.

Enligt utskottets förslag skulle 38 § rusdrycksförsäljningsförordningen er- hålla denna avfattning:

38 §.

När det finnes påkallat av särskilda förhållanden, äger länsstyrelsen vid tillstånd meddelande, jämte det länsstyrelsen fastställer av kommunen föreslagna inskränkningar enligt 31 §, lämna föreskrifter rörande utskänkingen, dock ej av sådan art som angives under 1) — 3) i andra stycket av nämnda paragraf.

I en med X) betecknad, av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier* avgiven reservation hade hemställts att riksdagen för sin del måtte antaga följande lydelse av 38 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

38 §.

När det — — — nämnda paragraf.

Länsstyrelsen skall, när tillstånd till årsutskänking meddelas detaljhandelsbolaget, lämna föreskrifter om det företräde, som vid utskänkningsrättighetens överlåtelse till restauratör skall gälla

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

mellan dem som enligt 27 § gjort anmälan om sådan utskänkning.

40 § 3 mom. hade i utskottets förslag följande lydelse:

40 §.

3 mom. I fråga om restaurang eller avdelning därav, som med hänsyn till beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att anse som folkrestaurang, må rätt till utskänkning som omfattar alla slag av rusdrycker endast överlåtas på ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen (*restaurangbolag*). Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

Rätt till utskänkning skall även eljest överlåtas på restaurangbolaget, när så finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning.

I fråga om detta författningsrum hade en reservation, betecknad XI), avgivits av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 40 § 3 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

40 §.

3 mom. I fråga om restaurang eller avdelning därav, som med hänsyn till beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att anse som folkrestaurang, må rätt till utskänkning som omfattar alla slag av rusdrycker, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, endast överlåtas på ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen (*restaurangbolag*).

Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

Beträffande 46 § 2 mom. hade utskottet föreslagit följande lydelse:

46 §.

2 mom. Spritdrycker och starköl må utskänkas endast i samband med måltid.

Föreskrifter angående lägsta pris å sådan måltid utfärdas av kontrollstyrelsen. Styrelsen må vidare i mån av be-

hov utfärda anvisningar till vägledning vid tillämpningen av bestämmelsen i första stycket.

Konungen må beträffande utskänkingsställen på viss ort eller inom visst område för rättighetsinnehavare som göra ansökan därom medgiva undantag från stadgandet i första stycket. I fråga om sådan ansökan skola bestämmelserna i 27 och 28 §§ äga motsvarande tillämpning. Medgivande må ej lämnas om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker och starköl utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

I en av herrar *Franzon*, *Lundqvist*, *Huss*, fru *Ewerlöf*, herrar *Helén* och *Braconier* avgiven reservation, betecknad XII), hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 46 § 2 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

46 §.

2 mom. Spritdrycker må utskänkas endast i samband med måltid.

Föreskrifter angående lägsta pris å sådan måltid utfärdas av kontrollstyrelsen. Styrelsen må vidare i mån av behov utfärda anvisningar till vägledning vid tillämpningen av bestämmelsen i första stycket.

Konungen må beträffande utskänkingsställen på viss ort eller inom visst område för rättighetsinnehavare som göra ansökan därom medgiva undantag från stadgandet i första stycket. I fråga om sådan ansökan skola bestämmelserna i 27 och 28 §§ äga motsvarande tillämpning. Medgivande må ej lämnas om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

som provas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

47 § 1 mom. skulle enligt utskottets förslag erhålla följande lydelse:

47 §.

1 mom. Rusdrycker må ej utskänkas före klockan 12 å söckendagar samt ej före klockan 13 å sön- och helgdagar.

Herrar *Sundelin*, *Englund* och *Svensson* i Ljungskile hade i en med XIII) betecknad reservation hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 47 § 1 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

47 §.

1 mom. Spritdrycker må ej utskänkas före klockan 16. Å sön- och helgdagar samt dag före sön- eller helgdag må dock utskänkningen börja klockan 14.

Vin och starköl må ej utskänkas före klockan 12.

Enligt utskottets förslag skulle 69 § rusdrycksförsäljningsförordningen få denna lydelse:

69 §.

Bolaget vare skyldigt att vid avtal med leverantör verka för att reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet icke bedrivs på sätt som finnes stå i strid med det i 7 § angivna syftet.

Beträffande denna paragraf hade en reservation, betecknad XIV) 1), avgivits av herr *Helén*, dock utan angivet yrkande.

Vidare hade i en med XIV) 2) betecknad reservation, avgiven av herr *Huss*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, hemställt, att 69 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning måtte utgå samt att därav betingad följdändring måtte vidtagas i 75 §.

15 § ölförsäljningsförordningen skulle enligt utskottets förslag lyda:

15 §.

Hava kommunens fullmäktige föreslagit den inskränkningen i fråga om rö-

relsens bedrivande, att tillståndsinnehavares eller föreståndares ekonomiska fördel göres oberoende av myckenheten sålt öl, och finnas därvid föreslagna grunder för försäljningens ordnande i övrigt lämpliga, skall detta villkor fastställas av länsstyrelsen.

Beträffande denna paragraf hade i en med XVIII) betecknad reservation, avgiven av herrar *Sundelin*, *Englund* och *Svensson* i Ljungskile, hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 15 § förslaget till ölförsäljningsförordning.

15 §.

Till avhämtningsförsäljning, som i yttrande enligt 14 § andra stycket avstyrkts av kommunens fullmäktige, må tillstånd ej lämnas.

Hava fullmäktige i sådant yttrande föreslagit visst antal försäljningsställen för avhämtningsförsäljning, må länsstyrelsen ej överskrida nämnda antal.

Hava fullmäktige föreslagit den inskränkningen i fråga om rörelsens bedrivande, att tillståndsinnehavares eller föreståndares ekonomiska fördel göres oberoende av myckenheten sålt öl, och finnas därvid föreslagna grunder för försäljningens ordnande i övrigt lämpliga, skall detta villkor fastställas av länsstyrelsen.

32 § ölförsäljningsförordningen var i utskottets förslag av denna lydelse:

32 §.

Finnes det vara ur allmän synpunkt påkallat att å någon för turistväsendet i riket betydelsefull ort årsutskänkning äger rum på hotell eller pensionat, må länsstyrelsen, utan hinder av vad i 30 § sägs, meddela sökanden tillstånd till utskänkningen (*turistutskänkning*).

Vid denna paragraf hade en reservation, betecknad XIX), avgivits av herrar *Lundqvist* och *Braconier*, dock utan angivet yrkande.

34 § ölförsäljningsförordningen skulle enligt utskottets förslag lyda:

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

34 §.

När det finnes påkallat av särskilda förhållanden, äger länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndet meddela föreskrifter rörande utskänkning, i den mån de icke

a) strida mot det i 5 § angivna syftet eller eljest mot bestämmelserna i denna förordning eller annan allmän författning;

b) röra måltidstväng eller kvantitetsbegränsning;

c) innebära senare tidpunkt för utskänkningens början än i 41 § 1 mom. sägs; eller

d) innefatta förbud mot utskänkning till viss person eller viss kategori av personer.

I en med XX) betecknad reservation hade herrar *Sundelin, Englund* och *Svensson* i Ljungskile hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 34 § förslaget till ölförsäljningsförordning.

34 §.

När det finnes påkallat, äger länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndet meddela föreskrifter rörande utskänkningen.

53 § ölförsäljningsförordningen skulle enligt utskottets förslag lyda:

53 §.

Fullmäktige må uppdraga åt kommunalt organ eller åt särskilt utsedda personer att i fullmäktiges ställe avgiva yttranden enligt denna förordning. I Stockholm äger nykterhetsnämnden motsvarande befogenhet.

Beträffande denna paragraf hade en med XXI) betecknad reservation avgivits av herr *Lundqvist* och fru *Ewerlöf*, vilka hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 53 § förslaget till ölförsäljningsförordning.

53 §.

Skyldighet för stadsfullmäktige att i fall som i denna förordning sägs höra kommunens nykterhetsnämnd skall, så-

vitt angår Stockholm, icke föreligga därest yttrande i ärendet inhämtats från stadsfullmäktiges kommitté för utskänkings- och utminuteringsärenden.

3 § förordningen om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker hade i utskottets förslag erhållit följande lydelse:

3 §.

Maltdrycker indelas i tre klasser.

Första klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt icke överstiger en och åtta tiondels viktprocent (*l ä t t ö l*).

Andra klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger en och åtta tiondels men icke två och åtta tiondels viktprocent (*ö l*).

Tredje klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger två och åtta tiondels viktprocent (*s t a r k ö l*).

Herrar *Lundqvist, Huss*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier* hade i en med XXII) betecknad reservation hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 3 § förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

3 §.

Maltdrycker indelas i tre klasser.

Första klassen — — — viktprocent (*l ä t t ö l*).

Andra klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger en och åtta tiondels men icke tre och två tiondels viktprocent (*ö l*).

Tredje klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger tre och två tiondels viktprocent (*s t a r k ö l*).

7 § förordningen om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker skulle enligt utskottets förslag lyda sålunda:

7 §.

Utan Kungl. Maj:ts tillstånd må öl icke tillverkas i annat bryggeri än så-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

dant, i vilket dylik tillverkning enligt tillståndsbevis bedrivits efter ingången av oktober månad 1938.

För rätt att tillverka starköl erfordras särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t. Därvid äger Kungl. Maj:t föreskriva de villkor som provas erforderliga.

Rätt att tillverka öl eller starköl må av Kungl. Maj:t indragas om den icke längre utövas. Innan beslut om indragning meddelas, skall tillverkaren beredas tillfälle att yttra sig.

Beträffande denna paragraf hade en med XXIII) betecknad reservation avgivits av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, dock utan angivet yrkande.

Enligt utskottets förslag skulle 32 § 2 mom. förordningen om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker ha följande lydelse:

32 §.

2. Befinnes alkoholhalten i malt-dryck, som tillverkats i öl- eller stark-ölsbryggeri och som utlämnats därifrån på kärl, stämplat med beteckning för maltdryck av andra klassen, överstiga två och åtta tiondels viktprocent, straffes bryggeriföreståndaren som i 1 mom. sägs.

I en med XXIV) betecknad reservation hade herrar *Lundqvist*, *Huss*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier* hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 32 § 2 mom. förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

32 §.

2. Befinnes alkoholhalten i malt-dryck, som tillverkats i öl- eller stark-ölsbryggeri och som utlämnats därifrån på kärl, stämplat med beteckning för maltdryck av andra klassen, överstiga tre och två tiondels viktprocent, straffes bryggeriföreståndaren som i 1 mom. sägs.

Såsom ovan anmärkts hemställde utskottet i punkten A, att riksdagen måtte, med de avvikelser som föranleddes av utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden, godkänna de av föredragande departementschefen enligt förevarande proposition, nr 151, förordade riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken.

I anslutning till utskottets hemställan i denna punkt, såvitt avsåge övergången till den nya försäljningslagstiftningen, hade en reservation, betecknad II, avgivits av herrar *Wahlund*, *Lundqvist*, *Englund*, *Franzén*, *Huss*, *Sundström*, fru *Ewerlöf*, herrar *Stenberg*, *Onsjö* och *Braconier*, vilka hemställt, att riksdagen, utöver de vid utskottets hemställan under B) fogade författningsförslagen, måtte för sin del antaga av reservanterna framlagt förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 kap. 4 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker. Förslaget innebar, att 4 § skulle, med ikraftträdande den 1 juli 1954, erhålla följande lydelse:

4 §.

I fråga om spritdrycker skall hemortsbolaget, med hänsyn till köparens ålder och levnadsförhållanden, fastställa den högsta myckenhet som må av honom inköpas. Denna myckenhet må ej överstiga tre liter för varje kalendermånad. Den må uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än tre månader därefter.

Hemortsbolaget må lämna köpare tillstånd att tills vidare inköpa spritdrycker utan hinder av vad sålunda fastställts.

Vidare hade i anslutning till utskottets hemställan i punkten A), såvitt anginge spritbeskattningsens roll i nykterhetspolitiken, en reservation, betecknad III), avgivits av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka föreslagit viss ändring beträffande utskottets motivering i detta avseende.

I anslutning till utskottets hemställan

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

i punkten C) hade, beträffande frågan om utredning rörande bryggeriernas företagsform, en reservation, betecknad XXV), avgivits av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets motivering i viss del bort hava annan, av reservanternas angiven lydelse.

Därjämte hade i en med XXVI) betecknad reservation, avgiven av herrar *Wahlund*, *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* samt herrar *Onsjö* och *Braconier*, hemställts, att riksdagen måtte, med anledning av motionerna I: 111, I: 437, I: 442, II: 142, II: 555 och II: 556, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t ville förelägga 1954 års höstriksdag proposition med förslag till ändrade bestämmelser om tillverkning, beskattning och försäljning av ciderdrycker, framställda av svensk frukt.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes, beträffande föredragnings sättet, ordet av

Herr OLSSON i Gävle (s), som anförde:

Herr talman! I avseende på föredragningen av särskilda utskottets utlåtanden nr 1 får jag hemställa följande:

1. Utlåtandet föredrages punktvis under iakttagande, att punkten B behandlas före punkten A.

2. Punkten B företages till avgörande på det sätt, att de däri tillstyrkta förordningsförslagen föredrages vart för sig, de med 1, 2 och 4 betecknade, i den mån så erfordras, paragrafvis och momentvis med övergångsbestämmelser, kapitelrubriker, ingresser och förordningsrubriker sist — övergångsbestämmelserna i mån av behov punktvis — varefter och sedan alla förordningsförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan i punkten B föredrages.

3. Vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, må överläggningen omfatta utskottets samtliga utlåtanden i deras helhet.

4. Författningstext må ej behöva

uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

5. För den händelse utskottets förslag kommer att i en eller annan del återremitteras, lämnas utskottet öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kan föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

6. Utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckningen av paragrafer samt i formellt hänseende i övrigt vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölles.

I enlighet med den antagna föredragningsordningen föredrogs först *punkten B*).

1) *Utskottets förslag till rusdrycksförsäljningsförordning.*

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr TALMANNEN:

I enlighet med den nu beslutade föredragningsordningen föredrages först punkten B 1) och det i denna punkt intagna förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, 1 §.

Innan överläggningen tager sin början föredrages på förekommen anledning § 12 mom. 1—2 uti andra kammarens ordningsstadga.

Dessa bestämmelser, som nu upplästes, ha följande lydelse:

Mom 1. Ledamot, som vill inför kammaren yttra sig, begär ordet av talmannen och uppropas i den ordning, han därtill anmält sig. Har två eller flera samtidigt begärt ordet, bestämmer talmannen ordningen dem emellan.

Mom 2. Utan hinder av den i 1 mom. stadgade ordning må ledamot efter talmannens beprövande kunna erhålla ordet för kort genmäle, innefattande upplysning eller rättelse i anledning av föregående talaresh anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Sådant genmäle må icke överskrida tre minuter, där ej talmannen av särskilda skäl medgivit ledamoten rätt till genmäle under sex minuter.

Herr FAST (s):

Herr talman! De frågor, som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande med förslag om hur utminuterung och utskänkning av spritdrycker skall för framtiden ordnas och om organisationen av den nykterhetsvårdande verksamheten, är icke av partipolitisk karaktär. Meningsmotsättningarna skär rätt igenom alla partier.

Om det vore så att ensam är stark, skulle jag med utgångspunkt från utskottsutlåtandet i dag känna mig mycket stark, men jag har, herr talman, en känsla av djup oro för framtiden, framför allt då med tanke på ungdomen. Jag tror emellertid att jag inte är så ensam som det formellt kan se ut när man tar del av utlåtandet. Redan i propositionen avspeglas en viss känsla av osäkerhet om vad resultatet av det nya systemet kan bli. Även inom utskottet har spårats en ganska stor osäkerhet om verkningarna av de förslag som framlägges, en osäkerhet som tar sig olika uttryck inte minst i fråga om övergångsbestämmelserna.

Jag vet också, herr talman, att denna min känsla av oro delas av många, många medborgare, främst bland Sveriges kvinnor. Det var väl närmast de mera extrema nykterhetsvännerna som först aktualiserade frågan om motbokskontrollens avskaffande, men det kom ett inte oväntat stöd från många av dem som ansåg sprittilldelningen vara för ringa för deras konsumtionsbehov. Det kom också stöd från det håll där man inte vill underkasta sig det s. k. förmynderskap i fråga om utminuterungen och utskänkningen som de olika restriktionerna medfört.

Utan att göra någon anmärkning på den utredning, som företagits i ärendet och som tagit många år i anspråk, an-

såg man nog på många håll i landet, att denna fråga var avgjord redan i det första utredningsskedet. Mångenstädes i den offentliga debatten tog man det då för självklart, att nu skulle motboken och därmed hela restriktionssystemet snarast komma att avskaffas. Antimotboksspsykosen har gripit omkring sig inom alla samhällslager. Nu anser man tiden vara inne för ett nytt system för såväl försäljningen av spritdrycker som för den nykterhetsvårdande verksamheten. Jag vill inte göra något bedömande av och ännu mindre öva någon kritik mot nykterhetskommitténs utredningsmaterial, men jag vill dock hänvisa till den kritik som framförts av kontrollstyrelsen, en kritik som enligt mitt förmenande icke har blivit sakligt motbevisad.

Vad man i dag inte har någon vetenskap om är väl i alla fall hur svenska folkets majoritet tänker och känner i denna fråga. Den överväldigande delen motboksinnehavare har varit lojal mot systemet och utan någon högljudd klagan funnit sig i sprittilldelningen och har inte heller känt sig nämnvärt besvårad av den s. k. spritbyråkratiens förmynderskap. Ingen vet väl med säkerhet vad majoriteten av landets kvinnor tänker om den lagstiftning som nu föreslås. Skulle jag våga mig på en gissning tror jag att det åtminstone bland kvinnorna finns en majoritet som är emot det föreliggande förslaget.

Den stora delen av Sveriges kvinnor hör inte till alkoholförbrukarna och antalet missbrukare är bland dem dess bättre mycket ringa i jämförelse med detta antal bland männen. Men i de hem, där mannen är missbrukare av spritdrycker, är det i första hand husrun och i andra hand barnen som får bära följderna av familjefaderns spritmissbruk. Om vi kunde se in i dessa hem i detta nu kunde vi lätt förstå, att kvinnorna har starka skäl att se annorlunda än männen på alkoholfrågan.

Det hade enligt mitt förmenande fun-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

nits goda skäl för att, innan ett avgörande träffas, frågan om restriktioner eller ej hade gått ut till en rådgivande folkomröstning. Jag vet inte vilken fråga som är mera lämpad för en sådan rådgivande omröstning. Här gäller det folkets levnadsvanor, frågan är icke av partipolitisk karaktär och spritens skadeverkningar för individ och samhälle är också kända för alla ansvarsmedvetna medborgare. Den enda gång som folkomröstning hittills anordnats i vårt land gällde det alkoholfrågan: Förbud eller icke förbud? Jag tror det skulle ha varit möjligt att få en så klar propositionsordning, att folkets röst kunnat bli vägledande för statsmaktens beslut. Jag kan inte heller godta det anförda skälet att kvinnornas röster skulle särskiljas och väga lättare än männens röster.

Jag har redan antytt det stora intresse som Sveriges kvinnor bör ha i denna fråga. Men, invänder man, en anordning med en rådgivande folkomröstning skulle dra allt för långt ut på tiden, nu är det nödvändigt att man får ett snabbt avgörande. Jag frågar då: Vad är det som har gjort att det nu på en gång har blivit en så oerhörd brådska? Sällan har väl en utredning dragit så långt ut på tiden som denna. Dessutom behöver man ju härvidlag en ganska lång tidsfrist för uppbyggande av de nykterhetsvårdande anordningarna, åtgärder som varit påkallade vilket system man än valt för utminuter och utskänkning. Kanske det är så att man finner brådskan påkallad med hänsyn till den långa utredningstiden, men i så fall finner jag att en sådan motivering emot ett uppskov med ordnandet av folkomröstning är rätt svagt grundad.

Eftersom man nu skall söka sig fram till så gott som helt fria spritinköp med därav följande stegrad spritförbrukning, måste ju den nykterhetsvårdande verksamheten läggas om, man måste söka nya vägar. Att spritförbruk-

ningen skulle komma att stegras genom att restriktionerna slopas erkännes från alla håll. Skillnaden i uppfattning gäller närmast den tidrymd under vilken denna förbrukningsstegring skulle pågå. I såväl propositionen som i utskottsutlåtandet förmenar man att denna stegring av spritförbrukningen skulle bli av kort varaktighet, exempelvis något år, och därefter skulle det komma en nedgång i spritförbrukningen, då nya utgångspunkter kunde skapas för en aktiv nykterhetsvård.

Vilka skäl har man för denna uppfattning? Är det inte så, att spritförbrukningens vanebildande karaktär mera talar för att förbrukningsstegringen kan bli långvarig, ja kanske bestående? Att ett förbättrat nykterhetstillstånd så småningom skall framkomma efter en period av stegrad alkoholförbrukning och med fortsatt rätt till obegränsade spritinköp i fortsättningen har jag svårt att tro. Det strider mot alla hittills vunna erfarenheter på området. Erfarenheterna från tiden före Brattssystemets införande talar enligt mitt förmenande ett helt annat språk.

På extremt nykterhetshåll förmenar man, att om motboken avskaffas skall det bli bättre fart inom den svenska nykterhetsrörelsen, man får ett mål att arbeta för. Kanske man bör ställa frågan, vilka medel inom nykterhetsrörelsen som skall komma till användning för uppnående av det målet, en effektivisering av arbetet och en ökad medlemsanslutning. Numera kan man väl knappast tro på att agitationen för ett totalförbud ånyo skall kunna få luft under vingarna. Den frågan kommer väl knappast mera upp till allvarlig debatt.

Jag frågar mig huruvida motboken och restriktionssystemet har ett sådant skuldkonto som man på vissa håll vill göra gällande. Visst är det sant att det har förekommit motboksöverlåtelse, men man har i skildringarna av vad som sker på detta område säkert gjort

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

sig skyldig till väsentliga överdrifter. Detta bevisas bl. a. av den sammanlagda spritkvantitet som varje år lämnas outtagen. Det stora flertalet motboksinnehavare har icke lämnat bort sina motböcker till motbokslösa eller till spritmissbrukare med motbok.

Den motbokslösa ungdomens spritbruk eller spritmissbruk kan också ha andra orsaker än blott motboksöverlåtelser. Det finns tillgång till både smugelsprit och hembränd sprit, och det finns även berusningsmedel av annat slag. Efter motbokens slopande blir det ingen större effekt med avstängning av underårig ungdom eller av spritmissbrukare, eftersom någon kontroll på medborgarnas spritinköp icke skall äga rum. Den som här vill stå de avstängda spritköparna till handa behöver inte avstå någon spritkvantitet som han behöver för egen förbrukning. Man kan då tyvärr räkna med att många personer icke har större ansvarskänsla än att de går sådana avstängda personer till handa med spritinköp. Jag vet mycket väl att detta måste betecknas som lagbrott och kan beivras, men vem skall utöva kontrollen när det inte finns någon anmälare? Försäljningsbolaget saknar ju material för en kontroll av spritinköpen. Ansvaret skall ju hädanefter utkrävas av kunden och inte av försäljaren. Jag är emellertid rädd för att många av dessa kunder har en klen utvecklad ansvarskänsla.

Särskilt betänkligt finner jag det vara att man slopar registerföringen, ja slopar t. o. m. spärrelistorna, som skulle uppta förteckning på de personer som skulle vara avstängda från spritinköp. Härigenom blir det omöjligt för det nykterhetsvårdande organet att ingripa förrän det föreligger en direkt anmälan från polisen eller en anmälan direkt till nykterhetsnämnden. Men alla vet ju att det får gå ganska långt innan en alkoholmissbrukare anmäls av hustru eller någon annan anhörig.

Att nykterhetsnämndens ledamöter,

medhjälpare och tjänstemän med någon större effekt skall kunna uppträda som spritspioner tror jag inte på. Med ett aktuellt register skulle man, även om motboken avskaffades, från det nykterhetsvårdande organet inskrida mot överdrivet höga spritinköp.

Att motivera registrets och spärrelistornas slopande med kostnadsskäl kan jag omöjligen acceptera. Staten får in så betydande inkomster av spritförbrukningen, och staten har också så betydande olägenheter och utgifter för detta bruks verkningar, att det inte kan vara rimligt att se denna fråga ur kostnadssynpunkt. Personaluppsättningen finns ju också till förfogande, en ordinarie tjänstemannastab, som staten väl ändå på ett humant sätt måste sörja för.

När man ger motbokssystemet skulden för det minskade intresset för nykterhetsarbetet verkar detta minst sagt långsökt. Man gör jämförelser mellan förr och nu, men man glömmer bort att ta med i bilden den stora organisationsflora som nu finns och som konkurrerar med nykterhetsorganisationerna om medlemmarnas intresse. Förr var nykterhetsföreningarna, åtminstone inom arbetarvärlden och ute på landsbygden, ganska ensamma om arbetet för folkbildning, och medlemmarnas behov av nöjen och förströelse tillgodosågs inom föreningarnas ram. Nu är förhållandena helt annorlunda, och man bedrar sig själv om man tror att den gamla tiden någonsin kommer igen. I varje fall är jag övertygad om att det restriktionsfria systemet icke kommer att öka aktiviteten inom nykterhetsrörelsen. Skall en effektiviserad agitation för folknykterhet ha framgång i vårt land, måste vi, vare sig vi har det ena eller det andra systemet, hädanefter i hög grad räkna med hjälp från andra folkliga organisationer, fackföreningar, ungdomsklubbar, idrottsföreningar och varför inte de politiska organisationerna. Här har dessa organi-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

sationer en betydande uppgift att fylla, detta oavsett systemet för utminuterung och utskänkning. Det ser ibland ut som om nykterhetsrörelsen efter förbudsomröstningen hade förlorat sin fana och förgäves sökte efter den rätta arbetsformen. Kanske det är detta sökande, herr talman, som förklarar villigheten att nu pröva något nytt. Mig förefaller det emellertid som om den medicin som nu förordas liknar den, som icke ens hjälper oss i dag men förvärrar läget för framtiden.

Men, säger man, motbokens vanebildande karaktär kommer man väl ändå inte ifrån, och man måste väl också medge att en vara som är ransonerad alltid är begärlig. Vad har man för belägg för att motboken har varit vanebildande? Vet man i dag hurudant nykterhetstillståndet skulle ha varit i vårt land om vi haft fria spritinköp under de senaste 10—15 åren? Vad jag vet är att nykterhetstillståndet före Brattssystemets genomförande var mycket sämre än tillståndet är i dag. Man kan inte göra jämförelser endast genom att hänvisa till fylleristatistiken för förr och nu. Om man vid den tidpunkt jag nyss nämnde skulle ha tillämpat de nuvarande stränga regler polisen följer då det gäller berusade personers omhändertagande, skulle arrestlokalerna på den tiden inte ha räckt så synnerligen långt.

Att en ransonerad vara är begärlig beror inte endast på att den är ransonerad utan även på att ransonerarna varit mindre än det föreliggande konsumtionsbehovet och att vissa kategorier av medborgare varit helt avstängda från inköp. Men detta säger åtminstone mig att en fri konsumtion skulle ha varit betydligt högre än den ransonerade. Det är väl också detta som är anledningen till att man från så gott som alla håll kallt räknar med en stegrad alkoholförbrukning sedan ransoneringsystemet slopats. Om jag bortser från kristidens ransonerung av olika varor

har ju försäljningen av tobaksvaror varit fri. Men har vi inte här haft en förbrukningsstegring under de senaste åren, som är jämförelsevis långt större än stegringen av alkoholförbrukningen? Vid bedömandet av dessa frågor skall man givetvis också ta hänsyn till både befolkningsökningen och den höjda levnadsstandarden.

När man från nykterhetsorganisationernas sida tidigare ivrat för motbokens avskaffande har man i övrigt velat ha kvar en hel del restriktioner och t. o. m. framfört krav på skärpta sådana. Inte heller nykterhetskommittén ville på sin tid gå så långt i restriktionslöshet, som det förslag gör som nu föreligger på kammarens bord. Detta vittnar om att, när ransonerungen och motbokskontrollen släpps, spritrestriktionerna i övrigt i många fall blir rätt meningslösa och mera uttryck för en god vilja än ett medel till ökad folknkykterhet. Har man sagt A kan man också framdeles bli tvungen att säga B, och det är detta som är kännetecknande, herr talman, för den situationen vari vi nu befinner oss. Värdet av utskänkingsrestriktioner på restauranger minskas ju högst väsentligt genom att många gäster har möjligheter till och heller inte drar sig för att på olagligt sätt förtära medhavd sprit, varigenom de sålunda kommer undan det högre pris utskänkningen på restaurangen betingar. Våra nöjestillställningar, som huvudsakligen besöks av ungdom, kommer säkerligen att få känning av de obegränsade möjligheterna till spritinköp. Jag minns mycket väl hur det var i våra Folkets parker innan Brattssystemet genomfördes. Jag var själv med i en parkstyrelse, det var kanske mitt första egentliga föreningsuppdrag, och jag vet vilka svårigheter vi hade att kämpa med i denna styrelse på den tiden. Jag vill givetvis uttala min förhoppning att folkupplysningen, föreningslivet och den stegrade hyfsningen skall ha medfört förbättringar i

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ungdomens uppförande, så att vi inte skall komma tillbaka till det gamla förhållandet. Men det finns åtskilliga tecken i tiden som tyder på att man får vara aktsam i fråga om ungdomens inriktning om vi inte skall få ett försämrat tillstånd.

Efter den höjning av spritpriserna som redan beslutats av riksdagen är det ju inte meningen att ytterligare prisökningar skall företas. Antag emellertid, herr talman, att utvecklingen ur nykterhetssynpunkt blir ogynnsammare än man räknat med. Vad har man då för andra medel att ta till än kraftiga prishöjningar? Då är det nog slut med enigheten inom den stora grupp som nu är samlad omkring förslagen om spritrestriktionernas slopande. Kanske man i en sådan situation måste gå till prishöjningar, som är parlamentariskt svårgenomförbara. Dessa prishöjningar på spritdrycker drabbar ju inte bara missbrukarna utan också de stora medborgargrupper, vars spritvanor samhället inte har någon olägenhet av. En sådan åtgärd kan lätt för medborgarna te sig som en både oberättigad och förhatlig klasslag. För spritmissbrukarna verkar prishöjningarna föga, eftersom det, åtminstone enligt min erfarenhet, är så att för deras vidkommande de slantar, som går åt till sprit, ligger överst i börsen och är mera lättillgängliga än hustruns matpengar.

Vad jag har haft svårt att förstå är det extrema nykterhetsfolkets inställning. På detta håll har man tidigare rest motstånd mot alla lättnader i vårt restriktionssystem, medan man nu på en gång tycks vara färdig att helt kasta restriktionerna över bord. Jag är den förste som erkänner, att det finns restriktionsföreskrifter vars nykterhetspolitiska värde man kan tvista om och utan olägenhet kunnat utrensa tidigare. En undersökning om dessa restriktioners avskaffande skulle ha varit av värde och hade bort försökas innan

man var färdig att ta detta djärva steg, som jag betecknar som ett steg ut i det ovissa. Ingen är väl så förälskad i motbokssystemet att han inte skulle kunna reflektera på att byta ut detta system mot något annat och ur nykterhetsvårdande synpunkter effektivare. Men man har inte funnit något sådant system. Undan för undan har man allteftersom utredningarna framskridit gjort sig av med den ena restriktionen efter den andra, till dess att man i dag står där med tomma händer bortsett ifrån de föreslagna nykterhetsvårdande åtgärderna som skulle behövts vilket system man än har.

Kanske kan det betecknas som feghet eller sådan försiktighet, som följer med åren, när jag förklarar, att jag icke vill medverka till det steg ut i det ovissa, som riksdagen nu — det vet jag — kommer att taga. Hur man vill beteckna en sådan försiktighet bryr jag mig dock föga om. Ingen skall bli uppriktigt gladare än jag, om det visar sig att mina farhågor varit överdrivna eller ännu hellre helt oberättigade.

Men, säger man, vi kan väl inte vara det enda land i världen, som har spritrestriktioner. Tänk på alla turister som kommer till vårt land och som dels är förbittrade och dels gör sig löjligen över vårt system, framför allt det på restaurangerna. Ett sådant skäl anser jag vara mycket svagt, ännu svagare än det att vi med hänsyn till utlandet skulle införa högertrafik. Jag tror att vi skall se efter vad vårt eget folk mår bäst utav utan att snegla på utlandet, vars levnadsvanor i åtskilligt är olika mot hos oss.

Vad som nu föreslås till förstärkning av nykterhetsnämnderna, bidrag till nykterhetsorganisationerna och utbyggnad av alkoholistvården, har jag givetvis inget att principiellt invända mot. Dessa åtgärder borde ha tillkommit för länge sedan, framför allt åtgärderna till effektivisering av nykterhetsnämnderna

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

och utbyggnad av alkoholistvården. Enligt mitt förmenande är emellertid de föreslagna åtgärderna otillräckliga i förhållande till det behov som uppkommer. Tyvärr räcker icke heller den föreslagna övergångstiden till för att åtgärderna skall hinna göras effektiva innan restriktionerna slopas. Inte minst är detta fallet med alkoholistsjukhuset och övriga erforderliga anstalter för alkoholskadade. Här blir det en uppgift även för landstingen, att vid centralasarettin inrätta avdelningar för alkoholistvård, kanske gemensamma med de avdelningar för psykiatri som ingår i de planer man redan godkänt i de flesta landstingen. Vare sig alkoholismen är förorsakad av snedvridna levnadsvanor eller i viss utsträckning är medicinskt betingad är alla dessa, som kan betecknas som alkoholister, sjuka människor, som måste omhändertas för vård, främst sjukhusvård. Även forskningen på detta område bör av samhället få all tänkbar uppmuntran.

Jag har icke heller något att erinra mot anslaget för nykterhetspropaganda. Jag tror emellertid att man icke skall vänta sig några mera revolutionerande resultat därav, ty resultat på detta område låter inte commendera sig fram med en storartad propaganda. Här har vi ju också erfarenheter att jämföra med från propagandan för bättre trafik-kultur, som i städerna sattes i gång för en tid sedan och som inte gav särskilt lysande resultat. I vissa städer var resultatet så nedslående, att man rent av trodde att propagandan fått motsatt verkan. Här måste nog mera bli fråga om ett arbete på längre sikt, som får understöd från alla de organisationer och enskilda, som har ett levande intresse för en förbättrad folknykterhet, oavsett systemet för utminutering och utskänkning.

Jag har nu, liksom tidigare i den väckta motionen, gett uttryck för mina farhågor rörande de nykterhetspolitis-

ka verkningarna av det system, som i propositionen och utskottsbetänkandet har valts för spritförsäljningen. Jag betraktar vad som där föreslagits som riskfyllda steg ut i det ovissa. Enligt min mening borde denna fråga i sin helhet bli föremål för en ny utredning, där man utginge från det värdefullaste i nuvarande spritrestriktioner och sökte genom åtgärder på längre sikt minska alkoholförbrukningen. Effektivisering av alkoholistvården och nykterhetsvården skulle i större omfattning än som nu föreslås ingå som ett led i dessa nykterhetspolitiska strävanden. Principerna i det förslag, som genom utredningen kunde framkomma, borde underställas folket genom en rådgivande omröstning.

Jag är medveten om att jag här i riksdagen har få anhängare. Jag har dock förhållandevis flera ute i landet, inte minst bland kvinnorna. Mitt ställningstagande bygger på övertygelsen om att det är min plikt att hävda min uppfattning.

Med dessa mina utgångspunkter kommer jag, sedan avslagsyrkandet fallit, att rösta för de förslag som jag finner i den uppkomna situationen ha verkligt nykterhetsvärde utan att i onödan irritera. Restriktioner utan nykterhetsfrämjande effekt är jag ingen anhängare av. Detta gör, herr talman, att jag i fråga om bestämmelserna om utskänkningstiden kommer att rösta för tolvslaget i stället för den i propositionen föreslagna tidpunkten. Jag kommer vidare i fråga om bestämmelserna för övergångstiden att följa förslaget i utskottets utlåtande. Reservationen som här föreligger skulle jag vilja beteckna som både oklar och orimlig.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka avslag såväl på Kungl. Maj:ts proposition som på utskottets förslag i den förevarande punkten och hemställa om bifall till reservation nr 1 av herr Nils Elowsson.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

I detta anförande instämde fru *Eriksson* i Stockholm (s), herr *Larsson* i Julita (s), herr *Hæggbloom* (h), herr *Pettersson* i Norregård (bf), herr *Jansson* i Benestad (bf), herr *Johansson* i Kalmar (s), herr *Karlsson* i Olofström (s), herr *Nilsson* i Landskrona (s), herr *Bergström* (s), herr *Landgren* (s) och herr *Rubbestad* (bf).

Herr **OLSSON** i Gävle (s):

Herr talman! Jag förstår till fullo den oro som behärskar herr Fast. Han bör kunna inregistrera det erkännandet med så mycket större glädje som jag inte tror att han ett ögonblick miss-tänker mig för att tillhöra de extrema i detta avseende.

Det är bara ett enda fel på herr Fasts hela uppläggning av problemet: den kommer för sent, så sent att hans förslag till lösning över huvud taget icke är en linje man kan räkna med.

Vid den stora revisionen 1937 av rusdryckslagstiftningen gick man på många håll i diskussionen fram efter i det närmaste de linjer som herr Fast här har utvecklat. Hade dessa synpunkter vunnit beaktande den gången eller hade inte systemets anhängare varit så säkra i sitt ställningstagande, så hade kanske läget i dag varit annorlunda. De medgivanden man då ansåg sig kunna göra åt den andra ståndpunkten var bara några småsmulor utan betydelse, medgivanden som för övrigt gällde bestämmelser som till stor del trots riksdagens klart uttalade mening över huvud taget aldrig tillämpats.

Hurudan är nu situationen, om vi ser den kallt och lugnt? Sedan flera år tillbaka saknar det nuvarande restriktionssystemet med den individuella kontrollen och med ransoneringen det underlag av förtroende hos den överväldigande delen av vårt folk som skulle vara nödvändigt för att upprätthålla systemet. Utan ett sådant underlag måste en lagstiftning, som så djupt in-

griper i enskilda människors levnads-förhållanden som en rusdryckslagstiftning alltid gör, så småningom falla sönder.

Det är rätt konstigt att man bland dem som har verkligt inflytande inom systembolagen har så svårt att förstå både lagstiftarens och allmänhetens synpunkter på problemet. Jag skall bara erinra om en liten episod.

Under de sista fem, sex åren av de åtta år som nykterhetskommittén satt, utkom knappast ett nummer av systembolagets med statsmedel bekostade tidskrift, i vilket man inte gjorde allt som stod i ens förmåga att övertyga folk om att kommittén var samhällsförstöraren nummer 1. Det var folk som över huvud taget inte förstod den här saken. Det är orimligt, att de som till varje pris ansåg sig vara de enda experterna, utgick från sådana synpunkter. Nu kan det ju inte bli fråga om att man genom att räcka varandra handen skulle kunna skapa ett underlag av verklig betydelse. Jag erkänner oförbehållsamt, att nykterhetskommittén var nästan lika lösmynt som särskilda utskottet har varit, där man således drivit förhandlingarna offentligt, men bortsett från detta inträffade det gång på gång, att när nykterhetskommittén gått in på ett eller annat delproblem och började diskutera detta och uttalade sina uppfattningar, löstes samma problem snabbt i praktiken liksom av sig självt. Det måste förhålla sig på det sättet, att man inte velat eller inte orkat förstå vart det burit hän i fråga om såväl lagstiftarnas som allmänhetens uppfattning om dessa ting. Sanningen är faktiskt att den stora, övervägande delen av de skötsamma motboksägarna inte längre reagerar mot alla överträdelser av gällande lag, överlåtelser m. m., såsom skulle ha varit naturligt. Detta måste ju bottna i något, herr Fast. Jag tror, att det bottnar däri, att man anser sig orättfärdigt behandlad och att man

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

anser åtgärder som vidtagits vara av den karaktären att de saknar vad man skulle kunna kalla förbindelse med det allmänna rättsmedvetandet. Det är inte något tvivel underkastat, att det under årens lopp har utvecklats sig en byråkrati, som inte haft någon förståelse för att den stora delen av dem som köper sprit dock är skötsamma människor. Vi anser oss kunna konstatera, att 90 procent av motboksägarna är skötsamma, om man nu inte har den åsikten att en fylleriförseelse är bevis på misskötsamhet — det kan ju många gånger bero på ren olycka, det är herr Fast och jag överens om. Om man utgår från att dessa 90 procent är skötsamma människor, och det gör Kungl. Maj:t, det gör nykterhetskommittén och det gör särskilda utskottet, skulle det ju ha en oerhörd betydelse, om bland dessa motboksägare kunde skapas den reaktion mot lagöverträdelser, som är erforderlig för att upprätthålla en sådan lagstiftning som den gällande. Det finns inte möjligheter till detta nu.

Jag skall, herr talman, inte tala om vad som gällde före 1937, då vi ju vet, hur man gjorde skillnad efter klassgränser. Då förhöll det sig ju på så sätt, att arbetaren fick två liter, han må ha varit aldrig så skötsam, men den i ekonomiskt avseende bättre ställde fick fyra liter, även om han inte var skötsam. Jag erinrar mig från den tiden en liten händelse som, ursäktat mig, herr talman, inträffade i den ena kammarens presidiekollegium. Jag skall inte nämna några namn, men det var en medlem av detta kollegium som en dag kom till mig och talade om, att han inte hade behov av att varje månad ta ut fyra liter, som man fick på den tiden. Han hade i stället tagit ut ett mindre kvantum. Herr Fast minns ju, vilket uppseende det väckte när systembolagen meddelade sina kunder, att när de tydligen inte hade användning för de fyra litrarna nedsattes ran-

sonen till tre och till två liter, osv. Detta förfarande upphörde ju lyckligtvis så småningom. Denne medlem av talmanspresidiet hade emellertid erhållit ett meddelande från sitt systembolag, att han på grund av dessa berörda förhållanden inte längre fick en tilldelning av fyra liter utan endast två. Medge, herr Fast, att det var omdömeslösheten i sitt flor. Om jag till herr Fast viskade namnet på den person det här var fråga om, skulle han utan tvivel ställa sig på samma linje som jag.

Man kan säga att detta tillhör en förgången tid, men jag skall också ta ett exempel från senare tid, efter 1937, då vi ju genomförde den sista stora reformen i detta avseende.

1937 års riksdag beslöt på förslag av bevillningsutskottet, som då hade hela denna fråga om hand, att åldersgränsen skulle sättas vid 21 år. Denna kammare fattade sitt beslut med mycket stor majoritet, men, herr talman, det blev 25 år i den praktiska tillämpningen! Det fanns nämligen en bestämmelse i lagen som gav bolagen rätt att avgöra till vem de skulle sälja. Enligt vad som upplystes i särskilda utskottet tillämpades detta till 1947, då det i ett konfidentiellt cirkulär meddelades, att tilldelningen till människor i åldern 21—25 år skulle vara noll liter i månaden för ungarlar och möjligen någon liten tilldelning till de gifta. Det var efter det att riksdagen klart och bestämt hade uttalat sin vilja och efter det man borde ha förstått att det rörde sig på denna front!

Om dessa anordningar, som inte överensstämde med riksdagens mening, hade avvecklats när lagen trädde i kraft den 1 oktober 1938, tror jag, herr talman, att spriten i dag inte skulle vara det centrala problem för mängder av våra ungdomar som den allt fortfarande är. Jag vill påpeka för herr Fast att man i stället har drivit dessa ungdo-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

mar till att på olagliga vägar skaffa sig den sprit de behöver och att hela problemet därför har vuxit ut till någonting annat än det skulle vara.

Jag tillhör inte dem som anser denna reform vara så brådskande att man därför, såsom vissa reservanter vill, skall klara av saken redan om en månad. Jag skulle gärna lyssna till herr Fasts meningar, men vad skulle vi åstadkomma om vi avslöge hela förslaget och begärde en ny utredning i det syfte som herr Fast har anfört?

Den nu gällande lagstiftningens fader sade en gång när den infördes, att det var fråga om 10 procent lag och 90 procent tillämpning. Skall vi nu skärpa denna lagstiftning? Av vad herr Fast framhöll fick jag det intrycket, att han i vissa avseenden var beredd att släppa efter men att han i andra avseenden, när det gällde att främja folknykterheten, ville ha en skärpt lagstiftning. Risken är bara, herr talman, att vi kanske så småningom kommer dit-hän, att det är 1 procent lag och 99 procent tillämpning.

Jag är övertygad om att vårt folk icke är sämre än att det skall kunna lära sig handla under ansvar och att man, såsom departementschefen uttalar i proposition nr 151, skall kunna få bort det onormala intresse som uppstått omkring spriten.

Nu säger herr Fast att det var sämre före Bratt, och det vet både herr Fast och jag, som levde även på den tiden. Men betyder inte det som har skett under tiden någonting, detta att det har framträtt företeelser på vilka detta system inte har något som helst inflytande? Betyder inte folkets lyftning någonting? Betyder inte fackföreningsrörelsen, som åstadkommit att superiet på arbetsplatserna praktiskt taget har försvunnit, någonting? Jag tror att dessa ting har betydelse väsentligt mer än restriktionerna, den individuella kontrollen och ransoneringen. Jag tror att den väg som vi måste vandra i stort

sett är den som Kungl. Maj:ts förslag utvisar.

Vid olika tillfällen brukar man tala om att vi är ett högtstående folk, att vi är ett kulturfolk, men det tycks inte gälla vårt förhållande till spriten. Vi är utan tvivel, om man skall tro vad som sägs, det sämsta folket i världen i förhållandet till spriten. Det finns nämligen många andra länder som har vidtagit åtgärder på rusdryckslagstiftningens område, men de har aldrig ett ögonblick funderat på att införa vårt system, utan de har slagit ifrån sig med båda händerna. Jag delar inte denna pessimism. Jag tror att det är möjligt att väcka upp vårt folk och få det att förstå vad det här gäller. Men jag tror inte att man kan göra det med bibehållande av det nuvarande systemet.

Det är inte min mening, herr talman, att gå in på de olika punkterna i utskottets alla åtta förslag. Det skulle föra för långt, och jag anser det nödvändigt, om vi över huvud taget skall komma till ett resultat, att vi söker koncentrera oss en smula litet till mans. Jag förutsätter att ledamöterna har följt detta ärende med stort intresse eller, om de inte har haft möjlighet till det, åtminstone tagit del av den sammanfattning i utskottsförslaget, som ju ger en relativt god bild av de olika spörsmål som här skall avgöras.

Den nya rusdrycksförordning, som innefattas i propositionen nr 151, kompletteras ju med de sju övriga propositionerna, alla innehållande positiva åtgärder: utbyggd nykterhetsvård, upplysningsverksamhet, förbättrad undervisnings- och forskningsverksamhet, fritidsverksamhet m. m., som jag tror är åtgärder med mycket stor betydelse i uppfostringssyfte. Om alla de goda krafter som finns i samhället — och här bör man väl också kunna räkna med de 90 procenten skotsamma motboksägare — förena sig, så synes det mig som om vi med relativt god tillförsikt

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

kan motse den framtida nykterhetspolitiken.

Innan jag slutar, herr talman, vill jag säga ett par ord om en enda av reservationerna. Jag hoppas att jag slipper återkomma i den fortsatta diskussionen, när jag har lagt fram mina synpunkter så pass utförligt som jag gjort. Bakom denna reservation står tio ledamöter. Jag förråder ingen hemlighet om jag säger, att dessa företräda många olika meningar, som på intet sätt kan förenas när det gäller huvudspörsmålet, den individuella kontrollen och ransoneringen. Det är alla dessa, som, höll jag på att säga, egentligen är på herr Fast's linje och startade med den som utgångspunkt, men det är också alla de tveksamma och alla de som ivra för att vi så fort som möjligt, helst i morgon dag, får lagfäst avskaffandet av motboken.

När herr Onsjö i nykterhetskommittén lade fram sin linje i detta avseende förstod jag honom, men jag förstår inte hans ställningstagande i dag. Den ursprungliga Onsjölinjen betydde, att vi ett par år, medan organisationen är kvar, skulle prova oss fram, och detta skulle ge belägg för om det steg vi skulle ta vore riktigt eller inte. Den förutsatte således att par års uppskov — jag räknar till 1957 — med ikraftträdandet av den slutliga lagstiftningen. Detta hade varit en rimlig ståndpunkt för den som hyste oro. Jag har således ingenting att invända mot den linjen. Men jag tycker att om man har den uppfattningen, borde man inte tveka att säga: Vi väntar två år och provar. Vi behåller organisationen så att vi, som är tveksamma och oroliga för vad som skall inträffa, har möjlighet att backa, därest detta skulle vara erforderligt. Det gör man inte nu. Man godtar en övergångsform, som för de skötsamma genomför friheten den 1 juli i år. Sedan skall man ha en övergång när ungdomen, kvinnorna och de misskötsamma kommer in under systemet den 1 oktober 1955. Jag måste säga, att om det är någonting i hela den-

na reform som jag är en smula ängslig för, så är det just den linjen, när det har blivit ådagalagt vad den innebär. Jag har varit med om att undersöka den. Jag böjde mig för undersökningsresultatet — det lär man sig ju så småningom i detta hus — men det finns tydligen folk som aldrig lär sig den saken.

Dessutom spelar skattelagstiftningen en viss roll i detta sammanhang. Då man skall släppa loss utminuteringen för de skötsamma men inte slopa utskänkingsrestriktionerna, kommer utskänkningsskatten att få stor betydelse. Det har bebadats att vi till nästa års riksdag skall få ett förslag om utskänkningsskattens anordnande i framtiden, och det synes mig som om klokheten bjuder att man avvaktar den dagen. Jag vill således, herr talman, avråda kammarens ledamöter från att biträda denna reservation.

Jag har, herr talman, i det särskilda utskottet strävat efter att få fram ett förslag som inte genomförs i riksdagens kamrar bara med en knapp majoritet utan bakom sig kan få en så stark riksdagsmajoritet, att vi har en garanti för att den nya politiken, då den förs ut i livet, blir så hållbar att vi inte skall behöva ta upp nya strider i detta ämne under de närmaste åren.

Den linjen har krävt eftergifter. Jag har liksom de flesta av utskottets ledamöter varit av den uppfattningen, att man måste bringa det offret. Om man kunde göra det över hela fältet, är jag övertygad om att det bakom särskilda utskottets förslag skall ställa sig en majoritet som utgör en garanti för att den nya lagstiftningen blir livsduglig.

I förhoppning om att dessa synpunkter skall komma att prägla kammarens beslut ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets här föreliggande förslag i de olika punkterna.

I detta anförande instämde herr *Hagberg* i Malmö (h) och herr *Lindström* (s).

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Herr FAST (s) kort genmäle:

Herr talman! Min vän Adolv Olsson har inför kammaren framträtt med litet större trosvisshet än han själv känner. Jag undrar om han inte tillhör dem som hyser något av oro i alla fall.

Jag hinner inte bemöta den karikatyr av det nuvarande systemet som han drog upp, men jag vill framhålla en sak. Herr Olsson talar om att arbetarna var ställda åt sidan och inte hade mer än två liter i månaden. Det där känner nog inte de igen som erinrar sig det verkliga förhållandet. Däremot skall jag ge honom rätt i vad han sade i fråga om ungdomen.

Men, herr Olsson, hur blir det om man skall vandra prisökningens väg, som vi redan har slagit in på? Innebär inte det den allra grövsta diskriminering av människor med små inkomster, folkpensionärer och andra? De stora inkomsttagarna kan ju vara större spritmissbrukare än de små inkomsttagarna, det kommer vi inte förbi. En sådan karikering är alltså onödig.

Jag har aldrig varit anhängare av en rad av de kineserirestriktioner som funnits, men jag har fäst uppmärksamheten på att de som hållit hårdast på dessa restriktioner är det extrema nykterhetsfolket, som i dag vill kasta allt över bord. Jag har inte möjlighet att begripa den saken.

Herr Adolv Olsson sade att mitt förslag kommer för sent, men det borde ju ha kunnat undersökas under de sju—åtta år som kommittén arbetat. Har man denna bestämda tro på att en stor majoritet ute bland folket står bakom ens förslag, hade det väl ändå varit klokt med hänsyn till tillämpningen att få svar på vitt på detta genom en vägledande folkomröstning. För mig är majoriteten här i kammaren och i första kammaren av mindre betydelse än att man vet vad majoriteten ute bland folket tänker och känner.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att det inte råder något missförstånd mellan herr Fast och mig om det jag sade angående tilldelningen efter klassgränser. Jag var mycket angelägen om att stryka under att detta gällde förhållandena före 1937. Jag är lika medveten som herr Fast om att detta inte gäller i dag.

Med anledning av talet om folkomröstning vill jag framhålla att det är ganska konstigt, att när vi behandlade motioner om folkomröstning, så fanns det över huvud taget inte en röst i hela riksdagen för folkomröstning i denna fråga. Jag menar att även nu kommer man för sent i det här sammanhanget.

Sedan vill jag säga till herr Fast: Vi skall inte glömma bort vad som är ett faktum, nämligen att detta system hade aldrig funnits i vårt land, därest inte förbudsskräcken under tioårsperioden från 1909 till 1919 hade existerat.

Fröken ÖBERG (s):

Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation för att få tillfälle att inför kammaren deklarera vad jag redan framfört i utskottet, dock utan att få någon anslutning, nämligen att jag inte kunnat frånträda den uppfattning jag hade redan i 1944 års nykterhetskommitté, där jag hävdade, att vi inte borde återinföra starkölet.

Jag tror inte att svenska folket vare sig är i behov av eller i större utsträckning önskar återinförande av denna dryck. Jag kan heller inte dela den uppfattning, som företrädare för starkölens införande ger till känna, då de menar att en sådan ordning skulle medföra den ändringen i vårt folks spritvanor, att man skulle gå över från starkare till svagare alkoholdrycker. Jag tror tvärtom att det kommer att bli så, att man kommer att dricka både starksprit och starköl, och vad det kommer att innebära för den enskilde

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

individen både ekonomiskt och i andra avseenden behöver jag väl inte närmare gå in på.

Utskottet har också så till vida för-
sämrat Kungl. Maj:ts förslag som det
föreslår, att servering skall ske redan
från klockan 12 och att man skall ha
rätt att servera starköl på vissa sprit-
restauranger. Beträffande vinrestau-
ranger säger man visserligen i utlåtan-
det, att sådana restauranger skall få
rättighet att servera starköl först efter
noggrann prövning, men är det någon
som tror, att man kan upprätthålla den
bestämmelsen i det långa loppet? Jag
tror att det i verkligheten blir så, att
den ena vinrestaurangen efter den
andra kommer att bli berättigad att ser-
vera starköl, och sedan kommer säker-
ligen ölkaféerna att fråga sig varför
inte även de kan få samma rätt. Det
finns redan motioner här i kammaren
med yrkande härom. Sedan är vi efter
en tids debatt framme vid att även ölkaféerna skall få rätt att servera stark-
öl. Då står vi återigen inför det öl-
sylteelände, som jag föreställer mig att
åtminstone de äldre av denna kamma-
res ledamöter väl minns. Det är en
situation som man nog inte skulle vilja
ha tillbaka, och därför reagerar jag så
starkt mot återinförande av starkölet.

Att jag inte är ensam i min uppfatt-
ning om detta framgår kanske bäst, om
jag får lov att citera vad Sveriges nyk-
terhetsvänners landsförbund sade 1953,
då det på sitt landsmöte behandlade
kommittéförslaget i den här frågan. Det
heter: »Då man en gång lyckats ut-
mönstra starkölet, av vilket man tidi-
gare haft mycket dåliga erfarenheter i
vårt land, skulle det enligt landsmötets
mening vara en oklok politik att nu
åter införa det och därmed — även om
försäljningen tänkes bli kringgårdad
med särskilda försiktighetsmått — ska-
pa en grund för en alkoholvana av ny
typ. All erfarenhet talar för att stark-
ölets frisläppande icke kommer att
minska konsumtionen av alkoholstar-

kare drycker, utan att resultatet endast
blir, att den samlade konsumtionen och
missbruket av alkohol ökas.» Mötesut-
talandet slutar med att det på det be-
stämdaste måste avstyrka förslaget om
upphävande av starkölförbudet.

Det är en uppfattning som jag helt
och fullt delar. Konsekvensen av detta
mitt ställningstagande skulle naturligt-
vis vara att jag yrkade avslag på Kungl.
Maj:ts förslag i denna del. Att jag
emellertid inte kommer att göra det
beror på att jag har en mycket stark
känsla av att jag inte kommer att få
kammaren med på den linjen, och då
skulle det bara bli en gest, en demon-
stration. Därför har jag begärt ordet
för att få till kammarens protokoll an-
tecknat, att jag för min del inte vill
vara med om att dela ansvaret för det
beslut, som jag tror att kammaren kom-
mer att fatta om några timmar och som
jag tycker är olyckligt, nämligen om
återinförande av denna alkoholdryck.

Sedan skulle jag med anledning av
herr Fast's resonemang vilja säga, att
jag förstår honom mycket väl då han
säger, att han är orolig för det vi nu
går att fatta beslut om, nämligen av-
skaffande av motboken. Det tog myc-
ket lång tid för mig, innan jag kunde
övertygas om att vi inte borde behålla
motboken, och jag föreställer mig, att
även om herr Fast inte sade det direkt,
så menade han, att det var rätt under-
ligt, att kvinnorna i kommittén hade
anslutit sig till kravet på motbokens
borttagande. Min fasta tro på motbo-
ken började vackla efter det resultatet
av nykterhetskommitténs undersök-
ningar förelåg och frågan grundligt be-
handlats i kommittén. Det som kanske
allra mest bidrog till att jag gick med
på motbokens avskaffande var emeller-
tid den erfarenhet jag fått i egenskap
av nämndeman. Många olyckliga män-
niskor måste dömas för brott, som de
begått under rusets inverkan, och det
visar sig då att de har lyckats skaffa
sprit trots att de inte har motbok. Jag

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tänkte mig att om man avskaffar motboken skulle folk kanske känna ett starkare ansvar för sina medbröder och inte ge dem sprit; i varje fall skulle man inte längre hjälpa det föraktliga släktet langare och försäljare på spritens svartabörsmarknad. Det vore bra om man kunde minska deras inkomster.

Herr talman! Jag har med dessa ord endast velat deklarera min ståndpunkt. Jag skall inte ställa något yrkande eftersom det inte tjänar någonting till.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Det förslag till reformerad nykterhetslagstiftning, som riksdagen nu har att ta ställning till, har sannemligen inte tillkommit i hastigt mod. Det har föregåtts av en ovanligt grundlig utredning, som omfattat en tid av åtta år, och därefter varit föremål för en mycket givande remissbehandling, där många kritiska anmärkningar framställts. Behandlingen i departementet av detta väldiga material har visserligen varit snabb, men alla som deltagit i utskottsbehandlingen har säkert djupt beundrat den reda och grundlighet, som trots detta präglat framställningarna. Inte minst värdefull tror jag utskottets putsning av en hel del detaljer har varit.

Att resultatet ändå blivit sådant, att det föranlett många kritiska anmärkningar och givit upphov till många betänkligheter av det slag som herr Fast anförde, är dock inte överraskande. Den nuvarande lagstiftningen, vars huvudpelare är motboken och den individuella kontrollen, har förvisso under de fyra årtionden den existerat åstadkommit genomgripande förbättringar i nykterhetstillståndet. Jag tror att man kan säga detsamma om motboken som man en gång sade om en annan bok — Martin Luthers lilla katekes — nämligen att den är betydligt bättre än sitt rykte.

Den nedvärdering av restriktionssystemet som nykterhetskommittén gjort har mött berättigade gensagor i flera

remissinstanser och har inte heller godtagits av departementschefen. Det är därför inte underligt, att en mycket stor del av det svenska folket betraktar den radikala omläggningen av lagstiftningen på detta område som ett steg in i det ovissa. Jag skall inte heller dölja, att jag själv anfäktats av denna oro. Det är nog säkrast att inte profetera om huruvida den nykterhetslagstiftning, som kommer att träda i kraft inom femton månader, kommer att medföra ett bättre resultat i strävandena efter att övervinna alkoholens skadeverkningar och åstadkomma en större folknykterhet. Det motto, som kan ställas för den nya lagstiftningen, frihet under ansvar, borde emellertid för ett folk, som berömmar sig av att stå på vår allmänna bildnings- och kulturnivå, vara en eldstod, som skulle kunna framkalla en sobrare livsstil med mindre alkoholkonsumtion.

Många har under utskottsbehandlingen av detta ärende frågat mig, varför det var nödvändigt att så grundligt raserat hela det nuvarande restriktionssystemet och om det inte varit möjligt att i stället under en längre övergångstid pröva sig fram, till dess en rad positiva åtgärder hunnit verka och man vunnit ökad erfarenhet av den upprustning på nykterhetsarbetets område, som föreslås i skilda propositioner. Svaret på dessa frågor är helt enkelt detta: allt det som innefattas i den nya given — förslagen till upprustning av nykterhetsvården, framställningarna om intensifierad upplysning och forskning, stödet åt ungdomens fritidssysselsättning och till idrotten — allt detta har konstruerats och uppbyggts på den förutsättningen att restriktionssystemet skulle ersättas av en i princip fri utminutering och utskänkning. För min personliga del har det visserligen varit svårt att acceptera dessa förutsättningar, men efter en genomgång av den kungl. propositionen i ämnet, som jag åtminstone försökt göra så samvetsgrann som

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

möjligt har det stått klart, att vi endast har två vägar att välja på. Den ena vägen är att nu avslå dessa propositioner, vilket herr Fast yrkar, och kasta hela problemet in i en ny utredning; den andra är att acceptera den nya givnen och vara beredd att ta de konsekvenser detta till äventyrs kan medföra. Jag tror att erfarenheten av den sista utredningen givit vid handen, att man nu inte har rätt att kasta hela detta problemkomplex in i en ny utredning. Det höjdes varnande röster, när riksdagen begärde den nu föreliggande utredningen, och jag vågar säga att jag är glad över att jag tillhörde dem som röstade emot förslaget att en sådan utredning skulle komma till stånd.

Jag erinrar mig särskilt att en aktad ledamot av denna kammare, herr Lindqvist i Halmstad, varnade för förslaget, därför att under den tid, denna utredning komme att ta, skulle alla partiella reformer komma att ligga nere och vi därigenom ställas inför mycket svåra uppgifter när utredningens resultat föreläge. Jag anser att det är skäl att erinra om dessa farhågor. Om vi i dag på nytt skulle sätta i gång en utredning från början tror jag, att det skulle vara att aktualisera hela alkoholdebatten på ett sätt, som inte kan vara till gagn för ett framgångsrikt arbete för alkoholkonsumtionens undanträngande.

När jag sålunda anslutit mig till propositionernas huvudlinje har det varit därför att jag anser, att vi har att falla tillbaka på en hel del mycket värdefulla positiva åtgärder. Utan att vilja göra gällande att det skall vara möjligt att finansiera alla de åtgärder, som vi härvidlag nu står inför, genom de besparingar vi gör på restriktionssystemet, anser jag, att det inte desto mindre kan vara fullt i sin ordning att vi satsar de pengar som här begärs för att åstadkomma de stödåtgärder, som de olika delpropositionerna föreslår. Jag tänker då främst på att man skall söka rusta upp nykterhetsvården, en upprustning

som även utan denna reform säkerligen hade varit av behovet påkallad. Jag gör det utan att därför vilja gå så långt i fråga om stödet till kommunerna, som framförts i vissa reservationer, nämligen att bidragsprocenten till kommunerna skall höjas till 80 procent i stället för som i propositionen föreslagits 60. Jag tror att det bidragssystem som här konstruerats är fullt tillfredsställande för att kommunerna skall få både intresse av och möjligheter till att företa en grundlig upprustning på nykterhetsvårdens område. Upplysning och forskning i detta avseende är ju uppenbarligen ett arbete på lång sikt. Jag skall inte fördölja att jag som erfaren skolman har mina tvivel om upplysningens värde när det gäller att förmå människor att avstå från att bruka eller missbruka alkoholhaltiga drycker. Jag tror nämligen att vi nödgas bekänna, att mycket av denna upplysning tyvärr i stor utsträckning faller bland törnen och på hälleberget. Men bara den omständigheten att det ändå kan påvisas, att någon liten del faller i den goda jorden och bär frukt, är tillräckligt för mig att liksom bibelns säningsman ändå yrka på att man skall fortsätta och göra vad som göras kan på detta område. Därvidlag är det mycket betydelsefullt att tillräckliga medel ställs till förfogande.

Emellertid tror jag att vad vi i främsta rummet har att lita till, framför allt vid övergången från det nuvarande restriktionssystemet till den fria försäljningen är den stora skara alkoholkonsumenter, som kan anses utan skada för sig själva och andra nyttja dessa drycker. Därför har jag för min del ansett den övergångsform, som beskrivits i en reservation, vilken tio ledamöter av utskottet har anslutit sig till, vara av betydelse för att göra övergången från det nuvarande till det nya systemet så mjuk som möjligt. Det krävs inte några längre utläggningar för att påvisa, att därest den överväl-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

digande delen av motboksinnnehavare den 1 oktober 1955 redan under minst ett halvt år har haft fri inköpsrätt, så kommer den kritiska dagen att bli en dag lik alla andra vardagar. De betänkligheter, som kan resas mot en sådan övergång, tycker jag väger lätt, när man under alla omständigheter är beredd att den 1 oktober 1955 släppa spriten fri. Om man under övergångstiden successivt meddelar rätt till fria spritinköp åt den överväldigande delen av motboksinnnehavare, tror jag att man på ett lyckligt sätt förbereder den slutliga övergången. Jag skall emellertid inte längre argumentera på den punkten, eftersom jag förmodar att flera av reservanterna kommer att ta upp den frågan. Jag önskar bara, att vi inte ger denna sak överdrivna proportioner, ty den är ändå bara en detalj i detta sammanhang, även om det är en viktig sådan.

Jag vill endast på en punkt vända mig emot utskottets argumentation, och det är när utskottet förutsätter att vissa mindre nogräknade restauratörer under övergångstiden kommer att använda sig av möjligheten till fritt köp av sprit och saluföra denna i sin utskänkning. När det emellertid förutsättes att varje spritköp under övergångstiden skall registreras på motbok, så att systembolaget när som helst kan se om en restauratör gör onormalt stora inköp, är det fullständigt orimligt att förutsätta, att restauratörerna skulle kunna utnyttja de fria spritköpen i sådan omfattning, att det har någon som helst betydelse i detta sammanhang. För övrigt är det ett misstag att tro, att problemets kärna ligger i restauratörernas benägenhet att använda utminuteringsprit i sin utskänkning. Det är en fråga, som uteslutande sammanhänger med utskänningsskatten. Jag tror heller inte att vi kommer till rätta med det problemet på annat sätt än att förhållandet mellan utminuteringspriserna och utskänkningspriserna upptages till en grundlig,

fördomsfri och förutsättningslös behandling, så att klyftan i priserna vid olika former av försäljning av sprit minskas.

Beträffande ölet är jag delvis förekommen av fröken Öberg, som redan har anfört en del av de synpunkter jag har på denna fråga. Det är bara den skillnaden mellan fröken Öbergs ståndpunkt och min, att jag anser det vara omöjligt att avskriva starkölet utan att samtidigt höja alkoholhalten i den nuvarande pilsnern till 3,2 procent, och detta av skäl som lätt inses. Jag tror nämligen att en sådan förhöjning av alkoholhalten — som i nykterhetskänseende inte kan innebära några vådor — skulle göra starkölet helt och hållet överflödigt. Jag kan emellertid inte ansluta mig till den tanken, att vi skall ha både starköl och vanligt öl med 3,2 procents alkoholkoncentration, av det skälet att vi då skulle få två ölsorter, som låge så nära varandra i alkoholstyrka, att det vore orimligt att ha starka restriktioner för den ena sorten men låta den andra säljas fritt. Det kan inte förnekas, att restriktionerna omkring starkölet är de sista resterna av ett gammalt restriktionstänkande. Där har restriktionsmentaliteten dykt upp och komprimerats, ja nästan sublimerats, kring denna dryck, så att man på restaurangerna inte skall kunna dricka en flaska starköl utan att samtidigt beställa in en smörgås, medan det fyra gånger starkare starkvinet får konsumeras i obegränsad omfattning utan något som helst tillugg.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att säga några ord om en reservation, som har avgivits av högerns representanter i utskottet och rör ordningen vid utlämnande av utskänkingsrättigheter. Hela frågan om restauranginspektören har av utskottet hyfsats på ett sätt, som måste betecknas såsom ett mycket stort framsteg. Restauranginspektören har först och främst fått ett annat namn och kallas numera intendenten för ut-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

skänkningsärenden. Denna titeländring har föranlett en längre skrivning i utlåtandet, varigenom hans roll som inspektör har nedtonats. Utskottet har också vid hans sida ställt en rådgivande nämnd som fått en allsidig sammansättning och givits större ålägganden, varför restaurangnäringen nu på denna punkt kan känna sig tämligen trygg för att få utskänkningsärendena behandlade på ett fullt tillfredsställande sätt.

I övrigt kan man säga att förfarandet i stort liknar den ordning, som nu är rådande inom systembolagen. På en punkt har emellertid reservation avgivits. Det gäller frågan hur man skall förfara, därest sökandena till ett visst antal rättigheter är flera än antalet rättigheter. Den situationen kan självfallet uppkomma, att det är två eller flera sökande till en rättighet. Då förmenar reservanterna att den vanliga ordningen, att detaljhandelsbolaget skall utse restauratör, skall brytas och att i stället länsstyrelsen skall utse innehavaren av den rättighet, varom två eller flera sökande konkurrerar.

Det är ganska förklarligt att man på restauratörshåll har uppmärksammat förhållandet och att det givit anledning till oro för att rättssäkerheten inte skall tryggas. Men jag är övertygad om att den reservation, som har avgivits, inte skulle förbättra restauratörernas ställning i det avseendet. Enligt utskottets förslag skall nämligen detaljhandelsbolaget avgöra vem som skall ha rättigheten, men över detta förslag skall den rådgivande nämnden avge yttrande. Det kan sålunda förutsättas, att restaurangintendenten och den rådgivande nämnden har mycket större möjligheter att bedöma vem som är den lämpligaste att inneha rättigheten än vad länsstyrelsen har.

Om länsstyrelsen skall tillsätta restauratörer kommer det dessutom säkerligen att bli så, att kommunen skulle ha lokalt veto vid utväljandet av

restauratör, och det tror jag vore en mycket större olägenhet än att detaljhandelsbolaget utväljer restauratör. Jag ber att få erinra om att när det förslag, som går in till detaljhandelsbolaget från den rådgivande nämnden och intendenten, ligger på bordet, så blir det möjligt för den eller dem som icke erhållit rättigheten att klaga hos länsstyrelsen och sålunda få sin förmenta missgynnade ställning prövad i vanligt besvär förfarande. Detta borde, med alla de regler jag här redogjort för, vara en betryggande ordning, som ger full säkerhet för att den enskildes rätt inte kränkes.

Jag vill dessutom erinra om att intendenten för utskänkningsärenden står under ämbetsmannaansvar och att han, därest han skulle ta andra än objektiva hänsyn och det kunde påvisas att så vore förhållandet, kan anmälas för tjänstefel hos JO. Därigenom har skapats säkerhet för att utskänkningsärendena kommer att handläggas på ett tillfredsställande sätt.

Herr talman! Jag skall inte pröva kammarens tålmod längre. Jag vill endast till sist understryka, att jag hoppas att de beslut som kommer att fattas skall bli till fromma för strävandena till ett bättre nykterhetstillstånd. Även om man inte skall överdriva de skador som följer av alkoholmissbruket, är de tillräckligt allvarliga för att påkalla oavlåtlig uppmärksamhet från samhällets och den enskildes sida. Det är min förvisning att den arsenal, som vi genom denna lagstiftning får till vårt förfogande, skall göra det möjligt att hjälpa alla dem som, självförvållat eller oskyldigt, blivit offer för alkoholens skadeverkningar. Men framför allt bör alla till buds stående medel brukas för att förhindra, att ett ytterligare antal faller offer för alkoholens förödande verkningar.

Herr talman! Jag kommer när tid blir att på de punkter, där jag har fun-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

nit anledning till reservation, framställa vederbörliga yrkanden.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Om jag inte hade suttit med i särskilda utskottet och där fått alla de skäl redovisade, som kan anföras i samband med motbokssystemets vara eller inte vara, tror jag att jag skulle rösta med herr Fast i hans avslagsyrkande beträffande proposition nr 151. Propositionen är ju heller inte entydig. I ett sammanhang konstaterar man att motboken utgjort en spärr mot en överdriven konsumtion, i ett annat att den suggererar till inköp som eljest inte skulle gjorts.

Jag föreställer mig att man i detta avseende tänker på krigsårens erfarenheter. Men, herr talman, detta är enligt mitt förmenande en felaktig jämförelse. När ransoneringarna under krigsåren infördes berodde det på att det rådde knapphet på varor. Människorna var rädda för att knappheten skulle öka och priserna stiga, och så köpte man ut sina ransoner oberoende av om man behövde dem eller inte. Om det inte råder brist på en vara har jag svårt att föreställa mig att ransonering av den skulle ha samma effekt.

Hur som helst så har väl motbokssystemet varit behäftat med svagheter. Det har varit omdiskuterat under hela sin tillvaro och det har, som herr Adolv Olsson konstaterade, tillkommit som en kompromiss mellan anhängare av och motståndare till förbudstanken. Men jag kan ändå inte, herr talman, undgå att i mitt stilla sinne göra den reflexionen, att det också har varit till nytta.

Om man emellertid suttit med i särskilda utskottet har man inte kunnat undgå att ta intryck av den argumentering, som där förts och som redovisats här på ett utomordentligt sätt av herr Adolv Olsson. Man har sagt sig att nyttan av ett system som kostat så mycket inte står i proportion till kostnaderna och de olägenheter, som varit

förenade med detsamma, och att genom inbesparande av kostnader möjligheter kan beredas för en effektivare nykterhetspolitik.

Vad som har gjort det starkaste intrycket på mig är emellertid att nykterhetsfolket självt, givetvis med undantag — herr Fast är ett av dessa undantag och det finns flera — har slutit upp kring motbokssystemets slopande. Jag skall inte försöka redovisa alla de skäl som förebragts i detta sammanhang. Man har i alla händelser konstaterat att motbokssystemet, vilket — såsom också herr Adolv Olsson påpekat — riktar sig till alla konsumenter, av vilka ungefär nittio procent tillhör de skötssamma motboksägarna och de återstående tio procenten ändå inte kan nås genom ett sådant system, inte längre har något existensberättigande. Och då säger man sig, att kan man genom att spara de tio miljoner kronor, som går åt för systemets upprätthållande, få fram en bättre nykterhetsvård så bör detta prövas. Det är detta som har föranlett mig att inte i utskottet rösta med den av herr Nils Elowsson framlagda reservationen. Jag vill dock i detta sammanhang redovisa att jag hör till dem inom utskottet, som sympatiserat med tanken på en folkomröstning i denna fråga.

Detta är väl nämligen en fråga som på ett alldeles särskilt sätt bör kunna bedömas av människor i allmänhet. Varje människa bör kunna ha en personlig uppfattning om huruvida man vill ha ett restriktionssystem eller inte. Kvinnorna, och jag medger att jag här ytterst tänker på kvinnorna, kvinnorna borde få möjlighet att säga sitt ord i en angelägenhet, som så nära berör familjerna, hemmen. Av spritmissbrukare förstörda hem hör tyvärr inte till sällsyntheterna.

När vi emellertid i utskottet inte kunnat få majoritet för en folkomröstning i denna fråga, har vi inte reserverat oss och kan följaktligen inte i kammaren

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ställa ett yrkande, men vi har förenat oss i ett särskilt yttrande, undertecknat av ledamöter från folkpartiet och högern.

Det bygger på ett par folkpartimotioner, och vi uttrycker där samma tanke som motionärerna, nämligen att folket i betydelsefulla frågor bör, om dessa frågor lämpar sig för en folkomröstning, få säga sitt ord. Herr Adolf Olsson tog i sitt anförande upp att bevillningsutskottet vid 1953 års riksdag behandlade en motion angående folkomröstning i rusdrycksfrågan. Bevillningsutskottet ansåg sig inte kunna ta ställning till saken innan kommittéförslaget varit ute på remiss. Man borde därför invänta remisstidens utgång, då det tidsmässigt skulle föreligga möjligheter att ta ställning i denna fråga. Riksdagen borde väl vid denna tidpunkt, efter vad jag kan förstå, i en skrivelse till Kungl. Maj:t ha anhängit om erforderliga åtgärder för en folkomröstning, och så borde folkomröstning äga rum när propositionen i ärendet framlades. Nu har emellertid ingenting hänt. Det är därför i närvarande stund inte möjligt för oss att ställa några yrkanden på denna punkt.

Utskottet har i många och väsentliga avseenden kunnat ena sig, men på en del punkter finns det särskilda reservationer, och jag skall så koncentrerat som möjligt be att få kommentera de reservationer, under vilka mitt namn återfinnes.

Vi har då först den med II betecknade reservationen som avser övergångstiden. Herr Sundström har redan tagit upp och i väsentliga delar redogjort för denna reservation. Den är undertecknad av ledamöter från det socialdemokratiska partiet, bondeförbundet, folkpartiet och högern. Jag skall, herr talman, inte ge mig in på något som inte är alldeles sällsynt i denna kammare — nämligen ett uppreparande av argumenteringar som redan är förebragta. Jag skall endast få på

en punkt komplettera vad herr Sundström sade angående denna reservation om övergångstiden.

Vi reservanter delar departementschefens uppfattning, att man bör ha en viss tillvänjningstid innan den s. k. stora frihetsdagen i fråga om spriten infaller för svenska folket, men vi har inte velat gå med på att denna tillvänjningstid skulle innebära en återgång till de gamla bestämmelserna om en tilldelning av fyra liter per månad i stället för nuvarande tre liter. Om det verkligen förhåller sig så, att motboken har en starkt suggestiv inverkan på människorna, måste man ju ta hänsyn här till även i detta avseende och säga att om det faktum, att människorna kunnat få ta ut tre liter i månaden, medfört att de också tagit ut denna kvantitet, kommer de väl nu att ta ut fyra liter om de får möjligheter till det. Man har således ett måttänkande kvar.

Vi menar att det förslag, som framkommit i reservationen och som innebär att den fria inköpsrätten för de skötsamma motboks innehavarna tillämpas från och med den 1 juli 1954, skulle ta bort den suggestiva inverkan motboken haft, och det skulle innebära att man verkligen fick en tillvänjningstid. För egen del vill jag också bekänna att jag sett saken så, att det vore förmånligt att innan motbokssystemet ännu slopats kunna bedöma hur den fria inköpsrätten kommer att verka på människorna.

Nästa reservation under vilken mitt namn återfinnes är den med III betecknade, som ger uttryck för min och de övriga reservanternas uppfattning, att spritbeskattningen inte är ett moment i nykterhetsvården.

Vi kommer så till den med VI betecknade reservationen, som gäller alkoholhalten i öl. Det har ju, inte speciellt inom särskilda utskottet men över huvud taget, stått ganska stora strider om ölet, och uppfattningarna

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

har varit delade. Den Goldbergska undersökningen har givit vid handen, att den högre alkoholhalt, som det tidigare tillverkade 3,2-procentiga ölet har jämfört med vårt nuvarande 2,8-procentiga öl, icke innebär ett berusningsmoment av någon som helst betydelse.

Jag har i olika sammanhang fått för mig bekräftat att öltskänkningsen och ölförtäringen verkligen utgör ett problem, och jag har därför ansett att man borde fästa ett stort avseende vid dessa frågor.

Inom utskottet har jag framkastat den tanken, att om man finge ett s. k. gott vardagsöl med 3,2 viktprocents alkoholhalt, borde man släppa starkölet och i stället koncentrera sig på att få detta s. k. goda vardagsöl. Det blev inte någon uppslutning kring den linjen i utskottet. Utskottet har ju för sin del gått in för att man skall återinföra starkölet och vill därför binda det nuvarande ölet vid 2,8 viktprocents styrka. Om man skall gå in för ett konsekvent försök att minska förtäringen av de alkoholstarkare dryckerna till förmån för de alkoholsvagare, borde man ur den synpunkten ha sagt ett definitivt adjö till starkölet och i stället sett till att man hade fått fram detta 3,2-procentiga öl.

Jag är också rädd för att det kan komma att räknas som »finare» att bjuda på starköl. Människor kommer då att falla för detta därför att det där billigare ölet anses mera enkelt. Hade man ett 3,2-procentigt öl funnes det ett normalöl som tillfredsställde vederbörande.

Nästa reservation är den med IX betecknade som är undertecknad av herr Huss, herr Braconier och mig. Den gäller reklamen för vin och sprit. Jag vet att motionären herr Håstad kommer upp i denna fråga liksom även herr Helén, som har en blank reservation, och jag skall därför inte uppehålla mig vid denna punkt. Utskottet har här i hög grad modifierat propositionen, men

vi har ändå ansett oss böra gå på den Håstadska motionen.

Den med X betecknade reservationen gäller restauranginspektörerna, eller, som de har döpts om till av utskottet, intendenterna för utskänkningsärenden. Herr Sundström var inne på de här herrarnas befogenheter. Vi har i vår reservation hävdad att det nuvarande tillståndet, där det är länsstyrelserna som ger de enskilda restauratörerna deras rättigheter, bör bestå och att överklagande bör göras hos Kungl. Maj:t i stället för enligt utskottets förslag hos länsstyrelserna. Vårt förslag innebär således att restauranginspektörernas befogenheter minskas.

I den med XI betecknade reservationen yrkar vi bifall till den motion i första och andra kammaren som hävdar att de allmänna restaurangbolagens monopolställning inte bör stärkas. Vi anser att man inte inom en viss näringsgren bör lagstiftningsvägen skapa förutsättningar för en stark monopolbildning samtidigt som man på andra håll försöker motarbeta monopolistiska sammanslutningar.

Den med XII betecknade reservationen gäller mattvånget vid servering av starköl. I och med att utskottet har modifierat propositionen så till vida att starköl skall få utskänkas även på vinrestaurangerna och inte bara på spritrestaurangerna, som det föreslås i propositionen, anser vi att vi också bör gå ifrån mattvånget när det gäller starkölet.

Den med XIV betecknade reservationen är en följd av reservation på en tidigare punkt som gäller reklamen, och likaså den med XXII betecknade reservationen som gäller ölet.

Reservationen XXI, som är undertecknad av herr Lundqvist och mig, innebär att vi inte anser, att rätten till avgörande i ölförsäljningsärenden skall delegeras till särskilt utsedda personer, utan att fullmäktige alljämt skall ha överinseende över dessa ärenden.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Reservationen XXII är en följd av vår reservation beträffande ölet med en alkoholhalt av 3,2 viktsprocent.

Vidare har jag varit med om en reservation XXV, som går ut på att vi inte vill ha någon snabbutredning rörande bryggeriernas företagsform. Jag kan inte förstå att den frågan har med nykterhetsvården att göra. En utredning har gjorts, och vi anser icke att det är erforderligt med en förnyad utredning rörande denna företagsform.

Under punkt XXVI slutligen finns en reservation, vari vi hemställer om en ändring i författningen rörande tillverkning och försäljning av ciderdrycker, framställda av svensk frukt.

Alla dessa reservationer gäller alltså utlåtande nr 1.

Vidare har herr Lundqvist, herr Braconier och jag till utlåtande nr 3 fogat en reservation som avser upplysningskampanjen, och jag vill säga några få ord om denna. Som en konsekvens av vårt reservationsvis framförda yrkande om att man redan 1 juli 1954 skall övergå till fri inköpsrätt för att så mjukt och tyst som möjligt komma över tillvänjningstiden, bör den upplysningsverksamhet, som skall äga rum före den dag då spriten släppes helt fri, enligt vår mening ske på ett så lugnt och föga iögonfallande sätt som möjligt. Vi förordar fördenskill att till upplysningskampanjen under budgetåret 1954/55 lämnas ett anslag på endast 200 000 kronor och att hela anslaget till upplysningskampanjen begränsas till 800 000 kronor.

Vi anser det självfallet viktigt att nykterhetsrörelsen, kvinno- och ungdomsorganisationerna sätter in sina krafter på att medverka till att det lämnas en så god och effektiv upplysning som möjligt under denna kampanj. För min personliga del har jag i utskottet talat för att filmen bör få ett visst utrymme därvidlag. Att press och radio skall användas i upplysningsverksamhetens tjänst, får väl anses

självfallet. Jag tror inte så mycket på verkan av annonser och affischer, men däremot är naturligtvis artiklar i pressen ett utomordentligt medel att sprida upplysning. Filmen är emellertid ett effektivt medel att nå framför allt ungdomen — den är kanske det bästa propagandamedlet när det gäller just ungdomen.

Även till utlåtande nr 6, som rör anslag i nykterhetsbefrämjande syfte till ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet, har fogats några reservationer från högerhåll. Den reservation I, som herr Lundqvist, herr Braconier och jag avgivit, går ut på att de politiska sammanslutningarna icke bör få något statligt stöd för sin verksamhet i detta avseende. I reservation II ansluter vi oss till statskontoret, som har ansett att för utbildning av ungdomsledare bör lämnas ett reservationsanslag av endast 161 250 kronor under budgetåret 1954/55. I reservation III yrkar vi avslag på förslaget om att 1 miljon kronor skall anslås till ungdomens fritidsverksamhet. I reservation IV yrkar vi likaledes avslag på förslaget om att 302 400 kronor skall ställas till förfogande för utbildning av riksinstruktörer. Slutligen framför vi i reservation V ett avslagsyrkande i fråga om anslaget till utrustning av vissa föreningslokaler. Vår reservation VI sammanhänger med vårt avslagsyrkande i reservation IV. I och med att vi motsatt oss ett anslag till riksinstruktörer, anser vi att skolöverstyrelsen kan klara ledarutbildningen med de anslag som redan finns därför.

Herr talman! Jag har funnit det inte bara lämpligt utan också riktigt, att de enskilda motionärerna inte kommer med långa kommentarer på varje särskild punkt. Detta är ju en dag, då de stora principerna bör diskuteras och då riksdagen ska ta ställning framför allt till frågan om motbokssystemets vara eller inte vara. Herr Adolv Olsson har talat om att Sverige är det enda

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

land i världen som har ett spritrestriktionssystem och att detta måste i världens ögon te sig som något för oss nedsättande. Herr Fast har redan replikerat att han inte fäster avseende vid detta. Jag anser också att vi inte bör fästa avseende vid hur yttervärlden ser på oss när det gäller en fråga som denna. Huvudsaken är att vi kommer fram till ett tillstånd som kan skapa en bättre tingens ordning i fråga om nykterheten än som hittills varit fallet. Med våra klimatiska förhållanden, långa, mörka och kalla vintrar, och de stora avstånden däruppe i norr, är det inte bara de 10 procent, som statistiskt har beräknats vara icke sköt-samma motboksinnehavare, som kommer att utsättas för frestelser, när spriten blir fri och det icke finns det återhållande moment, som dock — det har vitsordats även i propositionen och utskottsutlåtandet — motboken utgör.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer från högerhåll som jag här berört. Herr Adolv Olsson har på tal om reservanternas inställning till frågan om övergångstiden gjort den reflexionen, att det bland reservanterna finns sådana som intar herr Fasts ståndpunkt, sådana som varit tveksamma inför tanken att ta bort motboken och sådana som varit ivriga att så snart som möjligt få spriten fri. Jag vill sluta med att bekänna, att jag hör till de tveksamma.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! I och med att förslag till lösning av det stora frågekomplex som rör vårt samhälles nykterhetspolitik har kommit på kammarens bord, har ett väldigt arbete slutförts. Det är ett så gigantiskt arbete att det inte är

lätt att få en föreställning om dess omfattning.

Den som först hade hand om uppgiften var nykterhetskommittén, som visserligen använde mycket lång tid för att komma fram till ett resultat men som också så grundligt belyste problemen, att det med full rätt har sagts att vi aldrig tidigare i vårt land haft så god insikt i alkoholbrukets verkningar som vi har nu och att man knappast i något annat land heller utrett frågan bättre.

När detta kommittébetänkande kom på regeringens bord, var vissa kompletteringar erforderliga. En rad sakkunnigkommittéer tillkallades därför och fick i uppdrag att snabbt överväga vissa frågor och föreslå kompletteringar beträffande dessa. Det har för mig varit en utomordentlig tillfredsställelse att se den villighet som folk från olika håll visade att plötsligt ta sig ledigt från andra uppgifter och kasta sig in i detta arbete. Det är nästan med en viss rörelse jag ser tillbaka på det utomordentliga arbete och det intresse mina medarbetare i finansdepartementet, när detta väldiga material förelåg, lade ned på att forma de kungl. propositionerna.

Dessa har nu behandlats i det särskilda utskottet. Vi vet alla att de där blivit grundligt genomgångna. Det har inte slarvats med någonting. Det har varit en påfrestande tid för dem som fått bära denna arbetsbörda, ty utskottet har fått arbeta under den tidsnöd som alltid pressar vårt riksdagsarbete.

Jag vill begagna detta tillfälle att säga ett hjärtligt tack till alla dem som utfört detta stora arbete. Det är naturligt att jag gör det, eftersom jag genom tillfälligheternas spel blivit den som fått bära det parlamentariska ansvaret för denna fråga, en börda, som jag inte hade kunnat bära utan denna utomordentliga medverkan.

Herr Fast yttrade för en stund sedan att det väl inte hade behövt vara

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

så brått med denna fråga. Han menade, att man kunde ha gett sig till tåls längre och eventuellt först företagit en folkomröstning. Nu tycker jag inte att det har visats någon särskild brådska. Arbetet har genomförts planmässigt i normal ordning. Och om man skall företa folkomröstning i en fråga, bör det väl finnas anledning att anta, att frågan är föremål för mycket starka motsättningar inom folket och att det finns organisatoriska krafter på olika håll, beredda att ta upp den kampanj, som alltid måste föregå en folkomröstning. När jag förklarade, att vi borde låta beslutet om huruvida vi skulle låta denna fråga gå till folkomröstning eller inte anstå till dess att vi hade sett remissvaren, var anledningen just att jag tyckte vi först borde se om remissinstanserna visade sådana divergenser i uppfattningen, att folkomröstning i frågan kunde vara berättigad. Sådana divergenser förekom inte, och därför hade det varit ganska onaturligt att låta frågan gå till folkomröstning.

Vi står alltså här på ett sätt vid en milstolpe. Detta beror inte på att nykterhetstillståndet i vårt land i avgörande grad har förändrats. Visserligen vill jag inte bestrida att tillståndet på detta område förbättrats under den tid jag har levat. Framför allt har alkoholbruket blivit mera hyfsat än det var i min ungdom, och de synliga verkningarna faller inte lika bjärt i ögonen som då. Men samtidigt är ju alkoholfrågan, jag skulle nästan vilja säga, vårt folks största sociala fråga.

Det skulle vara meningslöst om jag inför kammarens ledamöter gick igenom vad vi vet om alkoholbrukets verkningar. Man kan peka på dess inverkan på brottsligheten, på skilsmäsofrekvensen, på barnens uppfostran till goda medborgare, på trafiksäkerheten på våra vägar, på produktionsresultaten i vårt land. Vi känner ju alla till, att alkoholbruket ligger un-

der det mesta av vårt samhälles sociala misär, och vi kan icke säga att vi nu har kommit så långt i utvecklingen, att här har inträtt en bestämd ändring vare sig till det bättre eller till det sämre. Nej, den omständigheten att vi nu står inför en omläggning av alkoholagstiftningen beror på helt andra ting och icke minst därpå, att vi har kommit underfund med att, trots allt vad som från samhällets, från ideella organisationers och från enskilda människors sida har gjorts för att tränga tillbaka alkoholskadorna, vi har vunnit alldeles för litet. Vi har vunnit så litet, att vi egentligen måste fråga: Är det möjligt? Och naturligtvis frågar vi: Varför?

En sak blir väl allt mer och mer klar för oss, nämligen att den verkliga orsaken till att det är så svårt att förbättra folknykterheten är helt enkelt att det i den mänskliga naturen finns nedlagd en urgammal, outrotlig benägenhet att söka sig bort från den grå vardagen, från den trista verkligheten. Man vill fly undan vardag och verklighet, och man har sedan gammalt vant sig vid att göra den flykten i form av alkoholbruk. Den vanan är mycket djupt rotad i vårt folk. Möjligheterna att använda alkohol värdesätts i den utsträckningen av de för uppfattningarna bland folket tongivande kretsarna att det är ytterligt svårt att komma någon väg. Den gamla frågan: Skall jag taga vara på min broder? är mer än berättigad när det gäller detta område. Man vet nog, att alkoholbruk kan vara en farlig sak, men man tror inte att det gäller en själv. Jag minns, att jag för några år sedan läste i en offentlig utredning, att t. ex. här i huvudstaden var åttonde manlig inbyggare riskerade att få anmärkning i nykterhetshänseende. Men hur många är det som tänker på att det kan komma att gälla både dig och mig? Och när jag läste den reservation, som herr Fast i dag har talat för bifall till i denna kam-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

mare, där man säger något om att man skall göra ett system med tilldelning bl. a., som skall skapa en tillvänjning, och att man på det sättet skall kunna påverka såväl allmän sed som personliga vanor, så att de förhållandevis lätt anpassar sig till de ändrade tilldelningarna, sade jag mig, att detta är en absolut verklighetsfrämmande uppfattning. Vi har försökt att nå detta med restriktionssystemet, men vi har icke lyckats. Det gångna halvseklets erfarenheter på nykterhetsfrågans område har väl lärt oss en sak, som är bitter, den nämligen att det inte går att lagstifta bort vare sig bruk eller missbruk av alkohol. Just därför att bruket bärs upp av en så överväldigande del av folket, går det icke att lagstifta bort det. I vissa länder gjorde man för ca 30 år sedan försök att genom totalförbud komma från alkoholskadorna. I vårt land har vi ensamma i världen försökt att rå på problemet med en ransonering. Vi måste väl för vår del säga att förbuden misslyckades, och även vårt ransoneringssystem har misslyckats. Jag tillhör visserligen icke dem som tror, att detta system har gjort en utomordentlig skada; det är bara det att jag har kommit till den uppfattningen genom ett fördomsfritt studerande av de faktorer, som berör saken, att nackdelar och fördelar båda dessa är små och att de inte är avpassade så, att den ena överväger den andra. Det är klart att motbokssystemet kan ha varit till nytta för många enskilda individer, och det kan också ha varit till skada för många, men i det stora hela har det icke, åtminstone icke under de senaste 20 åren, haft någon inverkan på nykterhetstillståndet i vårt land. När man kommer till den uppfattningen kan man väl inte gärna inta någon annan ståndpunkt än den, att det är rätt meningslöst att upprätthålla den stora administrativa apparat, som vårt system innebär, och bibehålla allt det krångel, som det har

medfört, då man ju ser, att det icke fyller något ändamål. Därför är det naturligt, om vårt motbokssystem nu skattar åt förgängelsen. Jag vill dock kraftigt understryka, att jag icke har den meningen, att man genom borttagandet av detta system kommer att förbättra nykterhetstillståndet. Det blir, skulle jag tro, på lång sikt varken bättre eller sämre. Man tar bort någonting som inte har någon egentlig verkan — det är allt.

Det är givet att vi i en sådan situation måste ställa oss den frågan, vad vi skall göra i stället för att motarbeta alkoholbruket. Tyvärr får vi nog slå fast, att det inte finns några genvägar på detta fält, lika litet som på andra där det gäller att råda bot på mänsklig vanart. Det finns bara den urgamla envisa kulturkampen, att ihärdigt fostra och ihärdigt försöka påverka människorna. Det är ett långvarigt uppfostringsarbete, och det kan dröja sekler innan det verkar, men det är det enda man har att göra, och det finns i alla fall en möjlighet att därigenom steg för steg komma fram till ett bättre läge.

Man kan genom en sådan ihärdig påverkan av människornas föreställningar skapa underlag för värdigare möjligheter för människorna att utvärda vardagens tristhet och verklighetens besvärligheter. Jag skulle därför vilja säga att det viktigaste i det beslut som vi går att fatta är, att vi målmedvetet inriktar vår nykterhetspolitik på att skapa bättre upplysning i alkoholfrågan och att på ett mera intensivt sätt försöka påverka människorna och då helt naturligt i främsta rummet de unga, som trots allt är mest påverkbara.

Vi brukar säga när det gäller uppfostringsfrågor, att skola och hem skall gå hand i hand, men här står vi i ett läge, där vi inte med samma rätt kan säga det. Vi skall nämligen inte glömma att möjligheten till en uppfostran i

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

nykterhetsbefrämjande riktning är ganska liten i många hem, ja kanske i de flesta. I många hem betraktar man det såsom naturligt att barnen, när de vuxit upp, skall övergå till alkoholbruk; det är nästan ett socialt villkor. I andra hem där man visserligen inser nödvändigheten av att ge barnen en ändrad inställning på denna punkt, kommer ofta livet och läran att strida mot varandra, och påverkan blir därför ganska svag.

När vi nu försöker få det offentliga undervisningsväsendet i alla dess olika förgreningar, från universitet och högskolor ned till folkskolan, och även det frivilliga folkbildningsarbetet att sysselsätta sig med nykterhetsupplysning, får man kanske därför, åtminstone i början, inte den hjälp av hemmen som vi skulle önska. Det blir då så mycket mera nödvändigt att det offentliga räcker handen till andra medarbetande krafter, i första hand nykterhetsorganisationerna och andra ideella organisationer, men också till alla enskilda människor som vill göra sin insats och söka dana ungdomen till större nykterhet i livsföringen.

Men jag skulle tro att det också finns ett annat fält, där samhället kan utöva en uppfostrande och vanebildande verksamhet, nämligen alkoholagstiftningen. Vi skall inte försmå att använda lagstiftningen för detta ändamål. På varje punkt, där vi gör ett sådant försök, kommer vi naturligtvis att möta motstånd och missnöje, men vi skall inte underlåta det, om missnöjet inte är socialt berättigat och icke bäres upp av en så stor del av svenska folket, att det är omöjligt att upprätthålla reglerna. Här är huvudsaken att man kan tillämpa enkla regler, som är svåra att kringgå och som rör sig på områden där de kan genomföras utan att folk allmänt söker komma förbi dem.

De här föreliggande lagstiftningsförslagen innefattar många sådana regler.

Åtskilliga av dem har övertagits från äldre lagstiftning, och åtskilliga nya har tillkommit. Det är inte min sak att redogöra för dem, och jag tänkte bara säga några ord om ett par punkter, där utskottet inte velat följa Kungl. Maj:ts linje.

Vi har då först frågan om den spritfria arbetsdagen. Detta uttryck är naturligtvis ett slagord som antyder mycket mer än det innebär. Innehållet är ju inte mer än detta, att man skall undvika att på restaurangerna, vid den offentliga serveringen, servera sprit under arbetsdagen. Vi skall nämligen inte glömma att restaurangvanorna smittar av sig även på människors sätt att ha sig i övrigt, och man skall inte låta bli att göra en sådan påverkan om det är möjligt.

Nu säger man visserligen att Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt är mycket tilltalande, och i princip erkänner man syftet, men så säger man att en sådan bestämmelse aldrig kan bli effektiv. Jag hörde utskottets ärade ordförande nyss i första kammaren säga: Man kan ju köpa sprit i butiken klockan nio. Ja, visst kan man det. Men vad säger det oss? Ja, det säger väl att utskottets förslag, att man skall börja servera sprit på restaurangerna klockan tolv, är felaktigt. Då skall man väl börja klockan nio! Nej, vi skall ha klart för oss att vi har och måste ha olika regler för utminutering av sprit i butiker — för förtäring i hemmet eller privat — och för den offentliga spritserveringen i restaurangerna. Det finns ingen som helst anledning att sammanblanda dessa saker.

Jag har blivit nästan litet upprörd när jag har sett de argument som man använt mot förslaget om att sätta klockan sexton på vardagen såsom den tidpunkt då spritserveringen skall börja. Man säger: Människorna kommer att i stället supa på kontoret innan de går till lunch. De kommer att gå in i portar för att supa, de kommer att gå på

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

toaletten och supa! Men har man ändå inte klart för sig att detta icke gäller mannen på gatan? Det gäller ju inte arbetarklassen eller de lägre inkomsttagarna. Var ser ni dem på spritrestauranger på dagen, drickande brännvin till maten? Det är inte dessa grupper det gäller. Det gäller folk ifrån affärslivet, det gäller människor som är ute på s. k. offentlig representation och dylikt. Är det inte en förnärmelse mot dessa folkgrupper, när man påstår att de skulle vara offer för sådana förråande levnadsvanor som man här har velat göra gällande?

Och så säger man att en sådan bestämelse kan kringgås på restaurangerna. Jag skall inte gå närmare in på detta. Jag vill bara säga en sak: Sådana bestämmelser tillämpas ju med framgång i åtskilliga andra länder, och det skall väl inte vara svårare att få disciplin på våra restauranger än det kan vara på andras. Jag måste därför för min del säga, att här har man nog i utskottet mera fallit offer för sin egen allmänna opinion än för en allmän opinion i folket. Jag har all respekt för människor som, när det gäller lagstiftning, tar hänsyn till en utbredd opinion, men det får ju inte bara vara ett hyende som man döljer sig under.

I de framlagda lagstiftningsförslagen finns det en genomgående tendens, att man skall försöka att med olika metoder få alkoholbruket att länkas över från alkoholstarkare drycker till mindre alkoholstarka, och jag förstår mycket väl, att när man tar detta som en huvudprincip kan propositionens förslag beträffande starkölet te sig ologiska. I propositionen kringgärdar vi starkölet med särskilda restriktioner, och då säger man: Därigenom motverkas ju möjligheten att låta människor gå över från sprit till starköl. Ja, det kan te sig ologiskt. Men kom nu ihåg en sak: nu har vi i Sverige icke på 30 år haft starköl — annat än det som säljs på apoteken, och det är ju inte

mer än så där ett par hundratusen liter om året. Den svenska allmänheten är ovan vid detta. Vi vet icke hur den svenska allmänheten kommer att reagera. Det kan nämligen lika lätt hända, att införandet av starköl kan medföra att folk går över från förtäring av öl klass II till starkölsförtäring, och då går ju utvecklingen åt fel håll. Det är därför som vi för vår del inom regeringen har ansett, att man här får — i början åtminstone — gå försiktigt fram, och jag är bara glad över att utskottet här i allt väsentligt har följt Kungl. Maj:t. Det enda jag därvidlag har att säga är detta, att när man nu föreslår att även vissa välrekommenderade vinrestauranger skall få rättighet att servera starköl, inför man ett godtycke, ett nytt krångel, ett nytt besvär, i det att man skall lägga på myndigheter att sitta och avgöra vilken vinrestaurang som är välskött och som skall få rätten och vilken som icke är välskött och som skall få pricken på sig. Detta är en sak som jag tycker att man skulle kunna låta bli.

I det gångna halvseklets svenska nykterhetspolitik har det funnits en genomgående linje, nämligen att man har strävat efter att avkoppla det ekonomiska vinstintresset i alkoholhanteringen. Jag måste för min del säga att det har varit en bärkraftig linje. Hur skulle det vara möjligt för oss att med så litet gnissel som det nu är fråga om genomföra avveckling av motboken, om vi icke hade haft hela utminuteringsen avkopplad från privat vinstintresse? Denna omläggning kommer att innebära att många människor får lämna sin anställning. Det kan bli tusen människor vid systembolagen, som får slussas över till annan sysselsättning eller på annat sätt hjälpas att komma till rätta. Jag vill bara fråga: Om det hade varit privata företag som sålt spriten i parti och minut, hur skulle det ha sett ut i dag? Vilken storm skulle inte ha blåst i vårt land vid tanken

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

på att man skulle avveckla en så stor del av rörelsen att tusen personer skulle avskedas?

Men vi ser det också på andra områden. När vi nu försöker få lagstiftningen för restaurangerna sådan, att dessa kan befrämja utvecklingen av bättre alkoholvanor, möter vi ett kraftigt motstånd. Jag bara tar som exempel denna fråga om att icke börja spritserveringen förrän klockan 16. Detta har nu upprest hela restauratörvärlden, det har till och med kastat sin skugga över de offentliga restaurangbolagen och fackorganisationerna för den personal, som arbetar på restauranger. Låt mig bara fästa uppmärksamheten vid att man från fackorganisationerna har givit ut parollen, att en omläggning till klockan 16 betyder att 9 000 servitörer och servitriser blir arbetslösa. Det finns ju inte någon människa som inte inser överorden i detta påstående. Att det skulle få den verkan tror vi inte. Men tänk om det fick den verkan! Det skulle ju innebära att en ofantlig mängd människor, som nu använder sprit till lunch, skulle avstå åtminstone från att gå på restaurang och dricka sprit, och att de skulle springa hem och dricka i stället tror väl ingen på. Det skulle alltså faktiskt innebära ett stort framsteg i nykterhetsavseende. Jag ställer frågan: Kan vi i den samhälleliga nykterhetspolitiken ha det så ställt, att enskilda företagare och deras anställda skall försöka diktera samhällets arbete på att minska alkoholskadorna med hänsyn till den enskildes vinstintressen och utkomstmöjligheter? Det är väl ändå en fullkomligt orimlig sak. Om man skulle inta den ståndpunkten, då skulle man inte bry sig om att arbeta på att få ett bättre nykterhetstillstånd i vårt land. Jag säger därför bara till sist att denna linje, att avkoppla det privata vinstintresset, måste fullföljas, och jag vill säga till fru Ewerlöf, att detta är en fråga som i allra högsta grad hänger samman

med den samhälleliga nykterhetspolitiken.

Det är självklart att riksdagen nu står inför ett beslut av mycket stor räckvidd. Jag har redan tidigare sagt att jag inte anser, att det beslut, som här kommer att fattas, på längre sikt kommer att innebära någon försämring av nykterhetstillståndet. Erfarenheterna från andra med oss likvärdiga länder säger oss ju detta. Men samtidigt är det för mig alldeles uppenbart att det kommer att bli en försämring under en längre eller kortare övergångstid. Det finns någonting som de lärde kallar för frihetspsykos, och det låter ju litet konstigt. Men det är precis detsamma som träffar en person från landsbygden, när han ensam med pengar på fickan kommer till huvudstaden och möter alla dess frestelser. Vi läser i tidningarna jämt och ständigt om hur människor då släpper sig fria och hamnar i olyckliga omständigheter. Det är nedlagt i den mänskliga naturen, att när man känner sig fri från sin vanliga miljö, vill man släppa sig lös. När vi nu tar bort motbokssystemet skall vi inte blunda för att människor under en övergångstid kommer att släppa sig lös. Vi står här otvivelaktigt inför ett problem som det inte går att negligera, och visst är det viktigt att vi försöker avtrubba övergången.

Nu hade regeringen föreslagit att man skulle ta bort kristidsbestämmelserna, som innebär att ingen kan få fyra liters tilldelning i månaden. Vi trodde att det skulle kunna vara ett litet medel till en avtrubbning. Vårt resonemang var kanske enfaldigt, men det var i alla fall detta: nu har vi fått en spritskattehöjning, som obestriddligen retar många människor. Många människor kommer att under en tid framåt låta bli att köpa så mycket sprit som de köpte förut. Om man då samtidigt ger en ökad tilldelning på motboken inom det nuvarande systemets ram, kommer

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ju dessa människor att upptäcka, att de inte behöver all den sprit, som de har råd att köpa, och det skulle kanske ha en viss inverkan på dem. Men jag förstår mycket väl, att man kan resonera som utskottet och säga, att det kan å andra sidan finnas människor, som inte reagerar på det sättet utan som tvärtom tar detta såsom en lockelse att öka sin konsumtion. Jag vill inte säga annat än att här kan det vara delade meningar, och jag vill inte bryta någon lans för den fjärde litem.

Däremot måste jag säga, att jag är dödligt förskräckt för den linje, som förordas i reservationen om övergångstildelningen. Vad innebär denna reservation? Jo den innebär, att det skulle skrivas in i lagen, att systembolagen få rätt att från den 1 juni i år ge skötssamma personer obegränsad tilldelning på motboken. Vilka är skötssamma? Det måste väl vara alla de, som inte har fått någon prick på sig i nykterhetsavseende, och det är väl 90 procent av alla motboks innehavare. Ett genomförande av reservationsförslaget skulle kunna medföra, att den 1 juni och tiden närmast därefter skulle de som nu har motbok i stort sett få fri inköpsrätt, och vi finge då den första övergångsböljan. Den 1 oktober 1955 skulle kvinnor, ungdomar och misskötsamma få en obegränsad tilldelning. Då skulle vi få den andra bøljan. Det skulle med andra ord betyda, att vi förlängde övergången och skapade en förlängning av de övergångssvårigheter, som vi har att räkna med.

Nu säger man kanske: inte skulle det gå till på det sättet. De skulle väl vara förståndiga i systembolagen och inte ge så där åt alla. Det är väl bara några få, något fåtal, som kommer att få fri inköpsrätt. Ja, hur blir det då? Då skulle vi alltså ha kriget om vem som är skötssam eller inte. I tidningarnas insändarspalter skulle den ene säga, att han fick men jag fick inte. Då skulle tidningarna efterlysa principer

för tillämpningen av lagstadgandet, och så bleve det en vild diskussion om detta, som skulle komma att fortgå ända fram till den 1 oktober 1955. Man skulle elda under pannan hela tiden och driva upp intresset till kokpunkten. Man skulle öka övergångssvårigheterna även på det sättet.

Jag skall inte gå in på de praktiska skäl som talar mot reservationen. Dem har herr Olsson i Gävle redan varit inne på, och jag behöver inte förlänga tiden med det, men jag vill säga att även om, vilket jag hoppas, riksdagen inte faller på idén att följa reservanterna på denna punkt, får vi ändå ha klart för oss, att vi får övergångssvårigheter.

Då står vi inför den frågan: Skall vi försöka påverka människorna genom upplysning inför övergången? Herr Onsjö, som kommer efter mig, vill inte ha någon upplysning. Det får han motivera själv. Fru Ewerlöf vill ha en mindre dos upplysning.

Det är svårt att säga, hur man skall göra, och det är alldeles uppenbart, att vi måste behandla hela detta problem med den största omsorg. Man kan genom ett oförsiktigt handlande, genom en sådan kampanj göra ont värre. Det fordras mycket stor klokhet, och vi får hoppas, att det skall vara möjligt för regeringen att finna människor, som är i stånd att ge denna upplysning i sådan form, att den verkligen mildrar övergången.

Men jag frågar: Är det verkligen möjligt att ta på sitt ansvar att låta bli att göra någonting? Kan det vara rimligt att utan vidare välja en sådan linje som den fru Ewerlöf talade för, nämligen att man från början säger: Det får inte kosta mer än i stort sett en tredjedel av vad regeringen har tänkt sig. Jag tror att det klokaste är att göra som utskottet förordat, nämligen att regeringen får möjlighet att inom ramen för det av regeringen föreslagna beloppet göra sina dispositi-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tioner, naturligtvis under iakttagande av all sparsamhet och aktgivande på att man inte gör mer än lämpligen bör göras. Kan det sparas pengar, skall jag för min del inte vara den som motsätter mig det.

Jag vill avsluta mina reflexioner med att säga att det ju inte kan vara med någon triumf i våra sinnen, som vi här i riksdagen går att fatta beslut i fråga om motbokssystemets vara eller inte vara. Det måste ju närmast vara i känslan av en besvikelse över att så oerhört litet har kunnat uträttas under den gångna tiden. Samtidigt bör det vara med en hård och klar föresats att arbetet skall fortsätta, att vi inte skall släppa taget utan fortsätta att arbeta på att förbättra nykterhetstillståndet i vårt land. Jag har för egen del den uppfattningen att de förslag som här föreligger för avgörande ger oss en låt vara kargare men fastare grund att fota detta arbete på, ty dessa nya riktlinjer står verklighetens värld mycket närmare än de som vi tidigare har arbetat med.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! När man för hundra år sedan avskaffade husbehovsbränningen och sökte bringa ordning i brännvins-handeln, påbörjade man otvivelaktigt ett i hög grad välsignelsebringande reformarbete. Det svenska folket var vid den tiden i hög grad alkoholiserat. Brännvinet spelade en oerhört stor roll. I glädje och sorg, i sjukdom och hälsa; ja, i alla livets skiften ansågs brännvinet ha en uppgift att fylla. Det missbruk, som blev en naturlig följd av denna inställning, bidrog självfallet i mycket hög grad till att öka den tidens fattigdom och nöd. Det råder därför ingen tvekan om att samhällets åtgärder på detta område varit av stor betydelse för vårt folks välfärd.

Den andra stora reformen på nykterhetspolitikens område genomfördes för 40 år sedan, när det än i dag gäl-

lande restriktionssystemet uppbyggdes. Innebörden därav är, att samhället ransonerar spriten, så att varje medborgare har rätt att köpa endast så stor del han anses behöva och kunna sköta. Den enskildes omdöme och ansvar har på så sätt i stor utsträckning varit bortkopplat. Samhället bestämmer, kan man med en tillspetsning säga, hur mycket spritdrycker den enskilde tål; det gäller i fråga om såväl utminuterung som utskänkning.

Restriktionssystemet har varit omdiskuterat alltsedan sin tillkomst. En del har ansett, att ransoneringen haft en betydande spärrverkan, under det att andra har påstått att effekten varit den rakt motsatta. Nykterhetskommitténs uppgift var att söka komma till klarhet på den punkten. Kommittén gjorde därför ingående undersökningar angående utvecklingen i vårt land och i en del andra jämförbara länder. Det vore säkerligen alltför pretentiöst att göra gällande, att kommittén lyckats i sin uppgift såvitt det gäller att exakt bevisa något. Att göra jämförelser är alltid svårt, eftersom det är så många faktorer som spelar in. Under alla förhållanden torde det vara svårt för att inte säga omöjligt att av kommitténs resultat få fram någonting, som tyder på att vårt restriktionssystem f. n. har någon nykterhetsfrämjande effekt.

Sverige är det enda land i världen, som har praktiserat ett sådant motbokssystem, men det oaktat finns det ingenting som tyder på att vi har lyckats bättre med vår nykterhetspolitik än andra länder. Nykterhetskommittén kom därför för sin del så gott som enhälligt — det var endast en som reserverade sig — fram till den uppfattningen, att restriktionssystemet nu är moget för avskrivning. Samma enighet har i stort sett rått i frågan hela tiden, ända tills den nu kommit på riksdagens bord. Av remissinstanserna var ett överväldigande antal för kom-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

mittens förslag, och nu har 23 av de 24 ledamöterna i särskilda utskottet gått på samma linje.

Även om motboken i början hade en uppgift att fylla, vilket jag tror, råder det ingen tvekan om att den nu har spelat ut sin roll. Vi måste söka oss fram på nya vägar. Det gäller emellertid inte bara att riva ned det gamla — det är en enkel sak — utan även att åstadkomma något som är bättre. Det gäller att se till att vi här inte kommer ur askan i elden.

Ingen torde kunna förneka, att utvecklingen har gått till det bättre. Supsederna har blivit mera hyfsade. Förhållandena är dock ingalunda tillfredsställande, det kan vi nog också vara ense om. Av nykterhetskommitténs undersökningar framgår, att cirka 200 000 personer någon gång under en tioårsperiod hade varit föremål för anmärkning i nykterhetsavseende. Av dessa kunde inte mindre än 50 000 anses vara grova missbrukare. Detta är siffror, som inte gärna kan lämna någon oberörd. Vi kan därför vara eniga om att alkoholen alltjämt är ett allvarligt samhällsproblem och att samhället måste vidtaga åtgärder för att så långt som är möjligt minska skadeverkningarna.

Frågan är emellertid, vilka vägar man skall gå. När restriktionssystemet infördes, ansåg många, att alkoholen helt skulle kunna förbjudas. De skarpaste motsättningarna gällde frågan om huruvida vi skulle ha förbud eller inte förbud. Det gjordes också en folkomröstning, som visade att ungefär hälften av svenska folket ville ha totalförbud. Sedan dess har man en tid försökt med förbud bl. a. i våra grannländer Norge och Finland men misslyckats. Nu har problemet för oss blivit enklare än det var för fyrtio år sedan, så till vida att förbudet inte längre är aktuellt. Spritbruket måste tolereras av samhället, men däremot får vi inte tolerera missbruket. Det gäller

därvidlag att söka åstadkomma det bästa möjliga. Jag tror emellertid att man måste göra klart för sig, att så länge spriten finns kommer den att förorsaka en del missförhållanden. Vilket system vi än väljer kommer det tyvärr att av olika anledningar finnas människor, som inte kan bruka spriten utan att skada sig själva eller andra. Målsättningen måste därför bli att så långt det är möjligt försöka förhindra missbruk och försöka hjälpa de olyckliga människor, som inte på ett måttligt sätt kan bruka spriten.

Det förslag till nya riktlinjer för nykterhetspolitiken som här föreligger bygger i huvudsak på nykterhetskommitténs förslag. Innebörden av detta förslag är ju att samhället ger ökat förtroende och ansvar åt den enskilde när det gäller att handskas med spriten. I den mån samhället kommer att utöva någon kontroll kommer den kontrollen mera att gälla medborgarnas sätt att bruka spriten än deras sätt att köpa sprit. I övrigt kommer tyngdpunkten av de samhälleliga insatserna att bli positiv.

Vi har här att behandla ett flertal propositioner om betydligt ökade anslag till nykterhetsvården, forskning, undervisning, ungdomssociala åtgärder o. s. v. Jag tror att vi här är på rätt väg. Otvivelaktigt är det ett radikalt reformprogram vi här har att ta ståndpunkt till, och det är kanske inte så underligt att det höjs betänksamma röster; man vet vad man har men inte vad man får. Så är det emellertid med allt reformarbete. Jag är för min del i vart fall av den uppfattningen, att om vi antar det förslag som här föreligger får vi en nykterhetspolitik, som är mera anpassad efter vår tids krav, och det är ju därför glädjande att enigheten varit så stor när det gällt att ta ståndpunkt i denna stora och allvarliga fråga. Det finns visserligen ett 30-tal reservationer i anledning av de kungliga propositionerna, men de gäller ju

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

endast detaljer, som på intet sätt för-ringar värdet av den enighet som varit rådande vid behandlingen av denna fråga. Jag tycker att det är något som särskilt bör poängteras, nämligen att när det rör de stora riktlinjerna måste man säga, att enigheten är mycket stor.

Eftersom det är meningen att debatten enligt talmannens önskan skall röra sig över hela planet skall jag begagna tillfället att säga ord om en del detaljfrågor. Helt allmänt vill jag säga, att det särskilda utskottet behandlat de olika propositionerna med beundransvärd frigjordhet. I fråga om utminuter-ingen t. ex. föreslog nykterhetskom-mittén att man i vart fall i början vid utminuter-ingen av sprit skulle kräva legitimation, att registrering skulle ske och att en spärllista skulle upprättas, så att man kunde utestänga ungdom under tjuogoett år och missbrukare från lagliga inköp. Kungl. Maj:t gick ett steg längre och slopade registreringen men behöll legitimationen och spärllistan. Utskottet tog emellertid steget fullt ut och slopade allt. Jag har biträtt utskottets förslag, men jag måste er-känna att det skett med en viss tvekan. Min ursprungliga tanke inom kom-mittén var ju — det har erinrats om det tidigare — att vi skulle gå försik-tigare fram vid övergången; man vet inte vad som händer när spriten släpps lös. Därför ansåg jag att man borde bi-behålla motboken med fri inköpsrätt under en övergångstid. Jag tror fort-farande att det varit klokt att gå en sådan försiktig väg. Jag har alltså inte frångått den ståndpunkten, men det gick ju inte, i vart fall inte för en en-skild medlem, att driva den linjen. Det skulle betyda uppskov av hela fråge-komplexet, och det tyckte jag, att jag inte kunde vara med om, i synnerhet som jag som tidigare sagts var ense med majoriteten i huvudfrågan. Från mina utgångspunkter strävade jag där-för efter att åstadkomma det bästa möjliga. Jag vill säga att i väsentliga

stycken anser jag, att mina önskningar här blir tillgodosedda, om man följer den reservation nr 1, som är fogad vid betänkandet angående övergången. Jag är övertygad om att man därigenom skulle vinna många erfarenheter, som kunde vara mycket värdefulla när vi kommer fram till den 1 oktober 1955. Jag tänker då inte bara på nykterhets-politiken utan även på det rent admin-istrativa området, på försäljningen o. s. v. Frågan om övergången har för-orsakat den allra största villrådighet inom utskottet. När herr Adolv Olsson försvarade utskottsmajoritetens stånd-punkt — som han givetvis var i sin fulla rätt att göra — sade han, att han utan att avslöja några hemligheter än-då ville antyda, att reservanterna be-stod av en samling människor med litet underliga åsikter. Jag vill inte heller röja några hemligheter — det har jag för övrigt aldrig gjort, även om det kanske någon gång har kunnat se så ut — men vill ändå förklara, att jag inte kunnat finna att utskottsmajori-teten har haft någon annan samman-sättning än utskottet i övrigt. Jag tror inte man kan påstå att reservanterna består av någon mindre renodlad typ av människor och att vi skulle ha kom-mit fram till vår ståndpunkt efter en kompromiss mellan olika ytterlighets-ståndpunkter. Tvärtom är, som var och en kan se, herr Elowsson den ende som gått på rent avslag, och han be-finner sig på majoritetens sida, varför ytterligheterna torde vara större där.

Jag vill helt allmänt säga, att det inte finns någon anledning att ta några starka ord i sin mun i denna fråga, ty ingen vet vad som kommer att hända efter den 1 oktober 1955 och hur det nya systemet kommer att verka. Kungl. Maj:t har i propositionen föreslagit en mjukare övergång, som departements-chefen här har redogjort för, på så sätt att vi skulle släppa restriktionerna tidi-gare och höja tilldelningen från tre till fyra liter samt för tilldelningar under

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tre liter med 50 procent o. s. v. Den linjen gick emellertid utskottsmajoriteten emot, och i stället föreslog man att den nuvarande ordningen skall gälla oförändrad fram t. o. m. den sista september 1955 klockan 24.00, då hela det gamla systemet skulle försvinna som genom ett trollslag. Reservanternas linje är i princip en anslutning till Kungl. Maj:ts förslag, och jag tycker därför det är underligt att departementschefen så hårt som fallet var gick emot den. I princip är som sagt reservanternas linje en anslutning till Kungl. Maj:ts förslag, med den ändringen att vi så fort som möjligt vill komma bort från litertänkandet. Vi anser det nämligen vara angeläget att komma dithän i god tid före den 1 oktober 1955, och att göra det på det sättet, att vi så att säga får de skötsamma med oss vid övergången. Departementschefen sade, att han är dödligt förskräckt för en sådan anordning, men jag hyser inte alls någon oro för att lätta restriktionerna för de skötsamma. Däremot hyser jag oro för vad som kan komma att hända efter den 1 oktober nästa år. Departementschefen är inte orolig för vad som kommer att hända, när spriten helt plötsligt släppes fri för såväl skötsamma som icke skötsamma.

Vår linje innebär en mjukare övergång. Vi vill att restriktionssystemet skall avvecklas successivt, så att inte 1 oktober 1955 blir någon stor dag i vårt folks historia, som man har anledning att fira.

I detta sammanhang vill jag varna för att fälla alltför hårda domar över det gamla restriktionssystemet. Vi vet nämligen inte vad som kommer efter detta system. Jag tycker det bör sägas ut från denna talarstol, att när vi utdömer det gamla systemet, så skall vi inte också döma de människor, som med ansvar och omsorg har skött sina nykterhetsvårdande uppgifter inom restriktionssystemets ram. Jag tror att samhället även i fortsättningen har be-

hov av deras hjälp och stöd, i den mån de kommer att fortsätta med sin verksamhet, antingen det nu blir inom försäljningsorganisationen eller inom nykterhetsvården.

Herr talman! Jag skall inte orda mera i denna fråga utan vill endast meddela, att jag i övergångsfrågan kommer att yrka bifall till den reservation som avgivits av herr Wahlund m. fl.

För att mildra övergången har Kungl. Maj:t i proposition nr 153 föreslagit en upplysningskampanj för 2,3 miljoner kronor, vilken statsrådet här har redogjort för. Utskottet har emellertid ställt sig mycket skeptiskt till en dylik kampanj och ansett att kostnaderna härför borde skäras ned högst väsentligt. Jag har i en reservation gått längre än utskottet och yrkat avslag på detta propositionens förslag, och jag har gjort det därför att jag anser att motboken bör i möjligaste mån begravas i stillhet. Jag anser nämligen risk föreligga för att en sådan propagandakampanj kan få en rakt motsatt effekt mot vad man tänkt sig. Statsrådet sade, att han inte vågar ta risken av en övergång utan att en upplysningskampanj har föregått densamma. Jag vill då säga, att jag inte vågar ta risken av en sådan kampanj, som kostar så mycket pengar och är av så tvivelaktigt värde. Därför kommer jag, herr talman, att vid behandlingen av proposition nr 153 hemställa om bifall till mitt avslagsyrkande.

En förutsättning för att vi skall lyckas med den förestående reformen är enligt min mening att alla goda krafter medverkar till att reducera det onormala och jag vill nästan säga löjliga intresset för spriten i detta sammanhang. I kvällstidningarna i går hade man t. ex. en rubrik, där man med ganska fet stil talade om hur Radiotjänst hade lagt upp utsändningarna härifrån. Där stod: »Fullt radiopådrag från spritdebatten.» Det skall tydligen gå till så, att om något beslut fattas här

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

skall man avbryta programmet — om nu denna redogörelse är riktig — vid vilken tidpunkt detta än sker, och man har för ändamålet satt in det största uppbåd reporter och tekniker i riksdagsutsändningarnas historia. Vad menar Radiotjänst med det? Menar man verkligen att detta är den största fråga som förekommit i vårt land på senare tid? Detta trots att vi haft ett världskrig, att vi har beslutat om socialreformer som varit av genomgripande betydelse för hela svenska folket! Men då har det aldrig varit något sådant där stort radiopådrag, som det nu är fråga om. Så får det inte gå till i fortsättningen, om denna nya reform skall kunna verka så som vi har tänkt oss.

Det skulle inte förvåna mig om man i kväll ute i landet på en del håll kommer tillsammans och kanske sitter vid en grogg och väntar på radionyheter för att eventuellt få höra den glädjande underrättelsen om befrielsens timme. Detta är ju upplagt nästan som om Sverige vore ockuperat av ett främmande land och nu stode inför utsikten att bli fritt. Jag tycker att alla goda krafter och framför allt statliga institutioner bör se till att de inte medverkar till att haussa upp intresset för sprit.

Innan jag slutar, herr talman, skall jag säga några ord om maltdryckerna. Därvidlag är, såsom redan framgått av debatten, buden många. För närvarande har vi, som alla vet, ett standardöl om 2,8 viktprocent alkohol. Nykterhetskommittén föreslog, att den nuvarande alkoholhalten i pilsnern skall bibehållas. Dessutom skall man under vissa förutsättningar tillåta att ett starköl om 4,5 viktprocent säljes. Både Kungl. Maj:t och utskottet har följt kommittén på denna punkt. Inom utskottet och även reservationsvägen framställdes emellertid förslag om andra lösningar. Man har sålunda tänkt sig att ha dels ett slags standardöl med 3,2 eller kanske 3,4 viktprocent alkohol, dels ett sådant öl plus starköl. Jag har på den

punkten anslutit mig till det utskotts-förslag som föreligger. Som vi vet skedde det under kristiden en sänkning av alkoholhalten i ölet till 2,8 procent. När det nu visat sig att bryggerierna kan tillverka ett öl med den alkoholhalten som är godtagbart och som vi har accepterat som en lämplig måltidsdryck, så tycker jag inte det bör företagas någon höjning. Det råder ingen tvekan om att sänkningen av alkoholhalten innebär en nykterhetspolitisk vinning. Vi skall nämligen komma ihåg att ölet är ett tätortsproblem eller kanske rättare sagt ett storsadsproblem, eftersom tredjedelen av allt öl i landet konsumeras i Stockholm.

Jag menar alltså att man inte skall radera vad man vunnit genom sänkningen av alkoholhalten. Utskotts-förslaget innebär emellertid att starköl skall få försäljas, vilket i första hand motiveras med att man hoppas att starkölet skall bli en konkurrent till starkspriten. Ur den synpunkten tycker jag nog det är oklokt att, som man nu har gjort, så hårt knyta samman starkölet och starkspriten genom att ha måltidstväng även för starkölet. Då blir väl starkölet knappast den konkurrent till starkspriten som man tänkt sig utan mera ett komplement. Därför kommer jag att ansluta mig till den reservation som föreligger, nr XII av herr Franzon m. fl., och som går ut på att man inte skall ha måltidstväng för starkölet. När vi voterade i utskottet anslöt jag mig till den linjen, och att jag inte kom att stå med på reservationen berodde mera på en tillfällighet. Jag vill alltså deklarerat att jag kommer att rösta för denna reservation.

Det är en hel del andra punkter som jag skulle vilja säga något om, men det är nödvändigt att vi alla begränsar oss, om denna debatt skall ta slut någon gång. Därför får jag återkomma på de

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

särskilda punkterna, om jag finner anledning till det.

Herr talman! Jag ansluter mig sålunda till huvudlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken i särskilda utskottets förslag. Jag kommer senare att framställa yrkanden om bifall till reservationerna i de detaljfrågor, där jag inte ansluter mig till utskottets förslag i de olika utlåtandena.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! I motsats till flera av dem som redan talat eller kommer att tala i denna debatt har jag ingen möjlighet att hänvisa till en expertbetonad eller lång erfarenhet av arbetet med nykterhetslagstiftningen. Jag har ändå velat lägga några principiella synpunkter på den nya lagstiftning som debatten gäller och som — jag tror jag vågar säga så — kommer att på viktiga punkter förändra levnadsbetingelserna för många enskilda människor och många hem i vårt land. Inför en förändring av denna omfattande art måste det vara rimligt, att man från de olika åsiktsriktningarna försöker precisera syftet med och den principiella innebörden av det under så många år förberedda lagstiftningsarbetet.

Jag vill då först konstatera att den svenska utvecklingen från otyglad spritfrihet under gamla tider via mellankrigsårens relativt stränga och detaljbundna restriktioner fram till den nu föreslagna lagen med målsättningen »frihet under ansvar» företer mindre våldsamma kastningar i vårt land än i många andra länder, där förbudstanken segrade under mellankrigsåren. I dag kan det väl inte vara något uttryck för övermodig efterklokhet att konstatera, att det var väl att vi 1922 inte genomförde ett totalförbud för sprit i Sverige. Den mildring i supsederna, som trots den statistiskt ogynnsamma utvecklingen har ägt rum under senare år, har varit möjlig bl. a. därigenom att

smuggling, hembränning och olaga försäljning inte haft den gloria som en sådan trafik får i ett land med totalförbud.

Om vi alltså undsluppit gangsterförsäljningen av typ Chicago och hembränning à la Telemark har vi i stället haft våra kineserier med Krylbo-pilsnern och vårt närmast egyptiska mörker över de regler som gällt i restaurangernas spritkassor. Dagen innan jag var med om att justera de betänkanden från särskilda utskottet, som ligger till grund för dagens debatt, åt jag i en norrlandsstad på ett känt hotell en frukost som bestod av smör, bröd, ett glas mjölk och en svampomelett. Klockan var 11.15 och det var söndag, alltså gudstjänsttid. På notan, som gällde två personer, som åt och drack exakt likadana portioner, stod det att vi druckit 15 cl sprit och att vi gjort det efter klockan 13. Man kan möjligen le åt en sådan parodi på spritlagars efterlevnad. Man kan också tillämpa resonemanget på den situation, som finansministern något lättfärdigt försökte beskriva som ett försvar för »16-slaget» såsom utskänkingsgräns.

Jag tror inte det går att komma ifrån att mycket i den hittills gällande rusdryckslagstiftningen har inbjudit till överträdelser och lagstridig vanebildning både på utminuterings och utskänknings område, och det är angeläget att vi inte här i dag och i morgon åstadkommer nya variationer av de gamla misstagen. Det hör också till bilden att det sätt, på vilket administrativa myndigheter tillämpat lagen, inte alltid varit ägnat att hos medborgarna inskräpa lagens självklara giltighet. Jag vill i det sammanhanget påminna om att särskilda utskottet på s. 15 i betänkandet nr 1 funnit anledning att fästa kamrarnas uppmärksamhet på de tillämpningsföreskrifter, som kontrollstyrelsen och systembolagens förtroendenämnd i strid med 1937 års riksdagsbeslut utfärdat om 21—25-åringarnas inköpsrätt. Herr Olsson i Gävle snud-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

dade vid detta. Jag vill uttryckligen påminna om det cirkulär från 1947, där man gick så långt i administrativt godtycke att man trots riksdagens beslut, att 21 år skulle vara gränsen för inköpsrätt, i tabellform deklarerade, att för ogifta i åldern 21—25 år är inköpsrätten lika med noll.

Personer som har ett något längre perspektiv bakåt än vad jag äger har sagt mig, att när spritlagarna sattes under debatt efter det första världskriget skedde det under trycket av å ena sidan utopiska förhoppningar att med ett slag kunna ändra ett helt folks vanor genom yttre bestämmelser, å andra sidan känslan av att förbudet var den enda räddningen undan en verklig nedsupning. På båda dessa punkter kan vi nu se klarare. Därför är det smickrande för de generationer som nu är samhällseligt verksamma, att alkoholdebatten efter det andra världskriget kommit att föras med argument, som ligger vetenskapens betydligt närmare än känslotänkandets. Att detta i sin tur hänger samman med allmänna förändringar i vårt samhälle har påpekat av flera iakttagare. Vår strävan att se individerna som samhällsvarer, att söka förstå och uttröna människors handlingssätt utifrån deras förutsättningar i miljö och sinnesart har gjort de senaste årens överväganden om kampen mot spritmissbruket till en fråga om förnuft och lämplighet. Det stränga och dömande förmynderskapet från statens sida har då inte längre en naturlig plats i lagstiftningen. Det är ett av skälen till att många som ställt sig tveksamma till de påstådda skadeverkningarna i motbokssystemet ändå funnit att systemet nu har spelat ut sin roll. Men det bör i dag inte glömmas bort att 1954 års reform, som på det praktiska planet på många tydliga vis bär spår av en resolut finansministers självständiga synpunkter och av den taktiska skickligheten hos ordförandena i det särskilda utskottet och i bevillningsutskottet, inte

skulle ha varit möjlig om inte ett mer än 25-årigt internt opinionsarbete bedrivits bland dem som satsat tid, krafter och samvetsprövning på det aktiva nykterhetsarbetet. Det kan därför inte vara oriktigt att här påminna om Erik Englunds insats.

Det är inom den organiserade nykterhetsrörelsen som den självprövning mognat fram, som gjort det möjligt att under en enighet, som väl måste betecknas som förbluffande hög, föreslå ersättandet av restriktionssystemet med den fria inköpsrätten. När den ensamme reservanten i särskilda utskottet jämte några motionärer i bägge kamrarna tycks lita på möjligheten att genom en statligt dirigerad avvänjning via en lagfästad nedskruvning av alkoholhalt och ransoner helt torrlägga vårt folk, så kan jag på den punkten i full överensstämmelse med finansministern bara konstatera, att detta betraktelsesätt måste förklaras ur en passerad epoks förutsättningar. Jag kan förstå att här finns en och annan som i dag genom att rösta nej vill markera att han eller hon inte vill helt ta ansvaret för de svårigheter som man väntar skall uppstå. Men jag tror inte att framtiden — även om de pessimistiska förutsägelserna om en fortsatt ökning av både bruk och missbruk skulle slå in — kommer att välja de vägar till intensifierad kamp mot alkoholseden som herr Elowsson rekommenderar. Vi satsar alla med skilda utgångspunkter på en fortsatt minskning av alkoholens betydelse, men de rationella vägar som numera erbjuder sig måste bygga på förbättrad upplysning, rådgivning och förebyggande åtgärder. I förbudstänkandets ställe har det kommit en tilltro till medborgaransvaret, som säkert har sina svaga punkter men som ändå såsom arbetshypotes på längre sikt är den enda riktiga i en demokrati.

Det finns alltså anledning att i dag med en viss tillfredsställelse peka på att det särskilda utskottets lagförslag pe-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

kat ut en ganska rak väg bort ifrån gammalt krångel och fram genom den snårskog av förbudsbestämmelser som nära nog automatiskt inställer sig till prövning när man står i begrepp att avskaffa motbokssystemet.

Det särskilda utskottet har i ännu högre grad än regeringsförslaget satsat på medborgarnas självansvar. Slopandet av legitimationsförfarandet på utminuteringsställena, överflyttandet av det juridiska ansvaret för olaga inköp på kunden och tillhandahållandet av starköl under mindre restriktiva former — jag förmodar att kamrarna i dag skall vara beredda att i konsekvensens och laglydnadens intresse även acceptera utskänkning av starköl utan måltidstvång — allt detta är bara de mest uppmärksammade punkterna i ett lagförberedelsearbete, där målsättningen har varit att från början göra lagen möjlig att efterleva under de faktiska förhållanden vi lever i. Skrivbordsbetonade konstruktioner har på flera punkter fått vika för praktiskt betingade önskemål.

Det är därvid självklart att målsättningen har varit förbättrad nykterhet, vänligare levnadsstil och mildare umgänge människor emellan. Det finns ingen som helst motsättning i fråga om önskemålet om en spritfri arbetsdag mellan utskottsmajoriteten och de reservanter som önskar förbjuda spritutskänkning före kl. 16, men utskottet har velat lita till den pågående vane- förändring som alltmer avlägsnar det representationsbundna lunchsupandet och har inte velat åstadkomma den motreaktion som troligen skulle komma från de personer som finner det vara ett extra nöje att i sitt umgänge med mat och dryck också samtidigt dra vad de kallar den kitsliga staten vid näsan. Jag tror att det här för en gångs skull vore befogat att konstatera att finansministern på denna punkt icke har varit verklighetsbetonad.

Den nya alkohollagstiftningen vill arbeta *med* medborgarna och inte mot

dem. Krångel och tvång betraktar den i görligaste mån som onödiga medhjälp-pare. Den innebär ett risktagande, men den öppnar också möjligheter till en större naturlig värdighet i varje människas sätt att ordna sin egen livsföring. Endast inför risken av missbruk och bristande hänsyn mot medmänniskor träder samhället hjälpande eller bestraffande emellan.

Det är mot denna bakgrund av liberala tankegångar om frihet under ansvar som man från folkpartihåll har funnit det riktigt att resa kravet på att den nya lagstiftningen borde ha fått prövas av medborgarna i en folkomröstning. Vi tillåter oss att tro, att om så hade skett skulle förutsättningarna för en mjukare övergång till de nya bestämmelserna ha varit något större än de i dag kan bedömas vara. I den mån kännedomen om den nya frihetens innebörd hade blivit allmänna ute bland folket på grund av den upplysningsverksamhet som måste föregå en folkomröstning skulle också möjligheter ha förelegat för ett bredare ansvarstagande.

Med den tågordning för reformens genomförande som nu har planlagts av en rad kommittéer, i departement och i utskott finns det tyvärr i dag inget utrymme för en folkomröstning. Vi får laga efter den faktiska situationen. I den mån den nu föreslagna lagstiftningen anses innebära stora risker för folknykterheten gäller det dock att undvika varje onödigt risktagande. En kraftigare förstärkning av nykterhetsvården än den som Kungl. Maj:t föreslår har påyrkats i en partimotion från folkpartiet. Endast i någon mån har våra synpunkter på löneinplaceringen av viktiga svårrekryterade tjänstemän beaktats genom underhandslöften om utredning. Helt obeaktat av utskottsmajoriteten står det reservationsledes framförda kravet på större bidrag till den kommunala nykterhetsvården. Andra talare kommer längre fram i debatten

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

att belysa dessa frågor, som ingalunda borde få drunkna i själva lagfrågorna.

Personligen har jag haft stor anledning att intressera mig för den uppläggning som utskottet har givit förslagen till nya former för samhällsstöd åt det ungdomsvårdande fritidsarbete som vill vara en verklig frontalattack mot ungdomssuperiet genom att sätta sund och aktivitetsbefrämjande ungdomssysselsättning i stället för det tanklösa och håglösa nojsande med spriten som ofta slutar i alkoholism.

Det föreslagna stödet till fritidsverksamhet, till ungdomsledarutbildning och instruktörer, till lokalupprustning m. m. kommer säkert att ha sitt värde i ansträngningarna att minska ungdomssuperiet, särskilt om det ute i kommunerna och organisationerna kan åstadkommas en smidig anpassning till de naturliga och spontant uppkomna klubb- och gängbildningar, där tonåringar och något äldre ungdom finner positiva kontakter med jämnåriga och med samhället. Jag har uppfattat regeringens förslag som ett delsvar på riksdagens begäran från år 1952, då man med anledning av en folktopmotion begärde en översyn av de förslag till ungdomssociala åtgärder som i olika sammanhang har framkommit. Men jag vill understryka, herr talman, att detta delsvar inte undanröjer regeringens skyldighet att lämna en översiktlig redogörelse till riksdagen över utredningsarbetet i övrigt och att ta initiativ till åtgärder på de kanske ännu viktigare ungdomsområdena bostadsförsörjningen och yrkesutbildningen. Vill man verkligen komma åt de sociala orsakerna till sådan ungdomlig missanpassning som tar sig uttryck i spritmissbruk, då räcker det inte med att ordna fritidsförsörjningen, hur viktig denna än i och för sig är.

Det är emellertid på den punkten ägnat att väcka verklig undran att högerpartiet i den föreliggande situationen har valt att driva en missnöjes-

politik, som redan från början miss-
tänkliggör denna nya giv för aktiviserande fritidssysselsättning. När man i utskottet kom underfund med att högers motion i denna fråga hade gått så grundligt till verket att man till och med ville utradera ett anslag som i mer än tio år hade utgått till verksamheten vid vissa studiehjem, drivna av KFUM:s, KFUK:s, Godtemplarordens och ABF:s studieförbund, så kunde det ju inte hjälpas att vissa tankar infann sig om värdet för högern av att i viktiga sociala sammanhang bara kunna lita till ett blint huggande svärd utan att ha tillgång till någon verklig sakkunskap.

Eftersom herr Hjalmarson har funnit det med sitt partiledaruppdrag förenligt att söka dra löje över de nya ansträngningarna att ge trångbodd och håglös ungdom denna chans till en förändrad situation genom att låtsas att det vore kortspel och liknande sysselsättningar som skulle premieras, kan jag lugna herr Hjalmarson med att om han verkligen hade satt sig in i det utredningsarbete, som har skett på området, skulle han veta lika väl som jag, att här skall ges »inte en man, inte ett öre» till kortspel och dubbel från de nya statsbidragskontona. Tvärtom måste, om inte penningslöseri skall uppkomma och effektiviteten brista, tillämpningsföreskrifterna och det praktiska arbetet utformas så, att man i nära samförstånd mellan statens och kommunernas kontrollorgan och dem som inom organisationerna skall svara för det praktiska arbetet, verkligen inriktar sig på att få till stånd en aktiviserande fritidsverksamhet. Jag har i motionen nr 664 i denna kammare försökt att peka på de punkter där det är angeläget att detta samarbete kommer till stånd. Utskottet har på en rad punkter tillmötesgått mina önskemål, och jag har därför inte reserverat mig. Jag vill emellertid understryka att jag utgår ifrån att skolöverstyrelsens folkbildningsrotel så snart det blir möjligt tar

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

initiativ till skapandet av ett permanent organ för samarbete med organisationerna i syfte att undvika misstag, som kan bli både kostsamma och demeriterande för hela denna verksamhetsform.

Innan jag slutar skall jag också säga några ord om de speciella förhållanden som kan bli kännetecknande för tiden mellan riksdagsbeslutet och den 1 oktober 1955, då enligt propositionen och utskottets förslag motbokssystemet skall vara definitivt avlägsnat. Som ledamot av den utredning som särskilt haft att pröva hur övergångssvårigheterna skall mötas — till exempel genom en med statsmedel bekostad upplysningskampanj — har jag i utskottet kunnat klargöra att en sådan kampanj ingalunda syftar till att skapa — som det har sagts — ett extra ståhej kring själva frihetsögonblicket och de nya rättigheterna. När herr Onsjö här lägger sådan vikt vid och öppnar en privat process mot Radiotjänst för att där skulle ha förekommit en onödigt uppförstoring av dagens debatt, är det enligt utskottets mening ytterligare ett skäl för att vi skaffar oss en liten krets av skickligt folk, som kan resonera med Radiotjänst och tidningarna så att inte skadeverkningar onödigtvis uppstår genom deras naturliga ambition att åstadkomma en perfekt nyhetsförmedling. Jag tror att herr Onsjö genom detta inlägg gav ytterligare eftertryck just åt utskottsmajoritetens syn på behovet av en upplysningskampanj.

Utredningen har klart sagt ifrån och utskottet har ytterligare strukit under att kampanjen huvudsakligen skall verka i det tysta, på arbetsplatser, i de fritidsgrupper vi nu skall skapa, i skolor och vid lokala sammankomster. Det är en öppen fråga huruvida de folkrörelser som skall bära den största arbetsbördan kräver ett stöd i form av radio-, film- och tidningspublicitet och hur den kommande kampanjledningen skall kunna medverka till att detta önskemål i så fall tillgodoses. Så kraf-

tigt som utskottet understrukit såväl tystnadens strategi som sparsamhets-synpunkterna, förefaller det mig som om den i reservationerna framförda kritiken mot kampanjen helt inriktats på att slå in öppna dörrar.

Om man skall tänka sig en kompletterande annonsering som skulle ta sikte på att mildt förlöjliga de impulser som gör att vissa människor vill fira den 1 oktober 1955 med rusning till inköpsställena, motboksbål o. d., är det givet att denna annonsering måste bli relativt påkostad om den skall ge några resultat. Det är emellertid inte sagt att den behövs, utan vi hoppas alla att den skall kunna utebli. Vi har alltså lämnat öppet för kampanjledningen att pröva dessa praktiska frågor, och det är säkert den lyckligaste lösningen.

För utredningen, som räknade med att en viss annonsering skulle vara nödvändig, var det emellertid naturligt att också påpeka att en statligt bekostad annonsering inte fick slås ihjäl av en samtidig kommersiell annonsering för spritdrycker. Utredningen ville emellertid för sin del inte tänka sig något förbud ens under övergångstiden utan rekommenderade förhandlingar mellan Vin- och spritcentralen och berörda handelsagenter samt tidningsföretagen. Under utskottsarbetet har från Svenska reklamförbundet såsom representant för de berörda intressena överlämnats ett förslag som går ut bl. a. på att annonseringen under övergångstiden skulle begränsas till upplysning om vin- och maltdrycker. Utskottet har här avlägsnat sig ett gott stycke från Kungl. Maj:ts tanke om ett totalförbud mot alkoholreklam under övergångstiden. Denna lagbestämmelse i regeringsförslaget, som enligt min uppfattning stod i klar strid med gällande tryckfrihetsförordning, har av utskottet ersatts med en annan formulering av § 69 i rusdrycksförsäljningsförordningen. Då utskottet på en rad punkter beaktat den kritik jag och andra utskottsledamöter

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

anfört mot regeringsförslaget, har jag inte ansett det motiverat att skriva under högerreservationen på denna punkt utan velat lita till att de förhandlingar som föreslås verkligen skall leda till en frivillig uppgörelse mellan berörda parter. Jag skulle emellertid vilja be utskottets talesman, herr Olsson i Gävle, att han i debatten markerar att också han finner frivilliglinjen vara så att föredra att vi inte här behöver riva upp en stor strid om den tryckfrihetsrättsliga sidan av saken, där Kungl. Maj:ts utgångsläge var så utomordentligt svagt.

Herr talman! Av det sagda torde framgå att mina avvikelser från utskottet begränsar sig till två i de stora sammanhangen mindre påfallande punkter. Jag vill sluta detta anförande med att konstatera min tillfredsställelse med att utskottet i så stora stycken vågat gå sina egna vägar bort ifrån restriktions- och paragraftänkandet fram till ett praktiskt bedömande av de levande situationer, i vilka människor kommer genom att alkoholdrycker sedan länge ingått i livsföringen. Det är min varma förhoppning av denna reform i liberal anda verkligen på längre sikt skall utsudda mycket av alkoholens skadeverkningar.

Jag yrkar bifall till reservationen nr XII i utskottets betänkande nr 1 och förbehåller mig rätt att återkomma beträffande alkoholreklamen, men yrkar i övrigt bifall till utskottets betänkande nr 1 på alla punkter.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av den direkta frågan, som herr Helén ställde till mig, vill jag säga att enligt min uppfattning — jag kan ju bara svara för mig själv — föreligger det inte någon risk för att man inte skall söka på frivillighetens väg uppnå en överenskommelse. Det är givetvis principen i § 7, som blir avgörande, ty man

får ju inte utgå ifrån att några intressen utanför det statliga området eller kanske rent av utanför vårt lands gränser skulle ha rätt sätta ur spel den politik som vi i detta avseende vill föra.

Jag tror således inte att herr Helén har någon anledning till ängslan på denna punkt.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tacksamhet den inställning som herr Adolv Olsson här gjort sig till tolk för. Jag vill också fästa till kammarens protokoll en påminnelse om att det i utskottets betänkandet säges, att den rekommendation, som utredningen givit när man i stället för ett förbud föreslår en frivillig överenskommelse, bör följas då Vin- och spritcentralen går att upptaga förhandlingar.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! I likhet med herr Helén tillhör jag inte dem som kan bygga sina synpunkter på erfarenhet och expertis, när det gäller att ta ställning till den stora socialt mycket betydelsefulla fråga som vi i dag behandlar. Men ett ganska intensivt arbete inom det särskilda utskottet har i alla fall givit mig anledning att här framföra några synpunkter.

I princip har jag ingen erinran mot huvudlinjen i det framlagda förslaget om den framtida nykterhetspolitiken. Jag kan instämma med alla dem som hyllar principen om frihet under ansvar. Jag tror också att svenska folket kommer att motsvara detta förtroende. Här liksom på alla andra områden av vårt samhällsliv finns det ingen regel utan undantag, och om alla goda krafter i samhället inriktar sig just på undantaget, d. v. s. i detta fall missbrukarna, blir det säkerligen lättare att hjälpa dessa olyckliga människor. På detta sätt åstadkommer man en mycket bättre framtidsbild i fråga om nykterhetstillståndet än om man inriktar sig

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

på ett försök till en förbättring över hela linjen av folknykterhetens höjande.

Till de positiva åtgärderna skall jag strax återkomma, sedan jag något berört en annan sak. Även om jag i princip ansluter mig till huvudlinjen, frihetslinjen, i det nu föreliggande förslaget till försäljning av rusedrycker, så har jag på en punkt låtit anteckna en avvikande mening, nämligen beträffande ölet.

Sedan år 1923 gäller i vårt land förbud mot att tillverka och försälja starköl för normal inhemsk förbrukning. De nuvarande huvudförfattningarna om tillverkning och försäljning av malt-drycker är utarbetade med tanke på ett vanligt öl med en högsta alkoholhalt av 3,2 viktprocent. I nu föreliggande förslag ingår att man skall ha ett starköl och samtidigt bibehålla det nuvarande ölet, pilsnerdrickan, med en alkoholhalt av 2,8 procent. Härvid har man valt en av de två vägar som enligt min mening är framkomlig. Den andra framkomliga vägen är att man har en enda typ av öl med en alkoholhalt av 3,2 procent. Det finns även andra vägar, men dessa anser jag icke vara framkomliga i realiteten. Fröken Märta Öberg har föreslagit att man skulle ha en enda typ av öl med 2,8 procent och att alltså starkölet skulle vara förbjudet. I flera motioner och reservationer till utskottsutlåtandet har framförts den synpunkten, att man borde ha dels ett starköl, dels ett öl med 3,2 viktprocent i stället för den nuvarande pilsnerdrickan. Jag tror inte att någon av de två senaste lösningarna skulle med framgång kunna användas.

Finansministern har för sin del biträtt det förslag som framförts av nykterhetskommittén såsom en kompromiss. När man läser finansministerns yttrande i huvudpropositionen får man den uppfattningen, att han varit mycket betänksam inför frågan, vilket alternativ han skulle välja. Jag anser för min del att statsrådet valt fel. Sedan

har emellertid utskottsmajoriteten snällt följt efter, bl. a. på grund av att det skulle ha blivit nödvändigt med synnerligen invecklade och omständliga ändringsförslag i fråga om lagtexter och författningar, för den händelse utskottet skulle ha valt det andra alternativet. Jag beklagar att det nu inte finns möjlighet att ställa detta andra alternativ under riksdagens prövning. Såsom jag under utskottsarbetet tillåtit mig konstatera, skulle säkerligen ölkonsumenterna här i landet vara tillfredsstälda, om de fick ett s. k. vanligt öl med en alkoholhalt av 3,2 procent. Varför skall man då också ha ett öl som är 12 eller 13 tiondels viktprocent starkare än detta öl? Varför — den frågan vill jag ställa till Kungl. Maj:t, utskottsmajoriteten och alla andra ledamöter av denna kammare — skall man ge svenska folket en helt ny typ av alkoholdryck i samband med att man fattar ett beslut som syftar till höjande av folknykterheten?

Från sakkunnigt håll har sagts att det 3,2-procentiga ölet har starkölets egenskaper i allt utom när det gäller alkoholhalten. Man säger att det har starköllets fyllighet och smak; det är, framhåller man, just vid 3,2 viktprocent som ölet får den balans som utmärker starkölet. Vad det saknar är alltså bara större alkoholhalt. Mycket talar då för bara en typ av öl. Jag tror inte på vad man säger om att det 2,8-procentiga ölet kommer att bli den vanliga drycken och att starkölet inte kommer att få så stor betydelse. Statistiken i Danmark visar, att folk där varken vill ha svagt och dåligt öl eller starköl utan ett mellanting. I Danmark har man ett sådant mellanting med mellan 3,2 och 3,3 procent och dessutom starköl. 94 procent av folket dricker ölet med 3,2—3,3 procent.

När man i propositionen godtagit starkölet, har man sagt att man vågat göra det därför att man har bundit det vid samma restriktioner som spriten.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Men redan i utskottet har man lämnat den linjen och infört starköl på vinrestaurangerna. Skall vi konsekvent hålla på frihetslinjen, måste nog kammaren, när den tar ställning till frågan om huruvida vi skall ha starköl eller inte, även släppa utskottsmajoritetens linje och inte behålla mattvånget för starköl, ty med mattvånget för starköl inför vi ju ett värre kineseri än någonsin. Kan någon av denna kammares ledamöter tänka sig att man i en vinrestaurang skall kunna få dricka starkvin med 20—22 procents alkohol utan mattvång vid det ena bordet men vid det andra inte skall kunna ta in en flaska starköl med 4,5 procent alkohol utan ett par smörgåsar samtidigt?

För starkölet skall också, säger man, gälla restriktiva försäljningsbestämmelser. Utminuteringsen skall skötas av systembolagens butiker. Jag tror inte denna utminuteringsen kommer att innebära någon restriktion. Systembolagens butiker ligger mycket centralare i våra städer än bryggerierna och de författningar som nu har utarbetats ger också möjlighet för en mycket stor kategori av kunder att rekvirera starköl. Man kan därför inte i särskilt hög grad binda starkölet på den vägen.

Det är bland annat av den anledningen att det leder till en fortsatt uppluckring av bestämmelserna som jag tycker att man inte borde ha valt vägen att införa starköl och samtidigt fortsätta med det 2,8-procentiga ölet.

Jag har gett till känna dessa synpunkter i form av ett särskilt yttrande, då jag inte ansett det vara möjligt att vinna majoritet för dem. Jag har varit alltför ensam i detta sympatiska men mäktiga riksdagsutskott för att kunna yrka på den rad av ändringar i lagtexter och författningar som krävs för att ställa mitt förslag under riksdagens prövning. Jag har med andra ord fallit för min blygsamhet, men jag har velat freda mitt samvete med detta särskilda yttrande som jag i framtiden

kan åberopa, när bestämmelserna om starkölet en gång med all säkerhet blir uppluckrade och starkölet så småningom säljs i ölkaféerna och över mjölkbutiksdiskarna, vilket jag anser vara en naturlig konsekvens av den frihetslinje man här är beredd att beträda.

Jag har också haft en från utskottsmajoritetens uppfattning avvikande mening angående övergångsbestämmelserna. Jag hade inte tänkt ta upp den saken i debatten men gör det ändå därför att reservationen blivit så starkt kritiserad i denna kammare av utskottets talesman och av finansministern. Jag har biträtt reservationen därför att jag har tyckt att det är angeläget, att vi i så liten utsträckning som möjligt dramatiserar en viss dag eller en viss tid för övergången. Det är naturligt att under loppet av en längre tid göra vissa eftergifter på restriktionerna inom motbokens ram. Det skulle vara ytterst värdefullt att i den stora armé vi måste uppbringa av frivilliga, som medverkar till att så mycket som möjligt dämpa övergången vid den kritiska tiden, kunna inräkna också de skotsamma motbokskunderna som om de fick en uppluckring av ransoneringsbestämmelserna innan motboken avskaffades inte skulle behöva fira den 1 oktober 1955 som en frihetsdag.

Jag har också undertecknat ett särskilt yttrande angående folkomröstningen. Jag tycker att det hade varit naturligt att låta denna fråga gå ut till folkomröstning, så att riksdagen hade kunnat få dela ansvaret för avgörandet med hela svenska folket.

Herr talman! Vad som emellertid mest intresserar mig är något annat än vad jag hittills har berört. Det är de positiva åtgärder, som nu skall vidtagas i samband med omläggningen. Om jag något litet får generalisera, har jag funnit att dessa åtgärder skall gå efter två linjer, den ena med den nykterhetsvårdande verksamhet, som samhället nu bedriver genom sina egna organ, de

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

kommunala nykterhetsnämnderna, länsnämnderna, o. s. v. Jag skall inte ta upp den linjen.

Den andra linjen måste väl vara den som går via de frivilliga krafterna ute i våra organisationer, och då speciellt i våra ungdomsorganisationer. Jag hälsar med tillfredsställelse, att Kungl. Maj:t och utskottets majoritet nu har godtagit det förslag som föreligger på dessa punkter angående en ekonomisk upprustning av våra ungdomsorganisationer i allmänhet. Jag vill inte för dagen göra något uttalande om huruvida de medel, som man nu ställt till förfogande, är av rätt storleksordning eller inte. Jag har bara tagit detta positiva steg från Kungl. Maj:ts sida, som nu riksdagen säkert kommer att följa, såsom en mycket nyttig ingrediens i försöken att få ungdomsorganisationerna att förstå, att samhället och statsmakterna uppskattar deras insats på detta område. Därför tror jag, att vi för närvarande får vara synnerligen belåtna med det sätt på vilket man velat lägga upprustningen. Det är dock med viss förvåning jag ser, att man på några håll inom riksdagen icke har velat biträda denna upprustningslinje, som utan tvekan gäller en kraftig förstärkning av många av våra ungdomsorganisationer.

Om jag också, herr talman, gör litet orätt i att här bryta ut en liten detalj, måste jag göra det, och jag ber att få göra det redan nu i principdiskussionen. I den utredning som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition nr 156, vilken behandlar dessa frågor, har man tillmätt idrottsrörelsen en mycket stor betydelse, och det har man också gjort i Kungl. Maj:ts proposition. Detta har ytterligare understrukits i det utlåtande som nu bär nr 1 från särskilda utskottet. Där säger man bl. a.: »Vid sidan av intensifierad forskning, undervisning och nykterhetsvård upptar Kungl. Maj:ts förslag nykterhetsfrämjande åtgärder av ny art. Genom stöd

åt ungdomsvårdande sammanslutningar, åt ungdomsidrott och annan fritidsverksamhet bland ungdom avser man att försöka inrikta unga människor på lämpliga fritidssysselsättningar och att främja deras fostran till ett nyktert och ordentligt levnadssätt.» Man fortsätter senare: »Utskottet fäster särskild vikt vid att de föreslagna reformerna inom nykterhetsvården skapar ökade möjligheter att ingripa på ett tidigt stadium av missbruk icke minst bland ungdom. Vissa positiva åtgärder, såsom forskning och upplysning, har mera allmän karaktär. Avsikten är emellertid att upplysningen liksom undervisningen i hög grad skall inriktas på ungdomen. Nykterhetskommitténs utredningar visar att nykterhetstillståndet bland de unga är ägnat att inge särskilda farhågor. Det framgår också att ungdomen så till vida intar en nyckelställning, att alkoholvanor som grundlägges före inträdet i vuxen ålder i regel blir bestående. Det är med hänsyn härtill endast följdriktigt att ungdomen kommer i främsta rummet vid avvägningen av samhällets positiva insatser. De föreslagna ungdomssociala åtgärderna synes på ett lämpligt sätt komplettera övriga insatser. Deras betydelse ur nykterhetssynpunkt torde vara väl dokumenterad.»

Man har här alltså på ett klart och tydligt sätt ställt ungdomen i centrum för de positiva åtgärder, som nu skall vidtas. När man gjort på det sättet, tycker jag också att det skulle ha varit nödvändigt att ta största möjliga hänsyn till de önskemål, som idrottsrörelsen själv har framfört, dels i remiss över utredningen och dels i en skrivelse som Sveriges riksidrottsförbund tillåtit sig ställa till riksdagens ledamöter.

Det förhåller sig så, att anslag till idrotten hittills utgår över handelsdepartementet, och det anslaget är idrottsrörelsen givetvis mycket tacksam för. Nu skall det bli ytterligare förstärk-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ningar till idrottsrörelsen. Man vill lämna den medel bland annat till ungdomens fritidsverksamhet och till ungdomsidrotten, till utbildning av ungdomsledare och till avlönande av ett visst antal instruktörer. Då är att märka, att i propositionen nr 156, där man talar om dessa saker, vill man lämna anslaget för instruktörerna via tionde huvudtiteln och över det vanliga idrottsanslaget. Man vill också lämna bidraget till ungdomsidrotten på samma väg.

Däremot vill man icke lämna det anslag, som man från idrottens håll ansett vara lämpligt för fritidsverksamheten, på denna väg, utan det skall gå över skolöverstyrelsen och ecklesiastikdepartementet. Samma sak gäller också ungdomsledarutbildningen.

När man vet, vilken betydelse idrotten har, och när man tillmätt ungdomen och idrottsrörelsen denna stora betydelse, både i utredningen och i Kungl. Maj:ts proposition, då borde man på den punkten ha kunnat tillmötesgå idrottsrörelsen och verkligen låtit dessa anslag, som inte rör sig om mer än 330 000 kronor — och om den summan är det ingen diskussion och idrottsrörelsen kräver intet ytterligare anslag — flytta över från en huvudtitel till en annan.

Det är också säkerligen för alla känt, att Kungl. Maj:t redan har den möjlighet till översyn som behövs för att det skall råda tillräcklig kontroll över statsmedlen. Dels har man ju ledamot i riksförbundets överstyrelse och dels tillsätter Kungl. Maj:t revisorer. Man vet också att idrotten har en oerhörd betydelse för och kan samla ett mycket stort antal av ungdomen i de åldrar man nu syftar på. Jag tror att det därför hade varit synnerligen välbetänkt, om man på den punkten kunnat tillmötesgå idrottsfolket och verkligen lämnat dessa anslag den vanliga anslagsvägen över idrottsfonden och över

tionde huvudtiteln i stället för den nu föreslagna vägen.

Jag har därför tillåtit mig att till särskilda utskottets utlåtande nr 6 foga ett par reservationer, som just syftar till detta, och jag skall be, när vi sedan tar upp detta utlåtande till behandling, att ytterligare få understryka denna fråga och då kanske komma med en del speciella motiveringar. Jag vill dock redan nu återropa dessa reservationer i denna del.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Finansministern be-tecknade i sitt anförande denna fråga som en av de största sociala frågorna. Om man nu tar honom på orden kan man först och främst uttrycka sin förvåning över att det inte finns någon ledamot på statsrådsbänken när man diskuterar en fråga, som finansministern själv anser vara av fundamental vikt för det svenska samhället. Det torde då inte vara lätt att ställa frågor till och få svar från finansministern. Det torde för övrigt inte vara lätt att föra en debatt i denna fråga om varje talare skall göra deklarationer i fråga om alla de reservationer vederbörande har. Jag har ett tjugotal reservationer. Skulle varje talare avge sin deklaration lär vi inte bli färdiga under nästa vecka.

Det hade däremot varit intressant att få ställa några frågor till finansministern. Han började sitt mycket intressanta och av patos burna anförande med den tesen, att man inte genom lagstiftning kan bekämpa alkoholmissbruk och få fram vissa moralnormer.

När man hörde herr statsrådets resonemang om 16-slaget, kom där fram ett uttryck för den mest renodlade förmyndarmentalitet. Han synes göra gällande att de människor som drabbades

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

av 16-slaget endast skulle vara affärsmän och likställda. Jag kan inte tänka mig att Landsorganisationen, när den gör ett kritiskt uttalande på denna punkt, särskilt tänker på affärsmännen när man går emot 16-slaget. Det låter så väldigt vackert när man talar om att man inte skall vara förmyndare för människorna. Så fort ett utskott går emot ett statsråd säger statsrådet emellertid, att det är väldigt obetänksamt att gå emot en så sund och bra princip som den spritfria arbetsdagen.

Ärade kammarledamöter! Detta är en sak som vi ingående diskuterade i utskottet. Vi har kommit till det resultatet, att arbetsdagen i det svenska samhället skiljer sig ganska mycket för olika grupper. En hel del människor har inte sin arbetsdag lagd på samma sätt som många andra. Det finns människor som har semester och folk som kommer från landsbygden, där man på hemorten icke har några utskänkingsställen. Dessa menar att man har rätt att ta en snaps även före klockan 16. Om man anser att all spritförtäring är ett ofog, då kan man möjligen resonera som finansministern gör. Men när man i så hög grad som finansministern företräder frihetslinjen i spritfrågan, då är det inte någon bärande logik att hålla fast vid detta klockslag.

Finansministern förklarade i sitt anförande att denna lagstiftning bör ha stöd av en allmän opinion hos folket. Vad är det som väckt den starkaste kritiken i finansministerns egen proposition i denna fråga? Det är, såvitt jag förstår, just detta att han vill införa en så rigorös bestämmelse som detta klockslag innebär. Jag tycker att hela herr Skölds argumentering på denna punkt stred mot det frihetspatos han gav uttryck för i början av sitt anförande.

Det är uppenbart att man genom lagstiftning aldrig kan nå de missbrukare som har en konstitutionell benägenhet för att missbruka spriten. Det kommer

med all sannolikhet alltid att finnas sådana människor, och de försök som gjorts i andra länder att genom förbud få bort all spritförtäring har ju visat sig verkningslösa. Men om nu denna lag, som finansministern säger, skall bäras upp av en allmän anslutning hos folket, då hade det varit skäl för honom att gå ifrån 16-slaget.

Det har sagts så många vackra ord om det grundliga arbete som utträttats — inte minst i nykterhetskommittén — och detta kan man instämma i. I den debatt som följde efter det att nykterhetskommittén lagt fram sitt förslag var det dock, det bör påpekas, ganska delade meningar om de statistiska analyserna där. Inte minst statistiker från Uppsala kom fram med mycket vägande anmärkningar. Även om det särskilda utskottet i stort sett har arbetat mycket grundligt, så undrar jag dock om följande förfarings-sätt är något bevis på grundlighet. Vid den preliminära behandlingen i utskottet av motionerna om anslagen till ungdomens fritidsverksamhet fanns dessa motioner icke tryckta. Att då stå i denna kammare och ge en allmän deklaration om hur grundligt det särskilda utskottet gått till väga är enligt min mening löjväckande. Man skall väl åtminstone få se de motioner, om vilka man skall votera, i tryck. Detta är ingen anmärkning mot utskottets av tidsnöd hårt pressade mycket skickliga ordförande, men jag tycker det är egenomligt att man skall komma med sådana uttalanden, som berör väsentliga frågor om ungdomsvården.

I detta sammanhang kan jag bara säga till herr Helén, att vi här i den svenska riksdagen kan stå i timmar och diskutera om vi skall ha en professur i sociologi, en professur som berör exempelvis de sociologiska faktorer som finansministern i sitt anförande var inne på. Här är det fråga om en klumpsumma på 1 miljon kronor till ett slags klubbverksamhet, en s. k. planerad, fri-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

villig klubbverksamhet — dessa begrepp ter sig för övrigt ganska motstridiga. Man talar å ena sidan om att det skall vara en frivillig verksamhet, å andra sidan att den skall vara planerad, och vem skall planera denna verksamhet om man ger statsanslag? Det måste väl komma uppifrån, från dem som ger anslag till dessa fritidsklubbar. Med all uppskattning för det betydelsefulla arbete man kan bedriva för den svenska ungdomen måste jag säga, att det väl ändå inte är i överensstämmelse med den svenska riksdagens traditioner att ge ett anslag på en miljon kronor, som föreslås i en proposition som är så löst utformad som denna proposition nr 156 otvivelaktigt är. Det står t. ex. att man skall få bedriva kortspel, men det skall inte vara hasardspel. Vem skall över huvud taget kontrollera att några ungdomar inte spelar hasard? Hur skall en sådan verksamhet kunna övervakas utan en mycket ingående kontroll?

Jag skulle ha ansett det mycket lyckligt om denna stora fråga hade brutits loss i ett sammanhang och vi på det viset fått en grundlig diskussion av den, ty när det gäller så stora belopp kan man med skäl göra gällande att vi skulle ha kunnat få en verklig prövning. Denna prövning har icke förelegat i det särskilda utskottet. Allt tal om grundlighet i denna fråga är en dimbildning, som icke svarar mot verkligheten.

Jag skulle när det gäller idrotten i princip vilja ansluta mig till herr Stenberg. Där har ju högern i sin motion yrkat ett mycket högre anslag.

När finansministern allmänt talar om frihetslinjen skulle jag bara vilja göra ett par ytterligare påpekanden, och jag skall fatta mig ganska kort med hänsyn till vad herr Stenberg framförde. När nykterhetskommittén går emot ett starkare normalt öl än ett öl med 2,8 viktsprocents alkoholhalt, bygger man i hög grad på undersökningar av docenten Goldberg. Det har även det särskilda

utskottet gjort. Det visar sig sedan att dessa undersökningar har underkänts av docent Goldberg själv. Beträffande hela det resonemang, som ligger bakom den negativa attityden när det gäller att få fram det bättre öl som vi en gång hade i detta rike, har docenten Goldberg nu alltså sagt ifrån att undersökningarna är missvisande på denna punkt. Jag kan inte se att finansministern i sitt anförande i denna ganska väsentliga fråga gjorde något erkännande av att nykterhetskommittén där delvis har byggt på felaktiga undersökningar. Om man prissar grundligheten i den svenska riksdagens arbetsformer, måste man väl ändå säga sig att detta är ganska anmärkningsvärt. Vi hade nykterhetskommitténs utredning i åtta år, och vi har under de två månader vi diskuterat denna fråga i särskilda utskottet försökt få klarhet om verkningarna av normalt öl med en bättre sammansättning. Då har det i allmänna påståenden gjorts gällande att det skulle skapa större fyllerister, o. s. v.

Vad kommer en stor del av den svenska allmänheten att säga, när undersökningar visar att 3,2 procents alkoholhalt hos ölet inte skapar större antal missbrukare? Och vad var meningen när nykterhetskommittén sade att man skulle skapa övergång till mildare alkoholsorter, om man motsätter sig ett bättre öl, som inte har skadliga verkningar? Visade inte nykterhetskommitténs grundliga undersökningar att i de länder, där man har en stor ölkonsumtion, är antalet fylleriförseelser mycket mindre än i vårt land. Vill man få ned antalet fyllerister, få ned alkoholmissbruket, så talar väl alla skäl för att man skall tillgodogöra sig de utländska erfarenheterna.

Finansministern sade upprepade gånger att en lagstiftning skall bäras upp av ett allmänt förtroende av de medborgare som beröres. Det är självfallet, att även om man har cirka 50 000 alkoholmissbrukare, kan man väl inte dik-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tera ett förmyndartvång för det stora flertalet av svenska folket, som icke är alkoholmissbrukare. Vore det på det sättet, är det självklart att man skulle gå långt i restriktioner.

Jag kan inte förstå den negativa hållning man här har intagit till det 3,2-procentiga ölet, allra helst när riksdagen tidigare varit med om att man en gång skall ha ett sådant öl. Det är för övrigt anmärkningsvärt, när man studerar den nuvarande rusdryckslagstiftningen, att man finner hur myndigheter när det gäller motboksåldern för ogifta personer mellan 21 och 25 år har gått emot vad riksdagen i princip har bestämt. Här är alltså ett område där man skulle kunna tala om en bristande respekt för riksdagen. När finansministern är så angelägen om att den lagstiftning man skapar skall bäras upp av ett allmänt förtroende, varför riktade han då inte kritik mot de myndigheter som handlat på eget bevåg? Det är väl ändå förbluffande, att när man reserverar sig för friare övergångsbestämmelser, som ju herrar Onsjö och Sundström berörde närmare i sina anföranden, tycker finansministern det är egendomligt att man vill ha större frihet på denna punkt. Vad är det för egendomligt i detta, när finansministern i sin egen proposition har föreslagit den fjärde litern och alltså där vill ha en utsträckning av kvantiteten? Så fort det kommer en opposition som förordar den linjen — jag var i utskottet en av de få som ursprungligen röstade för finansministerns förslag men kunde inte där få majoritet för förslaget — så förklarar finansministern i denna kammarare att det är ganska konstigt att man kan komma fram med ett så illa genomtänkt förslag som reservanterna, vilka slogs för finansministerns eget förslag om fyra liter? Vad var det för underlig inställning, att det skulle ha så menlig inverkan på alkoholvanorna i vårt land om man fick en fjärde liter? Är det inte ganska orimligt att vi här i riksdagen är benägna att avskaffa motboken, och

så tror man utan vidare att det skulle ha så sorgliga konsekvenser att man får en fjärde liter?

Vad innebär då fjärde litern? Det gäller bara att genomföra det system som den svenska riksdagens majoritet tidigare hållit på, med undantag för krigsåren, då speciella förhållanden rådde och man kanske med en viss rätt ansåg att någon fjärde liter inte skulle utgå.

Beträffande de skäl som anförts mot t. ex. det 3,2-procentiga ölet måste jag säga, herr talman, att åtskilliga lagstiftare har alltför mycket kvar av den mentaliteten, att det är genom restriktioner vi skall skapa en bättre nykterhet i detta land. Om det vore på det viset, förstår jag inte hur man kan komma till den slutsatsen, att motboken skall avskaffas. Tror man att restriktionerna skall utgöra en garanti för nykterheten i fråga om öl men inte i fråga om sprit, hamnar man i de mest underliga konsekvenser.

Nykterhetskommitténs undersökningar visar ändå, ärade kammarledamöter, att vårt land har den största alkoholkonsumtionen av de länder som man kunnat jämföra med, med undantag vissa år för Frankrike. Under sådana förhållanden kan man väl inte säga att just ölet skulle skapa ett så stort antal missbrukare. Var finns den statistiken? Nykterhetskommitténs utredningar och propositionen visar att bara ett par procent av antalet fyllerister kommer från de rena ölförtärnarnas skara. Skall man här röra sig med rena illusionstänkandet? Skall man inbilla människor att det svenska folket skulle bli alkoholiserat genom en sådan övergång till drycker med svagare alkoholhalt som man i andra sammanhang försöker få till stånd för att begränsa det farliga spritmissbruket?

Den förmyndarmentalitet som enligt min mening finns i de förslag som lagts fram är skadlig och kommer på vissa punkter icke att skapa det förtroende

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

för den nya lagstiftningen som hade varit önskvärt.

Jag vill efter dessa mera principiella anmärkningar säga, att jag uppskattar finansministerns stora insatser för den svenska nykterheten. Det är också en glädjande företeelse att många av de människor i nykterhetsvännernas led, som vi förut tyckte var ganska trångsynta och dogmatiska, har visat större förståelse på vissa punkter för de människor som anser sig ha rätt att under ansvar förtära alkohol.

Finansministern talar om att de som dricker sprit gör det för att komma ifrån den grå vardagen och den trista verkligheten. Jag tror för min del att det stora flertalet av de människor som dricker en snaps eller ett glas konjak inte direkt gör det för att komma ifrån verkligheten. Dessa vanor ingår i deras verklighet och medför för det stora flertalet icke någon skada. Annorlunda ställer sig frågan för alkoholmissbrukarna. För dessa sjuka människor, som det är svårt att komma till rätta med genom några åtgärder, får man anlägga det betraktelsesätt som finansministern antydde.

Fru Ewerlöf och herr Lundqvist i Rotebro har jämte undertecknad en särskild reservation beträffande alkoholreklamen. Jag skulle i åtskilligt kunna ansluta mig till herr Helén, som har en blank reservation på denna punkt. Men jag förstår inte varför herr Helén inte kunnat gå med oss. Ur sociala synpunkter brukar vissa människor påstå, att det ligger någonting osunt i alkoholreklam, men om man skall få folk att förtära alkoholsvagare drycker, kan ju denna reklam tjäna nykterhetssträvandena. Jag tror inte folk blir missbrukare av sprit därför att det finns en viss alkoholreklam. Det är mycket starkare drivkrafter som ligger bakom.

Men det avgörande i denna fråga är huruvida det skall bli ett frivilligt avtal eller ett avtal som tillkommer under hot om repressalier. Här kommer vi in

på den svenska tryckfrihetslagstiftningen. Vilken uppfattning man än har om nykterhetspolitiken måste man enligt min mening anse det stridande mot vår svenska tryckfrihet att under hot om repressalier mot tillverkare inskränka deras fria rätt att ge uttryck för sin mening i tal och skrift.

Av denna anledning yrkar jag på denna punkt bifall till reservation nr 9.

Det framgick av fru Ewerlöfs anförande att restauranginspektörerna har givits en för stor makt, även om det särskilda utskottet på denna punkt har föreslagit vissa befogade ändringar. Vi tror inte det är lyckligt att lägga så stor makt i en enda persons hand, och därför anser vi att länsstyrelsen i sista hand bör pröva utskänkingsrättigheterna.

På denna punkt yrkar jag bifall till reservation 10.

Jag har också i likhet med de övriga högerledamöterna i utskottet en reservation angående folkrestaurangerna. Både privata och det allmänna får konkurrera när det gäller vanliga restauranger, men det får inte finnas andra folkrestauranger än sådana som ägs av det allmänna. Jag kan inte finna annat än att en fri konkurrens på detta område skulle kunna åstadkomma en höjning av folkrestaurangernas standard. Det har visserligen skett en sådan höjning i en del hänseenden, men i andra avseenden kan väl inte folkrestaurangerna anses ha den kvalitet som vore önskvärd med hänsyn till deras klientel. Jag tror att en konkurrens här skulle kunna bidra till att skapa bättre förhållanden. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 11.

Vad gäller ciderfrågan har vi ett särskilt yrkande, men då jag tror att detta ärende kommer att beröras av andra talare, vill jag på denna punkt inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi känner alla till herr Braconiers varma intresse för de ungdomssociala frågorna och för det arbete folkrörelserna bedriver på detta område. Herr Braconier var nu i den otacksamma situationen att han skulle försöka uttradera de ogynnsamma intryck som man fått ute bland föreningsfolket på grund av hans partisekreterares okloka motion och hans partiledares något lättsinniga uttalande om innehållet i propositionen. Det är naturligt, att han under sådana omständigheter begår en ny lapsus genom att hävda, att det skulle vara omöjligt att planera en frivillig verksamhet av denna typ. Här är ju inte frågan om annat än att ge bättre möjligheter åt en i klubbar och organisationer redan pågående eller förberedd verksamhet, att ge denna det ekonomiska stöd den behöver för att bli fullt effektiv. Man kan inte vifta bort den frågan med sådana klyschor som högern strött omkring sig, och jag tror herr Braconier gjorde klokt i att inte alltför mycket visa sig solidarisk med sådana omdömen.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag får tacka herr Helen för hans deklaration, men jag är litet förvånad över att han inte nämnde hur det gick till vid behandlingen av denna fråga i utskottet. När vi företog den preliminära voteringen, förelåg de motioner som vi hade att ta ställning till inte tryckta. Detta måste med hänsyn till det goda anseendet för svenska utskottsväsendet har anses ganska egendomligt, när det gäller att bevilja ett nytt anslag på en miljon kronor åt en fritidsklubb, för vars verksamhet man inte har några klara linjer.

Det har förekommit, att vi i tre timmar diskuterat anslag på 500 kronor till utrikespolitiska föreningar. Här begär man nu, att vi under en oerhörd press skall ge bifall till ett anslag på en miljon kronor.

Jag tänker på hur den svenska idrottsrörelsen hade det förr. Då fick fattiga pojkar och flickor själva skapa sig möjligheter till fritidsverksamhet utan att få något ekonomiskt stöd. Vi har sannemligen inte motsatt oss anslag i andra avseenden till stöd för ungdomen. Vi har t. ex. yrkat, att anslagen till idrotten skall ökas med 500 000 kronor, och idrottsrörelsen berör väl ändå i mycket stor utsträckning ungdomen, och den svenska ungdomen är förvisso inte så fattig som för 30—40 år sedan. Nu har största delen av ungdomen så goda inkomster att den bättre kan klara sin fritid i olika avseenden än förr. Och i varje fall måste det ske en noggrannare prövning av anslagen än som skett beträffande den nu särskilt omdiskuterade punkten.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Braconier gör i sin reservation beträffande folkrestaurangerna gällande, att restaurangbolagen på detta område har monopolställning. Det är på sätt och vis riktigt, men då bör man också observera syftet med denna. Den har inte tillkommit för att främja ett enskilt vinstintresse utan är helt och hållet socialt betingad och kan därför inte falla under lagen om monopolistiska sammanslutningar lika litet som t. ex. Vin- och spritcentralen eller Tobaksmonopolet. Folkrestaurangerna är i behov av en upprustning, och detta monopol har genomförts för främjande av en sådan.

Jag ber att få erinra om att åtskilligt har utförts på detta område under senare år, framför allt sedan byggnadstillstånd meddelats i större omfattning. Restaurangbolagen har bara på denna upprustning lagt ned i runt tal 27 miljoner kronor och det föreligger ett stort program för ytterligare utbyggnad. Enligt min mening är detta en säkrare väg att gå på, om man vill att dessa socialt betydelsefulla åtgärder skall vinna framgång, än att försvåra för den organisa-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tion som finns att fullfölja sina syften. Jag betvivlar, att ett aktiebolag, bildat på andra grunder än de som gäller för de allmänna restaurangbolagen skulle kunna tillgodose upprustningen i samma utsträckning.

Det är med anledning därav jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på den av herr Braconier avgivna reservationen.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Som jag sade i mitt anförande bestrider jag inte, att folkrestaurangerna har genomgått en standardförbättring, men det är ett faktum, att ansvariga myndigheter har sagt, att på många håll är de inte av så god kvalitet. Jag tror inte att en konkurrens på detta område skulle ha några menliga följder för utskänkningsrätten. Rättigheterna skall inte ges till andra än dem som sköter sitt uppdrag. Det är inte meningen att ge dem till människor, som är inkompetenta och inte känner sitt sociala ansvar. Det gäller om restaurangnäringen över huvud taget, att sådana människor inte skall få sådana rättigheter. Jag kan inte förstå att konkurrens med folkrestaurangerna skulle vara olämplig. Jag tror inte att en konkurrens här skulle vara skadlig för de allmänna intressena.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Braconier åberopade ansvariga myndigheter. Han syftar självfallet på den kritik som riktats av kontrollstyrelsen på denna punkt, men jag tror att kontrollstyrelsen, utan att man träder dess ära för när, nödgas säga, att den den gången kanske sköt betydligt över målet och att den vid närmare granskning av de fakta som föreligger i målet nödgas erkänna, att det i någon mån var överord som då fälldes om folkrestaurangerna.

Vad sedan angår att en konkurrens här skulle vara av nöden eller vara önskvärd, kan jag medge det endast

under den förutsättningen, att samma principer vore vägledande för denna konkurrerande verksamhet som för folkrestaurangerna. För dessa är det uttryckligen utsagt, att de inte skall verka i vinstsyfte. De skall inte vara något skatteinstrument för staten, och de skall allenast ha till syfte att verka för en socialt bättre ordning om restaurangrörelsen, enkannerligen i fråga om folkrestauranger. Jag vidhåller, herr talman, att inget enskilt intresse kan arbeta under sådana förutsättningar, där all vinst skall användas uteslutande åt rationalisering och upprustning.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Ehuru fru Ewerlöf har uttryckt en önskan, att vi inte skall ta upp en debatt på enskilda punkter, tvingas jag ändå att beröra en fråga, som kan betraktas som en detalj i det stora komplexet. Jag skall emellertid lugna kammaren med att säga, att min avsikt inte är att ta upp en strid om denna detalj, utan fastmera framföra mina synpunkter i anledning av att jag väckt en motion om att starkölet i försäljningshänseende bör jämföras med vinet.

Jag har följaktligen gått på den linje, som kommitténs majoritet förordade men som finansministern sedermera avvek ifrån, när han lade fram sin proposition. Utskottet har så till vida tillmötesgått motionen i två avseenden att det föreslagits en uppmjukning i fråga om de näringsställen, som i framtiden skall äga servera starköl, och en framflyttning av utskänkningstiden. Utskottet har emellertid inte ansett sig kunna gå med på ett *fullt* jämförelse mellan vinet och starkölet. Man anser sålunda att den som på ett näringsställe inmundigar starköl samtidigt måste intaga en måltid, d. v. s. man har infört det s. k. mattvånget på detta område.

Det skulle i och för sig inte finnas anledning för mig att med hänsyn till

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

de beaktanden som utskottet gjort, ta till orda i denna diskussion, men jag vill nog ändå understryka vad herr Braconier och delvis herr Stenberg var inne på fast ur helt andra synpunkter. Herr Stenberg sade, att han inte tror annat än att mattvångets slopande i framtiden blir aktuellt. Han tror inte på att det kan tänkas, att den svenska allmänheten kommer att respektera eller lojalt iakttä detta utan knorr.

Strävandena att försöka inrikta konsumtionen på svagare drycker är väl alla eniga om i denna kammare. Men det finns delade meningar om på vilka vägar man skall nå detta mål. Redan i nykterhetsutredningen fanns en minoritet, som i starkölet såg en fara för nykterheten. Vad är det för skäl reservanterna anför mot majoritetens linje? Det är givetvis flera. Jag skall inte ta upp dem alla. Att starkölet har möjligheter att vinna terräng på spritdryckernas bekostnad och därmed främja syftet med den nya lagstiftningen, synes man emellertid inte från det hållet vilja förneka. Det gjorde inte heller finansministern i sitt anförande här för någon timme sedan.

Reservanterna i nykterhetskommittén säger på denna punkt följande: »Så länge tillverkningen är förbehållen den fria företagsamheten och så länge ett avsevärt antal privata ölkaféer i möjligheterna att erhålla tillstånd att sälja starköl ser möjlighet till en avsevärt ökad vinst, kan man befara, att krav på uppmjukning av tillståndsreglerna snabbt kommer att vinna förespråkare i regering och riksdag.» Nu är det väl ingen som tror, att om kammaren i dag skulle avslå förslaget om införande av starköl, den frågan inte snabbt skulle komma tillbaka på riksdagens bord.

Finansministern sade också på den punkten några kloka ord, som understrukits av herr Braconier, nämligen att lagstiftningen inom detta område måste omfattas av de bredaste lager av det svenska folket, för att dessa strä-

vanden skall vinna respekt, och finansministern uttryckte det mera konkret då han sade, att man inte har möjlighet att lagstifta bort frågan om spritmissbruket, utan det är en fråga, som måste regleras på helt annat sätt genom folkupplysning och andra åtgärder. Jag vill understryka att det finns anledning att även i fråga om starkölet vinna en så stor anslutning som möjligt från det svenska folket i fråga om den lagstiftning man här inför.

Jag skall inte här ta upp frågan om alkoholprocenten, som herr Stenberg var inne på. Jag delar i många stycken hans uppfattning i denna fråga, dock inte så att jag anser det föreligga en fara i att införa starkölet. Jag tror inte att starkölet kommer att bli någon stor konsumtionsvara för svenska folket. Man kommer troligen bara att använda sig av det vid alldeles speciella tillfällen. Men det hade ju varit önskvärt om utvecklingen hade kunnat inlänkas på sådana linjer, att de människor, som nu inte kan tänka sig en festmåltid utan att ta en snaps, i stället kunde övergå till att dricka starköl och att vi på det sättet kunde få något annorlunda beskaffade alkoholvanor än vi för närvarande har i vårt svenska samhälle. Det tror jag skulle vara lyckligt. I det avseendet föreligger det en ganska stor skillnad i mentaliteten när det gäller danskarnas och svenskarnas sätt att umgås med alkoholen. I den landsända jag närmast representerar har man också förståelse för det önskvärda i att få till stånd en övergång till andra spritvanor. Jag tror också att det är en fråga, som kommer tillbaka här i riksdagen, och det torde därför inte ligga någon fara i att riksdagen i dag följer utskottet på denna punkt. Jag vill emellertid gärna här ge uttryck för den meningen, att om inte reservation nr XII av herr Franzon m. fl. vinner bifall, kommer säkerligen frågan ganska snart åter på riksdagens bord. Enligt mitt sätt att se på denna fråga hade

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

det därför varit angeläget att riksdagen redan nu tagit steget fullt ut.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga något i anslutning till två punkter i förevarande utlåtande, men innan jag gör det, vill jag något beröra den principiella sidan av den fråga, som vi i dag diskuterar, nämligen motbokens vara eller icke vara.

Först vill jag då säga, att jag med stor tillfredsställelse hälsar motbokens — denna unika företeelse som vi har i vårt land — snara försvinnande. Efter att ha lyssnat till herr Adolv Olssons anförande för en stund sedan kan jag instämma med honom i nästan allt vad han anförde. Det är ingen tvekan om att det under årens lopp har utvecklats en fullkomligt häpnadsväckande byråkrati i samband med vårt restriktionssystem, och jag tror det är alldeles riktigt som herr Olsson sade, nämligen att vi på detta område har cirka 10 procent lag och 90 procent tillämpning. Frågan är bara om det räcker med 90 procents tillämpning.

Herr Adolv Olsson nämnde, att vi en gång hade en talman, som fick vidkännas inskränkning i sin spritranson, därför att han inte hade tagit ut hela sin tilldelning. Ja, jag har en gång interpellationsvägen gjort en framställning i dessa ting till dåvarande finansminister Wigforss, och jag förvånar mig bara över att den omnämnde talmannen inte rent av miste sin motbok, ty så har bestämmelserna på sina håll tillämpats. Där kan man finna exempel, som är rent häpnadsväckande.

Hur man än vänder på frågan om restriktionssystemet, kan man väl ändå inte påstå att motboken har verkat hämmande på spritkonsumtionen. I stället tror jag det är riktigt, som det säges i de handlingar vi har framför oss, att motboken har verkat stimulerande på spritbruket. Kanske kan den gamla satsen om att förbjuden frukt

smakar bäst tillämpas i detta fall. De som har velat ha sprit, har kunnat skaffa sig den, om de också inte har haft motbok. Det har skett på andra vägar och till avsevärt högre priser, men någon som helst begränsning har motbokssystemet inte utgjort därvidlag. Vid ett friare system bör väl också, som det här framhållits, våra ideella organisationer kunna medverka till att skapa bättre alkoholvanor. Där kommer säkerligen de ideella rörelsernas ungdomsorganisationer att medverka. Vidare är i det sammanhanget en utredning ifrågasatt om huruvida de politiska ungdomsorganisationerna inte skulle kunna inkopplas på denna fråga. Att så sker finner jag vara riktigt. Våra politiska ungdomsorganisationer sysslar ju med mycket annat än politik på sina möten och sammankomster, och här vore väl ett utmärkt tillfälle för dem att göra en insats.

Sedan är det en annan sak, som måhända kan anses vara liten men som jag ändå vill med några ord beröra. Finansministern framhöll i sitt anförande för en stund sedan, att vi skall försöka påverka människorna så, att de får andra alkoholvanor. Vi skall försöka få dem att dricka annan sprit än nu, lätta viner och drycker med lägre alkoholhalt än för närvarande. Jag tror att jag inte missförstod statsrådet på den punkten. Men nu skall vi ju snart kunna köpa sprit utan någon begränsning, och vi skall också få dricka hur mycket sprit vi vill på restaurang. 15 centiliter anses ju vara en lämplig kvantitet, och är det kanske också. På restaurangerna får man nu inte ta ut denna kvantitet i mer än högst två snapsar brännvin om tillhoppa 10 centiliter, medan restaurangen vill att reserande 5 centiliter tas ut i dyrare sprit såsom punsch, likör eller konjak och dylikt. På s. 45 i utskottets utlåtande anföres vad statsrådet sagt i propositionen, »att restauratörerna själva är skyldiga att företaga sådana inskränk-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ningar som de finner erforderliga med hänsyn till ordningen, nykterheten och trevnaden på restaurangen. Någon rätt för gäst att bli serverad föreligger icke, och beträffande berusade personer föreligger självfallet skyldighet att vägra servering. Lättnaderna innebär snarast att på restauratörerna överflyttas en del av det ansvar för utskänkningen som det allmänna hittills påtagit sig.» Utskottet biträder departementschefens förslag så vitt jag förstår i fråga om vissa brännvinsorter. För min del är jag emellertid rädd att restauratörerna med hänvisning till detta uttalande kommer att säga, att en gäst får ta ut 5 à 10 centiliter brännvin, men att vad därutöver är skall vara annan dyrare sprit. Jag tycker för min del, att när man nu skapar en så pass stor frihet i detta avseende som det härvidlag är fråga om, bör restauranggästerna också få bestämma vilken sorts sprit de vill förtära. Den tendens i fråga om spritvanorna, som finansministern hoppas på, nämligen en övergång till lättare spritvaror tror jag för min del inte på, utan utvecklingen blir snarare den motsatta, den kommer att gå mot starkare och dyrare spritsorter på restaurang.

Det är en annan fråga som särskilda utskottet liksom tidigare nykterhetskommittén i sammanhanget haft att behandla, nämligen frågan om cidertillverkningen. Herr Braconier nämnde något om den och menade, att andra talare än han skulle komma att uppehålla sig vid den i dagens debatt. Och som en av dem skall jag nu be att få säga några ord om denna tillverkning. Under årens lopp har det gjorts många framställningar både av fruktodlarorganisationer, enskilda riksdagsmän och andra om en ändring i hithörande lagstiftning, så att tillverkning och försäljning av cider med en alkoholstyrka av mer än 2¼ volymprocent skulle få äga rum. En sådan tillverkning med högre spritprocent får nu visserligen

ske men endast för export. För en högre alkoholprocent än 2¼ skall gälla samma bestämmelser som för vin. I en reservation har hemställts, att ciderns alkoholhalt skulle få vara densamma som ölets, nämligen 2,8 procent. Framställningar i sådant syfte har gjorts framför allt av fruktodlarna, därför att en sådan tillverkning och försäljning skulle möjliggöra ökad avsättning av sekunda frukt. En stor del av den svenska frukten blir nämligen inte av prima kvalitet på grund av skador och är därför inte säljbar som bordsfrukt. För tillverkning av cider och must kan emellertid denna sekunda frukt — dock inte alla sorter — mycket väl användas. Jag vet att det sagts, att den tillverkning, som därigenom skulle komma till stånd, inte kommer att bli av den betydelse att den kommer att spela någon så stor roll i avsättningsvolymen för svensk frukt. Ja, det är naturligtvis väldigt svårt att yttra sig om den saken, men framtiden får väl utvisa vilken verkan det hela kan ha.

Ur nykterhetssynpunkt har jag svårt att förstå hur man kan ha något att invända mot en sådan cidertillverkning. På grund av sin fruktskyrehalt kan ju cidern inte förtäras i några större mängder åt gången och därför näppeligen tjäna ett berusningssyfte. Detta har ju också utskottet konstaterat. Förbrukningen av alkoholhaltiga drycker såsom öl, brännvin och vin leder lätt till att vederbörande vill förtära mer och mer därav, men ciderkonsumtionen verkar i rakt motsatt riktning.

Nykterhetskommittén har anfört, vilket såväl statsrådet som särskilda utskottet godtagit, att ett bifall till de gjorda framställningarna knappast skulle innebära att konsumtionen av starkare drycker skulle kunna förväntas minska, men väl skulle en sådan här produkt kunna konkurrera med alkoholfria fruktdrycker och läskedrycker såsom Pommac och citrondrycker. För

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

min del kan jag inte förstå annat än att detta resonemang är felaktigt. Departementschefen har i viss mån godtagit de anförda skälen men i fortsättningen sagt, att denna cidertillverkning inte skulle medföra någon minskning i förbrukningen av starkare alkoholdrycker utan snarare en ökning av alkoholkonsumtionen. Han ser med andra ord cidern som en konkurrent till läskedryckerna. För min del kan jag inte förstå ett sådant resonemang. Cider får ju tillverkas i Frankrike, England och Schweiz, och om jag är riktigt underlättad är den i dessa länder inte någon föraktad utan tvärtom en mycket använd måltidsdryck. Jag förmodar att förhållandet skulle bli detsamma i vårt land och att cidern skulle kunna bli en ersättare för det importerade lätta vinet, vilket jag tycker nykteristerna inte skulle ha någonting emot. Jag kan i detta sammanhang tillägga, att jag deltagit i middagar där drycken varit cider i stället för vin och öl. Och det har inte varit något fel vare sig på stämningen eller trevnaden vid dessa middagar. Men nu blir det tydligen så att riksdagen kommer att besluta i negativ riktning. Det finns visserligen en reservation, men åtminstone har jag ingen tro på att det kan bli majoritet kring den. Vi får alltså inte heller i fortsättningen tillverka cider, men brännvin får vi göra av alla möjliga råvaror. Det får vi göra av potatis, säd, sulfitmassa — d. v. s. Norrlandsbrännvin eller s. k. planksaft — och vi får tillverka och importera Coca-cola i obegränsad omfattning, men vi får inte använda våra svenska äpplen. Man får inte tillverka cider till samma alkoholprocent som öl, vilket i annat fall bl. a. skulle medföra att denna fruktprodukt kunde bli mera lättlagrad och kanske få litet större avsättning än den nu har. Jag tycker att inkonsekvensen här är ganska stor.

Också från statens sida understödjes trädgårdsodlingen. Vi kanske kan er-

5 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 22.*

inra oss att trädgårdsodlingen under jordbruksdebatten i onsdags också spelade en viss roll, t. o. m. i det illusionsnummer som herr Ohlin presenterade här i kammaren. Men enligt svensk lag får man inte tillverka och sälja denna fruktprodukt på den svenska marknaden därför att den skulle kunna konkurrera med läskedryckerna. Nu har man kanske anledning misstänka att ölbryggerier och läskedrycksfabrikanter i viss mån är inkopplade som motståndare härvidlag, men jag kan inte förstå annat än att det för dem skulle vara utomordentligt bra att få tillverka och sälja cider som läskedryck. Jag tillåter mig därför att yrka bifall till reservation nr XXVI.

I särskilda utskottets utlåtande nr 4 behandlas bl. a. musttillverkning. Det har gjorts framställning om att man skulle få skattefrihet för läskedrycker, tillverkade av svenska äpplen, med en musthalt av minst 36 procent. Enligt utskottets förslag tar man bort skattesatsen för lättöl, som hädanefter blir skattefritt. Utskottet, Kungl. Maj:t och kontrollstyrelsen går emellertid emot skattefrihet för must. Man säger att detta skulle medföra betydande kontrollsvårigheter, men man redovisar inte dessa svårigheter. Man hänvisar endast till den utredning som skall göras på detta område.

Motiveringen till att vi vill tillverka fruktmust är precis densamma som beträffande cider, att vi skulle få bättre avsättning för våra svenska äpplen. Musttillverkningen kan omöjligen ha något med spritkonsumtionen att göra, varför ovilligheten att medge skattefrihet för en så utomordentligt nyttig dryck som fruktmust måste skrivas på konservatismens konto — på konservatismens allra värsta konto, kan man tillägga. Jag vågar inte gå in på något resonemang om vitaminvetenskapens betydelse ur hälsosynpunkt. Faktum är emellertid att denna fruktmust inte

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

bara är en god utan också en mycket hälsosam dryck, rik på vitaminer. Jag känner en hel del husmödrar som alltid har fruktmust hemma därför att de anser att den är så nyttig.

Till sist får jag säga, herr talman, att när man här släpper spriten fri på praktiskt taget alla områden, skapar lättnader för försäljningen av starksprit, starköl och viner av alla möjliga slag och beslutar om skattefrihet för lättöl men inte kan medge skattefrihet för en hälsodryck som fruktmust, då tycker jag faktiskt det är på tok. Jag kommer därför att yrka bifall till motionerna I: 443 och II: 577.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr RIMMERFORS (fp):

Jag beklagar, herr talman, att jag i dag måste plåga kammaren med en röst, som misstänkt påminner om en brännvinsbas — jag erkänner att detta är synnerligen olämpligt i samband med en nykterhetsdebatt! Efter en besvärlig förkylning är det emellertid allt jag kan mobilisera och detta trots att jag inte ens deltog i gårdagens sjöslag med kustflottan. Så till saken!

Det är möjligt att det finns en och annan ljusblå optimist i detta land som tror, att nykterhetsfrågan är löst enbart genom att motboken försvinner. Så enkelt är det naturligtvis inte. Vi kommer nog inte att få vakna upp till någon lycksalighetens morgon utan sprit den 1 oktober 1955 bara därför att motboken är borta. Spriten är ju ändå kvar, och så länge den är kvar kommer det att finnas mer än nog av nykterhets- och alkoholistvårdsproblem i det här landet. Det kommer att finnas mer än nog av förgrämda husturrar och gråtande barn, mer än nog av unga människor som är i färd med att grundlägga ödesdigra alkoholvanor och förlösa sitt arv, mer än nog av trasiga äktenskap — såsom vi hörde an-

tydas här förut i dag — mer än nog av trafikolyckor och mer än nog av från början ambitiösa och duktiga människor som på grund av sitt spritmissbruk måste ligga samhället till last.

Motbokens borttagande ändrar i och för sig ingenting av allt detta, och likväl är jag för min del, i motsats till herr Fast och hans meningsfränder, övertygad om att vi nu kan låta den saklöst försvinna. Jag har tvivlat på motboken ända sedan jag för 32 år sedan som ung ombudsman i nykterhetsrörelsen för första gången på allvar konfronterades med detta problem. I början kunde man säkerligen märka en och annan välgörande verkning av det nya restriktionssystemet. Det skulle vara orätt att förneka detta, och det är inte heller nödvändigt att i avskedets ögonblick tillvita motboken alla möjliga svagheter och nackdelar, i varje fall inte flera än den bevisligen har. Skuldregistret är tillräckligt stort ändå. Låt mig bara få nämna ett par omständigheter — jag gör det med frimodighet efter den argumentering till motbokens förmån som förts bl. a. från herr Fast's sida.

Detta kontrollsystem, som vi nu är ensamma om i hela världen, har utan tvivel haft en viss spärrverkan, men har också haft vissa ogynnsamma psykologiska och pedagogiska följdverkningar. Psykologiskt sett har systemet tydligen medverkat till att man i enlighet med all ransoneringspsykos velat ta ut det man har rättighet till; sådana är vi människor. Pedagogiskt återigen har motbokssystemet av allt att döma bidragit till att legitimera och aktualisera för ständigt nya generationer av ungdom denna s. k. medborgerliga rättighet, som det anses innebära att ha motbok.

Dessa båda tendenser har i nykterhetskommitténs betänkande karakteriserats så, att ransoneringssystemet i och för sig införde två nya faktorer i orsaksfältet: en sugning uppåt mot till-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

delningsmaximum och en insugning i kundkretsen även av sådana, som annars med tämligen stor säkerhet inte hade kommit dit. Systemet torde sålunda inte helt kunna fritas från beskylldheten att ha bidragit till bredandet av dryckesseden och därmed naturligtvis också till ökningen av missbruket. Dessa två företeelser följs nämligen åt, som skuggan följer sitt föremål. Kommittén har också med kalla siffror visat, att Sverige i dag har en ogynnsammare nykterhetssituation än de länder som saknar restriktionssystem. Att läget inte är ännu allvarligare hos oss än det är, beror naturligtvis, som också herr Adolv Olsson påpekade tidigare i dag, på alla de goda uppbyggande krafter, som samtidigt har verkat i vårt folk.

Man kan i detta sammanhang fråga sig — och där är troligen t. o. m. herr Braconier ense med mig — om svenska folket verkligen är så helt annorlunda funtat än varje annat folk under solen, att vi ensamma måste ha ett sådant här minutiöst utformat kontroll- och förmyndarsystem för att kunna klara vårt spritproblem.

Den andra anmärkningen väger enligt min mening tyngre. Att ett system har vissa ogynnsamma biverkningar kan man möjligen ha fördrag med om det i övrigt visar sig fylla sin uppgift. Såvitt jag kunnat förstå har motbokssystemet icke lyckats med detta. Det har inte medfört den sanering, som man kunde ha rätt att vänta av en så omfattande och ekonomiskt dyrbar individuell kontroll. Vill man tillspetsa frågeställningen skulle man kunna säga att detta system, som årligen drar ungefär tio miljoner kronor i administrationskostnader, väsentligen fyller uppgiften som ett kontrollorgan över de skötsamma. De som verkligen missköter sig har ju ingen motbok och inte heller ungdomarna. För dessa kan således systemet inte ha haft någon effektiv spärrverkan, eftersom all erfarenhet sä-

ger oss, att de ändå skaffar sig all den sprit de anser sig behöva. Hur ineffektivt systemet är med avseende på dessa båda mest utsatta kategorier visas med skrämmande tydlighet av fylleristatistiken. Nykterhetskommitténs egna undersökningar ger vid handen, att cirka 80 procent av alla fylleriförseelser i detta land begås av folk som saknar motbok. Avstängningen har alltså inte hindrat dem från att få sprit.

Jag argumenterar så pass utförligt på denna punkt därför att det fortfarande finns folk som tror att systemet är effektivt. I fråga om ungdomen har vi ju tröstat oss med att personer under 25 år inte får köpa sprit. Vi har i utskottet haft kännedom om, och det har påpekats också här i dag, att det enligt lag egentligen inte heller tidigare funnits något hinder för ungdom under detta åldersstreck att inköpa sprit, men att en skrivelse från kontrollstyrelsen satte gränsen vid 25 år. Jag menar att kontrollstyrelsen handlat rätt. Den har handlat i ungdomsvårdens och nykterhetsvårdens intresse.

Men hurudant är tillståndet bland ungdomen, trots detta erkännansvärda uppsåt? Ansträngningarna har inte kunnat förhindra en fortgående försämring, en i allt yngre åldersgrupper påvisbar tendens till alkoholmissbruk. Inte mindre än 25 procent av fylleriförseelserna i landet begås av ungdom under motboksåldern. Den Nelkerska utredningen i nykterhetskommitténs betänkande ger ju bl. a. vid handen, att från mitten av 1920-talet fram till tiden för den undersökning, som utfördes av 1944 års nykterhetskommitté, d. v. s. ungefär under en 25-årsperiod, steg antalet registrerade fylleriförseelser i åldersgruppen 21 till 25 år — den som här närmast avses — med 50 procent. I den yngre åldersgruppen 18 till 21 år steg antalet med 100 procent, och, vad som är mest skrämmande i hela situationen, i åldersgruppen 15 till 18 år steg det med 200 procent.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Dessa skrämmande siffror bidrog bl a. till min motion till årets riksdag om en höjning av åldersgränsen för ungdom som besöker spritrestauranger; den saken hör ju också hit. Nu är som bekant den åldersgränsen 18 år. Jag tycker att den gott kunde höjas till 21 år, dels ur ungdomsvårdssynpunkt, dels för att man skall få samma åldersgräns för utminuter och utskänkning, nämligen myndighetsåldern. Socialdemokraten herr Falk gick i precis motsatt riktning för att nå enhetlighet i fråga om åldersgränserna. Han föreslog i en motion att även utminuteringsåldern skulle sänkas till 18 år. Som skäl angavs bl. a., att när en 18-åring kan få körkort bör han väl i all rimlighets namn också kunna få köpa sprit i hur stora kvantiteter som helst. Man måste kanske ändå konstatera att sammanställningen är något förbluffande.

Nå, både herr Falk och jag fick våra motioner avstyrkta, så den saken behöver vi inte ägna oss åt här i dag. Jag har bara velat föra den på tal i samband med resonemanget om ungdomen och alkoholen.

Den här synpunkten på ransonerings-systemets bristande effektivitet har emellertid också sin betydelse på ett annat sätt. Många — även sådana som i hela sitt liv har tvivlat på motboken — har nu inför avvecklingen gripits av en viss oro. Man frågar sig hur det skall bli när stöden brister eller rättare sagt när dammluckorna öppnas och spritfloden väller ut över landet. Frågan är naturligtvis allvarlig och skall ingalunda bagatelliseras. Det är högst troligt att vi får en om också temporär konsumtionshöjning. Men frågan får mera måttliga proportioner om man ger sig tid att tänka igenom vad det här verkligen rör sig om. Vilka kategorier är det som skall svara för den stora syndafloden? Är det motboksinnahavarna? Den gruppen utgör ju det alldeles övervägande flertalet, för närvarande cirka 2 miljoner. Man brukar räkna med att åt-

minstone 90 procent av motboksinnahavarna är skötsamma människor, annars skulle de för övrigt inte få vara motboksinnahavare. Skall man nu verkligen få lov att tro att dessa människor, av vilka många inte ens har tagit ut hela sin tilldelning, helt plötsligt skall tappa all besinning och allt förnuft och börja köpa massor av sprit, och detta vid en tidpunkt när spriten är dyrare än någonsin tidigare? Här kommer nämligen också de höga spritpriserna in, och jag kan inte tänka mig annat än att de skall verka konsumtionshämmande; den erfarenheten har man i varje fall gjort i de andra nordiska länderna. Nej, svårigheten gäller nog de båda andra kategorierna, alltså ungdomen och alkoholmissbrukarna. Och deras situation är redan nu så pass allvarlig att någonting måste göras, alldeles oberoende av motbokens vara eller icke vara. Det är på det området, herr talman, som vi på nykterhetsrörelsens sida lägger tyngdpunkten i den här reformen. Såväl nykterhetskommittén som Kungl. Maj:t och särskilda utskottet har kopplat samman motbokens borttagande med en rad verkligt positiva åtgärder. Det är med tillfredsställelse, herr talman, jag konstaterar detta.

Vi är på det klara med att vi aldrig hade fått tillfälle att göra alla dessa verkligt förnämliga insatser i ungdomsvård och nykterhetsvård om det inte hade skett i samband med en administrativ reform som frigör cirka 10 miljoner kronor om året för användning på andra områden.

Av dessa inbesparade 10 miljoner är ju omkring 7 avsedda att användas för nykterhetsfrämjande åtgärder. Alla vet ju hur vi tidigare har fått kämpa för att få loss några fattiga tusenlappar för nykterhetsarbetet och ungdomsvården. När vi behandlade frågan i särskilda utskottet fällde utskottsordföranden herr Sandler en skämtsam replik, som i det här sammanhanget gärna kan ci-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

teras. Han sade: »Jag skulle faktiskt önska att vi hade en motbok att avskaffa även på andra kulturområden för att få anledning till en upprustning.»

För att nu inte onödigtvis upprepa vad som redan sagts i debatten vill jag bara i största korthet rekommendera vad utskottet har föreslagit i fråga om anslag till alkoholforskning, upplysning, undervisning och nykterhetspropaganda. Stödet till nykterhetsrörelsen och ungdomsorganisationerna avser ju att stimulera dessa folkrörelser till ännu mer hängivna, målmedvetna och effektiva insatser. Jag är övertygad om att statsmakternas förtroende på dessa punkter skall mötas av ett lika helhjärtat ansvarstagande från organisationernas sida.

En sak gläder mig särskilt i detta sammanhang, herr talman. Det är det indirekta erkännande som genom det beslut jag hoppas kammaren i dag fattar ges åt dessa grupper av ungdomsledare och nykterhetsfolk, som sällan eller aldrig drömt om statsbidrag eller kanske ens om ett ord av uppmuntran i sin gärning, men som burits upp av sin kristna och ideella livssyn. Pengar är ett bra hjälpmedel men det kan aldrig ersätta tro, idealitet och kampvilja. Därför utgör det ökade statliga anslaget både ett tack för god vakt under de gångna åren och ett uppdrag som helt enkelt innebär: Vi litar på er. Jag skulle vilja tillägga att staten gör klokt i att lita på folkrörelserna.

Med särskild tillfredsställelse vill jag understryka att såväl Kungl. Maj:t som övriga ansvariga instanser avstått från att föreslå ens begynnelsen till en statlig ungdomsrörelse. Det räcker med att ge statligt stöd åt de frivilliga initiativen. Jag kan på denna punkt nöja mig med att instämma i herr Heléns synpunkter och att lika helhjärtat ta avstånd från högerreservanternas.

Bland de mest glädjande detaljerna i den upprustningsplan som i dag ligger på riksdagens bord, är den nya

nykterhetsvårdslagstiftningen och förslaget till stöd åt samhällets egen nykterhetsvård. Det är betecknande att till särskilda utskottets utlåtande nr 7, som berör lagen om nykterhetsvård, finns det inte en enda reservation. Kungl. Maj:ts förslag, vilket i sin tur bygger på de utredningar som verkstälts av 1946 års alkoholistvårdsutredning, 1944 års nykterhetskommitté och 1953 års nykterhetsnämndssakkunniga, har efter smärre justeringar enat hela utskottet liksom jag tror det i dag kommer att ena riksdagen.

Om hela den lagstiftningsreform vi i dag sysslar med skulle kunna samlas under rubriken »Frihet under ansvar», skulle jag över den nya lagen om nykterhetsvård vilja skriva mottot »Ansvarsmedveten människovård». Den nya lagen vidgar lagstiftningens tillämpningsområde. Den möjliggör ingripanden på ett tidigare stadium, alltså mot det begynnande alkoholmissbruket. Den vill överflytta en väsentlig del av samhällets insatser till de förebyggande åtgärderna. Den ger nykterhetsnämnderna ökade befogenheter och ökade arbetsuppgifter. Den räknar mer än den gamla lagen med frivillig medverkan i denna form av människovård.

Både i en artikel i Svenska Läkartidningen och i dagspressen har det de senaste dagarna sagts, att man på läkarhåll kommit underfund med att man nu har tillgång till nya medel i kampen mot alkoholismen och att dessa skulle vara av så revolutionerande betydelse att det föreliggande betänkan det redan är föråldrat. Man slutar med att säga att ett antagande av det framlagda förslaget i föreliggande form skulle innebära att vi redan från början skulle få »en ur medicinsk behandlingssynpunkt antikverad lagstiftning på detta område». Jag tror, herr talman, att denna slutsats är något förhastad. Det visar sig nämligen, och det framgår också av en artikel i dagens nummer av Stockholms-Tidningen,

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

skriven av sekreteraren i alkoholistvårdsutredningen, byråinspektör Daniel Wiklund, att vi inom ramen för vad som skrivits både i förslaget och i den föreliggande lagtexten mycket väl kan inrymma också dessa nya behandlingsrön. Under alla omständigheter har vi anledning att glädjas över framstegen på detta område.

Här möter oss också problemet med statens andel i kostnaderna för samhällets nykterhetsvård, och jag ber, herr talman, att få understryka betydelsen av denna del av problemet.

När alkoholistvårdsutredningen sysslade med denna fråga kom man till slutsatsen att staten rättvisligen borde betala 75 procent av kommunernas kostnader för nykterhetsvården. Socialstyrelsen anslöt sig till samma procentsats. Nykterhetskommittén höjde efter, såvitt jag förstår, noggrant och moget övervägande denna procentsats till 80 procent. De flesta remissinstanserna gjorde likadant. Röster höjdes t. o. m., under hänvisning till rättvisesynpunkten, för 90 procent. De kommunala nykterhetsnämnderna är våra fältarbetare på detta område. De skall göra arbetet. Det allra mesta av spritinkomsterna går som bekant direkt till statskassan under det att förlusterna till stor del drabbar kommunerna. Jag vet att många kommunala nykterhetsnämnder med glädje hälsade detta förslag om en ny och rättvisare fördelning av de ekonomiska bördorna. Utgångspunkten var, att tack vare motbokssystemets avveckling en större del av spritinkomsterna än förut kunde frigöras för nykterhetsvårdande uppgifter. Även personella krafter kunde överföras från kontrollorganen till den samhälleliga nykterhetsvården. Man såg sig, sedan detta förslag hade framkommit, i många kommuner i stånd att anställa en person speciellt för detta viktiga vårdområde. För dessa kommuner kom Kungl. Maj:ts prutning till 60 procent som en kallelusch. Vi vet i Sveriges riksdag att de

kommunala organen är lojala, men man får nog ändå räkna med att många nykterhetsnämnder prövar om sina utvidgningsplaner ifall denna beskärning går igenom.

Det finns en folkpartimotion och en reservation på detta område, där det bestämt understrykes att det är klokt att ersätta de kommunala nykterhetsnämnderna med 80 procent av deras skäligena utgifter för nykterhetsvård. Utskottsmajoriteten har skrivit, att spörsmålet om statsbidragets storlek är en avvägningsfråga, varom olika meningar kan råda, men har dock stannat för 60 procent. Eftersom jag står bland reservanterna på denna punkt och alltså helt hjärtat tror på klokheten i en generösare anslagspolitik på detta område, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid särskilda utskottets utlåtande nr 8. Detta är ett rättvisekrav. Ett bifall till reservationerna kommer att hälsas med glädje i kommunerna och underlätta nykterhetsnämndernas upprustning.

Då man torde få utgå ifrån att de åtta propositioner i nykterhetsfrågan, som i dag är föremål för riksdagens behandling, blir ordentligt genomtröskade utan att var och en av oss tröskar på varje kärve, vill jag tills vidare avstå från detaljgranskningen. Jag kan bara i korthet säga att jag ansluter mig till det reservationsvis framförda kravet på bibehållandet av det lokala vetot när det gäller öldistributionen. Jag väljer också — och det av mycket grundmurad övertygelse — 16-slaget som gräns för spritserveringen på restaurangerna. Förslaget härom synes mig vara väl underbyggt. I fråga om övergångsbestämmelserna biträder jag Kungl. Maj:ts förslag om den 1 oktober 1955 inte minst med tanke på att vi behöver bättre tid för att upprusta nykterhetsvården innan nya ungdomskategorier får fri inköpsrätt. Som ledamot av nykterhetsnämnds-sakkunniga, ligger det mig varmt om hjärtat att se dessa reformer genom-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

förda utan att vi behöver arbeta under det tryck och med den oro som säkerligen skulle bli följden av en successiv avveckling av systemet med frisläpande av spriten i väsentlig utsträckning redan den 1 juli i år.

I detta sammanhang vill jag också lägga ett gott ord för länsnykterhetsnämndernas upprustning och den av utskottet förordade översynen av organisationen av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

Men utöver yrkandena har jag, herr talman, ytterligare en sak på hjärtat. Därmed återkommer jag till vad jag började med. Motbokens avskaffande löser inte hela nykterhetsfrågan. En ny och förbättrad nykterhetsvårdslagstiftning löser inte heller hela problemet. Miljonanslagen, hur välbehövliga och välplacerade de än är, löser inte detta ödestunga samhällsproblem.

Vi har talat om den stora nykterhetsreformen av 1954 under mottot »Frihet under ansvar». Kommer tyngdpunkten att ligga på friheten, är vi förlorade. Vissa uttalanden tyder tyvärr på att man också bland sällskapet »Supfrihetens vänner» vädrar morgonluft. Den 1 oktober 1955 eller helst redan den 1 juli i år börjar jubelåret.

»Frihet är den bästa ting, som sökas kan all världen kring, för den som frihet kan bära.» Friheten blir otvivelaktigt större genom årets reform. Principiellt kännes det tillfredsställande för den som tror på liberalismens ideal att medverka därtill. Men större frihet måste också betyda nytt och större ansvar. Det borde betyda att vi resonerade ungefär så här: Det finns intet kollektivt ansvar som inte är summan av de enskilda personernas ansvar. Nu, när spriten blir fri, gäller det för var och en att medverka till en reell förbättring av nykterhetstillståndet, något som ingalunda är omotiverat i ett land som innehar världsrekord i spritkonsumtion. Det gäller att genom upplysning och undervisning försöka nå så många

som möjligt och övertyga så många som möjligt av våra ungdomar, att helt enkelt inte inleda sitt alkoholbruk, aldrig truga dem att ta emot sprit och det gäller att försöka reformera våra barbariska umgängesseder, nedärvda från Röde Orms tidevarv. Jag har ingenting emot att folk som nödvändigt skall dricka sprit övergår till svagare spritsorter, men jag hävdar med bestämdhet att den säkraste vägen till folknykterhet är helnykterhet.

Vetenskapen har också på senaste tiden lärt oss att ett mycket stort antal människor bär på alkoholistanlag. Det lär hos många finnas en biologiskt, kanske också psykiskt betingad alkohollunger. Det fina är att man vet, hur detta latent anlag övergår i verkligt alkoholbegär — så långt har man ju inte kommit i fråga om alla andra allergiska sjukdomar. Alkoholbegäret väckes nämligen endast genom att en människa med latent anlag börjar dricka alkohol. Men när så sker finns det ingen återvändo. En sådan människa har bara — såsom jag för något år sedan hörde professor Jellinek från Förenta Nationernas världshälsoorganisation framhålla i ett föredrag på Läkaresällskapet här i Stockholm — två alternativ att välja på: att bli absolutist eller att gå under. Vilka människor, som är allergiska för alkohol, vet vi inte i förväg. Är det inte då ett uttryck för ansvars-känsla och klokhet, att man inte själv ger sig in i äventyret eller lockar andra att göra det? Föredömet betyder i detta avseende oerhört mycket.

Det är en annan sak som också bör inverka på vårt ställningstagande, nämligen hänsynen till dem som är mer eller mindre alkoholskadade. Enbart här i Sverige beräknas dessa utgöra ett par hundra tusen. Det har sagts att var elfte svensk under det senaste årtiondet varit anhöllen för fylleri. Om dessa människor skall få en varaktig och effektiv hjälp, räcker det inte med det alkoholsjukhus som riksdagen i dag

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

kommer att besluta. Vi måste också ta personligt ansvar för dem, inte bara såsom övervakare och medhjälpare, utan även som kamrater och bröder. Den enda hjälpen för en sådan människa är ofta att det finns en något så när alkoholfri miljö, där goda vänner kan träffas till sällskaps- och umgängesliv och där det är naturligt att ha även den allra festligaste gemenskap utan alkohol. Att skapa sådana miljöer, där även en alkoholsjuk kan få känna sig som en människa och inte bli hånad och förlöjligad och sedd över axeln, är sannerligen en uppgift för den som vill ta ansvar. Inte minst ur denna synpunkt är det, herr talman, oroande att absolutisternas andel i vårt folk har sjunkit till cirka 10 procent. På det sättet finns det snart inga miljöer, där det är lämpligt att föra in alkoholsjuka människor.

Samtidigt som vi genomför en lagstiftning, som ger mycket större individuell frihet, måste vi alltså räkna med att börja på nytt, börja från början och bygga upp en ny och slagkraftig propaganda för personligt ansvar och helnykter livsföring på den personliga övertygelsens grund. För undvikande av missförstånd vill jag tillägga att det härvid är tacknämligt med bistånd av alla goda krafter, som vill vårt folks väl, oavsett deras egna alkoholvanor. Men kampen för helnykterhet och livsförvandling kommer hädanefter som hittills att utgöra kungsvägen till framgång. Den, som går in under ansvaret att vara en medmänniska, kommer förr eller senare underfund med att han också är en vägvisare och ett föredöme.

I detta sammanhang vill jag understryka de varmhjärtade och inträngande ord som finansministern här i dag yttrade kring den gamla frågan: »Skall jag taga vara på min broder?» Vi, som i Sveriges riksdag i dag tar ansvaret för det beslut som förestår, bör också ute i landet verka för folknykterhet, gärna genom att avge en paroll från de

många hundra talarstolarna på folknykterhetens dag och vid andra tillfällen, liksom också genom arbete inom de kommunala nykterhetsnämnderna, länsnykterhetsnämnderna och länsförbunden, inom de folkliga organisationerna och genom vårt personliga föredöme.

Herr talman! Jag vill sluta med att citera ett yttrande som fälldes här i kammaren för 67 år sedan. Då inledde P. P. Waldenström ett utförligt inlägg i nykterhetsdebatten med följande ord: »Mina herrar! Det är nykterhetsverksamheten som bär Sveriges framtid på sina skuldror.» Man kan säga att yttrandet var tillspetsat och inte rymmer hela sanningen. Men så mycket är klart att förhållandet till alkoholen är en av vårt folks ödesfrågor. Det är en fråga så stor och allvarlig att den kräver allas vår helhjärtade medverkan.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Som ett led i omläggningen av samhällets nykterhetspolitik — ett synnerligen betydelsefullt led — har regeringen i proposition nr 159 lagt fram förslag om att en lag om nykterhetsvård skall ersätta den nuvarande alkoholistlagen av år 1931. Det är meningen att den nya lagen skall träda i kraft samtidigt med den reformerade försäljningslagstiftningen, dagens stora debattämne.

Riktlinjerna i den framtida nykterhetspolitiken innebär att det hittills tillämpade restriktionssystemet avlöses och ersättes av ett system av positiva åtgärder. Forskning, undervisning och upplysning i alkoholfrågan skall intensifieras. Stöd åt ungdomsverksamhet skall lämnas. Härtill kommer som ett ytterligare viktigt inslag, att nykterhetsvården skall upprustas.

Upprustningen av nykterhetsvården ger sig till känna på två sätt. Dels sättes genom den nya lagen mer effektiva medel i händerna på nykterhetsnämnn-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

derna i deras kamp mot alkoholmissbruket, dels stärkes dessa organs ekonomiska resurser genom avsevärt ökade statsanslag.

Den nya lagstiftningen innebär framför allt att ingripande mot alkoholmissbrukare skall kunna ske redan på ett mycket tidigt stadium av missbruk. Det är tydligt, att utsikterna till förbättring är avsevärt större ju tidigare motåtgärder sättes in mot missbruket. Lagens tillämplighetsområde vidgas till att avse den som — ej blott tillfälligt — använder alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller annan. Genom i motsvarande mån utsträckt anmälningsskyldighet för polis- och åklagarmyndighet vill man uppnå, att så många fall av alkoholmissbruk som möjligt kommer till de nykterhetsvårdande organens kännedom.

Men lagen innehåller ett mycket stort antal andra nyheter — nyheter i humaniserande anda men samtidigt som uttryck för en strävan att effektivisera nykterhetsvården.

Det gläder mig att det ej stått någon strid om den nya lagstiftningen. Det särskilda utskottet har reservationslöst anslutit sig till regeringsförslaget. De lagändringar, som utskottet vidtagit, är endast av formell eller detaljmässig karaktär. Om lagstiftningen har jag således knappast anledning att ytterligare orda. Det är mig dock angeläget att här, liksom i propositionen, understryka vikten av att tillämpningen av lagen blir sådan, att lagen kommer att omfattas med förtroende av dem, till vilka den riktar sig. Det är uppenbarligen ett viktigt intresse att nykterhetsnämnderna ej i oträngt mål skrider till åtgärd. Obefogade ingripanden kan lätt bringa nykterhetsvården i vanrykte och vara till men för nykterhetsarbetet i allmänhet. Rätt nyttjad bör den nya lagstiftningen vara av det största värde för detta arbete.

Det andra ledet i upprustningen är den ekonomiska förstärkningen av or-

ganen för den öppna nykterhetsvården — kommunala nykterhetsnämnder och länsnykterhetsnämnder.

Regeringen har föreslagit att kommunala nykterhetsnämnder skall få ett statsbidrag på 60 procent av sina kostnader. Staten skall vidare från den 1 oktober 1955 helt övertaga kostnaderna för vård på slutet anstalt. Dessa ökade statliga insatser innebär en icke oväsentlig höjning av nu utgående ekonomiskt stöd. Det höjda statsbidraget kommer enligt min mening att medföra, att kommunerna i önskvärd utsträckning kommer att stimuleras att livligare engagera sig för den nykterhetsvårdande verksamheten.

Jag har ansett att man nu inte bör sträcka sig längre än till 60 procent. Jag har därvid bl. a. beaktat det förhållandet, att den primära nykterhetsvården är en kommunal angelägenhet. Kommunerna bör alltså även i fortsättningen svara för en inte alltför obetydlig del av de nykterhetsvårdande kostnaderna. Denna min inställning har gillats av majoriteten inom utskottet. Det är ju dock inte obetydliga förbättringar som här föreslås. Det är väl ungefär en sjudubbling av de nuvarande anslagen, som nu förordas. Jag vill säga att om jag hade trott, att en ytterligare ökning av procentsiffran på ett mera påtagligt sätt skulle ha påverkat nykterhetstillståndet, då skulle jag mycket bestämt ha gått in för att söka få fram en högre procentsiffra. Jag tror emellertid att bidraget är tillräckligt högt för att man skall kunna räkna med att det kommer att utgöra den nödvändiga stimulansen för kommunerna.

Som ett synnerligen värdefullt inslag i nykterhetsvårdsarbetet anser jag det skulle vara om frivilliga medhjälpare i avsevärt större utsträckning än f. n. är fallet kunde knytas till den öppna nykterhetsvården. Härom torde alla vara ense.

I propositionen har det föreslagits, att dessa medhjälpare i ersättning för

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

sitt arbete skall få samma gottgörelse som de betydligt talrikare övervakarna inom kriminalvården, d. v. s. 10 kronor för första månaden och 5 kronor för varje följande. Denna ersättning avser självfallet icke att vara något slags arvode. Beloppen är ju alltför blygsamma för att kunna ges karaktären av arvode. I så fall finge man räkna med väsentligt högre ersättningsbelopp. Som utskottet konstaterar är ersättningen i stället tänkt som en gottgörelse endast för direkta utgifter i anledning av uppdraget, t. ex. kostnader för vissa resor o. s. v.

Regeringens förslag rörande ersättningen till de frivilliga medhjälparna har biträttts av majoriteten inom utskottet. En minoritet påyrkar emellertid, att ersättningen sättes till 10 kronor per månad. I reservationen åberopas som stöd härför endast att man tycker att ersättningen är för låg. Jag medger att skulle det vara fråga om en ersättning för arbete, då är det alldeles för lågt tilltaget. Som jag har sagt, är detta dock inte avsikten. Men vad man i reservationen inte nämner något om, är anledningen till att man vill sätta övervakarna inom nykterhetsvården i en gynnsammare position än deras kolleger inom kriminalvården. Arbetsuppgifterna är ju på det hela taget likvärdiga. Eller menar man, att man då skall gå fram med höjning över hela linjen och också ta konsekvenserna av en höjd ersättning inom kriminalvården? I så fall tycker jag, att det hade varit lämpligare att hemställa om ett övervägande av en allmän höjning både för den kategori det nu gäller och för motsvarande personer inom kriminalvården, så att man hade fått lösa det hela på ett likartat sätt och i ett sammanhang. Kostnaderna skulle i så fall ha kommit att gå upp till ungefär en halv miljon kronor.

Mot förslaget att upprusta länsnykterhetsnämnderna har utskottet ej haft något att erinra. De känsliga lönefrågor-

na för dessa nämnders personal torde bli en uppgift för nästa års riksdag att närmare ta ställning till.

Kungl. Maj:t har föreslagit, att en klinik för alkoholsjukdomar snarast skall uppföras i Stockholm eller dess omedelbara närhet. Det måste betraktas som ett utomordentligt viktigt led i upprustningsarbetet, att man får till stånd åtminstone en sådan klinik. Beträffande förläggningen av kliniken har i propositionen som nämnts uttalats, att den bör förläggas till Stockholm, helst i anslutning till karolinska sjukhuset, men det har också sagts, att om det inte visar sig möjligt att förlägga alkoholistkliniken dit, får man ta upp frågan om att förlägga den till ett annat universitetssjukhus. I så fall skulle frågan anmälas på nytt i riksdagen. Mot bakgrunden av detta uttalande finner jag faktiskt, att skillnaden mellan utskottets förslag — ett biträdande av vad Kungl. Maj:t förordat — och reservationens är högst obetydlig.

Herr talman! Jag har bara velat yttra dessa ord, närmast i anslutning till herr Rimmerfors' anförande, som jag i många delar skulle vilja instämma i. Jag uttalar till sist min tillfredsställelse över att vi här i riksdagen i dag är i färd med att anta en ny ordning och en ny lagstiftning, genom vilken vi tror oss kunna komma fram till ett bättre nykterhetstillstånd i vårt land. Jag skulle vilja säga, att knappast några uppoffringar är att betrakta som för stora när det gäller detta viktiga mål.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Då jag har suttit här i min bänk och lyssnat till den debatt som har förts, har jag fått en ganska stark känsla av att riksdagen, vad gäller de stora linjerna i den fråga som nu föreligger till behandling, är ganska enig. Det förefaller också som om ämnet redan på detta stadium skulle kunna anses vara i stort sett genomdiskuterat. Det är å andra sidan tämligen natur-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ligt, att man trots detta förhållande från olika håll söker att föra fram sina synpunkter på det aktuella spørsmålet.

Det har talats om en ny giv på nykterhetspolitikens område. Jag vill säga, att det som beslutas i dag väl kommer att behandlas på samma sätt som beslut i andra stora frågor. Det blir intet slutgiltigt beslut. Vi får skaffa oss erfarenhet av hur den friare spritlagstiftningen kommer att verka ute bland folket, och sedan vi fått ytterligare erfarenhet på dessa områden får vi väl i framtiden söka anpassa oss till de möjligheter som givs. Det är därför som jag för min del tror, att det inte är någon större idé att gå in på detaljer eller någon mera ingående bevisföring, huruvida motboken har ägt någon större betydelse eller ej.

Nykterhetskommittén har visserligen i ett betänkande framlagt vissa statistiska bevis, men jag måste på den punkten sätta ett frågetecken i kanten. Jag tror inte att man med statistik exakt kan bevisa, hur människorna reagerar i olika lägen. Förmodligen har motboken för huvuddelen av befolkningen inte haft någon egentlig betydelse i fråga om konsumtionen av spritvaror. Dess restriktiva verkan gäller i huvudsak de 10 procent, som det har talats om förut i dag, och för det klientelet ligger det faktiskt så till, att de vid sidan av de legala vägarna haft möjlighet att på illegal väg i betydande utsträckning tillgodose sitt behov av alkoholhaltiga drycker. Med den bilden framför sig kan även den, som i likhet med mig på ett tidigare stadium varit mera tveksamt inställd till spørsmålet om motbokens avskaffande, kanske gå med på att man genom en ny nykterhetspolitik skall kunna nå ett bättre resultat, ja, kanske rentav komma något närmare den målsättning som vi ytterst hade då restriktionssystemet infördes.

Då jag för min del i dag är beredd att rösta för hela restriktionssystemets

avskaffande och ersättande med de nya former, som föreslås i den kungl. propositionen, och de avvikelser, som utskottsmajoriteten gjort, betyder det inte att jag vill helt negligera dem som i dag är tveksamma. Jag förstår deras tveksamhet, men å andra sidan tror jag också att framtiden kommer att visa, att vi på den punkten har möjlighet att nå ett bättre resultat, ty det glädjande vid detta tillfälle är, att hela detta frågekomplex har kompletterats med förslag till en konstruktiv nykterhetspolitik. Vad som kanske också är en källa till glädje i denna konstruktiva nykterhetspolitik är det väsentligt ökade stöd, som föreslås till kommunernas verksamhet. Därigenom bereds ju ett betydligt antal kommuner möjlighet att på ett helt annat sätt än hittills handlägga nykterhetsfrågorna.

Det mest betydelsefulla torde väl dock vara den upprustning av alkoholistvården, som föreslås, där man jämväl förordar inrättande av professur och där man siktar till en rent vetenskaplig behandling av de alkoholskadda, en behandling som kanske också skulle kunna föras ut så pass långt att den skulle kunna användas på ett rent förebyggande stadium. Jag tror att den alkoholistvård, som vi hittills haft, på väsentliga punkter har lämnat mycket övrigt att önska. Det är därför som jag personligen med tillfredsställelse hälsar den nya alkoholistvården.

Det är en sak till, då det gäller stödet till ungdomen, som jag ville säga några ord om. Herr Braconier har ju tillsammans med sina partivänner på vissa punkter reserverat sig för avslag. Han nämnde att det som kanske framför allt motiverade hans avslagsyrkande var, att han inte ville vara med om statsbidrag till pingpongspel och slikt. Han menade att den ungdom, som nu växer upp, i förhållande till ungdomen förr i tiden har så goda ekonomiska resurser, att man fördenskuil kunde kräva något mera av ungdomen. Såvitt jag

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

har fattat propositionerna rätt siktar man väl egentligen till att ge ungdomen ett handtag till självhjälp. Det är inte meningen att samhället skall stiga fram som en dadda, den där har till uppgift att i varje ögonblick ta hand om ungdomen, utan det är väl mera en fråga om att ge de olika ungdomsorganisationerna ett ekonomiskt stöd, som gör det möjligt för dem att på ett bättre sätt än för närvarande fylla sin uppgift.

Det har ofta klankats på ungdomen. Det har man gjort i alla tider. Skulle man tro dem som ständigt för det klagomålet, måste det ha varit enbart änglar på denna jord i dess begynnelse. Jag minns att när jag själv befann mig i tonåren, talade de äldre om hur degenererade vi var. Jag tror inte att de där jazzgossarna, som fanns då, var så förfärligt dåliga som de äldre ville göra dem till, utan det är väl så, att en del människor har glömt bort att de själva en gång har varit unga. Skulle det vara så tragiskt att de aldrig varit unga själva, kan man däri också se en förklaring till detta tal. Om man med ofärgade glasögon ser på den svenska ungdomen av i dag, måste man nog säga, att vi har en stilig ungdom, som vi har anledning att vara stolta över. Det är också dagens ungdom som är morgondagens män och kvinnor i det svenska samhället, och jag tror att om vi i dag på olika sätt bidrar till att ge ungdomen en ökad chans till utveckling, en ökad chans att formas för sin framtida verksamhet, så är det också en investering i samhället för framtiden. Det är därför som jag för min del med mycket stor tillfredsställelse hälsar det förslag som här har framlagts. Det hindrar inte att vi längre fram mycket väl kan diskutera, huruvida den ena eller andra formen är den lämpligaste. Men låt oss även på detta område göra ett prov. Jag tror också att ungdomen skall motsvara de förhoppningar som vi ställer på den i dag.

Det var för övrigt en sak till som

jag skulle vilja säga ett par ord om. Det var när herr Braconier beträffande förbud mot spritannonsering framhöll, att ett sådant förbud egentligen skulle vara stridande mot grundlagen. Vi har ju också haft en motion av herr Håstad på den punkten. Men nog har jag en känsla av att de män, som en gång i tiden skrev den svenska tryckfrihetsförordningen, inte tänkte så värst mycket på vin- och spritannonseringen, utan de tänkte väl mera på möjligheten för de svenska medborgarna att fritt hävda sin mening i de olika sakfrågor som förekom i debatten. Det var alltså frihet att göra en opinionsyttring som låg i botten. Med den utformning, som utskottet har givit på denna punkt, förefaller det mig som om man med relativt lugn kan godta utskottets förslag.

Herr talman! Här skulle kunna införas ytterligare synpunkter, men då jag själv har den uppfattningen, att det som egentligen bör sägas i denna debatt redan är sagt, skall jag för min del sluta med att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga några ord om herr Lindholms något egendomliga sätt att tolka grundlagarna.

Herr Lindholm säger att grundlagskrivarna inte måtte ha tänkt på alkoholreklam. Men om man principiellt anser att vi skall ha tryckfrihet, behöver man väl inte ta upp alla de detaljfall där tryckfrihet skall gälla. Det följer av principen. Vi har också ändrat tryckfrihetsförordningen många gånger sedan 1810 — senast 1949 — och icke infört bestämmelser om att alkoholreklamen vore undantagen från tryckfriheten.

Jag uttryckte mig försiktigt och sade, att om avtalet icke blir frivilligt utan tillkommer under hot om repressalier, måste man säga, att det står i strid mot tryckfrihetsförordningen. Jag förmenar

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

inte herr Lindholm att söka få majoritet för att införa en bestämmelse om grundlagsändring för att all alkoholreklam skall förbjudas, men om grundlagsexperterna finner, att vad som beslutas står i strid med tryckfrihetsförordningens anda, måste vi påpeka det i denna kammare.

Herr Lindholm talade litet försiktigt om mitt inlägg beträffande fritidsverksamheten. Dels påpekade jag hur litet tid vi hade i utskottet — motionerna var inte tryckta när vi voterade första gången — och dels nämnde jag att vi har många andra anslag till ungdomen som kanske är mera behjärtansvärda och att det i varje fall behövs en noggrann prövning innan man ger sig in på så vidlyftiga projekt.

Nu säger herr Lindholm att det visar dåligt intresse för ungdomen att inte gå med på detta miljonanslag. Vi har föreslagit utöver utskottsmajoriteten stora summor till idrotten, och det är väl också att stödja ungdomen. Sedan kan man diskutera vad som är mest värt att stödja. Jag tror inte att det föreslagna systemet innebär den lämpligaste stimulansen till en bra fritidsverksamhet, om man skall få valuta för pengarna.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill framhålla att vi inom utskottet givetvis inte ville medverka till att kränka grundlagens bestämmelser — det skulle vara oerhört om ett utskott försökte göra det. Jag tror emellertid att herr Braconier, om han studerar utskottets skrivning, har rätt svårt att på denna grundval göra gällande att utskottet bryter mot tryckfrihetsförordningen sådan den är utformad.

Vad gäller ungdomens fritidsverksamhet måste jag beklaga, att herr Braconier inte vill medverka till det stöd åt ungdomen som man här avser att ge. Formen får väl inte anses definitiv för all framtid. Å andra sidan är vår tids

ungdom på något sätt trevande och har ännu inte helt och hållet funnit sin stil. Det måste därför vara synnerligen betydelsefullt att samhället genom olika åtgärder kan medverka till att ungdomen finner den stilen och får möjlighet att utvecklas på olika områden.

Herr ENKQVIST (s):

Herr talman! På detta stadium i debatten kan det väl vara onödigt att närmare gå in på de principiella frågeställningar som sammanhänger med det ärende vi här har att behandla. Jag noterar emellertid att det bakom detta förslag om en ändrad nykterhetslagstiftning och nya försäljningsbestämmelser också ligger en rad positiva åtgärder som skall medverka till en ny linje i den svenska nykterhetspolitiken.

Bland de positiva åtgärder som föreslagits ingår också ett betydligt ökat ekonomiskt stöd till nykterhetsrörelsen. Det är väl ingen tvekan om att det frivilliga arbete som utförs inom denna folkrörelse har varit av väsentlig betydelse för hela vårt samhälle och folk. Dess arbete bland ungdomen och strävan att bibehålla en helnykter sektor inom samhället är i dagens läge nödvändigare än någonsin. Nykterhetskommitténs sociala undersökningar har kraftigt understrukt detta.

Nykterhetsrörelsen har också visat sig äga kraft till en förnyelse av sina arbetsmetoder och verksamhetsformer — det gäller både dess inre och dess mera utåtriktade arbete. Jag vill i det sammanhanget anknyta till vad herr Braconier anförde om vissa dogmatiska inställningar bland nykterhetsrörelsens folk. Jag gör det inte i polemisk avsikt men kanske för att ge en mera fyllig bild av de förhållanden som herr Braconier här nämnde.

Man har ibland kritiserat nykterhetsrörelsen för dess isolering och oförmåga att bortse från vad man brukar benämna »den sekteristiska inställning-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

en och anslutningen till helnykterheten». På den punkten kommer nykterhetsrörelsen inte att ändra sig, men jag vill gärna även vid detta tillfälle framhålla, att helnykterheten inte innebär en attityd av självgod belåtenhet över egen förträfflighet eller värdering av människor i helnyktra och icke helnyktra.

Vad vi hävdar är endast att helnykterheten som social arbetsmetod måste finnas för att det skall vara möjligt att med framgång bekämpa spritmissbruket och dess skadeverkningar för den enskilde och samhället. Vi är dock inom nykterhetsrörelsen klart medvetna om att vi är alldeles för få för att ensamma kunna klara de uppgifter som måste till för att åstadkomma en ökad folknykterhet. Vi är beredda till samarbete med alla ansvarsställande medborgare oavsett personlig inställning till helnykterheten. Vi vill samarbeta och vädjar om hjälp framför allt i strävandena att hålla ungdomen borta från spritvanorna.

Jag har redan tidigare framhållit betydelsen av nykterhetsrörelsens arbete. Detta är byggt på frivilliga insatser genom uppoftande av både fritid och pengar. Rent ekonomiskt torde nykterhetsrörelsen och dess medlemmar själva bidra med något mer än 6 miljoner kronor årligen. Här är då inte inräknat utgifterna för studie- eller annan gruppverksamhet. Siffran avser således det man kan beteckna som rent nykterhetsarbete i form av medlemsvård, upplysning och propaganda. Att märka är också att det frivilliga arbete som här utföres till alldeles övervägande del sker utan ersättning. Det torde inte vara för mycket sagt, om man hävdar, att det allmänna sparar betydande belopp varje år i sociala utgifter av olika slag tack vare att den helnyktra sektorn i samhället finns och har möjlighet att påverka och dämpa en icke önskvärd utbredning av alkoholvanorna.

Den ökning av anslaget till nykterhetsrörelsen som nu föreslås får därför anses som en god samhällelig och social investering. Den kommer att ge nykterhetsrörelsen större arbetsmöjligheter, och det moderna föreningslivet behöver pengar i kampen att kunna fånga in ungdomen och ge den lämpliga fritidssysselsättningar.

Jag delar inte herr Fast's tidigare i lag framförda uppfattning, att man inom nykterhetsrörelsen inte har möjlighet att bedriva ett arbete, som kan ge det resultat man från början avsåg. Att det går att samla ungdomen i nykterhetsrörelsen visas därav, att det finns länsområden, där man de senaste två åren fördubblat sitt medlemsantal. Och det är till övervägande del fråga om ungdomar i de åldrar, som ur samhällets synpunkt bäst behöver det skydd, som helnykterheten utgör, nämligen ungdomar från 15 till 20 år.

Det stöd till ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet, som ingår som en betydande del av den nya positiva linjen, utgör ett nytt och djärvt grepp. Det är naturligt att vissa betänkligheter framförts. Det är dock en alldeles ny väg som beträdes. Den rymmer emellertid enligt min mening betydande möjligheter att komma till rätta med många av de ungdomsvårdsproblem, som vi här i denna kammare vid skilda tillfällen och i olika sammanhang har dryftat.

Den nedprutning av vissa delar av anslaget och avslagsyrkande i andra delar, som framföres i högerreservationen till särskilda utskottets betänkande nr 6, kan knappast anses försvarlig, med hänsyn till att vi här står i begrepp att finna nya positiva vägar för samhällets nykterhetspolitik.

Detta är dock en sak som vi alla borde kunna samlas kring. Det finns väl knappast något, som så avgörande kommer att ge utslag för om vi lyckas eller ej med den nya nykterhetspolitiken, som just hur det går i fråga om

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ungdomen. Det har sagts att denna fritidsverksamhet har något av experimentprägel över sig. Jag har den bestämda uppfattningen, att även om det i viss mån är ett experiment, så måste och bör detta göras.

Utskottets skrivning lämnar enligt min mening tillräcklig garanti för både medlens användning på det riktigaste och förnuftigaste sättet och den framtida översyn, som kan finnas nödvändig, sedan erfarenheter av verksamheten vunnits.

Herr talman! Jag skulle också vilja säga några ord i fråga om den pilsnerförordning vi nu skall fatta beslut om. Här möter man skilda uppfattningar och värderingar. Även om detta är naturligt, vågar jag hävda, att det är betydelsefullt, att på ett någorlunda riktigt sätt bedöma följderna av den nya lagstiftningen.

Före 1914 hade vi här i landet ett öl med 3,2—4 viktprocent alkohol eller som det då uttrycktes i volymprocent 4—5. Vi fick en ny förordning 1919, där alkoholhalten sänktes till 2,9 viktprocent eller 3,6 volymprocent. Det blev således ett öl i huvudsak motsvarande det vi för närvarande har. Sänkningen kom till på grund av de erfarenheter man hade av olägenheterna med det starka ölet. När man här i debatten framhållit, att det inte finns några erfarenheter av eller något belägg för att ett starkare vardagsöl skulle vara olämpligt, är detta därför inte alldeles riktigt. Det blev sedan en ökning av alkoholhalten till 3,2 viktprocent och därav följde en stark stegring av fylleförseelserna. På grund därav genomfördes 1928 strängare bestämmelser för försäljning av öl i syfte att söka begränsa de olägenheter som uppkommit. Genom särskilda överenskommelser på grund av råvarubristen och försörjningsläget under sista världskriget sänktes ölets alkoholhalt från 3,2 till 2,8 viktprocent, vilket riksdagen sedan lagfäst.

Verkningarna av denna första frivilliga sänkning visade sig däri, att ölets andel av fyllerisiffrorna under de första krigsåren sjönk från 10 procent till 3 procent. Emot detta genmäler man, att starkspritens andel samtidigt steg och att det därför i och för sig inte var en vinst. Jag tror inte att man kan använda ett sådant betraktelsesätt.

De människor som det här är fråga om väljer inte konsumtion på grund av alkoholhalten och möjligheten att berusa sig. Det allmänna betraktelsesättet beträffande ölet som en oskyldig eller relativt oskyldig dryck medför risker för verkningar i vårt moderna komplicerade samhälle som inte är önskvärda.

I hela diskussionen om en ny lagstiftning på detta område har det ansetts angeläget att komma bort ifrån det krångel och de detaljföreskrifter som hittills reglerat ölförsäljningen. Detta är också enligt min mening en vinst, även om jag vet, att många människor i vissa delar av landet är bekymrade för vad en sådan utveckling kan medföra. Jag tror emellertid att även dessa, som hyser bekymmer för vad som kan bli resultat av en friare försäljning, kommer att bli lugnade, om riksdagen här följer det som varit förutsättningen för departementschefens förslag om dessa lättnader, nämligen att det vanliga ölet bibehålles vid 2,8 viktprocent.

I bakgrunden av diskussionen skymtar emellertid i denna fråga starka ekonomiska intressen. Det kan inte vara riktigt, att dessa enskilda privata kapitalintressen med tämligen markerad monopolställning tillåtes att utan någon inskränkning driva ölhanteringen. Deras motiv för expansion och större försäljning kommer enligt min mening i strid med samhällets gamla uppfattning, som också är inskriven i det nya lagförslaget, nämligen att all försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så, att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

Förslaget om återinförande av stark-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ölet aktualiserar enligt min mening på ett särskilt sätt frågan om avveckling av det enskilda vinstintresset inom ölhanteringen. Vårt lands nykterhetsfolk hälsar med glädje finansministerns meddelande om en utredning av denna fråga. Om jag här accepterar ett återinförande av starkölet är det under de förutsättningar som angivits i departementschefens och utskottets förslag.

Det finns enligt min mening ingen anledning att tänka sig en friare försäljning eller utskänkning just av starköl. De modifikationer av departementschefens förslag som utskottsmajoriteten på vissa punkter företagit kan jag till nöds godtaga, och jag vill inte säga något emot dem. Huvudsaken är att resultatet av den nya lagstiftningen inte blir en övergång från det svagare ölet till det egentliga starkölet. Det kan inte vara riktigt och det torde ur folknykterhetens synpunkt vara en icke önskvärd utveckling.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i berörda delar.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det är väl, som redan förut har sagts från denna plats, ingen som i detta skede av debatten gör sig några illusioner om att kunna bidra med någonting som skulle kunna sägas vara väsentligt nytt. Än mindre är det någon som gör sig några illusioner om att kunna påverka utgången, i varje fall i huvudfrågorna av det ärende som här är å bane. Frågan synes mig emellertid ändå vara av den storleksordningen, att det måste anses vara av värde att åtminstone debattprotokollet kommer att i görligaste mån på ett riktigt sätt återspegla de ståndpunkter och stämningar som är företrädade i kammaren.

När man lyssnat till vad som sagts i dag och sammanställer debattförloppet med hela den förskjutning i opinionsläget, som under senare år inträffat i fråga om de ting, som här avhandlas,

så är det ett intryck, som med särskild styrka tränger sig på, nämligen det att svensk nykterhetsrörelse — jag säger självfallet detta med beklagande — väl inte på mången god dag har befunnit sig så i underläge, så i försvarsställning, som fallet är för närvarande. Jag skall inte ingå på orsakerna härtill. Jag konstaterar bara faktum, och jag gör det med vemod och beklämning, som en som länge och lidelsefullt levt med och alltfört lever med i denna rörelse, som en som helt identifierar sig med rörelsens allmänna strävanden och målsättning. Men jag skyndar mig här att tillägga, att det ändå i dagens läge just är nykterhetsrörelsen, de ideella folkrörelserna, som man till sist väsentligen måste sätta sin lit till. Om man skall se läget realistiskt, så är det nu inte längre fråga om att skjuta fram några positioner. Man får i stället inrikta sig på att söka rädda vad som räddas kan av det, som tidigare burit upp och satt sin prägel på svensk nykterhetslagstiftning. Jag menar denna principiella inriktning på, denna strävan att medelst spärrar av något slag — man kan diskutera hur dessa spärranordningar skall se ut — hålla den skadliga hanteringen nere.

När jag här talar om att söka rädda vad som räddas kan, skall jag för säkerhets skull betona, att jag självfallet inte syftar på det system, som nu sjunger sin svanesång. Motboken må lämnas åt sitt öde. Men det betänkliga är, att när man förkastar en spärranordning, ett nykterhetspolitiskt instrument, så gör man ingen egentlig ansträngning att söka finna på ett annat och mera tjänligt. Vad som härutinnan föreslås i fråga om upprustning av nykterhetsvård, undervisning, forskning, m. m., är ju ändå inte något principellt nytt. Vad man här gör är bara, att man i görligaste mån försöker reparera tidigare försummelser. Med min principiella syn på dessa ting står det klart, att det verkliga problemet är något annat

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

än vad det här i dag, generellt taget, har gjorts till. Själva grundproblemet måste ju ändå vara, hur det skall bli möjligt att komma åt det onda i dess rot, hur det skall bli möjligt att på ett radikalt nytt sätt bringa svenska folket till insikt om hur fullständigt oförenlig hela denna sjaskiga trafik, hela denna spritkult är med nutida begrepp om arbetseffektivitet, framstegsvilja och kulturmedvetande. Men den aspekten på problemet kommer, betecknande nog, tyvärr mycket sällan med i resonemangen kring dessa ting. Vi har här hamnat i en situation, där något av det väsentliga tycks vara, inte att samhället skall försvåra åtkomsten av varan utan fastmer att samhället skall sörja för en så god och smidig service som möjligt.

När jag säger detta, vill jag skynda mig att tillägga, att denna grundsyn inte präglar finansministerns åtgöranden och ståndpunktstaganden. Bort det! Jag hyser därvidlag den allra största respekt för finansministern och hans allmänna åskådning i dessa frågor. Jag gör det så mycket hellre som den i väsentliga delar också är min. Men man kommer aldrig ifrån, att hela den allmänna debatten, inte minst pressdebatten, tyvärr i alltför hög grad har kommit att få den snedvridning som fallet är på denna punkt.

När nykterhetskommittén på sin tid i ett första betänkande med kalla siffror, som jag inte här skall repetera, redovisade hur illa det i grunden var och är ställt med nykterhetstillståndet här i landet, så verkade denna redovisning — det minns vi nog allesamman — nära nog som en chock på svenska folket. Den chocken tycks man nu redan ha glömt, eller också vill man inte komma ihåg den.

Jag tillåter mig hysa den meningen och ge uttryck åt den, att hela denna fråga om den framtida nykterhetspolitiken från början, alltså redan på utredningsstadiet, kom att på ett högst olyckligt sätt snedvridas. Jag begagnar

det ordet på nytt, ty som en snedvridning måste man beteckna det, när en samhällsfråga av den räckvidd och med den innebörd det här gäller — vår tids största sociala fråga, som finansministerns ord föll för några timmar sedan — mer eller mindre transformeras ner till att bli väsentligen en krångelfråga och ingenting annat, ett problem om hur den enskilde skall i sina personliga vanor — eller låt mig hellre säga ovanor — så litet som möjligt störas och irriteras av samhällets nödtvungna ingripanden. Vi accepterar — eller för all del tvingas acceptera — samhälls-ingripanden på en mångfald områden av utpräglad nyttokaraktär, men här, där det dock gäller något i sig skadligt, kontrollen över ett nervgift, skall parollen vara: Bort med tassarna! Där skall det plötsligt anses principiellt förkastligt med inskridanden från det allmännas sida. Är detta, frågar jag, ett uttryck för ett konsekvent beteende?

När det påvisas att den ledande principen i det reformarbete, som nu nått sin åtminstone temporära avslutning, varit att ge människorna i ett speciellt hänseende ett ökat mått av frihet, finns det alltså ingen anledning att på denna punkt uttala något som helst tvivel. Det är inte friheten, som just nu befinner sig i farozonen, men nog krävs det något av vad jag skulle vilja kalla intellektuell akrobatik för att övertyga om bärkraften i det andra ledet i den huvudtesen, som ligger till grund för den nya nykterhetspolitiska given, detta nämligen att man i ett slag också bekläder människorna med ett ökat mått av ansvar.

Herr talman! Ansvarsfrågan, frågan i vad mån människorna — kollektivet — också är mäktiga att motsvara ett givet förtroende, lär i vart fall inte kunna bedömas eller avgöras eller tillfredsställande besvaras på förhand. Därvidlag lär nog endast framtiden kunna ge besked.

Jag är, om jag får lov att säga det,

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

liberal till hela min åskådning, jag tror i princip långt mer på frihet än på tvång, men jag kan omöjligen vara med om att acceptera en frihet av det slag, som träder andras rätt för nära. Spritförbrukaren, som begagnar konsumtionsfriheten till den grad, att det inte blir tillräckligt över för hustru och barn att existera på, om honom kan förvisso sägas, att han gör bruk av sin frihet — det gör han — men han gör det på andras bekostnad. Och han kanske rent av skulle vara tacksam, om samhället gått honom tillmötes genom att på något sätt — helst så effektivt som möjligt — spärra vägen till det som han av egen fri vilja inte kunda hålla sig borta ifrån. Det kan hända, att det blir mer än en som kommer att stå anklagande, som kommer att säga: Varför släppte samhället loss detta elände?

Jag är alltså inte lika säker som andra här på att de nykterhetspolitiska linjer, som nu dragits upp och som nu skall genomföras, är de för land och folk lyckligaste, och jag skulle i dagens läge, uppriktigt sagt, vara mest benägen att resa kravet på en ny utredning från radikalt nya utgångspunkter, om det nu inte vore så, att man måste vara djupt och skakande medveten om hur skyhögt över verkligheten och det möjligas värld tyvärr alla sådana funderingar ligger. Det var för bara 30 år sedan ännu tillåtet i detta land att på det praktiskt-politiska planet resa kravet på att sprithantering som sådan skulle i lag förbjudas; det var faktiskt ett alternativ den gången. Regering och riksdag gav sitt samtycke till att just den problemställningen underkastades folkets bedömande i en allmän rådgivande folkomröstning. I dag riskerar den, ärade kammarledamöter, bildligt talat att bli misshandlad, som vågar yttra ett ord om att den mer eller mindre ohöljda reklamen för denna samma hantering, som man alltså för bara tre decennier sedan tänkte sig kunna helt förbjuda, skulle utan vidare kun-

na stoppas. Jag hade på denna punkt ett motionsyrkande, ett yrkande alltså om en utredning av hela frågan om alkoholkonsumtionen med sikte på ett generellt framtida förbud, och jag har således, även med nyss angivna personliga risk, velat fästa uppmärksamheten därpå. Jag vill tillägga att av vad som sagts på speciellt denna punkt synes framgå, att just frågan om alkoholkonsumtionen i hög grad vore förtjänt av en grundlig översyn, en utredning, förutsättningslös och allsidig. Jag kan omöjligen anse det förenligt — låt mig fastslå också det — med socialt ansvarsmedvetande att vägra tillse att denna hantering stoppas inte bara under ett kritiskt övergångsskede utan även för framtiden. Skall det ligga någon mening i stadgandet att försäljning av spritdrycker skall ordnas och handhas så, att därav uppkommer så ringa skada som möjligt, finns det enligt mitt sätt att se ingen som helst möjlighet att acceptera någon form av alkoholkonsumtion. Observera att bakom kravet på motbokssystemets avskaffande ligger främst en åstundan att komma bort från den suggestion, från det tryck mot ökad konsumtion, som anses ligga i detta system. Men borde man då inte också försöka frigöra sig från en annan faktor med precis samma negativa, kraftigt suggerande verkan som alkoholkonsumtionen utgör? Jag noterar med tillfredsställelse vad departementschefen och utskottet föreslår i fråga om begränsning på kort sikt men efterlyser samtidigt en utredning, som siktar betydligt längre.

När det nyss sades — jag medger det — ett par pessimistiska ord om en nykterhetsrörelse i vikande ställning, så vore det lätt att illustrera detta påstående med material hämtat ur här föreliggande utskottsutlåtande. Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på en liten och, som jag medger, ytterst begränsad detalj, den som gäller det s. k. måltidstvånget. Här har departements-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

chefen med utskottets livliga instämmande lanserat nyheten med en speciell försöksverksamhet, experiment alltså med måltidsfri utskänkning, en renodling med andra ord av den egentliga krogidén, ty något annat är det ju inte fråga om. Nu är att märka, att det till dags dato varit en känd och erkänd sak, att det just i detta måltidstvång av fysologiska skäl dock ligger ett icke obetydligt nykterhetsvärde. Nykterhetskommittén påvisade för sin del att berusningseffekten av spriten blir mindre, om dryckerna förtärs tillsammans med mat. En viss restriktiv effekt på grund av den fördyring, som mattvånget med nödvändighet innebär, följer också som en extra vinning.

Vad finns det då, kan man spörja, för anledning för i varje fall svensk nykterhetsrörelse — det är en detalj, jag medger det — att träda i ansvar för en utveckling som innebär att det renodlade krogväsen det här är fråga om, får en alldeles onödig chans? Departementschefen har på denna punkt några sangviniska ord om att försöken självfallet bör utföras på ett sådant sätt att de inte skapar nämnvärda risker ur nykterhetssynpunkt. Är inte detta, med förlov sagt, en lika farlig som bedräglig lek med ord? Hur skall det, herr talman, över huvud taget vara möjligt att inbjuda människor att komma samman på offentlig plats i det enda eller huvudsakliga syftet att konsumera sprit, utan att därav följer de mest uppenbara risker ur nykterhetssynpunkt? Det är en punkt där den bristande logiken, tycker jag, bjärt kommer fram i det särskilda utskottets utlåtande nr 1, liksom i så mycket annat, låt mig få tillägga det.

På enahanda sätt förhåller det sig med det återuppståndna starkölet. Inte heller på den punkten föreligger någon reservation för avslag. Jag ber för min del att helt kort livligt få beklaga detta och instämmer på denna punkt med vad fröken Öberg yttrat.

På återigen en annan punkt hade man hoppats att det inte skulle vara alldeles utsiktslöst att bjuda utskottsmajoriteten spetsen, ta upp en strid med förutsättningar att vinna gehör, och det gäller den av en rad föregående talare redan utförligt apostroferade punkten om tiden för utskänkningens början, strävandet alltså att söka skapa åtminstone en spritfri arbetsdag. Här är en sensationell efterlysning på sin plats, den nämligen: Var finns på denna speciella punkt den samlade nykterhetsfronten i utskottet?

Reservationen till förmån för 16-slaget är undertecknad av blott trenne ledamöter, samtliga folktoparter. Jag kan inte finna, att utskottet i detta avseende presterat ett enda vägande argument för sin ståndpunkt. Däremot lär det väl — för så vitt man över huvud syftar till en hyfsning av alkoholproblemet, till en sanering av missförhållandena, till en begränsning av alkoholskadorna — ligga i öppen dag att en spärranordning, som hindrar människorna från att redan klockan 12 på dagen på restauranger och offentliga näringsställen hänge sig åt ett skadligt pokulerande, skulle tjäna ett klart nykterhetsintresse.

Jag måste få fråga: Vad är det för skäl som egentligen ligger bakom tveksamheten att i detta avseende medverka till en sanering? Är det omtanke om restaurangnäringen, om restaurangpersonalen? Är man rädd för att lokalerna skall avfolkas? I så fall skulle jag vilja tillspörja de tvehågsna: Behöver inte människorna i detta land också *mat*? Fyller restaurangerna inte också funktionen av att tillhandahålla människor deras föda?

Herr talman! Jag tror att svenska folkets övervägande flertal skulle ha mycket svårt att förstå och acceptera en ståndpunkt, som innebär att riksdagen säger nej till en så uppenbart rimlig begäran som att medverka till

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

att arbetsdagen i görligaste mån hålles fri från spritförtäring. Man kan ju leka med tanken på hur en folkomröstning på speciellt en sådan punkt skulle utfalla. Jag tror att medborgarna i stort skulle därvidlag reagera sunt.

Självfallet har man från mina utgångspunkter all anledning att med livligaste tillfredsställelse hälsa de förslag till utbyggnad av nykterhetsvård, upplysning, forskning m. m., som den nya reformgiven inkluderar. Men låt mig till sist få säga: Av uppenbara skäl kan man allvarligen befara att allt detta ändå inte skall visa sig ens tillnärmelsevis kunna neutralisera riskerna med den omläggning i övrigt, som det nu är fråga om. Departementschefen anför helt kort några synpunkter på beskattningsinstrumentet, och utskottet ansluter sig helt till statsrådets mening, som alltså innebär ett avvisande av tanken på ytterligare höjda spritpriser. Den nuvarande prisnivån karakteriseras av finansministern som relativt hög. Men bör man ändå inte i detta sammanhang hålla fast i minnet, att riksdagens senaste beslut i detta avseende ju inte innebar någonting annat än en nödtorftig anpassning av priserna efter den allmänna penningvärdeförsämringen? Något egentligt nykterhetspolitiskt motiv låg ju den gången inte alls bakom.

Jag tillåter mig ge uttryck för den meningen, att det här i riksdagen kommer att inom en kanske inte alltför avlägsen framtid bli ofrånkomligen nödvändigt att på nytt ta frågan om sprit-

beskattningen under omprövning, från helt nya utgångspunkter, med en klart nykterhetspolitisk motivering, som en akt av självförsvar inför en utveckling, som vi väl i dag exakt inte kan veta någonting om, men beträffande vilken man av uppenbara skäl känner den djupaste oro. Detta är från min sida intet uttryck för något som helst katastroftänkande. Jag säger det bara i en känsla av att det ändå kan komma att gå på det sättet.

Herr talman! Jag kommer att ge min röst för reservationsvis framställda yrkanden på alla de punkter, där dessa yrkanden innebär någon liten ansats till en restriktivare politik än den av regeringen och utskottet förordade. Men alldeles särskilt skulle jag vilja yrka bifall till den reservation, som innebär förbud mot spritutskänkning före klockan 16 på vardagar och alltså avser att i någon liten mån främja idén om en spritfri arbetsdag.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammarerna på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta handläggningen av förevarande utlåtande ävensom behandlingen av övriga på föredragningslistan uppförda ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarernas ledamöter åtskildes här efter kl. 17.08.

In fidem
Gunnar Brith.

Fredagen den 21 maj.

Kl. 19.30.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att behandlingen av särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner nu komme att fortsättas; och lämnades vid fortsatt föredragning av *punkten B) 1) utskottets förslag till rusdrycksförsäljningsförfordning, 1 §, enligt förut skedd anteckning, ordet till*

Herr ALLARD (s), som anförde:

Herr talman! Jag har begärt ordet för att anföra några synpunkter i en speciell fråga, som i det stora frågekomplex vi i dag har att ta ställning till kan betraktas som ett detaljspörsmål men ett mycket viktigt sådant. Det gäller de åtgärder som har föreslagits till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet, det förslag som återfinns i proposition nr 156 och utskottets utlåtande nr 6.

Först vill jag instämma med 1953 års utredning angående stöd åt nykterhetsorganisationerna och ungdomsvården, när utredningen anför att frågan om samhällets ungdomsvård får skärpt aktualitet vid en omläggning av nykterhetspolitiken och att som en följd av detta statligt stöd bör beviljas åt det frivilliga ungdomsarbetet.

Jag kan också ansluta mig till huvudlinjerna för detta ökade stöd, som de har utformats i proposition nr 156.

Däremot kan jag inte ansluta mig till den utformning som det stödet har fått när det gäller den del som avses gå till idrottsrörelsen, detta av skäl som jag här i korthet vill anföra.

Det är bekant för alla och erkänt av de flesta, att idrott och sport är former av fritidssysselsättning som väcker ungdomens starkaste intressen, vilket också har konstaterats av just 1953 års utredning. I det förslag som utredningen kom med och som propositionen bygger på var det naturligt att idrottens organisationer hörde till dem som fick ökat stöd. Det ekonomiska stödet är avsett att gå dels till utbildning av ungdomsledare, dels till ungdomens fritidsverksamhet, dels till ungdomsidrotten och till instruktionsverksamheten.

Riksidrottsförbundet, som har beretts tillfälle att yttra sig över utredningens förslag, förklarade sig vilja vara med om intensifierade åtgärder just på de områden där man avsåg att verksamheten borde intensifieras. Det var ett verkligt positivt intresse som här anmälades från idrottsrörelsen. Men samtidigt anförde riksidrottsförbundet, det förbund som under flera år har fördelat anslag efter Kungl. Maj:ts och riksdagens anvisningar, det förbund som under flera år också har utövat insynen i och kontrollen över dessa anslag av statsmedel, att de nya medel som man här avsåg att bevilja förbundet borde beviljas på samma grunder som övriga statsmedel som förbundet förfogar över för sin verksamhet. Man ansåg att den nya ordning som föreslogs av utredningen och som sedermera också förelades riksdagen genom proposition nr 156, enligt vilken skolöverstyrelsen skulle bli den myndighet som skulle anvisa anslaget och även utöva tillsyn och kontroll över anslagets användning, var en

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

överorganisation. Man kan nog på mycket goda skäl ansluta sig till de betänkligheter som i det fallet har anmälts från riksidsrottsförbundet.

För utbildningen av ungdomsledare exempelvis har riksidsrottsförbundet nu ett anslag av statsmedel, som beviljas över tionde huvudtiteln. Den utbildning som nu sker inom förbundet sker med förbundet som anslagsgivande myndighet och även som kontrollerande myndighet. Men den intensifierade ungdomsledarutbildning, som nu skall ske, skall bekostas av medel som av riksdagen anvisas på så sätt att skolöverstyrelsen skall vara den myndighet som anvisar pengar samtidigt som skolöverstyrelsen skall kontrollera att medlen kommer till rätt användning.

Samma eller likartade blir förhållandena beträffande de medel som här skall beviljas för fritidsverksamheten. För den fritidsverksamhet som är att betrakta som idrott kan en idrottsförening nu söka medel hos riksidsrottsförbundet. Om samma idrottsförening har för avsikt att söka medel till annan fritidsverksamhet skall man då också söka medel hos riksidsrottsförbundet, men sedan har detta förbund att sända över denna ansökan till ett studieförbund, som halvårsvis skall vidarebefordra inkomna ansökningar till skolöverstyrelsen, vilken sedan skall bevilja anslag. Det måste bli svårt, ja, jag tror att det i praktiken blir omöjligt att särskilja vad som är idrottslig fritidsverksamhet och vad som är annan fritidsverksamhet. Jag tror inte heller att det är önskvärt att man får en sådan skiljelinje. Jag tror att motsatsen, om man vill nå ett resultat beträffande ungdomens fritidsverksamhet, är mera önskvärd, nämligen att man har idrotten såsom ett lockande medel för att få med den föreningslösa ungdomen i organiserad fritidsverksamhet.

Enligt propositionen och utskottsutlåtandet skall medel också ställas till förfogande för anställande av 32 in-

struktörer för ungdomsarbetet, av vilka idrotten skall få åtta. Riksidsrottsförbundet har här framhållit att det för idrottens del vore mera önskvärt att de medel som skall gå till avlöandet av dessa åtta instruktörer ställdes till förbundets förfogande för att man därigenom skulle kunna bygga ut den konsulentverksamhet man börjat bygga upp. Nu blir det inte så. I stället får man åtta regionalt arbetande instruktörer. De skall arbeta inom idrottsrörelsen, ha idrottsrörelsen som bakgrund för sin verksamhet och anställas av idrotten, men de skall godkännas av skolöverstyrelsen, deras instruktion skall fastställas av skolöverstyrelsen och verksamheten skall inspekteras av skolöverstyrelsen. Till skillnad från andra, som är sysselsatta inom idrotten och har sin verksamhet inriktad på samma eller liknande mål, skall dessa åtta instruktörer arbeta under de förhållanden jag här antytt. Det finns säkert arbetsuppgifter för dem, men jag är övertygad om att det hade varit betydligt bättre att de medel som här är tillgängliga ställts till riksidsrottsförbundets förfogande för att bereda förbundet möjlighet att bygga ut den konsulentorganisation man påbörjat, en konsulentorganisation som syftar till att förse varje idrottsdistrikt med en konsulent som skall ägna sig åt det organisatoriska arbetet och kunna vara föreningsarna till hjälp för att de därigenom bättre skall kunna fylla sin uppgift och bättre kunna få med den ungdom som inte är ansluten till något föreningsarbete.

Det skulle kunna anföras flera exempel som visar att det med den gjorda uppdelningen på ett större anslag, som anvisas under tionde huvudtiteln, och ett mindre anslag, som anvisas under åttonde huvudtiteln, kommer att uppstå svårigheter i praktiken. Jag tror emellertid att de anförda exemplen räcker för att visa att det inte är någon lämplig väg man här slagit in på.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Jag vill sammanfattningsvis framhålla att riksidsrottsförbundet sedan många år tillbaka fördelar och utövar tillsyn över statsmedel som används till samma eller i varje fall likartade ändamål som de, vartill riksdagen nu skall bevilja medel. Denna nya form av medelsanvisning och kontroll måste fördenskull, både för den centrala idrottsledningen och för dem som arbetar ute i distrikt och föreningar, komma att verka som en överorganisation. Detta kan varken uppmuntra eller stimulera de frivilliga krafter man här måste bygga på.

Jag vill vidare anföra att riksidsrottsförbundet, som sedan många år har uppgiften att fördela dessa pengar efter planer som godkänts av Kungl. Maj:t och riksdagen, i fråga om kontrollapparater m. m. är anpassat för just denna uppgift. Kungl. Maj:t utser exempelvis en särskild representant i riksidsrottsförbundets överstyrelse. Denne representant har också säte och stämma i förbundets förvaltningsutskott. I de ekonomiska frågor som avgörs av förvaltningsutskottet har denne Kungl. Maj:ts representant i själva verket utomordentliga fullmakter. Om man i en anslagsfråga eller liknande ekonomisk fråga skulle komma i den situationen att Kungl. Maj:ts representant har en mening som avviker från den mening förvaltningsutskottets övriga ledamöter företräder, går denna fråga automatiskt till Kungl. Maj:t för avgörande. Vidare har skolöverstyrelsen genom sin förste gymnastikkonsulent en representant såväl i riksidsrottsförbundets överstyrelse som i dess förvaltningsutskott. Dessutom och slutligen tillsätter Kungl. Maj:t två revisorer som har till uppgift att granska verksamheten och se till att de pengar som anvisas till idrotten också används för avsedda ändamål. Jag skulle tro att den kontroll som Kungl. Maj:t kan utöva över de anslag som riksidsrottsförbundet beviljar, måste vara så betryggande

att den kan accepteras även av riksdagen.

Det måste vara i såväl Kungl. Maj:ts som riksdagens intresse att de medel som anvisas till ungdomsarbetet blir utnyttjade effektivt och utnyttjas så att bästa möjliga resultat ernås. Det måste då också vara angeläget att man försöker finna sådana former för medelsanvisningen och kontrollen att onödigt överorganisation inte lägger hinder i vägen för arbetet. Med detta som bakgrund beklagar jag att Kungl. Maj:t inte ansett sig kunna ta hänsyn till vad riksidsrottsförbundet anfört, och jag beklagar att utskottet inte heller ansett sig kunna ta hänsyn till de synpunkter som motionsledes framförts. Det är emellertid min förhoppning att kammarens ledamöter vid ställningstagandet till detta speciella spörsmål skall ge sin anslutning till de reservationer som fogats till utlåtande nr 6 av herr Stenberg. Dessa reservationer innebär att sammanlagt 330 000 kronor skall anvisas över tionde huvudtiteln i stället för över åttonde huvudtiteln, så att idrotten får möjlighet att fritt disponera över dessa medel.

Jag vill till slut poängtera för kammarens ledamöter att det inte rör sig om någon anslagshöjning, utan endast om en omflyttning av medel från åttonde till tionde huvudtiteln.

I detta anförande instämde herr *Hedqvist* (s).

Vidare anförde:

Herr **SUNDSTRÖM** (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är självklart att utskottet är mycket angeläget om att vinna idrottsrörelsen för det syfte det här gäller. Att utskottet inte har velat föreslå någon sådan uppdelning av anslaget som herr Allard pläderat för, beror inte på någon som helst ovilja att tillmötesgå rimliga anspråk, utan det är rent praktiska omständigheter som motiverat utskottets ståndpunkt. Vi bör

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

erinra oss att det här är fråga om ett reservationsanslag och att det är mycket ovissst, hur och i vilken omfattning medlen kommer att förbrukas. Om vi nu skulle från det sammanlagda beloppet ta bort 330 000 kronor, kan det mycket väl hända att det inte kommer att stå tillräckligt med medel till förfogande för övriga berörda organisationer, därför att dessa har utvecklat en livaktig verksamhet, medan riksidsrottsförbundet inte helt kan utnyttja det belopp, varöver man önskar förfoga. Därigenom blir ju inte effekten lika god, som om respektive organisationer får fritt fåvla om anslaget i dess helhet. Alla har då samma möjligheter att få sina anslagsbehov tillgodosedda, när man ger sig in på utbildning av ungdomsledare och bedriva fritidsverksamhet som här har skisserats.

Det är dessutom mycket sannolikt att det varje år under en längre tid kommer att lämnas ett liknande reservationsanslag som det nu föreslagna, och det är naturligtvis ingenting som hindrar att man ett kommande år, när man med ledning av praxis kan med större bestämdhet säga, hur mycket riksidsrottsförbundet förbrukar för sin verksamhet, gör en sådan uppdelning som herr Allard här talat om. Men på grund av ovissheten om hur förhållandena kommer att utveckla sig vore det mycket opraktiskt att nu göra en sådan uppdelning. Jag kan inte heller finna att det skulle innebära någon som helst olägenhet för riksidsrottsförbundet att rekvirera medel från skolöverstyrelsen och komma i åtnjutande av, inte en kontroll över verksamheten, men den rådgivning som skolöverstyrelsen kan prestera.

Det är, herr talman, vår förhoppning att riksidsrottsförbundet inte, på grund av att praktiska omständigheter förhindrar en uppdelning av anslaget, skall underlåta att göra sitt yttersta för att tillgodose båda de behjärtansvärda önskemål som det här gäller. Men jag tror

att det är säkrast att man följer utskottet på denna punkt.

Herr STENBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att i proposition nr 156 har upptagits två anslag till idrottsrörelsen, vilka har brutits ut ur åttonde huvudtiteln och anvisats över tionde huvudtiteln liksom övriga medel till idrottsrörelsen. Det gäller dels ett anslag på 350 000 kronor till ungdomsidrotten och dels ett anslag på 100 800 kronor såsom bidrag till instruktörsverksamheten.

Jag vill också poängtera att av detta anslag på 350 000 kronor till ungdomsidrotten kan medel lämnas även till andra organisationer än rena idrottsorganisationer, men man har dock funnit anledning att bevilja anslaget på den för idrotten gängse vägen över tionde huvudtiteln och idrottsfonden. Det bör då inte möta någon större svårighet att låta de 330 000 kronor, som debatten här gäller, gå samma väg.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! I anslutning till propositionen har jag och en del andra ledamöter av denna kammare motionsvägen gjort en del erinringar på vissa punkter.

Utskottets majoritet har följt vårt förslag att bibehålla nu gällande bestämmelser för utskänkingen på restauranger. Vad beträffar bestämmelserna i propositionen, § 22, andra och tredje styckena, angående utkörarnas avlöning, har utskottet i likhet med motionärerna förordat att bestämmelserna utgår. Det är betydelsefullt att principen om arbetsmarknadens frihet bibehålles.

Beträffande personalavvecklingen har utskottet skrivit välvilligt. Utskottet förutsätter att de friställda skall ersättas, så att »obiliga resultat inte uppkommer». Utskottet menar också att samråd mellan personalorganisationerna härvid är önskvärt. Man har emellertid

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ingen garanti för att utskottets rekommendation följs. Jag hoppas dock att de i motionen påpekade spörsmålen löses i samarbete med tjänstemannaorganisationen.

Utskottet har avslagit våra yrkanden om närmare översyn av en expertkommitté angående organisationsförslaget och arbetsfördelningen mellan vissa myndigheter och organ. Det förefaller som om det skulle uppstå en viss dualism om arbetsuppgifterna i kontrollstyrelsen och riksbolaget. Kontrollstyrelsens arbetsuppgifter kommer genom den nya lagstiftningen att få begränsad omfattning. Utskottets motivering för att behålla den nuvarande ordningen är ytterst kort. Utskottet säger bara att den »i stort sett visat sig ändamålsenlig». Detta är emellertid ingalunda bevis för att man icke skulle kunna få en ny och bättre ordning.

Utskottet föreslår, som jag nyss nämnade, bibehållandet av nuvarande tidsgränser för serveringen av rusdrycker på restauranger, från klockan 12 på vardagar och 13 på sön- och helgdagar. Departementschefen har förordat i propositionen att gränsen flyttas fram till klockan 16. Vägande skäl har framförts av flera remissinstanser för det nu gällande systemet. Kontrollstyrelsen och föreningen Sveriges landsfiskaler har bland andra ansett att en ändrad utskänkningstid vore mindre lämplig. Redan nu konsumeras mycket litet spritdrycker vid luncherna. Detta är en positiv utveckling som uppnåtts på grund av människors egen övertygelse och utan statliga diktat. När finansministern i dag talade för olika regler för spritförtäring i hemmen och på de offentliga restaurangerna, bevisade han litet väl mycket. Han gjorde gällande att det inte var mannen på gatan eller de lägre inkomsttagarna, som frekventerade spritrestaurangerna vid lunchtiden. Köerna vid det aktuella klockslaget utanför Riks-Saras tredjeklassrestauranger säger något annat. Att skapa en

spritifri arbetsdag genom impopulära utskänkingsrestriktioner är en illusion.

När man diskuterar utskänkningstiden på restaurangerna får man inte glömma bort de utländska turisterna, som tillför landet utländska valutor, som uppskattas till 325 miljoner årligen, varav 80 miljoner är dollarvaluta. Restaurangförhållandena är det första en utländsk besökare fäster sig vid, när han gästär ett land.

Efter treveckorssemesterns tillkomst frekventerar också svenska semesterfirare i stor utsträckning restaurangerna och turishotellen. Vårt folkhem har ju under företagsmässiga former etablerat sig inom hotell- och restaurangbranschen. Finansminister Sköld är faktiskt landets störste källarmästare. En så hög ställning förpliktar. Man bör sålunda ur ställig synpunkt inte skrämja bort kunderna genom onödiga byråkratiska restriktioner.

Hur allvarligt man ser på bestämmelsen om 16-slaget bland hotell- och restaurangpersonalen framgår av ett uttalande om att man räknar med betydande arbetslöshet, om regeringsförslaget om ändrad utskänkningstid omsattes i praktiken. Finansministerns utfall mot servitörerna för att de i samarbete med sina arbetsgivare önskar påverka alkohollagstiftningen är alldeles oberättigat. De är liksom varje medborgare i ett demokratiskt samhälle i sin fulla rätt att förfäktat sina åsikter, ja, t. o. m. att påverka lagstiftaren.

Till sist några ord om alkoholreklamen. Det har riktats invändningar mot inskränkandet av denna reklam såväl ur handelspolitisk- som ur tryckfrihetssynpunkt. I utlandet förekommer mycket riklig reklam. Även restaurangernas funktionärer är engagerade som propagandister för vissa märken. Att avskaffa även den personliga propagandan genom lagstiftning är därför knappast möjligt. Ur statsfinansiell synpunkt är vi dessutom beroende av spritinkomsterna, och reklamen har stor be-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tydelse för att hålla omsättningen uppe. Statens vinstintresse kommer här i konflikt med samhällets nykterhetspolitik.

De föreliggande lagstiftningsförslagen är så genomgripande och har en sådan räckvidd för alla samhällsskikt att en folkomröstning varit på sin plats. Finansministern förklarade här i dag, att sedan remissvaren avlämnats kunde departementet konstatera, att några större motsättningar inte förelåg och att det således var onödigt att höra folkets röst. Det gäller emellertid att få resonans i folkmeningen för en ny nykterhetspolitik. En manifestation från folkets sida innan frågan behandlades i riksdagen hade därför varit av stor betydelse.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Vi står i dag inför avvecklingen av ett system, som under snart 40 år hållit svenska folket under ett ovärdigt och löjligt förmynderskap i fråga om dess konsumtion av öl, vin och spirituosa. Genom förslaget om motbokssystemets avskaffande synes man äntligen beredd att beträda vägen till en förnuftigare, och jag skulle vilja tillägga, en rättvisare ordning, än den som hittills gällt.

Det verkligt unika Brattssystemet, vars upphovsman flyttade till det glada och restriktionsfria Paris sedan han begåvat svenska folket med sin uppfinning, står inför sin gravläggning. Om man undantar ett fåtal fanatiker, som tror sig finna lösningen på frågan om spritmissbruket genom att omgärda svenska folket med lagar och paragrafer, finns det väl ingen som sörjer Brattssystemets undergång.

Vi kommunister har alltid framhållit att folknykterhet är ett eftersträfvansvärt mål. För oss har det alltid stått klart, att ett folk som sjunker ner i spritmissbruk blir anfräkt i sin kärna både fysiskt och psykiskt. Ett sådant folk är föga progressivt, det förfaller

till passivitet och blir ett lätt offer för reaktionens krafter.

Men motbokssystemet har tjänat ett rakt motsatt syfte än det avsedda. Det har haft litet gemensamt med en verklig, nykterhetsvårdande politik. I stället har supseden vunnit ökad utbredning. Motboken har blivit böckernas bok och spritkonsumtionen en kult, en helig rit, som gjort det till nära nog en dödssynd att inte ta ut det lagligen tillmätta kvantum av tre liter i månaden.

Belysande är, att systemet startade med 800 000 motboksägare. Nu är vi uppe i två miljoner, skulle jag tro. Motboken blev efter hand ett insignium på fullgott medborgarskap och en god skattemoral. Sverige har intagit en av tätplatserna bland de spritkonsumerande nationerna. Det är ett av de märkliga resultaten av statens »nykterhetsvårdande» politik!

Ingen kan med skäl påstå, att statsmakterna inte ägnat tillräcklig omsorg åt spørsmålet att söka tämja det svenska folket till enklare spritvanor. Tvärtom har de visat stor uppfinningsrikedom då det gällt åtgärder av det mest rigorösa slag.

Med vetenskaplig exakthet räknade doktor Bratt på sin tid ut, att gränsen för vad en människa tål i fråga om sprit var precis $7\frac{1}{2}$ centiliter mellan klockan 12 och 15 på dagen och 15 centiliter när det senare klockslaget passerats. Redan detta låter märkligt. Ännu märkligare var dock upptäckten att våra med männen i politiskt hänseende jämställda kvinnor icke ansågs tåla mera än $7\frac{1}{2}$ centiliter efter klockan 15. Man måste beundra den vetenskapliga exaktheten i denna värdering av skillnaden i alkoholvolym mellan män och kvinnor.

Till detta kommer måltidstväanget som kronan på verket. Denna kufiska anordning har ingen motsvarighet i något annat land. Beviset för meningslösheten i mattväanget är, att det inte finns något

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tvång att äta den föreskrivna kvantiteten mat. Den kan saklöst lämnas åsido och genom att åka in och ut uppfylla de lagliga föreskrifterna för ett flertal gäster.

Mattvånget innebär att gästerna får betala för den lagligen föreskrivna minimikvantiteten mat för att erhålla den lagligen föreskrivna minimikvantiteten spirituosa; och så får maten stå medan spriten konsumeras. Nykterhetsintresset tjänar ingenting på affären och gästen får betala dubbelt för sin sprit. De enda som kan gnugga händerna är restauratörerna.

Men det finns också graderingar i fråga om spritilldelningen på olika restauranger. Vi har s. k. folkrestauranger med billigare mat och 8 centiliters tilldelning, vi har andra restauranger med något bättre mat och 12 respektive 6 centiliters tilldelning och vi har vinserveringar, där det inte serveras vin med mindre än att man äter — ibland kan det räcka med några kakor. Vi har slutligen de minutiöst utformade restriktionerna för servering av den dyra och dåliga pilsnern.

Det finns platser där man serverar pilsner tämligen fritt, medan det på andra platser är en hel liten vetenskap förknippad med möjligheten att anskaffa pilsner. I Göteborg finns det bara ett par ställen där man kan få en pilsner utan mat under hela söndagsdygnet. På ett och samma ställe i Göteborg har man under sommaren tre olika restriktionsformer för pilsnern. Sitter man på uteserveringen får man inte pilsner utan lagad mat, men går man över tröskeln till matsalen så fordras det enbart en smörgås. Runt gathörnet på »bakfickan» får man en pilsner utan vare sig lagad mat eller smörgås. Går man så ut och »spottar i rännstenen», som man populärt uttrycker det, så kan man gå in igen och få en pilsner till.

Här i landet har vi faktiskt uppnått mästerskap i fråga om reglementariska

föreskrifter, restriktioner och förbud på alkohollagstiftningens område. Det finns ingen möjlighet för en vanlig dödlig människa att behärska den rikhaltiga flora av förordningar, som tillkommit i ett missriktat nykterhetsintresses namn.

För att övervaka efterlevnaden av detta system har vi fått en stab av tjänstemän med stora befogenheter. De ryktade spritspionerna har numera kommit något i bakgrunden. Men spritbyråkratin i övrigt lever i högönsklig välmåga, granskar människors privata förhållanden, registrerar deras konsumtion och mäter deras värde efter inkomster och rangskolor.

På folkrestauranger och ölställen möter vi lagens väktare i form av den s. k. utkastaren, som tämligen suveränt avgör huruvida gästen befinner sig i den balans som lagen föreskriver. På de enklare restaurangerna, exempelvis i Göteborg, delar han ut ett slags legitimation till av honom godkända gäster, en papperslapp som gästen måste avlämna till servitören för att bli lagligen berättigad till det lagligen fastställda kvantum sprit. Längre kan man knappast komma i fråga om perfekt kontroll över medborgarnas konsumtionsvanor!

Vad jag här i stora drag sökt skissera är vad man kallar nykterhetsvårdande verksamhet. Som jag tidigare sagt har detta system ingenting med en verklig nykterhetspolitik att skaffa. Jag förmodar, att alla förnuftiga människor i vårt land är villiga medge att systemet haft den rakt motsatta effekten.

I restriktionssystemets hägn har alstrats en osund atmosfär av smussel och lagöverträdelse samtidigt som spritmissbruket så långt ifrån dämpats, att det tvärtom stegrats. Det finns inte många medborgare i vårt land som inte brutit mot förbudet mot överlåtelse av inköpsrätten på motboken. Den illegala försäljningen av motbokssprit till spritmissbrukare har vunnit stor utbred-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ning, liksom langning, hembränning och smuggling.

Sverige är säkert det enda land i världen där man får bevittna att det konsumeras sprit på bekvämlighetsinrättningar eller, som det senaste knepet är, att man hyr mangelbodan för att halsa en flaska brännvin. Vem vill bestrida, att det bland annat är det tokiga mattvånget som ger upphov till ett dylikt smutsigt umgänge med spriten?

En nykterhetspolitik som avsätter sådana frukter är egentligen löjlig och skrattretande. Men den har så många allvarliga sidor att man inte får skatta åt löjet. En av de allvarligaste är dess klasskaraktär. Systemet drabbar de lägre inkomsttagarna och ställer dem i avgjort sämre ställning än människor med goda inkomster.

Den som har pengar känner knappast av någon nackdel i systemet. Han har oftast möjlighet till extra tilldelning, kan besöka restauranter och där fylla på vad som kan fattas i motbokstilldelning och utsättes inte för den närgångna granskning som består medborgare med små inkomster. Den sociala rangskalan och årsinkomsten sätter honom i ett gynnsammare läge även beträffande hans spritkonsumtion. Trakasserier och utmaningarna träffar de små inkomsttagarna.

Genom förslaget om motbokssystemets avskaffande har man nu äntligen tagit ett betydande steg i riktning mot alkoholens och alkoholkonsumtionens utmönstrande såsom något centralt för många människor. Den enskildes förhållande till spriten kommer inte längre att baseras på en minutiös och restriktiv kontroll. Vi är övertygade om, att man därigenom så småningom skall uppnå vad motbokssystemet hittills har lyckats hindra: en reducering av spritbruket till mindre proportioner.

Motbokssystemet har stått i klar strid mot det stora folkflertalets rättsmedvetande. Att sätta det stora flertalet skötsamma personer under förmynders-

skap sida vid sida med de misskötsamma är en utmaning. Då nu motbokssystemet avskaffas kan man säkert vänta sig, att det blir lättare att träffa och genomföra åtgärder för stävjande av missbruk.

Förslaget kan alltså i dessa avseenden hälsas med tillfredsställelse. Men det är betecknande för benägenheten att reglementera och kontrollera där detta är absolut överflödigt, att utskottet, som ändå i vissa stycken förbättrat Kungl. Maj:ts förslag, icke går in för ett radikalt slopande av restriktionerna utan i viss utsträckning till och med lancerar nya sådana, som kan väntas väcka irritation och utsätta lagefterlevnaden för nya påfrestningar.

Det mest anmärkningsvärda är, att måltidstvånget bibehålles. Denna absurditet i svensk nykterhetspolitik tycks man ha särskilt svårt för att överge. Bland folk i allmänhet betraktas måltidstvånget som ett på en gång obehörigt och meningslöst ingripande i den enskildes konsumtionsvanor. Hur skall man under sådana förhållanden förklara, att Kungl. Maj:t och utskottet envisas med att vilja bibehålla denna anomali?

Är den att betrakta som en eftergift åt nykterhetsintressena eller är den kanske en koncession till restauratörerna? Det må ursäktas mig om jag bara kan finna den förklaringen, att restauratörintressena här tillgodosetts på det sunda förnufts bekostnad.

För denna min uppfattning talar också den omständigheten att man jämställt starkölet med spirituosan och förbundit utskänkningsmed måltidstvång. Detta är ett klart steg bakåt på förnufts väg. Avsikten med starkölets införande var ju eljest att söka överflytta spritkonsumtionen från de starkare till de svagare sorterna. Måltidstvånget betyder för sin del att man i fortsättningen kommer att kombinera starköl och renat i stället för pilsner av klass II och renat. Är det den effek-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ten man vill uppnå genom att jämställa starkölet med spriten?

Om man skall uppnå det nykterhetspolitiska syftet med frigivandet av starkölet, så bör detta få distribueras och försälgas på samma sätt som övrigt öl. Vi anser också, att den föreslagna skattehöjningen på starkölet icke är berättigad. Om man vill få till stånd en förskjutning i konsumtionen från starkare till svagare alkoholsorter, så borde en sänkning ha skett i stället för en höjning.

Till sist ett par ord om kvaliteten på den inhemska spriten. För närvarande är sulfitspriten den huvudsakligaste råvaran vid tillverkningen av vissa spritsorter. Under krigsåren kunde detta motiveras med försörjningsläget. I dag är läget annorlunda. Jordbruket har avsättningssvårigheter för potatis och spannmål. Dess intressen bör sättas framför de monopolkapitalistiska intressen som har inflytande på sulfittillverkningen.

Till detta kommer konsumenternas legitima krav på att få en fullgod kvalitet på de dyra spritvarorna. »Planksaften» är en absolut mindervärdig dryckesvara och borde försvinna ur handeln. De miljoner som sulfitolagen nu tjänar bör överflyttas till böndernas inkomstkonton. Därigenom löses en del av jordbrukets avsättningssvårigheter samtidigt som svenska folket får en bättre och mindre skadlig vara än den som i populärt språkbruk betecknas som »planksaft».

I anslutning till dessa våra synpunkter har vi i motion 549 i denna kammare påyrkat att det löjeväckande och meningslösa mattvånget vid utskänkning slopas, att förslaget om skärpta klockslagsbestämmelser på restauranter avvisas, att det s. k. starkölet skall försälgas på samma sätt som vanlig pilsner och att jordbrukets överskottsprodukter utnyttjas för att höja kvaliteten på spritdryckerna.

Herr talman! Med vad jag här anfört

ber jag att få hemställa om bifall till de yrkanden som framställts i motion nr 549 i andra kammaren.

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! När det gäller spriten tror jag det finns tre olika slag av törst. Det finns många lyckliga människor, som inte har någon sprittörst. Det finns somliga som har vad man skulle kunna kalla en naturlig törst som kan bli onaturlig, och det finns för det tredje de som har en sjuklig törst efter sprit. Den första kategorien är inte något problem, åtminstone inte i detta avseende. Den andra kategorien *kan* bli ett problem, och den tredje kategorien, den sjukliga törsten, är ett problem.

Låt oss i detta sammanhang tänka på dem för vilka spriten är ett problem och lämna det självklara. Man hör ibland faktiskt ett uttalande som detta: Låt dem som är svårt alkoholskadade supa vidare, låt suputen dricka ihjäl sig. Jag reagerar mycket starkt mot en sådan inställning mot en medmänniska i nöd. Vem säger t. ex. till den som har tbc: Låt honom dö! Vem säger till de gamla som på grund av sin ålder är förkalkade och aldrig kan bli bättre och friskare: Var så god, här är ättestupan! Jag reagerar mycket starkt mot dem som, säkerligen av tanklöshet, uttalar sig på detta sätt om en olycklig grupp av medmänniskor i vårt lyckliga Sverige.

Ett annat sådant obetänksamt ord är: Den som vill ha sprit skaffar sig sprit ändå! Det ordet är präglad av en resignationens anda. Jag vill hävda att det finns tusentals människor, som har spritbegär men som tvingar sig genom självdisciplin att hålla sig inom laglig och lovlig ram, som tar ut på motboken och med viss längtan avvaktar den första i nästa månad, som stannar vid 15—20 cl på restaurang. För dessa tror jag att motboken kan vara en hjälp. Det är några tiotusental människor som

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

behöver den hjälpen. Med tanke på den lilla gruppen är jag orolig, men jag har fattat min ståndpunkt när jag också går med på att motboken skall avskaffas. Jag gör det med oro i hjärtat, inte minst när jag tänker på landets mödrar och hustrur inför den 1 oktober 1955.

Ett initiativ, som för mig har varit till stor glädje, är skapandet av ett Nykterhetsfrämjande i vårt land. Jag tror att detta är morgondagens melodi. Denna tanke på ett nykterhetsfrämjande är inte ny — den bygger kanske i viss mån på självaste Wieselgren — men den är en aktuell väg i vår situation. Det är psykologiskt sett riktigt att på detta sätt engagera människor med hjärta i bröstet och stor hjärna i huvudet för en sak, som för vårt folk är mycket svår och betydelsefull. Det gäller alltså en riksorganisation mot alkoholsjukdomarna på idell grund. Alla goda krafter skall vara med, men då skall också de människor betraktas som goda krafter — även från nykterhetshåll — som själva inte är absolutister.

Som församlingspräst är jag överlupen med vilsna och olyckliga människor, av vilka en mycket stor procent blivit olyckliga genom spriten, och jag vet alltså vad jag talar om här. Som ordförande i en nykterhetsnämnd på landsbygden frågar jag mig: Hur skall vi klara oss, vi som vill göra vårt arbete bra i nykterhetsnämnderna på landet, när ett ännu mycket större ansvar kommer att läggas på oss?

Som en man mitt i livet och som en ungdomsledare med hjärtat hos ungdomen ser jag hela frågan djupna till en fråga om livsattityd, om grundinställningen till livet, om levnadskonst.

Vad är det egentligen som är roligt här i livet? Kan man säga att nöjeslivet är roligt? Ordet säger det men icke alltid innebörden. Nöjeslivet är i och för sig icke något särskilt roligt. Är det roligt med sprit? Det är det

kanske för somliga ibland, men vem är en glad, lycklig och harmonisk människa i denna underliga tid? Är det inte den människa, som tar sitt yrke, sitt hem, sin familj, sin fritid och sina hobbies på allvar? Det finns knappast någonting här i livet som går upp mot att ta en sak på allvar, att engagera sig. Då glömmmer man det egna lilla märkvärdiga jaget och intresserar sig för andra människor. Alltså: allvaret är icke någonting tråkigt, men nöjet kan i längden bli märkvärdigt trist.

Därför skulle man vilja råda alla människor och särskilt ungdomen: engagera dig i någonting! Var positiv som människa! Var generös! Intressera dig för andra mera än för dig själv! Huvudsaken, mina vänner, är väl ändå inte att få timmarna att gå, utan meningen med livet är väl att fylla både arbetstimarna och fritiden med innehåll. Den fritid som arbetarrörelsen med så stort patos har kämpat sig fram till, är den avsedd att vara nästan som en börda som skall fyllas ut med tidsfördriv? När man inte kan köpa igen en enda timme!

Tänk på någonting annat i stället! Tidsfördriv ända till döds är icke den högsta formen av levnadskonst. Det gäller att rikta in intresset på någonting annat, och när det gäller ungdomen, som är landets framtid, vill jag gärna bekräfta, utan att därmed sätta idrotten på något sätt i en förhandsställning, att idrotten i praktiken visar sig vara den stora, öppna porten. Vi i idrottens ledning och vi idrottens entusiaster har alltmör fått klart för oss att vi bör lotsa dem vidare som vi när genom idrotten till andra viktigare, kanske inte roligare men mera omistliga intressen i samhället och staten. Jag tror det är anledning att konstatera, att idrotten som folkrörelse har större självbesinning på denna punkt, att viljan till samarbete med andra folkrörelser växer snabbt.

Ett helhjärtat försök att lösa den

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

fråga som tyvärr för ett gammalt kulturfolk har blivit en ödesfråga har gjorts med det beslut som i dag skall fattas. Jag tror att riksdagen i stort sett kommer att besluta i enighetens tecken. Denna dag är historisk inte minst genom finansminister Sköld, vilken i dag har kompletterat sin intelligens och sin genialitet med en hjärtlighet som visar att han personligen var gripen och därför har kunnat gripa många av oss andra.

Jag slutar inte med något yrkande. Jag slutar bara med en förhoppning, att denna dags mycket betydande och ingripande beslut kommer att visa sig i framtiden lyckosam för nutidens ungdom och framtidens folk i vårt eget fosterland.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Vi har en lång talarlista i dag, och denna fråga har varit diskuterad i så många instanser att det inte är lätt och säkerligen inte heller nödvändigt att repetera alla skälen för den ståndpunkt man har intagit — den delas ju av åtskilliga andra.

Jag vill gärna säga från denna plats att jag tror det finns många i denna kammare och oändligt många fler utanför detta rum som är tacksamma mot finansminister Sköld för det sätt på vilket han har handlagt dessa frågor. Jag hoppas att det inte anses förmåtet om jag ger röst åt denna tacksamhet.

Jag har genom omständigheternas makt blivit tvingad att på ett tidigare stadium ta ställning till de flesta punkter i detta ärende. Jag skall villigt medge att det finns mycket i detta frågekomplex som inte är så lätt att ta ståndpunkt till. Jag förstår därför att det kan finnas delade meningar och att man även här och var hyser oro inför det avgörande som måste träffas.

Jag skulle emellertid vilja säga till

dem som argumenterar för motbokens bibehållande, att jag tycker de talar som om det individuella kontrollsystemet verkligen fanns. Det har reellt sett inte funnits på länge. Man kan enligt min mening inte föra debatten utifrån den utgångspunkten, att vi verkligen har ett effektivt motbokssystem, ty det vi nu har är inte annat än en ruin av det man en gång tänkte och delvis också skapade. Jag tror därför det är riktigt, att man försöker komma bort från detta motbokssystem. Ur praktisk politisk synpunkt är det inte nödvändigt att nå en slutgiltig avvägning av systemets för- och nackdelar sådant det har varit under senare år. Det har finansministern inte gjort och inte heller utskottet.

Det har förut i dag erinrats om att motbokssystemet är någonting unikt för vårt land. Intet annat folk har haft det, och mig veterligt är det intet annat land som ens varit frestat att införa det. Vi har blivit ensamma om motboken. Experimentet har pågått i ungefär 40 år, och man bör kunna anse att det nu är färdigt. Den, som efter allt vad som hänt under dessa 40 år vill ha kvar motboken, måste betrakta ordningen som definitiv. Jag har emellertid för min del svårt att tro, att vårt folk skulle vara det enda i världen, som måste ha ett sådant system för all framtid.

Det har i särskilda utskottet resonerats ganska mycket om övergången. Här finns en rätt manstark reservation, som tar sikte på en lagstiftning om särskilda förhållanden under denna tid. Det är reservationen II i utskottets första utlåtande. Jag har icke kunnat ansluta mig till den. Jag tror det är lyckligast att inte göra så stort väsen av vad som händer under dessa 15 månader. Den individuella kontrollen har redan till stor del fallit sönder, och sönderfallandet lär fortskrida i rask takt under den tid som återstår. Att skapa särskilda lagregler med extra

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

omprövningar och på det sättet öka aktualiteten kring motbokssystemet under de återstående månaderna är inte enligt min mening till någon fördel. Det är bättre att rikta intresset och ansträngningarna framåt mot vad som skall ske efter den 1 oktober nästa år.

Det finns åtskilliga detaljer i lagstiftningen, om vilka meningarna är delade. Även jag har varit med om att på några punkter anmäla avvikande mening i förhållande till utskottsmajoriteten. I de flesta sådana frågor som dessa kan man anföra skäl både för och emot. Det blir en avvägning av fakta, när man försöker ta ståndpunkt. Framför allt går det lätt att åberopa logiken i de enskilda fallen. Man kan ta fram en lagföreskrift av ett eller annat slag och säga att det inte är någon logik i den. Man skall naturligtvis skapa ordning och reda så långt det går, men en nykterhetslagstiftning blir med nödvändighet någonting annat än bara ett försök att fundera ut vad som är logiskt i det ena eller andra avseendet. Skall man fullfölja logiken, för den till det ena eller det andra ytterlighetssystemet, och det är ur praktisk politisk synpunkt omöjligt.

Jag har också anmält avvikande mening beträffande frågan om huruvida köparna skall legitimeras sig. Vi som har reserverat oss på den punkten har framför allt tänkt på ungdomen. Det vore inte tillfredsställande, om de ungdomar, som är under den i lagen föreskrivna åldern, skulle kunna köpa rusdrycker tämligen regelbundet utan att man kunde stoppa dem.

Det är ju dessutom så, om man bedömer det praktiskt, att det är bättre att starta med ett krav på legitimation. Skulle det sedan visa sig genom praktisk erfarenhet, att man kan släppa den bestämmelsen, så är det en lättare anpassning än att återinföra en legitimation, ifall nu man avstår ifrån en sådan. Jag ber alltså, herr talman, att på den punkten få yrka bifall till reserva-

tionerna VIII och XV av herr Sundelin m. fl.

När det gäller frågan om klockslaget, klockan 12 eller klockan 16, har jag också varit med om en reservation, där man förordar propositionens linje, alltså med förbud mot spritutskänkning före klockan 16. Det är väl ingen tvekan om att en sådan bestämmelse i vissa fall kommer att överträdas. Det är en bestämmelse av det slag som kan överträdas, och det kommer troligen att ske i viss utsträckning. Å andra sidan är själva den tanke, som ligger bakom bestämmelsen, nämligen att man skall få en spritfri arbetsdag, en riktig tanke. Detta förnekas för övrigt inte heller av dem som har en anna uppfattning om klockslaget. Frågan är, om en lagbestämmelse här kan ge ett sådant stöd åt vanebildningen, att det är värt att försöka med den. Jag tror för min del, att det finns så starkt stöd inom stora och inflytelserika kretsar i vårt folk, att det är värt att göra ett försök att med en lagbestämmelse förstärka och påskynda tendensen till att få arbetsdagen spritfri. Jag yrkar alltså bifall till reservationen XIII i särskilda utskottets första utlåtande.

Jag hör också till dem som inte har velat släppa det lokala vetot när det gäller utminutering och utskänkning av öl. Jag är medveten om att den bestämmelsen spelar en mycket växlande roll i olika delar av landet och i olika kommuner, men jag tror, att det finns betydande områden, där denna vetorätt har haft, har och även i fortsättningen kan få stor betydelse. Det är för övrigt, tycker jag, en tanke som det även från allmänna principiella synpunkter är värt att stödja, att de lokala krafterna får tillfälle att utöva inflytande. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationerna XVIII och XX i första utlåtandet.

Sedan är det en reservation till utlåtandet nr 8 angående anslag till nykterhetsvården, som jag vill ta upp. Där

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

finns en reservation, som herr Rimmerfors och andra har talat för i dag, där det förordas ett anslag av 80 procent av kostnaderna för de kommunala nykterhetsnämnderna. Jag tror att angelägenheten att effektivisera arbetet på den fronten är så stort och kanske i vissa fall också motståndet så stort, att det finns mycket starka skäl för att här ge ett kraftigt bidrag för att få det hela på rätt bog. Här har sagts åtskilligt om den saken förut. Jag kan instämma i det, och jag skall, herr talman, inte förlänga den här debatten. Jag yrkar alltså bifall till reservationerna nr 1 och 2 i betänkande nr 8.

Jag yttrade några ord om denna fråga i remissdebatten i år och gav uttryck åt det önskemålet, att vad man i fortsättningen behöver när det gäller denna stora folkmoraliska fråga är en samverkan emellan absolutistiska krafter å ena sidan och alla andra, som visserligen brukar alkohol men som har ansvarskänsla och vilja att försöka skapa så goda förhållanden som möjligt i olika avseenden å andra sidan. Det är uppenbart att vi endast genom en sådan samverkan och ett allvarligt försök att förstå varandra när det gäller de stora linjerna — även om man har olika uppfattning i detaljer — kan komma framåt i det uppfostringsarbete och den opinionsbildning, som lagstiftningen skall stödja och som är och måste vara kungsvägen i fortsättningen.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag vill knyta an till några ord, som herr Svensson i Ljungkile yttrade i slutet av sitt anförande, och för en gångs skull kan jag göra det utan att på något sätt polemisera mot honom.

Även jag tillät mig vid denna riksdags början att karakterisera den fråga, som vi i dag diskuterar, som den största och den för medborgarflertalet betydelsefullaste, som denna riks-

dag har att ta ställning till. Jag har inte haft någon anledning att ändra denna min då gjorda bedömning.

Jag förstår mycket väl den oro, som har kommit till uttryck i debatten och i många brev, som kommit mig till handa, inför det steg som statsmakterna nu har för avsikt att ta. Men det är väl ändå en viss garanti, i den mån det går att skapa garantier på ett så ovisst område som det vi nu rör oss på, att det har uppstått en sådan allmän medborgerlig samling som fallet är kring huvudprinciperna i det förslag, som jag föreställer mig kommer att inom kort bli gällande riktlinjer för vår nykterhetspolitik. I den samlingen — som herr Svensson i Ljungkile också talade om — ser även jag en garanti för att det icke är något riskabelt steg som nu tages, utan ett steg som kommer att lända vårt folk till gagn.

Jag har, herr talman, uppkallats av några frågor, som både här i kammaren och i första kammaren har riktats till regeringen om ett problem som kanske till en början inte ter sig såsom tillhörande de centrala i det problemkomplex vi i dag diskuterar, nämligen ungdomsvårdsproblemet, och man har då efterlyst vilken ställning regeringen intar till de uppslag och förslag, som i olika sammanhang har framförts beträffande ungdomsvårdsfrågorna. Till en del är svaret redan givet i den proposition, som vi skall behandla i samband med de nykterhetspolitiska förslagen. Men å andra sidan är det mycket naturligt att, såsom också skett, diskussionen vidgar sig och omfattar även andra ting, som berör ungdomsvården. Enligt min uppfattning är det naturligt att man som utgångspunkt i en sådan diskussion tar de betänkanden, som ungdomsvårdskommittén har framlagt. Jag skall inte trötta med att referera dem. Jag vill bara hänvisa till att man inom nämnda kommitté ansett sig kunna konstatera, att vår svenska ungdom i grunden är sund och oanfrätt. Men

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

det är ett lika klart faktum att vi inte har lyckats komma till rätta med ungdomsfylleriet, och jag har en gång tidigare tillåtit mig beteckna det som något av en skamfläck, att vi med vår höga standard på alla områden inte har lyckats komma till rätta med spritmissbruket, vare sig detta förekommer i den ena eller andra åldersgruppen.

Det kan se ut som om dessa konstateranden, att vår ungdom är sund och oanfräkt och att ungdomsfylleriet likväl florerar, skulle strida mot varandra. Det är emellertid inte svårt att följa ungdomsvårdskommittén, när man där konstaterar vilka hårda påfrestningar vår ungdom i själva verket är utsatt för och att kanske själva den oerhört snabba välståndsutvecklingen och inflyttningen till städerna samt nedbrytandet av gamla traditionella värderingsnormer, som härskade i vårt gamla bondesamhälle, med andra ord hela denna väldiga omflyttning ekonomiskt, lokalt och idémässigt, skapat anpassningssvårigheter, som tidigare ungdomsgenerationer inte har haft allt kämpa mot.

Jag vill gärna göra den deklarationen, som ju är självklar för en ansvarig regering, att vi vill göra vad vi kan för att hjälpa ungdomen att komma till rätta med sina anpassningssvårigheter. Vi tror också att det mest betydelsefulla, som kan göras där, är att se till att ungdomarna har ett arbete, som de är lämpade och skickade för. Det är så riktigt som det sades nyss från talarstolen, att det är få ting som är så stimulerande som allvaret i att engagera sig i något viktigt. Detta gäller även människornas arbete, och därför tror jag att det för den enskilde individen är högst betydelsefullt att få utbilda sig till ett yrke, där han känner att han har möjligheter att omsätta de anlag och intentioner, som är nedlagda i honom, på för honom själv, hans familj och närmaste anhöriga lyckligaste sätt. Yrkesutbildningsfrågorna kommer

dessutom under det närmaste årtiondet att bli av oerhört dominerande betydelse rent kvantitativt.

Vi vet ju alla att nu kommer de stora ungdomskullarna ut i arbetsmarknaden. Det blir en omvänd situation för ungdomarna under det närmaste årtiondet. Man har vant sig vid att det skall vara lätt att få ett relativt bra betalt arbete. Vi hoppas att det skall vara så även i fortsättningen. Men till övriga anpassningssvårigheter kommer risken för att detta inte kommer att bli alldeles lika lätt som hittills, vilket framgår av de siffror som anger ansvällningen av ungdomskadrerna. 1951 hade vi 422 000 ungdomar i åldern 15—18 år. Tio år senare, 1961, kommer vi att ha 626 000. Inom dessa två åldersgränser får vi en ökning med 50 procent. Det lär enligt vad statistikerna beräknar finnas distrikt, där ökningen kommer att uppgå till 300 procent. Ja, ärade kammarledamöter, man behöver inte ha någon fantasi för att föreställa sig situationen, bl. a. den påfrestning, som härvidlag uppstår för de unga men också för våra utbildningsanstalter och arbetsförmedlingar, detta oavsett om vi lyckas hålla konjunkturerna stabila. Det viktigaste elementet som här kommit till är otvivelaktigt enhetsskolan. Enhetsskolan innebär inte bara att man ökar skoltidens längd utan också att man genom det sista skolåret förbereder ungdomen till yrkesutbildning, något som vi hoppas skall ytterligare utvecklas. Jag kan för kammarens ledamöter nämna, att redan nu pågår överläggningar mellan arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning för att förbereda de åtgärder, som kan behöva vidtagas i den här nya situationen. Jag kan vidare nämna att inom någon av de närmaste veckorna kommer 1952 års yrkesutbildningssakkunniga att framlägga sitt betänkande. Därvid kommer enligt vad jag inhämtat dessa sakkunniga att försöka dra upp riktlin-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

jerna för vårt yrkesskoleväsendes utbyggnad under de närmaste 15 åren. Jag tror att det är önskvärt att vi på grundvalen av detta betänkande på allvar i den allmänna diskussionen tar upp yrkesutbildningens problem mot bakgrunden av de uppgifter, som jag här tillåtit mig omnämna.

Men det räcker inte med detta. Under de senaste åren har en rad av vad man brukar kalla ungdomens problem varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Det har gällt fritidsverksamheten, ungdomens föreningsliv, den psykiska barna- och hälsovården, hembildningen och bostadsförhållandena. Det är framför allt när det gäller de ting, som jag här antytt, som ungdomsvårdskommitténs utredning och dess material haft och allttjämt har en avgörande betydelse för inriktningen av diskussionen. Vi har nog alla lagt märke till att svartmålningen av och moraliserandet över ungdomen sedan detta betänkande lades fram fått vika för en mera nyanserad diskussion av den art jag nyss antydde. Jag tror därför att man vågar göra det påståendet, att ungdomsvårdskommittén haft stor betydelse som opinionsbildare. Däremot kan det väl sägas, att när man nu går till de konkreta insatserna har man fått företa en vidare bearbetning av förslagen. Jag har tidigare offentligen givit uttryck för vissa sympatier för den tanken att det skulle vara klokt att här tillsätta en parlamentarisk kommission för ungdomsvården. Men, herr talman, efter det beslut vi kommer att fatta i natt eller i morgon undrar jag, om det kan vara någon mening med att tillsätta en kommission av denna typ för granskningen av de återstående ungdomsvårdsfrågorna. Det mesta som återstår måste ju ändå bli sådant som får bero på lokala eller kommunala eller föreningsmässiga initiativ.

Herr talman! Jag skall inte gå in på några detaljer. Jag har här några uppgifter om de åtgärder, som vidtagits

för att lösa lokalfrågorna både för ungdomsföreningarnas verksamhet och annat. Men det är ju lätt att inhämta de uppgifterna ur tillgänglig officiell statistik. Riktlinjerna för denna verksamhet drogs ju upp genom 1942 års beslut. På grund av ett anförande som hållits i dag vill jag emellertid fästa uppmärksamheten på att man numera vid praktiskt taget varje större bostadsbyggnadsföretag ser till att det skapas fritidslokaler där och att det för dessa lokaler gäller samma länevillkor som för övriga företag.

Vidare vill jag erinra om att arvsfonden gjort betydande insatser, som ungdomsvårdskommittén pekat på. Det har ju sedan 1938 gått ut inte mindre än 5 miljoner kronor för dessa ändamål.

Jag vill efter dessa korta antydningar som svar på de frågor som riktats till mig säga att vi skall inte bagatellisera de förslag, som nu ligger på riksdagens bord och som väl inom några timmar kommer att föranleda beslut. Det är ett handtag till ungdomens föreningsverksamhet, som är av högst betydande omfattning.

Vi befinner oss i vårt land på sätt och vis i en mera gynnad situation än man gör i de allra flesta andra länder, tack vare att vi har folkrörelserna att bygga på. Vad nykterhetsrörelsen, väckelserörelserna och arbetarrörelsen betydde för vår demokrati genom att de tog tag i människorna och bröt loss dem ur slentrianmässigt tänkande och traditionsbundna vanor, det tror jag att vi inte riktigt kan göra oss en föreställning om.

Alla dessa folkrörelser, som så verksamt har bidragit till att skapa det samhälle som vi har i dag, började, ärade kammarledamöter, som ungdomsrörelser. Det var unga människor som tog initiativen. I dag har inte ungdomsrörelserna riktigt samma uppgift — i dag fostrar de skarorna att gå in i de stora folkrörelserna och där fortsätta arbe-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tet. De vänjer ungdomarna att växa in i sitt ansvar för detta samhälle, och de fostrar dem till kunniga och skickliga medarbetare i samhällsbygget. Jag tror att det vore ödesdigert om man, som några få ledamöter här i kammaren yrkat på, läte bli att visa dessa ungdomsrörelser, att samhället vill att de skall ha konkurrensmöjligheter gentemot alla de kommersiellt betonade krafter, som annars vill ta hand om ungdomen. Jag tror därför att det stöd till ungdomsrörelserna, som jag föreställer mig att den alldeles övervägande delen av riksdagen kommer att besluta, är ett stöd som hela vårt samhälle skall få nytta av, lika väl som vi allesammans har haft nytta av den uppräckning av vårt folk, som de stora folkrörelserna har åstadkommit.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det vore ju otacksamt att inte uttrycka sin tillfredsställelse över att statsministern generöst har velat diskutera de frågor som jag förut i dag har riktat till honom och det uppslag, som jag i ett tidigare sammanhang framfört om behovet av en parlamentarisk kommission, vilken skulle föra ungdomsfrågorna fram till en samlad lösning.

Naturligtvis vore det frestande att påminna om att det ändå har gått åtskillig tid, under vilken detta svar och detta markerande av ungdomsfrågornas vikt kunde ha kommit. Det var avsikten att vi skulle ha växlat några ord om dessa saker i remissdebatten den 20 januari, men den dagens namn råkade vara Fabian, och som statsministern, som är kunnig såväl i teoretisk socialism som i historia vet, så har Fabian varit signaturen för dröjande och sölande, och jag tror att det härför är litet trevligare för regeringens chef att diskutera dessa frågor i det nu uppkomna sammanhanget.

Det har faktiskt gått en avsevärd tid sedan exempelvis de frågor primärut-

reddes, som nu är föremål för beslut enligt proposition nr 156. Den 25 april 1944 lämnades ungdomsvårdskommitténs förslag på denna punkt. Den 2 juni 1953 företogs en översyn av den typ, som vi från folkpartiet hade rekommenderat.

Det viktiga är emellertid inte att nu diskutera de synder som begåtts utan att verkligen åstadkomma något för framtiden. Att man skulle vara beredd att tro, att man bara på dellösningarnas väg kan nå resultat, det faller väl bl. a. på den omständigheten, att exempelvis användningen av tipsfonds- och arvsfondsmedlen kommit i ett sådant nytt läge, att här måste en samlad prövning till. En prövning måste också, som vi i folkpartiets motion påpekar, gälla yrkes- och bostadsfrågorna även i nuläget och vissa frågor, som kan lösas utan att man avvaktar specialutredningar.

Låt mig som ett exempel i fråga om lokalanskaffningen bara nämna, att statens nämnd för samlingslokaler har ett ackumulerat behov, som uppskattas till 13 miljoner, men man nöjer sig med att begära 8 miljoner för kommande budgetår. Regeringen prutar till 6 miljoner, trots att det finns byggnadstillstånd i flera fall där endast pengar fattas.

Det finns åtskilliga sådana frågor, där man faktiskt inte bara kan säga, att ungdomsfrågorna är avhängiga av den allmänna samhällsutvecklingen, utan där man kan konstatera, att en samlad översyn verkligen skulle kunna föra frågorna framåt till en lösning, som vi alla skulle ha glädje av. Det finns de frågor, som fallit inom ramen för barnavårdskommittén, där sannerligen inte arbetstakten varit så hög som man skulle ha önskat och där fortfarande de förebyggande åtgärderna från 1929 är att betrakta som pappersutopier och icke någonting annat.

Nu har man alltså fått en anledning att gripa sig an ett avgränsat komplex, nämligen fritidsfrågorna, och jag menar att det är lyckligt att man tagit detta

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

som förevändning, ty nu händer det någonting. Men det vore olyckligt om man betraktade detta som en förevändning att säga, att nu har vi gjort så mycket vi behöver för tillfället och mer kan vi inte göra. Då skulle det faktiskt bli så att Fabius Cunctator bleve symbol för dessa frågor inte bara under gångna decennier utan också under kommande.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag skall bara göra ett litet påpekande beträffande den historiska parallellen. Fabian solade åtskilligt — men han räddade Rom med sitt solande. Och det kan ju hända att därför eftervärldens dom inte blivit så sträng över honom. Jag tillåter mig tro att det även i det här fallet kommer att visa sig vara riktigt att man har gått till väga ungefärligen så som regeringen har gjort.

Härigenom aktualiseras de olika frågorna i de sammanhang där jag tror att de hör hemma, men det är klart att jag tycker det är bra om folk fortsätter att intressera den allmänna opinionen för dessa ting. Jag tror det är en nyttig verksamhet som bedrives, men jag tror inte att det råd som herr Helén gav beträffande det administrativa handhavandet av dessa angelägenheter kommer att följas. Det är mångahanda ting som sker. Jag skall bara ta ett exempel.

Herr Helén klagade över att anslaget till samlingslokaler prutats ned från det belopp folkpartiet föreslog med, om jag fattade det rätt, två miljoner kronor. Socialministern upplyser nu att han från anslaget till åtgärder för arbetslöshetens bekämpande har spätt på med tre miljoner, så då ligger vi ändå över folkpartiet genom vår »förhållningstakt»!

Herr **HELEN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att Fabian räddade Rom den gången — men han räddade inte Rom för framtiden. Jag

tror också, herr statsminister, att det vore klokt om man i en sådan här situation tänkte sig litet mera för i fråga om sifferuppgifter och inte alltför mycket lyssnade till uppgifter från bänken bakom. Socialministerns uppgift gällde innevarande budgetår, medan min avsåg kommande budgetår. Där ligger vi fortfarande över, om det nu skall vara någonting att skryta med.

Låt mig säga till sist, herr statsminister, att jag hoppas, när man nu avför den parlamentariska kommissionen ifrån debatten, att detta icke betyder att man skiljer sig från detta ärende i känslan av gott samvete utan i stället kommer att känna det dåliga samvetet som en påpiskare. Då kanske även en slav på triumfvagnen haft något att betyda i sammanhanget.

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! I fråga om motbokens vara eller icke vara, varom redan så många ord i dag har yttrats, får jag bekänna att också jag liksom så många andra till en början kände stor tveksamhet. Det material som lagts fram, inte minst av nykterhetskommittén, och de exempel som det levande livet uppvisar har emellertid sagt mig att nykterhetstillståndet förvisso är långt ifrån tillfredsställande i vårt land och att motbokssystemet inte har kunnat åstadkomma en önskvärd förbättring, något som på andra vägar har vunnits i åtskilliga länder.

Väsentligt för mig har varit att alkoholvanorna inom de kategorier, som för närvarande främst svarar för de besvärligaste problemen, nämligen å ena sidan alkoholisterna och å andra sidan ungdomen, vars alkoholvanor tyvärr förädlats i stor utsträckning trots att de oftast inte själva innehar motbok. Jag är därför beredd, herr talman, att ansluta mig till utskottets förslag om motbokssystemets avskaffande.

Det är naturligtvis många som i likhet med mig har frågat sig: Vad kom-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

mer nu att ske? Under den, som jag tror, besvärliga övergångstiden hade enligt min mening en höjd spritbeskattning i viss grad kunnat dämpa inköpen. Den av riksdagen nyligen beslutade prishöjningen hade därför haft större nykterhetspolitisk effekt, om den satts in den 1 oktober nästa år, än den nu har. Då det nu inte gick att få anslutning till en sådan linje, har vi att inrikta oss på de föreslagna nykterhetsvårdande åtgärderna och på en intensifierad upplysning.

Jag sätter, herr talman, stort värde på den i propositionen nr 159 givna möjligheten till ett tidigare och ur förbättringssynpunkt gynnsammare ingripande än förut. Detta ställer naturligtvis större krav än tidigare på de nykterhetsvårdande myndigheterna. Nykterhetsnämnderna måste förstärkas och de ökade ekonomiska behoven bör i huvudsak tillgodoseas av staten. Jag delar helt den uppfattning som kommit till synes i reservationen vid utlåtandet nr 8, om statsbidrag med 80 procent till nykterhetsnämnderna. Vi måste bevara och stärka det kommunala intresset för denna angelägenhet. Staten tar intäkterna av denna hantering och bör därför svara för de huvudsakliga kostnaderna.

Om nykterhetsnämnderna skall kunna fylla sin stora uppgift måste emellertid i stor utsträckning frivilliga krafter tagas till hjälp. Här får våra ideella, nykterhets- och kristliga organisationers medlemmar en mycket stor uppgift, som jag hoppas de skall gå in för, den nämligen att personligen engagera sig — jag kanske rent av får säga offra sig — för att verkligen hjälpa och vägleda dem som är på väg utför. Jag tycker nog att även om det blir av ideella skäl, som man engagerar sig i uppgiften, borde den ersättning som ges kunna bli en liten uppmuntran, och jag vill därför tillstyrka den i reservation till utlåtandet nr 8 föreslagna höjda ersättningen.

En punkt som har vållat mycken diskussion och många meningsbrytningar är den om tiden för spritutskänkningens början. Elhuru själv nykterist har jag inte kunnat inse värdet av att införa 16-slaget. När vi nu i så stor utsträckning som sker tar bort krånglet och lägger ansvaret i den enskildes hand, menar jag, att vi inte bör införa en bestämmelse som vållar så mycken irritation och som förmodligen icke har den avsedda verkan. Visst är det fullt riktigt att arbetsdagen bör vara spritfri, men arbetsdagen slutar ju inte alltid kl. 16, och den har för övrigt mycket olika utsträckning. Inköpen hos bolaget kan också ske när som helst under dagen. De affärsluncher, som t. ex. skulle få kännning av en framflyttad tid, skulle enligt vad jag tror i många fall bli utbytta mot en större spritmiddag på kvällen, och vad har man då vunnit?

Jag tror inte att detta är någon större sak. Jag har ingen anledning att dra en lans för restauranginnehavarna, men jag menar, att det är lyckligast att få bort krångligheter, som endast verkar irriterande utan att ha någon vidare positiv verkan, särskilt när vi nu försöker att få en så bred folkopinion som möjligt att stödja nykterhetsintressena.

Frågan om starkölet har också varit ett tvisteämne. Jag delar departementschefens uppfattning, att det vore av värde ur nykterhetssynpunkt om ölet i avsevärd utsträckning kunde träda i stället för spritdryckerna, och jag hoppas på en sådan utveckling. Starkölet bör emellertid tillhandahållas under samma former som spritdryckerna och dess utskänkning förenad med måltidstvang. Att tillåta restauranger och kaféer med vinrättigheter att servera starköl anser jag inte vara lämpligt. Jag tror att faran för en försämring av dessas standard därigenom skulle bli större och att vi skulle begåvas med ännu fler s. k. ölsyltor.

Herr talman! Den nya nykterhetspo-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

litiken bygger i mycket stor utsträckning på personligt ansvar, ja, på hela nationens ansvar. Inga systemförändringar kan skapa förbättrade samhällsförhållanden, om de inte bärs upp av en bred folkopinion. Det gäller här främst den enskilde medborgaren, som nu har att ta sitt ansvar, och jag vill hoppas att svenska folket skall visa sig värdigt detsamma. Det gäller hemmen, som har en mycket stor uppgift som vägledare av de unga till goda seder och goda vanor. Det gäller också i mycket stor utsträckning de ledande skikten inom det offentliga samhällslivet. Exemplets makt är alltid stor, och här skulle goda föredömen från det offentliga livets män beträffande spritfria sällskaps- och umgängesformer ha en välgörande verkan. Slutligen gäller det de nykterhetsvårdande organen och de medlemmar av ideella och kristliga organisationer, som i än större utsträckning än förut kommer att gå in för den personliga omvårdnaden.

Statsrådet Sköld, som har gjort en berömvärd insats för nykterhetsfrågornas lösning, citerade i sitt starka anförande i dag det gamla ordet: Skall jag taga vara på min broder? Ja, det är just den andan att så göra, som bör få besjäla och vägleda oss vid dessa frågors vidareförande ut i livet.

För att vårt nykterhetsläge skall förbättras erfordras inte bara en bättre lagstiftning, inte endast ökade anslag till nykterhetsfrämjande och till folkupplysande ändamål. Det fordras, herr talman, framför allt en verklig och djupgående upprustning i moraliskt avseende.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att ge några synpunkter på den motion som jag har väckt tillsammans med herr Lindberg i Stockholm.

Vi har i motionen föreslagit avslag på propositionen och som ett alterna-

tiv, om inte detta skulle bifallas, föreslagit att ikraftträdandet skall ske först den 1 juli 1960. Den debatt som har förts här har nog givit synpunkter som styrker oss i vår uppfattning.

Det är ju på det sättet att alla väntar en ökad konsumtion av spritdrycker när motbokssystemet upphäves den 1 oktober nästa år. Ingen har framfört någon uppfattning att vi då skall komma in i ett bättre nykterhetstillstånd, och nog ger det skäl till den tveksamhet som många här har givit uttryck åt. Nu har det i propositionen framhållits att tyngdpunkterna i nykterhetspolitiken skall läggas vid positiva åtgärder, till vilka man återkommer bland annat i en del senare avlätna propositioner, och i utskottsutlåtandet finner vi ett koncentrat, en förteckning över dessa åtgärder. Man talar där om forskning och undervisning, upplysning och ökade möjligheter för länsnykterhetsnämnderna och de kommunala nykterhetsnämnderna att utföra sitt arbete. Därtill kommer ökade anslag till ungdomsorganisationerna, till fritidsverksamheten och den utbildning som statsministern nyss gav en översikt över. Allt detta är bra och måste av alla hälsas med den största tillfredsställelse. Men, mina damer och herrar, har verkningarna av detta hunnit göra sig gällande under den tid som förflyter till dess motbokssystemet enligt förslaget i propositionen och utskottsutlåtandet skall upphävas? Har det över huvud taget hunnit betyda någonting? Det är väl ändå detta man borde ta åtminstone en viss hänsyn till när man uppställer dessa åtgärder som motåtgärder mot ett ökat fylleri.

Man säger också att motboken haft och har en suggestiv betydelse för ungdomen. Den verkar suggestiv i den riktningen att de gärna vill ha motbok och detta leder, enligt vad man tror sig kunna konstatera, till ett ökat fylleri med åtföljande sämre nykterhetstillstånd bland ungdomen. Är detta

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

alldeles riktigt? Vad har man för erfarenhet? Det må ursäktas mig att jag vädjar till någon av de sakkunniga som sysslat med dessa ting. Hur många 25-åringar, procentuellt eller i antal, är det som tar ut motbok? Jag förmodar man har gjort en sådan undersökning, som ju kan ge ett svar på frågan vilken suggestiv verkan motboken över huvud taget haft på ungdomen. Det är naturligtvis alldeles nödvändigt att få ett begrepp om detta, men därtill kommer att motbok enligt författningen erhålles vid 21 års ålder. Man kanske därför borde fråga hur många som tar ut motbok vid denna ålder.

Nej, man tar nog här bort motboken utan att egentligen sätta något annat i stället. Motboken skulle ersättas av spärllistor, där man utestänger vissa missbrukare från att köpa sprit. På de olika utminuteringsställena skulle man i dessa listor se efter om vederbörande har rätt att köpa sprit. Det är ju ett slags krängel, och man kan säga att detta utgör en ersättning för motboken, men jag tror inte att denna anordning kommer att leda till större nykterhet. Det blir inte svårt för de utestängda att skaffa sprit, därtill är folk alltför hjälpsamma i detta avseende. Folk är aldrig så hjälpsamma som just då, det borde man tänka på innan man medger lättnader på detta område. Nog finns det möjlighet även för de utestängda, och det blir mycket lättare än nu att er-hålla den sprit de kan skaffa pengar till. De kommer att få mera än hittill-dags, ty eftersom det blir möjligheter till fria spritinköp är det tämligen säkert att priset på den svarta marknaden kommer att sjunka betydligt. Även om man kan anse att det inte ligger något ont däri, kan detta förhållande i varje fall inte vara nyttigt för folk-nykterheten och för de stackare som — tydligen på grund av någon alkoholskada som uppstått sedan de börjat med vad alla kanske finner vara en normal konsumtion — anser sig vara

tvungna att på detta sätt skaffa sig sprit.

Principen är att alla som uppnått myndig ålder skall få köpa så mycket sprit de över huvud taget vill. Vidare medges lättnader i övriga restriktioner. Ingen skall inbilla mig att detta kommer att leda till en ökad nykterhet. Många talare har här talat om större ansvarskänsla, och i utlåtandet talas om en strävan att ge den enskilde större frihet mot det att han ålägges ett större ansvar. Jag tror nog, som flera andra talare i denna debatt, att folk känner ansvar, att vi har en ungdom som är bättre än ungdomen var förr o. s. v. I stort är det så. Men när det gäller spriten blir det inte enbart fråga om att folk skall känna ansvar. Det finns ju begåvade, ansvarskännande människor som börjar använda sprit så där sakta, kanske i hemmet eller i ett ungdomssällskap eller vid någon festlighet och efter något år — tidrymden är olika för olika individer — blir alkoholister. Ingen har däremot börjat som alkoholist. Jag skulle bli mycket glad, om jag kunde finna, att detta land vore så lyckligt lottat, att någon i denna kammare kunde säga, att det i hans bekantskapskrets inte finns någon alkoholist. I så fall ber jag att få tala med honom efter mitt anförande eller ännu hellre, att han i ett anförande här litet senare ville berätta om sin bekantskapskrets. Så vanligt är det, mina damer och herrar, att begåvade, ansvarskännande människor kan bli alkoholister, och att alla personer känner till exempel på detta. Man kan sålunda inte bara vädja till ansvarskänslan härvidlag, ty spriten är vanebildande.

Nykterhetskommittén har själv levererat ett utomordentligt material för förståelsen av hur alkoholism uppstår. Detta visar, att en viss procent av dem som börjar begagna sprit blir alkoholister, på samma sätt som en viss procent av dem som använder narkotika

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

och stimulerande medel förfaller till ett vanemässigt bruk därav, som för dem kan bli ödesdigert. Sprit, narkotika och stimulerande medel har alla sin uppgift, men att lämna dem okontrollerade är mycket farligt. Vi är alla eniga om att narkotika och de giftiga stimulerande medlen måste stå under läkarkontroll. Men även spriten bör stå under samhällelig kontroll.

En sådan kontroll har vi haft i motboken, som man nu håller på att ta bort utan att ersätta den med något annat. Förslagen om ökad undervisning, bättre alkoholforskning, bättre utrustade länsnykterhetsnämnder och kommunala nykterhetsnämnder, om anslag till ungdomsorganisationer och ungdomens fritidsverksamhet ersätter ju inte motboken utan kan mycket väl förenas med ett system, där motboken får vara ett instrument i nykterhetsnämndernas arbete, så att dessa kan avstänga en missbrukare från möjlighet att köpa sprit. Var övertygade om att många alkoholskadade människor i landet i dag fruktar för vad som skall komma, när de inte längre har det stöd som de nu har i avstängning genom motbokssystemet. Många hustrur i alkoholskadades hem ser med rädsla fram mot den dagen. Det är för de tio procenten missbrukares räkning som ransoneringssystemet egentligen varit till. Skall man hjälpa sina bröder i detta sammanhang, får man finna sig i det större besväret för dem som vill ha ut sin ranson — det må nu vara tre liter eller en annan mängd — för att därmed hjälpa hundratusentals människor här i landet från de förödande verkningarna av alkoholmissbruket.

Jag ber alltså, herr talman, att dels få yrka bifall till den av herr Elowsson avgivna med I betecknade reservationen, dels att, om riksdagen antager utskottets förslag, få yrka att tiden för ikraftträdandet bestäms till den 1 juli 1960 i enlighet med den av

herr Lindberg och undertecknad väckta motionen.

Herr HAGÅRD (h):

Herr talman! Jag skall undvika ett mera allmänt ordande, vilket vi har fått tillräckligt av i det föregående.

Hur vi än om en liten stund kommer att rösta, kan nog ingen dölja att han innerst inne känner sig tveksam och orolig inför den närmaste framtiden. Vilka konsekvenserna än blir, kommer det att finnas en skara människor som vi blir skyldiga omvårdnad. Därför vill jag, herr talman, med några ord beröra den samhälleliga insatsen just på detta område.

Vårt beslut i denna fråga kommer att medföra en avsevärd förändring för nykterhetsvården, som får betydligt vidgade uppgifter. Det gäller inte längre huvudsakligen ingripande mot missbrukare i avancerat stadium utan i vida större utsträckning att om möjligt förebygga att folk blir missbrukare. Den öppna vården blir då viktigare än frihetsberövande för missbrukare.

Jag kan inte låta bli att påpeka en sak som framförts i den stora propositionen nr 151. Nykterhetskommittén hade på sin tid på ett olyckligt sätt sammanblandat nykterhetsvården med tillhandahållandet av spritdrycker. Länsnykterhetsnämnden skulle t. ex. tjäna båda dessa ändamål. Det är emellertid nödvändigt med en boskillnad mellan dessa bägge arbetsuppgifter. I det förslag vi nu har att behandla har man klart skilt kontroll och fiskaliska uppgifter från den nykterhetsvårdande verksamheten. Det gäller att även i fortsättningen så mycket som möjligt vid själva vårdverksamheten se bort ifrån kontrollsynpunkter, vilka många gånger inte är så lätt.

En ganska intressant nyckelposition intar den föreslagna distriktschefen, som också kallas intendenten för rusdrycksärenden. I sitt arbete måste han ha ett intimt samarbete med själva nyk-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

terhetsvården, sådan den utövas av såväl länsnykterhetsnämnderna som de kommunala nykterhetsnämnderna. Han skall vid sin sida få en rådgivande nämnd, till vilken också länsnykterhetsnämnderna har fått anslutning. Det är en ganska underlig dubbelställning denne man kommer att ha. Han skall vara representant för försäljarintresset samtidigt som han skall ha tillsyn över att verksamheten hålles inom tillbörliga gränser. Detta är emellertid, mina damer och herrar, ingenting nytt. För närvarande förekommer en likadan konstruktion i fråga om systembolagen och deras kontrollverksamhet.

Med hänsyn till det intima samarbete, som ovillkorligen måste förekomma mellan denne tjänsteman och de olika nykterhetsvårdande organen, vill jag i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på en omständighet som berör hans lokala placering. På sid. 306 i propositionen nr 151 gör departementschefen följande uttalande om distriktskontoren: »Distriktskontoren bör förläggas till de nuvarande systembolagskontoren i residensstäderna, såvida det inte på grund av särskilda omständigheter i något fall skulle befinnas mera ändamålsenligt att ha kontoret i en annan stad inom distriktet. Det bör ankomma på det blivande riksbolaget att träffa avgörande i dessa frågor.» Redan nu är emellertid i stort sett nykterhetsvården lokalt organiserad, och i några fall har länsnykterhetsnämnden, som i detta sammanhang har spelat och kommer att spela en mycket viktig roll, fått sin placering på annan ort än i själva residensstaden. Jag tar som exempel Västernorrlands län, där det finns två systembolag, ett i Sundsvall och ett i Härnösand. Länsnykterhetsnämnden har sitt säte i Sundsvall, som ju icke är residensstad. På samma sätt är det i Älvsborgs län. Där finns det två systembolag, ett i Vänersborg som är residensstaden och ett i Borås. Men länsnykterhetsnämnden är inte förlagd till

residensstaden, utan till Borås, där behovet av nykterhetsvård har sin bestämda tyngdpunkt.

Emellertid får man nöja sig med den förklaring, som finansministern i detta sammanhang lämnat, att det blir riksbolaget som skall bestämma placeringen. Jag har bara velat fästa uppmärksamheten på lämpligheten av ett hän synstagande till de förhållanden jag här berört.

Vidare vill jag, herr talman, med några ord beröra anslaget till nykterhetsvården. Vårdorganens allmänna upprustning i materiellt avseende är naturligtvis en klar förutsättning för att hela nykterhetsvården skall komma in i ett tryggt läge. Då är det givetvis av allra största betydelse att de centrala organ, som har att iscensätta och övervaka det hela, också förstärkes. Socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå har emellertid inte fått den upprustning som hade varit självklar. För närvarande får denna byrå mer syssla med sådant som tillhör den slutna nykterhetsvården, alltså frågor om intagande på anstalt och vad därmed sammanhänger. Men det är alldeles nödvändigt att den centrala myndigheten också har resurser för att tillse, att den förebyggande verksamheten och den öppna vården blir lika bra tillgodosedda.

I samband med statsverkspropositionens behandling väckte vi, några ledamöter i denna kammare, i motion ett förslag om en viss upprustning utöver den som var tänkt från början. Emellertid torde det vara så, att det i statsutskottet uppstod ett missförstånd beträffande innebörden av framställningen. Den framstöt som gjordes blev avisad, och riksdagen följde statsutskottets mening. Vi gjorde i det sammanhanget vissa invändningar, men man ansåg, att det skulle tillses att den synpunkt, som vi då framförde, blev bättre tillgodosedd i anslutning till behandlingen av denna proposition i det särskilda utskottet. Emellertid har ut-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

skottet behjärtat detta genom att antyda att det är en förutsättning, att en ändring sker i detta avseende, och det föreslår, att en översyn av nykterhetsvårdsbyråns organisation göres så snart som möjligt. Jag anser det vara självklart, att detta sker senast vid 1955 års riksdag.

Så några ord om de kommunala nykterhetsnämnderna. Statsbidraget till dem har det tvistats en del om. Man har ansett att det bör vara rikligt, och nykterhetskommittén har föreslagit 80 procent. Detta har prutats ned till 60 procent. Jag måste för min del erkänna att jag, som en smula känner till detta område, tror att det är betydelsefullt, att kommunerna känner sitt medansvar och inte låter allt bero på hur pass mycket eller hur pass litet de kan få i statsbidrag.

Sedan har vi en sak, som på sätt och vis är en nyhet i det här sammanhanget. Det talas i en av propositionerna om nödvändigheten av att ge det kommunala organet nykterhetsnämnden ett stöd i form av personligt arbetande krafter, som frivilligt gör sin insats. Detta är ingenting nytt i den svenska socialvården. Det har tidigare förekommit och förekommer alltjämt även i andra avsnitt av densamma och har visat goda resultat. Tillåt mig dock att framhålla, att nykterhetsvården i den allmänna socialvården har en särställning, och det beror på, att nykterhetsvården i det stora antalet fall ger mycket nedslående resultat. Ofta är arbetet tröstlöst, och därför blir förhållandet det, att en hel del av de socialt intresserade människorna, som eljest hade varit villiga att här träda in, känner sig en smula tveksamma, om de skall göra personliga uppoffringar och lägga ned arbete. Jag skall också påpeka att kommunernas val till nykterhetsnämnderna tyder på att dessas arbete inte värdesätts så som man skulle kunna vänta.

Om man frågar en inom socialvården arbetande person, som besitter er-

farenhet från hela fältet, får man omedelbart besked om det tunga och ofta tröstlösa arbetet i denna vårdgren. Det fordras av den arbetande en ständig tillsyn av klienten, beroende på att frestelserna till återfall är så stora och så mångahanda. Arbetet kompliceras alltför ofta också genom klientens oförmåga att själv inse sitt olyckliga läge.

Den ersättning som här har tänkts för att uppmuntra de frivilliga medhjälparna i deras arbete, är satt till tio kronor för den första månaden och fem kronor därefter. Om detta har några motioner avgivits, och det är närmast därför som jag berör denna fråga. I motionerna har man yrkat på att tio kronor i månaden skulle vara fortlöpande ersättning, och det yrkandet är grundat på en rik erfarenhet inom just denna speciella gren av socialvården. Det belopp det här är fråga om är bara en ersättning för direkta utlägg och omkostnader som en medhjälpare får vidkännas. Skulle man försöka att ge någon ersättning för själva arbetet, finge detta problem helt andra dimensioner. Jag undrar förresten, om de många som har ställt sig en smula avvisande till den obetydliga höjningen, gått ut ifrån att medhjälparna skulle kunna få ett relativt stort antal fall om hand. Detta är av allehanda skäl dock icke möjligt. Det kan nämnas i detta sammanhang att utskottet ursprungligen skrev att antalet vårdfall för varje medhjälpare skulle begränsas till tre å fyra. Detta ändrades vid den slutliga behandlingen till en skrivning, som dock betyder en synnerligen stark begränsning av antalet fall för varje medhjälpare.

Det skall med tacksamhet erkännas, att länsnykterhetsnämndernas betydelsefulla ställning ytterligare har stärkts, men det finns ännu några skönhetsfläckar i de framlagda förslagen. Jag menar för min del, att det är av yttersta vikt, att man till konsulenttjänsterna i länsnykterhetsnämnderna får väl kva-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

lificerade tjänstemän. Nu är förhållandet emellertid det, att man inte ens har velat fästa några bestämda kvalifikationskrav för tjänsterna, annat än sådana som grundar sig på att vederbörande skall ha en viss erfarenhet. Nu skulle ju saknaden av kvalifikationskrav kunna motverkas av en lönesättning, som ger möjlighet till gott urval. Även denna möjlighet har dock utesluts i det framställda förslaget.

Mitt resonemang gäller inte bara konsulenttjänsterna utan även assistenttjänsterna. Men som läget nu är, kommer hela detta spörsmål tillbaka till riksdagen, eftersom man har begärt en översyn. Under tiden sker emellertid en del nybesättningar av tjänster, och då kommer vi att binda oss vid en personalstab, som kanske inte är kvalificerad nog. Till sist vill jag påstå alldeles bestämt, och det kan inte nog tydligt sägas, att länsnykterhetsnämndernas arbetsresultat helt beror på tjänstemännens duglighet.

Låt mig slutligen säga, herr talman, sedan jag berört dessa detaljer, som jag inte kunnat underlåta att stryka under, att konsekvenserna av det beslut vi i dag fattar är höljda i dunkel och ovisshet. Vi, som i Sveriges riksdag måste ta ställning, gör detta inte utan oro och tvekan. Jag håller med statsministern, när han i sitt anförande talar om ungdomens ställning i detta sammanhang. Vi måste trots allt sätta vår lit till ungdomen. Den övervägande delen av den är sund och rättsinnad. På ungdomen vilar emellertid ett stort ansvar, och på den ställer vi slutligen våra förhoppningar. Det är de unga människorna som skall föra samhällsutvecklingen vidare under den tid som kommer. Är de försedda med en god inställning i detta avseende kan vi, enligt mitt förmenande, motse framtiden med tillförsikt.

Ännu en synpunkt, herr talman, vill jag framhålla. Kvinnans inställning spelar helt visst en oerhört viktig roll

i detta sammanhang, inte minst under själva övergångstiden. Genom att i hemmet införa levnadsvanor, som i fråga om föredöme och känsla av ansvar blir grundläggande för åsiktsbildningen, spelar hon en avgörande roll vid utnyttjandet av möjligheterna för räddning i det nya läget. Kvinnan som moder, maka, fästmö och arbetskamrat spelar här en roll, som inte kan överskattas.

Kanske blir det ännu en gång så, herr talman, att kvinnan, vars inställning under husbehovsbränningens dagar utövade ett avgörande inflytande till det bättre, blir den, som bevarar det svenska folket vid sunda levnadsvanor och förändrar dess nuvarande allmänna uppfattning av och inställning till spritfrågan.

Jag ber slutligen, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 2 i utlåtandet nr 8.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Här har talats så mycket om bakgrunden till det förslag som vi nu har att ta ställning till, att jag skall försöka hålla mig till de punkter där jag har ett speciellt intresse genom mitt engagemang i nykterhetsvården och nykterhetsarbetet över huvud taget.

När vi nu kommit i den situationen, att 80 procent av den vuxna manliga befolkningen i vårt land använder sprit mer eller mindre måttligt, 10 procent är alkoholister och de återstående 10 procenten utgör en försvinnande liten nykter sektor, då kan vi väl inte räkna med att det skall kunna bli så mycket sämre. Trots att ökade tekniska landvinningar, motorism och sådant, borde leda till större nykterhet, så är det i stället så, att helnykterheten är på avskrivning. Det finns väl en och annan som till och med tycker att en nykterist är en moraliskt underlägsen person därför att han eller hon inte kan ta en sup och stå för den, som man ofta brukar uttrycka det. Det är klart

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

att detta på sätt och vis är riktigt. Den som använder alkohol tar på sig ett mycket större ansvar än den som avhåller sig från alkoholen, ty han eller hon uppehåller därigenom och vidarebefordrar en supsed, som för många människor i fördärvet. Det är djärvt att börja använda alkohol och att fresta andra att göra det, när man inte kan förutsäga vad resultatet kan bli. Det är stora risker man tar och därtill ett mycket stort ansvar.

Tack vare nykterhetsutredningen och den vetenskapliga forskningen har man nu alltmer kommit underfund med detta, och man har också kommit underfund med att samhället även här måste ställa sig som garant för en viss trygghet åt medborgarna. Nykterhetsvården har på så sätt också fått ett annat utgångsläge. Från att närmast ha fungerat som ett renhållningsorgan i samhället, kommer den nu att få karaktären av rådgivare, en instans som genom läkarassistans kan förebygga tillvånningen av ett gift, som kan utlösa alkoholsjukdom och andra skadliga verkningar. Även om man betraktar alkoholismen som en sjukdom, får man inte glömma bort, att det inte är någon sådan som man kan få genom en bacill. Alkoholismen är en sjukdom som man får genom en, ofta långsam, tillvånning av detta gift.

Nykterhetsutredningen visar vilken betydelse miljön och uppfostran har, lika väl som konventionella levnadsvanor. Den uppläggning av nykterhetsvården som här föreslås syftar i huvudsak till att göra anstaltsvården till en vårdform av mera sekundär betydelse. I den nya lagen har det klart sagts ifrån, att det inte bara är alkoholisten som är en belastning för samhället, utan även den måttliga förbrukningen har stora sociala skadeverkningar. Det är stora värden som spolieras. När man nu offentligt säger ifrån, att det är ett samhällsintresse att förhindra utbredningen av alkoholvanorna, får vi nog

göra klart för oss att en förändring inte inträder endast genom att nykterhetsnämnderna får befogenhet att hålla de svaga i handen. Vad som först och främst måste till är en förändring i allmänhetens syn på nykterhetsfrågan. Vi måste så att säga tänka om. Nykteristen måste lära sig inse, att det finns andra faktorer än s. k. dålig karaktär som framkallar spritmissbruk, och icke-nykteristen måste försöka tänka sig att det ligger annat än moraliserande bakom nykteristens ställningstagande.

Jag är den förste att erkänna, att vi nykterister många gånger har hemfallit åt vad jag skulle vilja kalla ett nykteristiskt navelbeskådande, som mera skadat än gagnat de mera allmänmänskliga nykterhetsintressena. Men jag har också erfarenheter av att det finns fanatism och oförsonlig motvilja hos alkoholsedens försvarare som gör det svårt många gånger att föra en saklig diskussion om dessa ting. Tyvärr har nykterhetsnämndernas verksamhet i många fall underminerats genom dessa motställningar, och i förhållande till andra kommunala angelägenheter har nämndernas arbete nonchalerats, vilket kan avläsas både i de ekonomiska anslagen och i det sätt varpå man rekryterar nämnderna. När länsnykterhetsnämnderna kom till betydde det ofantligt mycket för de kommunala nämndernas så att säga sociala anseende, och utvecklingen har ju också visat, att en förstärkning av nykterhetsvården är en hela samhällets angelägenhet. I mitt ställningstagande till motbokens vara eller icke vara är det uteslutande de nykterhetsvårdande synpunkterna, detta att vi genom att slopa ett kostnadskrävande och ineffektivt kontrollsystem kan få medel att upprusta nykterhetsvården, som kommer mig att ansluta mig till utskottets förslag i dess utlåtande nr 1. Min erfarenhet av nykterhetsarbete och nykterhetsvård har lett till fast övertygelse, att om man skall kunna få samhället ur den kris som nuva-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

rande nykterhetsförhållande utgör, måste det till helt nya värderingar på detta område. Jag tror att nykterhetsutredningen redan har åstadkommit en hel del i den vägen.

Tyvärr har debatten kring de propositioner utredningen har framkallat kommit att mest röra sig om motboken, och i dagspressen har man ibland spanat förgäves efter några synpunkter på de problem som vi i första hand har att ta ställning till, profylax och efterbehandling av det allvarliga sjukdomstillstånd som heter fylleri, ungdomsbrottslighet, alkoholism m. m., problem som faktiskt inte uppstår med införandet av fri försäljning utan som finns nu, som har funnits länge och som i själva verket var orsaken till att utredningen en gång i tiden tillsattes. Om tidningarna i stället för att fixera människornas intresse vid utskänkningstider, vid starköl eller alkoholhalter i pilsner vill göra ett enda litet försök att ge läsarna en vink om att det här gäller också någonting annat, att den nya nykterhetslagstiftningen helt enkelt har framtingats av människornas oförmåga att umgås med alkohol, och om man ville använda hälften av det utrymme som nu används för att skrämma barn och vuxna för s. k. fula gubbar till att skrämja för sprit vid ratten och alkoholens inverkan på hjärnan och nervsystemet, kunde man tala om en nykterhetsvårdande verksamhet även på den kanten. Kan en propaganda- och upplysningskampanj medverka till större ansvarskänsla på det området, bör det vara väl använda pengar.

Vad beträffar ungdomens fostran och de anslag som är ägnade att motverka ungdomsfylleri och andra asociala tendenser hos ungdomen har nykterhetsutredningens siffror mer än väl visat oss, vad föreningsliv och ideella livsmål betyder i det sammanhanget. Det har också påpekats vid flera tillfällen i dag, vilken roll miljön spelar liksom atmosfären i hemmet. förhållandena

på arbetsplatsen och först och främst fritidssysselsättningen. Det faktum, att risken för fylleri är sex gånger större bland den ungdom, som är helt föreningslös, än bland dem som tillhör något slags ideell organisation samt att de som är mera aktivt engagerade i föreningslivet och tillhör styrelser o. s. v. har ännu större nykterhetsmarginal, understryker bara vikten av att samhället stöder ungdomens föreningsliv. Allt som kan göras för att främja en skapande fritidsverksamhet bland ungdomen är ett led i förebyggandet av ungdomsfylleri.

Att som reservanterna i reservation nr I vid punkten II i utlåtandet nr 6 sätta bostadsfrågan i främsta rummet tycker jag är ett bevis för att man inte riktigt förstått situationen. Visst spelar trångboddhet o. d. en viss roll, men nykterhetsutredningen har ju så klart fastslagit kamratlivets betydelse, att man inte bör tveka om att det i första hand är förenings- och hobbyverksamhet som förhindrar utbredningen av alkoholbruket bland ungdomen. En god bostad är inte det avgörande; det är snarare miljön i hemmet och familjen som präglar ungdomens samhällssyn. Utredningen visar till och med att det i socialgrupperna I och II, framför allt i grupp I, är i hemmet som ungdomen grundlägger sina alkoholvanor. Emellertid kan man inte ge statsbidrag för föräldraansvar, utan vi har bara att hoppas att de pengar som vi lägger ned på upplysning och propaganda så småningom också skall förändra de konventionella sällskapsvanorna både inom familjekretsen och i sällskapslivet för övrigt.

Men ungdomens fostran utom hemmet kan vi tillföra betydelsefulla moment genom de statsbidrag som här är föreslagna. Vad som emellertid förvånar är att de politiska ungdomsorganisationerna helt ställts utanför. Är det verkligen så samhällsfarligt att syssla med politik? Skall intresset för sam-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

hällsfrågorna, för sådana ting som hur människornas samlevnad skall ordnas. fränkännas all betydelse i ungdomens fostran? Tvärtom är väl de politiska ungdomsorganisationerna de som bäst har fostrat till god medborgaranda och ansvar inför vårt värde som människor. Det är med beklagande jag konstaterar att den politiskt vakna ungdomen här har satts i stryckklass. och det är med stora förväntningar jag ser fram emot en mera positiv inriktning till de stora grupper av ungdom, som ger sin fritid åt för oss alla livsviktiga frågor. Visst har idrottsrörelsen ett stort inflytande på ungdomen, men den kan inte jämföras med de folkrörelser som ger ungdomen annan fostran än fysisk.

Den förda diskussionen om dessa ting har väl förändrat tänkesättet en hel del även inom idrottsrörelsen. Med den makt över ungdomen, som idrottsrörelsen har, kan där uträttas stora ting även när det gäller fostran till nykterhet, om ledningen får den rätta inställningen till problemet. Både här och när det gäller stödet åt organisationslivet i övrigt kommer samhällets insatser att ge återbärning. Men det är också betydelsefyllt att man kräver en viss prestation, att organisationen måste visa prov på utåtriktad verksamhet och då i första hand sådan verksamhet som gagnar ungdomens medborgerliga fostran.

Jag har tidigare nämnt nykterhetsvårdens effektivisering som en central punkt i denna nya lagstiftning. Sedan länge har här varit en stor eftersläpning i förhållande till upprustningen inom socialvården i övrigt, och det är en omänsklig arbetsbörda nykterhetsvårdens folk har. Här får man inte bara se till statistiken angående antalet behandlade fall, utan man måste också ta hänsyn till att arbetet är tidskrävande och fordrar ett personligt engagemang, som många gånger kanske är större än inom annan socialvård. Här liksom överallt där det gäller en fortlöpande kontakt med människor, som lider av

psykisk depression, kan aldrig arbetsprestationen beräknas efter antalet avklarade fall under en viss tidrymd. Anpassningen till den enskilda individens behov och beteendemönster gör, att arbetet aldrig kan följa ett visst schema. Det krävs även ofta arbete på obehövlig tid, på kvällar och söndagar. Så är också förhållandet med övervakningsuppgifterna. Den övervakade skall skyddas för publicitet. Man kan inte uppsöka honom när som helst och var som helst. Övervakaren får inte hindra honom i hans arbete, och för det mesta måste också besöken på nykterhetsnämnden förläggas till kvällstid.

1944 års nykterhetskommitté har föresatt att en heltidsanställd kvalificerad tjänsteman hos en nykterhetsnämnd i genomsnitt skall kunna handlägga omkring 140 ärenden om året. Och så skall vi komma ihåg, att det är inte bara fråga om upprättande av akter och protokoll, utan om i allra högsta grad personlig kontakt med människan som den irrationella faktor hon kan vara i vårt samhällsliv. I min egen nykterhetsnämnd anmäldes under 1953 265 fall av alkoholmissbruk, och under första kvartalet i år har nämndens tjänstemän haft att behandla 96 ärenden. Jag skulle kunna ge otaliga exempel på hur tidsödande bara ett enda fall kan vara, men jag tror att tillräckligt många av kammarens ledamöter har kunnat följa denna vårdverksamhet på nära håll och vet, att jag inte överdriver, när jag framhåller nykterhetsnämndernas arbetsbörda och det stora behov som här föreligger av en upprustning både i vad gäller arbetskraft och i vad gäller möjligheter att anlita läkare o. s. v.

En upprustning av nykterhetsvården är beroende av de statsmedel som kan ställas till förfogande, och enligt de beräkningar som nykterhetsutredningen gjorde är ett statsbidrag på 80 procent av kommunernas kostnader att anse som skäligt. Utgifterna är redan nu så

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

betydande för kommunerna, att det, med det statsbidrag man nu har, blir i genomsnitt omkring 10 procent som kommunerna får. Det är visserligen sant att enstaka kommuner kan komma upp i över 50 procent i statsbidrag, men efter de grunder, enligt vilka statsbidrag nu utgår — högst 1 500 kronor — är detta närmast ett bevis för att den nykterhetsnämnd, som kommer upp i 50 procent i statsbidrag, har haft en verksamhet som varit tämligen minimal.

Det är glädjande med den positiva inställning som departementschefen redovisar i propositionen 158, och inte minst nykterhetsvårdens folk har noterat förändringarna med tacksamhet. Att man på sina håll har svårt att fatta, att de kommunala nämnderna nu i god tid måste planera för den upprustning den nya lagstiftningen förebådar, borde kunna avhjälpas med en från högre ort utskickad uppmaning till de lokala nämnderna.

Med hänsyn till att upprustningen av nykterhetsvården för mig är det centrala i denna nya lagstiftning, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2 av herr Sundelin m. fl. till särskilda utskottets utlåtande nr 8, men i övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Vä (bf):

Herr talman! Kring denna stora fråga, som vi diskuterar här i kväll, har sedan en längre tid förts en livlig diskussion, och av denna diskussion har framgått, att det råder olika meningar beträffande det nuvarande systemets verkningar ur nykterhetssynpunkt.

Nykterhetskommittén har ju kommit till den uppfattningen, att motbokssystemet rent av inverkat skadligt genom att det har suggererat till ökade inköp. Jag tror för min del inte mycket på det där talet om suggestion. Vi har haft motbokssystem så länge nu, att jag tror att suggestionen helt har upphört att verka. Jag för min del hör till dem som

anser, att motbokssystemet har haft och alltjämt har en viss spärrande inverkan, inte minst när det gäller ungdomen. Till dem som menar att först sedan det nuvarande restriktionssystemet har tagits bort, har man ur nykterhetssynpunkt eller kanske rättare sagt inom nykterhetsrörelsen ett verkligt mål att arbeta för, vill jag säga, att nog blir det arbete alltid — det är jag på det klara med — att söka lindra skadeverningarna av den flödande spritfloden. Men jag anser att det är ett högt spel med i all synnerhet den underåriga ungdomen som insats, ett spel, vartill jag för min del inte kan medverka.

På en punkt är vi emellertid säkert alla ense: att vi vill arbeta för och komma fram till en ökad nykterhet bland vårt folk. Jag tror inte man gör det genom att kasta det nuvarande systemet över bord och släppa spriten fri. Denna fråga är mer än de flesta andra frågor en fråga, som berör hela vårt folk. Det är en fråga, som står utanför de vanliga partipolitiska åsiktsgrupperingarna, och någon klar bild har man heller inte kunnat få beträffande den mening i ena eller andra riktningen, som råder hos folket.

När nu enighet synes råda inom riksdagen om inrättande av ett rådgivande referendum, har det synt mig, att inte någon fråga skulle ha varit mera lämplig att göras till föremål för folkomröstning än denna. Då det emellertid nu på grund av vissa omständigheter är utsiktslöst att vinna riksdagens bifall till ett sådant yrkande, skall jag inte framställa det, men jag kan heller inte, som jag nyss sade, medverka till detta förslags genomförande utan ber, herr talman, att få instämma i det yrkande om bifall till reservationen I i utskottets utlåtande nr 1, som herr Fast på förmiddagen ställde.

Herr NILSSON i Bäckville (h):

Herr talman! Efter denna långa debatt och då jag förmodar att kam-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

marens ledamöter längtar efter att snart få votera i frågan, skall jag som vanligt fatta mig kort.

Anledningen till att jag begär ordet är att jag tillhör de ledamöter av denna kammare, som sedan flera år tillbaka har aktualiserat en fråga, som finns omnämnd i utskottsutlåtandet nr 1 — jag förmodar, att kammarens ledamöter omedelbart vet vilken fråga det gäller.

Vi hade väl alla trott, att när man nu skulle få en nykterhetslagstiftning, som bl. a. innebar fria spritinköp och att starkölet skulle släppas fram, tiden då också skulle vara mogen för ett tillmötesgående av oss, som under flera år försökt få införd rättighet att här i landet tillverka cider. Jag har flera gånger framfört den meningen, att det skulle vara lämpligt ur alla synpunkter, om vi kunde få fram en cider i detta land. När man förut har svarat, att det inte vore till någon nytta över huvud taget, så förstod jag alltför väl, att det var att tala för döva öron, men jag hade som sagt satt mitt hopp till den nya nykterhetslagstiftningen. Tyvärr måste jag konstatera, att detta hopp har gäckats.

Jag förstår över huvud taget inte utskottets resonemang på denna punkt. Å ena sidan är man redo att släppa starkspriten fri och återinföra starkölet, å andra sidan skriver man att ett införande av rättigheten att tillverka cider troligen skulle innebära en ökad alkoholkonsumtion. Min bestämda uppfattning är, att om man kan lära människor att övergå från starksprit till svagare alkoholdrycker, har man därmed vidtagit en åtgärd i nykterhetsvårdande riktning, som är värd allt erkännande. Det är just användningen av starkspriten som skall starkt kritiseras.

Man har sagt att det inte skulle hjälpa fruktodlingen om denna rättighet infördes. Det återstår ju att se. I varje fall har vi som sysslar med denna näring den uppfattningen, att våra bekym-

mer därmed skulle lösas. Jag vill erinra kammarens ledamöter om hur besvärligt vi hade det år 1950, då vi inte kunde sälja all den frukt, som går under beteckningen standard- och fabriksfrukt. Hade vi då haft möjlighet att tillverka cider, skulle vi ha kommit betydligt lindrigare undan.

Som skäl mot tillverkningen av cider har man vidare anført, att den inte skulle vara ekonomiskt lönande. Vem vet något därom? Varken utskottets majoritet eller vi, som har en annan uppfattning, kan säga något bestämt om det. Det finns inga möjligheter att bedöma det innan vi fått rättigheten.

Man har också sagt, att vi inte skulle kunna tillverka cider av våra äpplen, därför att det därför behövs särskilda äppelsorter; det har en svensk docent konstaterat. Vid praktiska försök har det emellertid visat sig, att det går utmärkt att med de äppelsorter vi odlar få fram en cider, som är fullt jämförbar med den som tillverkas i andra länder. De två engelska auktoriteter, som yttrat sig om den svenska cidern, har kanske större möjlighet att bedöma än t. o. m. en docent i Sverige.

Jag har tidigare när denna fråga debatterats understrukit, att jag inte på något sätt är motståndare mot tillverkningen av fruktmust. Jag har aldrig ansett att detta är en fråga om antingen — eller utan jag har ansett att det är frågan om både — och. Alla de som tycker om fruktmust — och dit hör jag själv — har givetvis ett stort intresse av att sådan produceras i ökad utsträckning. Kan vi sedan komma vidare med de försök, som gjorts att kolsyra fruktmusten, skulle man kunna få fram en läskedryck, som jag är övertygad om att de flesta skulle uppskatta.

Man vill nu som sagt inte gå med på att ge oss denna rättighet. Vi kommer emellertid inte att låta oss nedslås. Jag kan lova kammarens ledamöter, att vi kommer att syssla med denna fråga, till dess den löses.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Det skulle kunna vara åtskilligt annat att anföras, men eftersom jag lovat att mitt anförande skulle bli kort, skall jag inskränka mig till endast ett par saker till.

Man har i pressen och annorstädes talat om denna fråga, som om den skulle vara den största vi hittills haft att lösa. Det skulle inte vara till skada om detta tal nedtonades något. Jag vill visst inte förringa frågans betydelse, men jag vågar nog säga, att vi i denna kammare har löst frågor, som varit av större betydelse.

Det är en viktig uppgift för kammarens ledamöter, såväl dem som är absolutister som dem som inte är det, att göra klart för det svenska folket, att när det nu får den ökade frihet, som fria inköp innebär, skall denna frihet också bäras med ansvar.

Till sist skulle jag vilja säga, att ju mindre det skrives och talas om den dag övergången till fria inköp sker, dess bättre är det. En fråga som inte aktualiseras går ganska spårlöst förbi. Jag har blivit ängslig, när jag någon gång sett förslag om att man skulle i särskilda broschyrer upplysa folk, särskilt ungdomen, om att den 1 oktober 1955 all sprit kan köpas fritt. Låt oss ta det lugnt och sansat. Låt dagen komma som en vanlig vardag, så kommer det hela att gå lugnare än många föreställt sig.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen nr XXVI till särskilda utskottets utlåtande nr 1.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Jag begärde ordet sedan finansministern på förmiddagen hade hållit sitt anförande, och jag tänkte få bemöta honom på några punkter. Jag skall emellertid avstå från det, eftersom han redan är bemött, och i stället be att få säga några ord med anledning av det anförande herr Rimmerfors höll här före middagen.

Herr Rimmerfors stod här i talarstolen och gav en eloge åt kontrollstyrelsen för att den inte hade följt riksdagens beslut av 1947. Han ansåg, att det beslut vi hade fattat om att 21-åringarna skulle förses med motböcker, inte borde följas. Kontrollstyrelsen hade utfärdat andra bestämmelser, nämligen att ingen skulle få motbok, som inte fyllt 25 år.

Jag tycker nu inte, att man här i kammaren skall gratulera den myndighet, som urakllåter att följa ett här i riksdagen i laga ordning fattat beslut. Det borde i stället vara så, att man härifrån krävde, att samtliga myndigheter verkligen också följer de beslut, som är fattade av regering och riksdag. Det kan inte heller tolereras, även om kontrollstyrelsen anser, att vi har beslutat en ur vissa synpunkter oriktig lag, att den sätter sig över vad som här är beslutat.

Vi har här i många sammanhang haft diskussioner just om rättsröta o. d. Här är ett eklatant bevis för att man på visst håll sympatiserar med att myndigheter av skilda slag helt sonika struntar i vad riksdagen beslutar.

Vidare skulle jag vilja säga att här tycks det vara så, att både anhängare av motbokens avskaffande och vi andra är lika pessimistiska och oroliga för vad tiden efter den 1 oktober 1955 skall komma att bjuda. Ingen är nämligen riktigt säker på att vad som här kommer att beslutas blir till välsignelse för svenska folket i gemen eller om frihetsklockorna i själva verket skall komma att klämta den dagen motboken avskaffas. Det kan hända att det blir besvärigheter av helt annat slag än dem som också herr Rimmerfors trodde skulle komma att uppstå även efter den 1 oktober 1955. Det är möjligt att man har räknat fel på effekten av hela den upplysningsverksamhet, som i ett enda trolslag skall ha den utomordentliga verkan, att det svenska folket blir mera skickat att på ett hyfsat sätt umgås

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

med kung Alkohol. Det har t. o. m. gått så långt, att man i denna debatt citerat biskop Thomas frihetssång för att därmed accentuera, att nu skall friheten verkligen komma att inträda för det svenska folket efter den 1 oktober 1955. Det har också sagts att Radiotjänst kommer att hålla nattvaka för att omedelbart sedan beslutet om motbokens slopande har klubbats här i kammaren kunna basunera ut resultatet för hela svenska folket. Det förefaller som om man betraktade denna fråga som den viktigaste som någonsin varit uppe till behandling i riksdagen och som den mest livsviktiga frågan för hela svenska folket.

Herr talman! Jag skall icke uppehålla tiden längre utan ber endast att kort och gott få instämma i herr Spångbergs yrkande i här ifrågasvarande två punkter.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! När jag talade om det beslut som fattats av kontrollstyrelsen och ansåg, att styrelsen handlade rätt när den stadgade att ungdom under 25 år inte skulle få inköpa sprit, så prisade jag detta ur ungdomsvårdssynpunkt. Jag ansåg att man anlagt en ansvarsmedveten syn på frågan. Jag erkänner att herr Lindberg har rätt i den synpunkten att riksdagsbeslut bör effektueras, men jag förmodar att frågan ligger så till att en myndighet som kontrollstyrelsen i ett fall som detta har rätt att utge vissa kompletterande bestämmelser. För övrigt förvånar det mig något att det gått så många år av maktmissbruk utan att ens herr Lindberg reagerat exempelvis genom en framställning i den svenska riksdagen.

Jag vet inte om det var mitt tidigare inlägg herr Lindberg syftade på när han talade om biskop Thomas' frihetssång. Vad jag avsåg att understryka var ingalunda att frihetens tidsålder börjar den 1 oktober 1955. Min tanke

gällde ansvarssynpunkten i sången, nämligen: »Frihet är den bästa ting — för den som frihet kan bära.»

Herr AGERBERG (h):

Herr talman! Jag tänkte bara be att med några ord få vidröra en liten detalj i det stora problemkomplexet.

Kungl. Maj:t har i frågan om utskänkning av starköl föreslagit, att denna endast skall få äga rum på spritrestauranger. Utskottet har emellertid föreslagit en ändring på den punkten så till vida att utskottet förordat en möjlighet att i särskilda fall förena vinrättigheter med rätt att servera starköl. Men utskottet har understrukit att den möjligheten bör begagnas varsamt och att sådana rättigheter bör meddelas bara när så finnes påkallat av särskilda skäl. Som motiveering för ändringen av Kungl. Maj:ts förslag har utskottet sagt att »det kan med fog göras gällande att vissa vinrestauranger äger så hög standard, att utskänkning av starköl icke skulle behöva medföra risker ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt. Dyliga restauranger, ofta av särpräglad karaktär, synes vara fullt jämförbara med flertalet spritrestauranger i fråga om ordning, trevnad och allmän standard.»

Jag har ingenting att erinra mot utskottets uttalande i princip, men när man läser det får man gärna den uppfattningen, att utskottet med »vinrestauranger av särpräglad karaktär» i första hand har avsett vissa speciella vinrestauranger eller vinstugor här i Stockholm. Men det finns också en kategori restauranger med vinrättigheter, där man inte borde kunna ha något att erinra mot att starköl får serveras, och det är vid många av våra turisthotell i olika delar av landet. En del av dessa har fullständiga spriträttigheter, men många har bara vinrättigheter. Det lär finnas 418 sådana företag med vinrättigheter här i landet, varav 244 i Stockholm, 61 i köpingar och municipal-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

samhällen samt 113 på landsbygden. Flertalet av dem som ligger på landsbygden är sådana här turisthotell, och jag tror man kan säga att de i regel är mycket välskötta i fråga om ordning, trevnad och allmän standard. De besöks i stor utsträckning av utlänningar, som är vana vid och gärna vill ha ett gott öl till maten och som i regel också har råd att betala vad det kostar.

Jag hoppas att utskottets uttalande om »särskilda skäl» inte skall tolkas så restriktivt, att denna kategori ställes utanför, utan man kan väl förut-sätta att ett välskött turisthotell kan komma i fråga likaväl som en vinstuga i Stockholm. Det kan ha en viss betydelse för vår turistnäring.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Så här dags brukar man lova att inte förlänga diskussionen, och jag lovar att hålla löftet.

Jag har begärt ordet med anledning av att det påtalats, att vi på högerhåll yrkat avslag på den miljon som begärts till ungdomens fritidsverksamhet. Låt mig då försäkra, att detta inte innebär en kylig och ointresserad hållning från vår sida gentemot ungdomen. Men vi har funnit propositionen nr 156 dunkelt tänkt och löst hopfogad. Vi har sagt oss att detta är inte endast en kostnadsfråga utan också en avvägningsfråga. Här har vi suttit i denna kammare och beskurit eller avslagit yrkanden om anslag, som legat oss alla varmt om hjärtat. Jag tänker på sociala anslag exempelvis till sinnessjukvården. Jag tänker vidare på vetenskapliga anslag, anslag till en professur i sociologi, en professur som skulle syssla just med saker, som ligger nära detta område och som berör hela nykterhetsvården. Vi har avslagit kulturella anslag som gällt upprustning av vetenskapliga bibliotek och skolbibliotek, och vi har då sagt oss, att detta anslag till ungdomens fritidsverksamhet vill vi koncentrera till några få punkter. Vi har velat att till

utbildning av ungdomsledare skulle gå ett anslag på 161 250 kronor. Vi har ökat anslaget till idrotten till 500 000 kronor. Vi vill att ungdomsgårdarna skall få ett anslag på 150 000 kronor och att bidrag till studiehemsverksamheten skall utgå med 75 000 kronor. Det blev ett litet missförstånd när herr Helén påtalade, att vi i vår motion yrkat avslag på detta anslag, det finns ingen reservation från vår sida i fråga om det anslaget. Vi har vidare sagt att vad samhället i första hand såvitt angår ungdomen har att ombesörja är yrkesutbildning och yrkesvägledning, det är att bostadsbyggandet sker på ett sådant sätt att inte trångboddhet och bostadsbrist driver ut ungdomen på gatorna, och det är att man ger ett stöd åt de frivilliga ungdomsorganisationerna på sådant sätt att man inte tar bort deras egen aktivitet.

Herr talman! Det var dessa synpunkter jag skulle be att få redovisa. Jag förstår att det kan missuppfattas om ett parti ensamt yrkar avslag på ett så stort anslag som den miljon kronor det här är fråga om, men jag upprepar ännu en gång, att detta bottnar inte i bristande känsla för ungdomen utan beror på att vi betraktat det hela som en avvägningsfråga lika väl som en kostnadsfråga.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! När jag i denna stund stiger upp i talarstolen, känner jag i hög grad den sena timmans hårda tryck. Om jag icke desto mindre vågar ta till orda, sker det faktiskt under det tysta men dock uttryckliga förbehållet att inlägget icke kommer att bli så långdraget.

Föreliggande ärendes komplex är både invecklat och mångsidigt. Det kan dock icke falla mig in att med mitt inlägg betryka hela det nykterhetspolitiska fältet. Blott ett par tre frågor vill jag ta upp till närmare skärskådande.

I fråga om våra maltdrycker och de-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ras alkoholhalt har åtta ledamöter av denna kammare — bland dem också jag — motionerat om avslag å Kungl. Maj:ts förslag om upphävande av starkölsförbudet. Utskottet å sin sida har yrkat avslag å motionen II: 548 och i stället gått på propositionen. I anledning därav har fröken Öberg avgivit en blank reservation.

Motionen har gjort sig till tolk för den uppfattningen — som också delas av fyra reservanter i 1944 års nykterhetskommittés betänkande — att det knappast föreligger några starkare skäl för att genom en höjning av ölets alkoholhalt vedervåga de vinster ur nykterhets-synpunkt, som onekligen gjorts genom 1923 års starkölsförbud. Samma sak har för resten understrukits av D. K. S. N., som i sitt remissyttrande till nykterhetskommitténs betänkande klart sagt ifrån, att starkölets medverkan till fylleriförseelsernas ökning i våra grannländer varit så entydig, att dess frisläppande måste betraktas som en direkt nykterhetsförsämrande åtgärd. Då jag emellertid inser det hopplösa i en hemställan om bifall till ifrågavarande motion, vill jag låta vid det sagda bero. I övrigt instämmer jag helt i fröken Öbergs tidigare under denna debatt avgivna yttrande.

Därmed går jag över till den andra frågan. Det må tillåtas mig att ge uttryck för en djupt rotad tillfredsställelse med de positiva åtgärder till nykterhetens befrämjande, som föreslagits av utskottet. Redan 1944 års nykterhetskommitté presenterade ett mycket omfattande program i fråga om upprustning av alkoholforskning samt nykterhetsundervisning, nykterhetssupplysning och nykterhetsvård. Det vore både otacksamt och kortsynt att icke erkänna detta. 1953 års utredning, ledd av undervisningsrådet Ragnar Lund, har fullföljt intentionerna med sina förslag om stöd till redan verksamma nykterhetsorganisationer med dels grundbidrag och dels också speciella bidrag,

avsedda att stimulera nykterhetsorganisationerna att i varierande former bedriva en utåtriktad upplysnings- och propagandaverksamhet. Om detta allt är endast gott att säga, allra helst som det om dessa liksom om övriga positiva åtgärder till nykterhetens befrämjande gäller att de skall igångsättas omedelbart, medan de nya försäljningsbestämmelserna träder i kraft först om halvtannat år.

Betydelsefullt i allra högsta grad är till sist också förslaget om att bland de nykterhetspolitiska medlen upptaga stöd åt ungdomsvårdande sammanslutningar över huvud taget, åt ungdomsidrott och annan organiserad fritidsverksamhet bland ungdomen. Det är viktigt att inrikta unga människor på lämpliga fritidssysselsättningar och främja deras fostran till ett nyktert och ordentligt levnadssätt. En organiserad fritidsverksamhet bidrar i mycket hög grad att motverka olämpliga påverkningar i liga och gäng. Det betyder icke litet i nykterhetsfrämjande riktning om man kan hjälpa in våra ungdomar i en miljö, där samverkan för ideella eller eljest positiva syften är ett dominerande drag.

Herr talman! Det är inte utan att man skulle vilja instämma med den gamle predikanten, när inspirationen sinade för honom: »Det vore mycket att säga över denna text, men tiden tillåter det inte.» Utomordentligt viktiga är de beslut, som riksdagen går att fatta, när det gäller riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken.

Jag hemställer i stort sett om bifall till utskottets hemställan. Dock förbehåller jag mig att i särskilda utskottets utlåtande nr 1 få rösta på de reservationer, som tar sikte på legitimation vid spritköp, således reservation nr VIII), vidare nr XIII) rörande tidpunkten för utskänkningen, nr XV) och XVIII) om försäljningsformerna vid utminutering av öl samt nr XX) om det kommunala vetot. Detsamma gäller särskilda utskot-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tets utlåtande nr 8, reservationerna nr I) och II), som bl. a. förordar att statsbidraget till kommunernas kostnader bestämmes till 80 procent.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Förmodligen är jag den siste talaren i denna dagslånga debatt, och jag skulle kunna börja med vad den förste talaren, herr Fast, sade i inledningen till debatten, nämligen att uttala en viss osäkerhetskänsla inför effekten av de beslut vi nu går att fatta.

Jag vill erinra om att enligt vad systembolagen har meddelat, är det över 300 000 av våra motboksägare som inom de första fjorton dagarna av varje månad tar ut sin ranson till fullo. Detta tyder ju på att dessa människor är ganska törstiga; de kan tänkas representera ett visst riskmoment. Till dessa kommer cirka 100 000 medborgare som är föremål för nykterhetsnämndernas ingripande i en eller annan form. Det är alltså minst 400 000 människor, om vilkas beteendemönster vi vet ganska litet.

Det som närmast föranleder mig att ta till orda är att jag såsom ordförande i de s. k. nykterhetsnämndssakkunniga, som är ansvariga för en viss del av de propositioner som avlämnats, har några ord att säga i en speciell fråga. Som vi allesammans vet syftar denna lagstiftning till att man skall på ett tidigt förebyggande stadium kunna gripa in för att hjälpa till rätta människor, vilka börjar visa tendenser till ett onyktert beteende. För det ändamålet har vi väddjat till alla rikets stora organisationer att de skall lämna sin medverkan till att få frivilliga medhjälpare i kommunernas nykterhetsvård. Jag hoppas och tror att detta skall ha effekt.

Emellertid finns det en viss betänklighet, och det är när det gäller vår aktade huvudstad. Vi räknar här som bekant med minst 700 000 invånare. Känner kanmarens ledamöter till hur nykterhetsvården är ordnad i Stock-

holm? Här finns *en* nykterhetsnämnd för alla dessa människor, och man har delat in staden först rent geografiskt i sju distrikt, som är så stora att ett distrikt omfattar 120 000 människor. Vidare har man ett distrikt för vården bland ungdom och ett för vården bland kvinnor. Det är alldeles uppenbart att i en sådan stor stad undgår massor av människor att komma i kontakt med de nykterhetsvårdande organen. Frågan är nu: Kan man med den nya lagstiftning som nu skall genomföras få garantier för att huvudstadens och även andra storstäders nykterhetsvård kan bli tillräckligt effektiv?

Nu står det i lagförslaget att en stad kan hos Kungl. Maj:t begära tillstånd att dela upp dessa nämndens befogenheter på olika arbetsutskott. I det sammanhanget vill jag framhålla att det är högst nödvändigt, om inte nykterhetsvården i Stockholm skall misslyckas, att detta också verkställs. Idealet vore naturligtvis att denna väldiga stad kunde ur nykterhetssynpunkt uppdelas i parceller eller mindre distrikt, som inte borde omfatta mer än 20 000, kanske 25 000 människor, och att det alltså funnes ett nykterhetsnämndens utskott som svarade för dessa kvarter och dessa delar av staden.

Det räcker inte i en så pass stor stad med en enda central nämnd, utan man måste liksom tillägna sig den fördel som de medelstora och smärre städerna har. För att man något så när skall kunna behärska klientelet och känna människorna måste staden styckas upp i lagom stora nykterhetsvårdande områden. Jag vill ha uttalat detta, herr talman, därför att jag tror att om inte så sker kan Stockholm bli ett mycket farligt exempel, som skulle kunna medföra att hela detta experiment misslyckades.

Må därför alla goda krafter förenas i att se till att även vår huvudstad begagnar de möjligheter, som den nya lagen ger, för att få staden så uppstyckad i arbetsområden, att en verkligt effek-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tiv nykterhetsvård kan bedrivas. Då kan vi hoppas att detta experiment skall utfalla på ett lyckosamt sätt. Riksdagen är därför angelägen om att Stockholms och andra större städers stadsfullmäktige i god tid söker lösa denna trängande uppgift.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 1 § i utskottets föreliggande förslag till rusdrycksförsäljningsförordning dels ock på avslag av såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag i denna del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Fast begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i särskilda utskottets föreliggande förslag till rusdrycksförsäljningsförordning, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Fast begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid afgåvos 171 ja och 27 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § i enlighet med utskottets förslag.

2—13 §§. Godkändes.

Efter föredragning av 14 § anförde:

Herr ONSJÖ (bf):

Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr VII av herr Wahlund m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den med VII) betecknade reservationen av herr Wahlund m. fl.; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

15 och 16 §§. Godkändes.

Sedan 17—19 §§ föredragits, anförde:

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr VIII av herr Sundelin m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 17—19 §§ dels ock godkännande av dessa paragrafer i den lydelse, som föreslagits i den med VIII) betecknade reservationen av herr Sundelin m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungkile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 17—19 §§ i särskilda utskottets föreliggande förslag till rusdrycksförsäljningsförordning, röstar

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt dessa paragrafer i den lydelse, som föreslagits i reservationen nr VIII av herr Sundelin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 146 ja och 46 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av 17—19 §§.

20 §.

Godkändes.

21 § föredrogs härefter; och yttrade därvid:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr IX.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den med IX) betecknade reservationen av herr Huss m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bracnier begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-

ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 21 § i särskilda utskottets föreliggande förslag till rusdrycksförsäljningsförordning, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i reservationen nr IX av herr Huss m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt 21 § i den lydelse, som föreslagits av utskottet.

22—37 §§. Godkändes.

Efter föredragning av 38 § anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr X.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av paragrafen i enlighet med den vid utlåtandet avgivna, med X) betecknade reservationen av herr Lundqvist m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bracnier begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Den, som vill, att kammararen godkänner 38 § i särskilda utskottets föreliggande förslag till rusdrycksförsäljningsförordning, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i reservationen nr X av herr Lundqvist m. fl.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammararens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammararen godkänt 38 § i enlighet med utskottets förslag.

39 § samt 40 § 1 och 2 mom.

Godkändes.

40 § 3 mom. föredrogs; och yttrade därvid:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr XI.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till momentets lydelse dels ock på godkännande av den lydelse, som föreslagits i den med XI) betecknade reservationen av herr Lundqvist m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Braconier begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen god-

känner 40 § 3 mom. i särskilda utskottets föreliggande förslag till rusdrycksförsäljningsförordning, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen godkänt författningsrummet i den lydelse, som föreslagits i reservationen nr XI av herr Lundqvist m. fl.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammararens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Braconier begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 160 ja och 30 nej, varjämte 14 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså godkänt 40 § 3 mom. i överensstämmelse med utskottets förslag.

41—45 §§ och 46 § 1 mom.

Godkändes.

Efter föredragning av 46 § 2 mom. anförde:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr XII, som går ut på avlägsnande av måltidstväng vid utskänkning av starköl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till momentets lydelse dels ock på godkännande av den lydelse, som föreslagits i den med XII) betecknade reser-

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

vationen av herr Franzon m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna godkänner 46 § 2 mom. i särskilda utskottets föreliggande förslag till rusdrycksförsäljningsförfordning, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt författningsrummet i den lydelse, som föreslagits i reservationen nr XII av herr Franzon m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 122 ja och 76 nej, varjämte 7 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså godkänt 46 § 2 mom. i överensstämmelse med utskottets förslag.

47 § 1 mom. föredrogs. Därvid yttrade:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr XIII av herr Sundelin m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till vad utskottet föreslagit.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels

på godkännande av utskottets förslag till avfattning av 47 § 1 mom. dels ock på godkännande av den lydelse, som föreslagits i den med XIII) betecknade reservationen av herr Sundelin m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna godkänner 47 § 1 mom. i särskilda utskottets föreliggande förslag till rusdrycksförsäljningsförfordning, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt författningsrummet i den lydelse, som föreslagits i reservationen nr XIII av herr Sundelin m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 138 ja och 58 nej, varjämte 10 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av 47 § 1 mom.

47 § 2—7 mom. samt 48—90 §§.
Godkändes.

Efter föredragning av punkten 1 i övergångsbestämmelserna anförde:

Herr SPÅNGBERG (s):

Jag ber att få yrka bifall till motion

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

nr 546 om att förordningarna skall träda i kraft den 1 juli 1960.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Med hänvisning till den motivering som anförts under debatten hemställer jag om bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av det av utskottet föreslagna författningsrummet dels ock på godkännande av det av utskottet föreslagna författningsrummet med den av herr Spångberg förordade ändringen, att förordningen skulle träda i kraft den 1 juli 1960; och fattade kammaran beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 2—9 i övergångsbestämmelserna samt ingress och rubrik.

Godkändes.

Härefter föredrogs *punkten B) 2).*

Utskottets förslag till ölförsäljningsförordning.

1—14 §§.

Godkändes.

Efter föredragning av 15 § anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Jag ber att få yrka bifall till reservation XVIII av herr Sundelin m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av den lydelse, som föreslagits i den med XVIII) betecknade reservationen av herr Sundelin m. fl.; och biföll kammaran utskottets förslag.

16—33 §§.

Godkändes.

Efter föredragning av 34 § anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Jag ber att få yrka bifall till reservation XX av herr Sundelin m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av paragrafen enligt utskottets förslag dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den med XX) betecknade reservationen av herr Sundelin m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran godkänner 34 § i särskilda utskottets föreliggande förslag till ölförsäljningsförordning, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i reservationen nr XX av herr Sundelin m. fl.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 156 ja och 43 nej, varjämte 8 av kammarans ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså godkänt 34 §

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

i överensstämmelse med utskottets förslag.

35—52 §§.
Godkändes.

Efter föredragning av 53 § anförde:

Fru EWERLÖF (h):

Jag yrkar bifall till reservation XXI av herr Lundqvist och mig.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till avfattning av paragrafen dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den med XXI) betecknade reservationen av herr Lundqvist och fru Ewerlöf; och fattade kam-maren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Övriga delar av förordningsförslaget.
Godkändes.

3) *Utskottets förslag till förordning om ändring i förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämför-liga drycker.*

Godkändes.

4) *Utskottets förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående till-verkning och beskattning av maltdryc-ker.*

1 och 2 §§.
Godkändes.

Efter föredragning av 3 § anförde:

Herr BRACONIER (h):

Jag yrkar bifall till reservation XXII av herr Lundqvist m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till avfattning av paragrafen dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den med XXII) betecknade reservationen av herr Lundqvist m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med över-vägande ja besvarad. Herr Braconier begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkän-des:

Den, som vill, att kammaren god-känner 3 § i särskilda utskottets förelig-gande förslag till förordning om änd-ring i förordningen den 15 december 1939 angående tillverkning och beskatt-ning av maltdrycker, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt paragrafen i den lydelse, som föresla-gits i reservationen nr XXII av herr Lundqvist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet ledamöter hava röst-at för ja-propositionen. Herr Braco-nier begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 164 ja och 30 nej, varjämte 10 av kammarens le-damöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 3 § i överensstämmelse med utskottets för-slag.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

4—31 §§ samt 32 § 1 mom.
Godkändes.

Efter föredragning av 32 § 2 mom.
anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr XXIV.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av den av utskottet föreslagna lydelsen av 32 § 2 mom. dels ock på godkännande av den lydelse, som föreslagits i den med XXIV) betecknade reservationen av herr Lundqvist m. fl.; och godkände kammar- utskottets berörda förslag.

Övriga delar av förordningsförslaget.
Godkändes.

Utskottets hemställan i punkt B).

Förklarades besvarad genom kammar- ens i fråga om förordningsförslagen fattade beslut.

Utskottets hemställan i punkten A), såvitt avser övergången till den nya försäljningslagstiftningen.

Efter föredragning av utskottets hem- ställan i denna del anförde:

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bi- fall på denna punkt till reservation nr II, som avser övergångsbestämmelserna.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag, som är detsamma som Kungl. Maj:ts i detta avseende.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels

på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till den vid utskottets utlåtande fogade, med II) be- tecknade reservationen av herr Wah- lund m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med över- vägande ja besvarad. Herr Sundström begärde emellertid votering, i anled- ning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och god- kändes:

Den, som vill, att kammar- en bifaller vad särskilda utskottet föreslagit i punkten A) i utskottets utlåtande nr 1 såvitt avser övergången till den nya försäljningslagstiftningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammar- en bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen nr II av herr Wahlund m. fl.

Sedan kammar- ens ledamöter här- efter intagit sina platser och voteringspro- positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres- ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammar- ens le- damöter hava röstat för ja-propositio- nen. Herr Sundström begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 146 ja och 48 nej, varjämte 12 av kammar- ens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammar- en hade alltså bifallit utskot- tets hemställan i förevarande del.

Utskottets hemställan i punkten A), såvitt angår spritbeskattnings roll i nykterhetspolitiken.

Efter föredragning av utskottets hem- ställan i denna del anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till re- servation nr III.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande avseende dels ock på bifall till den vid utskottets utlåtande fogade, med III) betecknade reservationen av herr Lundqvist m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bräconier begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller vad särskilda utskottet anfört i punkten A) i utskottets utlåtande nr 1 såvitt angår spritbeskattningsens roll i nykterhetspolitiken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen nr III av herr Lundqvist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande del.

Utskottets hemställan i punkten A) i övrigt.

Bifölls.

Utskottets hemställan i punkten C).

Efter föredragning av utskottets hemställan i denna punkt anförde:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till reservation nr XXVI.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som förordats i den med XXVI) betecknade reservationen av herr Wahlund m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Bästekille begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i punkten C) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som förordats i reservationen XXVI av herr Wahlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Bästekille begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 133 ja och 61 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten C).

Utskottets motivering i fråga om punkten C).

Efter föredragning av punkten C) i detta avseende anförde:

Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr XXV.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering i fråga om punkten C) dels ock på godkännande av utskottets motivering i denna del med den ändring i fråga om en utredning rörande bryggeriernas företagsform, som föreslagits i den med XXV) betecknade reservationen av herr Lundqvist m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Braconier begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner särskilda utskottets motivering i fråga om punkten C) i utskottets förvarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering i denna del med den ändring i fråga om en utredning rörande bryggeriernas företagsform, som föreslagits i reservationen XXV av herr Lundqvist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Braconier begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgå-

vos 158 ja och 33 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering i fråga om punkten C).

§ 2.

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till aktie-teckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker.

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 153, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1954/55 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kronor.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förcheft likalydande motionerna nr 444 i första kammaren av herr *Bergh* samt nr 576 i andra kammaren av herrar *Nilsson* i Svalöv och *Nilsson* i Bästekille, i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta

Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker.

att till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1954/55 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till förevarande proposition, nr 153, till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1954/55 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kronor; samt

b) anse motionerna I: 444 och II: 576 besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anförde.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Onsjö*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition, nr 153, ävensom de i anledning av propositionen väckta motionerna I: 444 och II: 576.

2) av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte

a) i anledning av förevarande proposition, nr 153, till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1954/55 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor; samt

b) anse motionerna I: 444 och II: 576 besvarade genom vad utskottet ovan anförde.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! Med hänvisning till den motivering jag anförde i reservation nr I ber jag att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Med hänvisning till den motivering som finns till reservationen, vilken går ut på att anslaget skall begränsas till 200 000 kronor, yrkar jag bifall till reservation nr II.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Onsjö avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Lundqvist m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Onsjö begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade likväl herr Onsjö votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående särskilda utskottets utlåtande nr 3 antager den av herr Lundqvist m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som avgivits av herr Onsjö.

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Ändrade grunder för maltdrycksbeskattningen.

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 60 ja och 99 nej, varjämte 45 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr Onsjö avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Onsjö avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Onsjö begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 166 ja och 16 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.**Ändrade grunder för maltdrycksbeskattningen.**

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 15 december 1939 (nr 887) an-

gående tillverkning och beskattning av maltdrycker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 19 februari 1954 dagtecknad, till särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 154, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; samt

2) förordning angående upphävande av förordningen den 30 januari 1948 (nr 21) om tillfällig skatt å viss maltdryck av första klassen;

dels ock besluta, att den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan skall från och med den 1 oktober 1955 i nedan angiven del erhålla viss angiven ändrad lydelse.

Till utskottets behandling hade hänvisats två i anledning av propositionen väckta motioner, nr 443 i första kammaren av herr *Karl Persson m. fl.* och nr 577 i andra kammaren av herr *Hansson i Skegrie m. fl.* Häri hade hemställts, »att riksdagen vid behandling av propositionen nr 154 måtte i överensstämmelse med motionens syfte besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag snarast möjligt rörande skattefrihet för läskedrycker, som innehåller must, tillverkad av svenska äpplen, eller, därest så befinnes lämpligt, annat stöd åt framställningen av sådana läskedrycker».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte bifalla ifrågasvarande proposition, nr 154, samt

2) att motionerna I: 443 och II: 577 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört.

Alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställen anförde:

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr 577 i denna kammare.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställen dels och på bifall till utskottets hemställen med den ändring, som föreslagits i motionerna I: 443 av herr Karl Persson m. fl. och II: 577 av herr Hansson i Skegrie m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställen.

§ 5.

Alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m.

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 155, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t sedermera, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden, föreslagit riksdagen att

a) besluta, att en professur i teoretisk alkoholforskning skall inrättas vid karolinska medikokirurgiska institutet vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer, dock tidigast från och med den 1 juli 1955;

b) till Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning för budgetåret 1954/55 under riksstatsens åttonde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 760 000 kronor;

c) till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1954/55 un-

der riksstatsens åttonde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 1 434 200 kronor.

Tillika hade i propositionen föreslagits ändrade riktlinjer för undervisningen i alkoholfrågan vid skolor, yrkesutbildningsanstalter m. fl.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft likalydande motionerna nr 486 i första kammaren av herr *Weiland m. fl.* och nr 625 i andra kammaren av herr *Carlsson* i Tibro m. fl., i vilka, såvitt nu är i fråga, hemställes, att riksdagen måtte besluta att höja det i proposition nr 155 föreslagna reservationsanslaget till Bidrag till vissa nykterhetsfrämjande åtgärder med 75 000 kronor. Utskottet finge i anslutning härtill tillägga, att det i motionerna avsedda reservationsanslaget i propositionen rubricerats Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

Utskottet hemställde,

I) att riksdagen måtte, med bifall till förevarande proposition, nr 155,

a) besluta, att en *professur i teoretisk alkoholforskning* skall inrättas vid karolinska medikokirurgiska institutet vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer, dock tidigast från och med den 1 juli 1955;

b) till *Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning* för budgetåret 1954/55 under riksstatsens åttonde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 760 000 kronor;

c) till *Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.* för budgetåret 1954/55 under riksstatsens åttonde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 1 434 200 kronor;

II) att motionerna I: 486 och II: 625 — såvitt de hänför sig till propositionen nr 155 och i den mån de i angivna del ej kan anses besvarade genom vad utskottet hemställt under I — icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Wahlund, Franzén, On-*

Alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m.

sjö och Helén, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts proposition nr 155 icke kunnat oförändrad bifallas,

a) besluta, att en *professur i teoretisk alkoholforskning* inrättas vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer, dock tidigast från och med den 1 juli 1955;

b) till *Bidrag* — — — lika med utskottet — — — 760 000 kronor;

c) till *Bidrag* — — — lika med utskottet — — — 1 434 200 kronor;

II) att motionerna — — — lika med utskottet — — — riksdagens åtgärd.

2) av herrar *Huss* och *Braconier*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts proposition nr 155 icke kunnat oförändrad bifallas,

a) besluta, att en *professur i alkoholforskning* skall inrättas vid tidpunkt, som Kungl. Maj:ts bestämmer, dock tidigast från och med den 1 juli 1955;

b) till *Bidrag* — — — lika med utskottet — — — 760 000 kronor;

c) till *Bidrag* — — — lika med utskottet — — — 1 434 200 kronor;

II) att motionerna — — — lika med utskottet — — — riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag ber att vid denna punkt få yrka bifall till reservationen nr 2, som innebär att man vid tillsättandet av professuren i alkoholforskning skulle fästa avseende vid inte bara teoretiska kunskaper, utan även allmän alkoholforskning, såsom den bedrivs från invärtesmedicinska eller neurologiska utgångspunkter.

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 1 av herr Wahlund m. fl. som innebär det mera begränsade yrkandet, att frågan om för-

läggningsort för denna forskningsinstitution, varom det råder strid, måtte bli föremål för ytterligare utredning och prövning. Sålunda har Karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkår här om haft delade meningar, och då det var avsikten att professuren skulle förläggas dit har reservanterna velat understryka att frågan borde bli föremål för ytterligare prövning och att universitetskanslern bör få yttra sig, vilket icke varit fallet.

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Wahlund m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herrar Huss och Braconier avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Braconier begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Wahlund m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde likväl

Allmänna synpunkter på ungdomsfrågan.

rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 118 ja och 51 nej, varjämte 35 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m.

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Detta utlåtande företogs till avgörande på det sätt, att varje avdelning, där utskottet gjort hemställan, d. v. s. II—IV, VI, VII, IX—XI och XII avdelningarna, föredrogs särskilt för sig.

Avdelning II.

Allmänna synpunkter på ungdomsfrågan.

I motionen I: 520 av herrar *Velander* och *Svärd*, vilken väckts i anledning av förevarande proposition, nr 156, angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m., hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte uttala, att statligt stöd till de politiska sammanslutningarnas verksamhet icke bör komma i fråga.

Utskottet hemställde, att motionen I: 520, såvitt den hänför sig till frågan om stöd till de politiska sammanslutningarnas verksamhet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottet hade bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen I: 520, såvitt den hänför sig till frågan om stöd till de politiska sammanslutningarnas verksamhet, måtte

uttala, att statligt stöd till de politiska sammanslutningarnas verksamhet icke bör komma i fråga.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr I.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Lundqvist m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Braconier begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i avdelning II i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Lundqvist m. fl. avgivna, med I betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Braconier begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 173 ja och 24 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Avdelning III.

Utbildning av ungdomsledare.

I proposition nr 156 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

a) besluta om medverkan från statens sida till utbildning av ungdomsledare i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter i anledning av statens medverkan i ungdomsledarutbildningen;

c) till *Utbildning av ungdomsledare* för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 381 500 kronor.

I motionen I: 520 av herrar *Velander* och *Svård* hade yrkats avslag på Kungl. Maj:ts hemställan i förevarande avdelning.

I motionen I: 522 av herr *Bengtson m. fl.* och i motionen II: 663 av herr *Allard m. fl.* hade hemställts, under åberopande av innehållet i motionen nr 662 i andra kammaren (likalydande med motion nr 521 i första kammaren) i anledning av propositionen nr 157 angående anslag till avsättning till fonden för idrottens främjande, att riksdagen måtte bifalla propositionen nr 156 med den ändringen, såvitt nu är i fråga, att till *Utbildning av ungdomsledare* för budgetåret 1954/55 anvisas ett reservationsanslag av 261 500 kronor. Yrkandet innebar, med avseende på det åberopade innehållet i motionen nr 662 i andra kammaren, att en minskning av det nu nämnda, i propositionen nr 156 föreslagna anslaget med 120 000 kronor skulle motsvaras av en lika stor ökning av anslaget till fonden för idrottens främjande.

I motionen II: 651 av herr *Nilsson* i Östersund hade föreslagits att den i propositionen under punkten III föreslagna genomsnittliga resekostnaden må höjas till 20 kronor för regionala kurser i Norrland och utgå oförändrad med 15 kronor för landet i övrigt samt att reservationsanslaget till *Utbildning av ungdomsledare* uppräknas i anslutning härtill.

I motionen II: 664 av herrar *Helén* och *Dahlén* hade hemställts, såvitt nu är i fråga, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 156 måtte besluta dels att tills vidare avvisa förslaget om ungdomsledarkurser i skolöverstyrelsens regi, dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om ytterligare utredning av frågan om anordnandet av en mera omfattande ungdomsledarutbildning för särskilt krävande uppdrag inom ungdomsvårdande verksamhet samt att förslag härom måtte föreläggas 1955 års riksdag, dels att verkställa en i motionen föreslagen omdisponering inom ramen för medelsanvisningen för bidrag till utbildning av ungdomsledare.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I) a) besluta om medverkan från statens sida till utbildning av ungdomsledare i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i det föregående förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter i anledning av statens medverkan i ungdomsledarutbildningen;

c) till *Utbildning av ungdomsledare* för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 381 500 kronor;

II) lämna motionen I: 520, i vad den yrkar avslag å propositionen nr 156 i nu berörda del, utan bifall;

III) anse motionen II: 664, såvitt den rör dels ungdomsledarkurser i skolöverstyrelsens regi, dels hemställan om ytterligare utredning av frågan om anordnandet av mera omfattande ungdomsledarutbildning, dels ock omdisponering av reservationsanslaget till *Utbildning av ungdomsledare*, besvarad genom vad utskottet ovan anfört;

IV) anse motionerna I: 522 och II: 663, såvitt de rör reservationsanslaget till *Utbildning av ungdomsledare*, besvarade genom vad utskottet ovan anfört;

V) anse motionen II: 651 besvarad genom vad utskottet hemställt under I a).

Utbildning av ungdomsledare.

Reservationer hade avgivits av

1) herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottet hade bort hemställa, att riksdagen måtte

I. a) besluta — — — föregående förordat;

b) bemyndiga — — — i ungdomsledarutbildningen;

c) till *Utbildning av ungdomsledare* för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 161 250 kronor;

II. lämna — — — nr 156 i nu berörda del utan bifall;

III. anse — — — ovan anført;

IV. anse — — — ovan anført;

V. anse — — — under I a).

2) herr *Stenberg*, som ansett, att utskottets hemställan under punkt I. c) bort ha följande lydelse:

c) till *Utbildning av ungdomsledare* för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 261 500 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **STENBERG** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr II. 2).

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr II. 1).

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr *Lundqvist* m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr *Stenberg* avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Braconier* begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående pro-

positionerna, av vilka herr talmannen fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr *Braconier* votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående särskilda utskottets utlåtande nr 6 avd. III antager den av herr *Stenberg* avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som avgivits av herr *Lundqvist* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr *Braconier* begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 124 ja och 42 nej, varjämte 40 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr *Stenberg* avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i avdelning III i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit

Ungdomens fritidsverksamhet.

utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Stenberg avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Stenberg begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 47 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Avdelning IV.

Ungdomens fritidsverksamhet.

I proposition nr 156 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

a) medgiva, att bidrag av statsmedel må från och med budgetåret 1954/55 utgå till ungdomens fritidsverksamhet, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter om statens bidrag till ungdomens fritidsverksamhet;

c) till *Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet* på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

I motionen I: 520 av herrar *Velander* och *Svärd* hade yrkats avslag på Kungl. Maj:ts hemställan i förevarande avdelning.

I motionen I: 522 av herr *Bengtson m. fl.* och i motion II: 663 av herr *Allard m. fl.* hade hemställts, under åberoande av innehållet i motionen nr 662 i andra kammaren (likalydande med motionen nr 521 i första kammaren) som väckts i anledning av propositionen nr 157 angående anslag till avsättning för idrot-

tens främjande — att riksdagen måtte bifalla propositionen nr 156 med den ändringen, såvitt nu är i fråga, att till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet för budgetåret 1954/55 anvisas ett förslagsanslag av 790 000 kronor. Yrkandet innebär, med avseende på det åberopade innehållet i motionen nr 662 i andra kammaren, att en minskning av det nu nämnda, i propositionen nr 156 föreslagna anslaget med 210 000 kronor skulle motsvaras av en lika stor ökning av anslaget till fonden för idrottens främjande.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I a) medgiva, att bidrag av statsmedel må från och med budgetåret 1954/55 utgå till ungdomens fritidsverksamhet, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter om statens bidrag till ungdomens fritidsverksamhet;

c) till *Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet* på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor;

II) lämna motionen I: 520, i vad den yrkar avslag å propositionen nr 156 i nu berörda del, utan bifall; samt

III) anse motionerna I: 522 och II: 663, såvitt de rör förslagsanslaget till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet, besvarade genom vad utskottet ovan anfört.

Reservationer hade avgivits av

1) herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottet hade bort hemställa,

att riksdagen måtte

I. med bifall till det i motionen I: 520 framställda avslagsyrkandet avslå det i propositionen under punkt IV Ungdomens fritidsverksamhet framlagda förslaget om ett förslagsanslag om 1 000 000 kronor till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet;

Instruktörer i ungdomsarbetet.

II. anse motionerna I: 522 och II: 663, såvitt de rör förslagsanslaget till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet, besvarade genom vad utskottet ovan anför.

2) herr *Stenberg*, som ansett, att utskottets hemställan under punkt 1 c) bort ha följande lydelse:

c) till *Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet* på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 790 000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr III. 1).

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förslag dels ock på bifall till den av herr Lundqvist m. fl. avgivna, med III) 1) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bracnier begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i avdelning IV i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Lundqvist m. fl. avgivna, med III) 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång upp-

läst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 181 ja och 21 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Avdelning VI.**Instruktörer i ungdomsarbetet.**

I proposition nr 156 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

a) besluta om statsbidrag till avlöande av instruktörer inom ungdomsarbetet i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda statsbidragsbestämmelser och erforderliga föreskrifter om ifrågavarande instruktörsbefattningar;

c) till *Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer* på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 302 400 kronor.

I motionen I: 520 av herrar *Velander* och *Svärd* hade yrkats avslag på Kungl. Maj:ts hemställan under förevarande avdelning.

I motionen II: 664 av herrar *Helén* och *Dahlén* hade framhållits, att den kontroll, som skolöverstyrelsen i enlighet med propositionen skall svara för beträffande instruktörsverksamheten, utövas på ett sätt som inte innebär onödigt intrång på organisationernas självbestämmanderätt.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till propositionen

I a) besluta om statsbidrag till avlöande av instruktörer inom ungdomsarbetet i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet ovan förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda statsbidragsbestämmelser och erforderliga föreskrifter om ifrågavarande instruktörsbefattningar;

c) till *Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer* på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 302 400 kronor;

II) lämna motionen I: 520, i vad däri yrkas avslag å propositionen i nu berörda del, utan bifall; samt

III) anse motionen II: 664, såvitt nu är i fråga, besvarad genom vad utskottet ovan anfört.

Reservation hade avgivits av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottet hade bort hemställa,

att riksdagen måtte

a) med bifall till motionen I: 520, i vad den avser avslag å vad Kungl. Maj:t under punkt VI hemställt om ett anslag om 302 400 kronor till *Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer*, besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition i denna del;

b) anse motionen II: 664, såvitt nu är i fråga, besvarad genom vad utskottet ovan hemställt.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen IV).

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr *Lundqvist* m. fl. avgivna, med IV) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Utrustning av vissa föreningslokaler.

Avdelning VII.

Utskottets hemställan bifölls.

Avdelning IX.

Utrustning av vissa föreningslokaler.

I proposition nr 156 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till *Bidrag till utrustning m. m. av vissa föreningslokaler* på riksstaten för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor.

I motionen I: 520 av herrar *Velander* och *Svärd* hade yrkats avslag på Kungl. Maj:ts hemställan i förevarande avdelning.

I motionen I: 486 av herr *Weiland* m. fl. och i motionen II: 625 av herr *Carlsson* i *Tibro* m. fl. hade hemställts, såvitt nu är i fråga, att riksdagen måtte besluta att höja det i propositionen föreslagna reservationsanslaget till *Bidrag till utrustning av vissa föreningslokaler* med 40 000 kronor.

I motionen II: 650 av herr *Nilsson* i *Östersund* hade föreslagits, att hela det i propositionen under punkten IX upptagna reservationsanslaget till *Utrustning m. m. av vissa föreningslokaler* må fördelas av statens nämnd för samlingslokaler efter samma grunder som nämnden fördelar övriga anslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I) till *Bidrag till utrustning m. m. av vissa föreningslokaler* på riksstaten för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor;

II) lämna motionen I: 520, i vad däri yrkas avslag å propositionen nr 156 i nu berörda del, utan bifall;

III) anse motionerna I: 486 och II: 625, såvitt de rörde föreliggande proposition, besvarade genom vad utskottet ovan anfört; samt

IV) lämna motionen II: 650 utan bifall.

Allmänt om upprustning av organen för den öppna nykterhetsvården. — De kommunala nykterhetsnämnderna.

Reservation (nr V) hade avgivits av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottet hade bort hemställa, att riksdagen måtte

I. med bifall till motionen I: 520, i vad däri yrkas avslag å propositionen i nu berörda del, avslå departementschefens hemställan under punkt IX. om ett reservationsanslag av 250 000 kronor för budgetåret 1954/55 till Bidrag till utrustning m. m. av vissa föreningslokaler;

II. lämna motionerna I: 486 och II: 625 samt II: 650 utan bifall.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen V).

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr *Lundqvist* m. fl. avgivna, med V) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Avdelningarna X, XI och XII.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nykterhetsvård m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Anslag till nykterhetsvården.

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande nr 8, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa an-

slag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Detta utlåtande företogs till avgörande på det sätt, att varje avsnitt, där utskottet gjort hemställan, föredrogs särskilt för sig.

Allmänt om upprustning av organen för den öppna nykterhetsvården.

Utskottets hemställan i detta avsnitt bifölls.

Avsnittet I.

De kommunala nykterhetsnämnderna.

Kungl. Maj:t hade i proposition nr 158 föreslagit riksdagen att *dels* godkänna de av departementschefen under förevarande avsnitt förordade grunderna för understöd åt kommunerna för deras nykterhetsvårdande verksamhet, *dels ock* till Understöd åt kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 750 000 kronor.

I motionen I: 487 av herr *Bengtson* m. fl. och i motionen II: 626 av herr *Thapper* m. fl. hade hemställts »att statsbidraget till de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet fastställes till 80 procent av kostnaderna för denna verksamhet utan maximering.»

I motionen I: 488 av herrarna *Lindblom* och *Sundelin* och i motionen II: 627 av herr *Ohlin* m. fl. hade yrkats bl. a. »att riksdagen måtte besluta, 1) att statsbidraget till de kommunala nykterhetsnämnderna skall utgå med 80 procent av kostnaderna, 2) att till Understöd åt kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 200 000 kronor.»

I motionen II: 591 av herr *Hallén* m. fl. hade yrkats »att riksdagen ville besluta, att särskilda statsbidrag till ersättning åt övervakare och frivilliga medhjälpare hos nykterhetsnämnderna

icke skola utgå, utan skola de ersättningar härför, som kommunerna besluta, upptagas i de kostnader för nykterhetsnämndernas verksamhet, som skola bli understödsberättigade.»

I motionen I: 488 av herrar *Lindblom* och *Sundelin* och i motionen II: 627 av herr *Ohlin m. fl.* hade vidare hemställts »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av arvodena för övervakare inom såväl nykterhetsvården som övriga sociala vårdområden samt att förslag i denna fråga måtte föreläggas 1955 års riksdag.»

I motionen I: 489 av herr *Bengtson m. fl.* och i motionen II: 628 av herrar *Hagård* och *Hæggblom* hade yrkats »att de statliga arvodena till nykterhetsvårdens frivilliga medhjälpare fastställas till 10 kronor i månaden.»

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A) — med avslag å vad i motionerna I: 487 och II: 626 samt I: 488 och II: 627 härutinnan hemställts — godkänna ovan förordade förslag att statsbidraget till kommunerna för deras allmänt nykterhetsvårdande verksamhet bestämmas till 60 % av nykterhetsnämndernas kostnader;

B) — med avslag å vad i motionerna II: 591 samt I: 489 och II: 628 härutinnan hemställts — godkänna förslaget att statsbidraget till kommunernas kostnader för frivilliga medhjälpare bestämmas för varje vårdfall till 10 kronor för första och 5 kronor för varje följande månad;

C) i övrigt godkänna ovan förordade grunder för understöd åt kommunerna för deras nykterhetsvårdande verksamhet;

D) till *Understöd åt kommunala nykterhetsnämnder* för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 750 000 kronor; samt

E) avslå motionerna I: 488 och II: 627, såvitt rör frågan om översyn

De kommunala nykterhetsnämnderna.

av gällande föreskrifter om arvoden till övervakare inom skilda vårdområden.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sundelin*, *Englund*, *Huss*, *Stenberg*, *Nihlfors* och *Rimmerfors*, vilka ansett, att utskottets hemställan under A. och D. bort ha följande lydelse:

A) — med bifall till vad i motionerna I: 487 och II: 626 samt I: 488 och II: 627 härutinnan hemställts — godkänna ovan förordade förslag att statsbidraget till kommunerna för deras allmänt nykterhetsvårdande verksamhet bestämmas till 80 % av nykterhetsnämndernas kostnader;

D) till *Understöd åt kommunala nykterhetsnämnder* för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 200 000 kronor.

2) av herrar *Sundelin*, *Englund*, *Huss* och *Stenberg*, fröken *Öberg*, herrar *Rimmerfors*, *Hagård*, *Andersson* i Brämhult och *Nihlfors*, vilka ansett att utskottets hemställan under B. bort ha följande lydelse:

B) i anledning av vad i motionerna II: 591 samt I: 489 och II: 628 härutinnan hemställts godkänna ovan förordade förslag att ersättningen till frivilliga medhjälpare bestämmas till 10 kronor per vårdfall och månad samt att kommunerna härför blir berättigade till statsbidrag med samma procentsats som för övriga ersättningsberättigande kostnader.

Efter föredragning av *mom. A)* anförde:

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1) av herr *Sundelin m. fl.*

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment dels ock på bifall

Specialsjukhus och polikliniker för alkoholmissbrukare.

till den av herr Sundelin m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rimmerfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. A under avsnittet »De kommunala nykterhetsnämnderna» i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit den av herr Sundelin m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rimmerfors begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 135 ja och 64 nej, varjämte 6 av kammarans ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande moment.

Härefter föredrogs *mom. B*); och anförde därvid:

Herr HAGÅRD (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2).

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i

mom. B dels ock på bifall till den av herr Sundelin m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. B. under avsnittet »De kommunala nykterhetsnämnderna» i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit den av herr Sundelin m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagård begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 89 ja och 107 nej, varjämte 8 av kammarans ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså i förevarande moment bifallit den av herr Sundelin m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Mom. C)–E).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avsnitten II–IV.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avsnittet V.

Specialsjukhus och polikliniker för alkoholmissbrukare.

Kungl. Maj:t hade i proposition nr

Specialsjukhus och polikliniker för alkoholmissbrukare.

158 under förevarande avsnitt föreslagit riksdagen att *dels* besluta att i Stockholm eller dess omedelbara närhet skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras en klinik för alkoholsjukdomar med cirka 80 vårdplatser, *dels* till Uppförande av klinik för alkoholsjukdomar för budgetåret 1954/55 under statens allmänna fastighetsfond, inrikesdepartementet, anvisa ett investeringsanslag av 100 000 kronor.

I motionen I: 489 av herr *Bengtson m. fl.* och i motionen II: 628 av herrar *Hagård* och *Hæggbloom* hade yrkats bl. a. att »riksdagen ville göra det uttalandet, att anordnande och drift av polikliniker för alkoholmissbrukare icke är en uppgift för kommunerna utan för vederbörande landsting samt att nykterhetsnämnds kostnader för resor och arvoden i samband med anlåtande av sådana poliklinik äro statsbidragsberättigade enligt de grunder, som fastställas för statsbidrag till nykterhetsnämndernas verksamhet i övrigt.»

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A) besluta att i Stockholm eller dess omedelbara närhet skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras en klinik för alkoholsjukdomar med ca 80 vårdplatser;

B) till *Uppförande av klinik för alkoholsjukdomar* för budgetåret 1954/55 under statens allmänna fastighetsfond, inrikesdepartementet, anvisa ett investeringsanslag av 100 000 kronor;

C) anse motionerna I: 489 och II: 628, såvitt rör frågan om alkoholistpolikliniker, besvarade genom vad utskottet ovan anförte.

Reservation hade avgivits av

herrar *Wahlund, Franzon, Huss, Braconier* och *Andersson* i Brämhult, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

A) besluta att en klinik för alkohol-

sjukdomar i huvudsaklig överensstämmelse med vad ovan förordats snarast uppföres;

B) till *Uppförande* — — — lika med utskottet (s. 48) — — — ovan anförte.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 3) av herr *Wahlund m. fl.*

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förslag under förevarande avsnitt dels ock på bifall till den av herr *Wahlund m. fl.* avgivna, med 3) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertäglade ja besvarad. Herr *Braconier* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller vad särskilda utskottet föreslagit under avsnittet V »Specialsjukhus och polikliniker för alkoholmissbrukare» i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr *Wahlund m. fl.*

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr *Braconier* begärde likväl rösträk-

Motion om förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare.

ning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 144 ja och 44 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förslag under förevarande avsnitt.

§ 9.

Motion om förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion om förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare.

I en inom andra kammaren under nr 26 väckt motion, vilken hänvisats till bankoutskottet, hade herr *Nilsson* i Landskrona *m. fl.* hemställt, »att riksdagen måtte besluta, att tjänstebemäningen på postvaktmästare ersättes med postföreståndare och placeras i 15:e lönegraden och bitr. postvaktmästare ändras till bitr. postföreståndare i 13:e lönegraden med retroaktiv lönetillämpning fr. o. m. den 1 juli 1953.»

Utskottet hemställde,

att motionen II: 26 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Nilsson* i Landskrona och *Gavelin*, vilka ansett, att utskottet hade bort hemställa, att riksdagen, i anledning av motionen II: 26, må besluta *dels* att tjänstebemäningarna på riksdagens postvaktmästare och biträdande postvaktmästare ersättes med postföreståndare resp. biträdande postföreståndare, *dels* ock att ifrågavarande tjänster placeras i 15:e resp. 13:e lönegraden, med retroaktiv lönetillämpning från och med 1 juli 1953.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *NILSSON* i Landskrona (s):

Herr talman! Jag skall kort och gott föreslå, att andra kammaren måtte anta

vår reservation, men jag föreslår även att sista stycket i utskottets motivering strykes.

I detta anförande instämde herr *Gavelin* (s) och herr *Jacobson* i Vilhelmina (s).

Herr *SEVERIN* i Stockholm (s):

Herr talman! Jag är nödsakad att ta kammarens tid i anspråk under ett par minuter.

Motionärerna har yrkat att riksdagens postvaktmästare skall uppflyttas från lönegrad 11 och 13, som de står i nu, till 13 och 15 och att de skall kallas postexpeditör respektive postföreståndare. Det är inte mindre än 22 motionärer, tror jag, som undertecknat denna motion. Motionärerna jämställer dessa postvaktmästare med postexpeditörer. Vad är då en expeditör i postverket? Det är en person av vilken man kräver, att han skall ha minst realexamen. Han skall vara kunnig i tyska, franska och engelska och han skall ha genomgått en postutbildningskurs på 15 månader. Detta kompetenskrav ställer man på en expeditör i postverket i 15 lönegraden. Man kan väl inte jämföra postvaktmästarna med denne postfunktionär. Förste postvaktmästaren står i lönegrad 13; i postverket har man en stationsmästare i denna lönegrad. En stationsmästare i 13 lönegraden är föreståndare för en poststation, som kan ha en omsättning på mellan 20 och 25 miljoner kronor; han har fem eller sex personer under sig och därtill ett par brevbärare. Denne stationsmästare står i samma lönegrad som våra postvaktmästare. Är dessa tjänstemän jämförliga?

Sedan tillkommer en annan sak, som jag ber kammaren att besinna. Ordningen mellan olika befattningshavare i statens tjänst måste naturligtvis hållas i någon mån enhetlig. Man kan inte ändra på en post i dag och på en annan i morgon, ty då skulle allting råka i upplösning. Ett lönereglemente spelar

Motion om förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare.

ju samma roll för statens tjänstemän som kollektivavtalen på den privata avtalsmarknaden, och där gör man inte ändringar på detta sätt.

Man anför att här har en nedflyttning skett av postvaktmästarna. Detta är felaktigt. När man 1947 reglerade lönerna för riksdagens vaktmästarpersonal, placerade man efter en mycket ingående prövning postvaktmästarna i den lönegrad som ansågs skälig. Så sent som i fjol hade riksdagen denna fråga till behandling, då tjänsteförteckningsrevisionen framlade sitt förslag, som innebar oförändrad placering, och riksdagen godkände detta. Kan riksdagen under sådana förhållanden ge sig till att ändra det i dag?

Dessutom vill jag be er besinna, att vi har annan vaktmästarpersonal också, samt betänka, om det kan anses föreligga en så väsentlig skillnad i arbetsuppgifterna för postvaktmästarna och för vår övriga vaktmästarpersonal, att denna betydande löneskillnad skulle vara motiverad.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Jag trodde inte, herr talman, att det skulle vara nödvändigt med så många ord i denna fråga, då kammarens ledamöter förmodligen vet hur det egentligen ligger till härvidlag. Förhållandet är det att dessa postvaktmästare stod i samma lönegrad som vissa andra tjänstemän här i riksdagen. Enär förslag framlagts om att postexpedieringen inom riksdagshuset skulle slopas och att postverket skulle överta detta arbete, underlät man att nyreglera lönerna för dessa tjänstemän. Följaktligen blev de utan någon löneökning vid det tillfälle, då alla övriga tjänstemän fick sina löner höjda. Det är det verkliga förhållandet. Man glömde således bort dessa vaktmästare på grund av att det förelåg ett förslag om slopande av postexpeditionen här.

Vi har motionerat i detta ärende utslutande för att skapa rättvisa och för att placera denna personal i lönegrader, motsvarande deras ställning, innan man tog upp frågan om slopande av posten här.

Då man i vissa remissvar talar om att ingenting har ändrats som skulle kunna ge anledning att höja dessa löner, så vill jag erinra om att vi i motionen heller aldrig har påstått detta. Vår mening är kort och gott att dessa vaktmästare skall ha löner jämförbara med dem de hade, innan riksdagen behandlade frågan om slopande av posten som en riksdagens egen institution.

Jag ber därför, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag begärde ordet då herr Nilsson i Landskrona påstod, att de båda postvaktmästarna skulle ha blivit bortglömda i lönehänseende. Det förhåller sig ingalunda på det sättet.

Det är tvärtom så att året innan tjänsteförteckningsrevisionen tillsattes för riksdagens verk hade dessa tjänstemän genom en enskild motion lyfts upp till 11 och 13 lönegraderna. Då revisionen verkställdes och man granskade alla tjänster, alltså även dessa två, ansågs att det icke fanns tillräckliga motiv för att ge denna personal en upplyftning utöver den som de fått före alla övriga vaktmästare i riksdagen. Detta förslag biträdades också av samtliga remissinstanser.

Jag vill erinra kammarens ledamöter om att den motion, som väckts vid årets riksdag och som på något underligt sätt fått en viss massanslutning, varit remitterad till lönenämnden för riksdagens verk. Det kanske är lämpligt att i detta sammanhang nämna något om sammansättningen av lönenämnden. Den består av representanter för de båda kamrarna, för chefstjänstemännen inom riksdagens verk samt för

Motion om förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare.

personalen där. Lönenämnden har enhälligt hemställt att motionen icke måtte föranleda någon åtgärd.

Jag vill rent personligt säga att jag inte har något mot att folk får löneförhöjning. Men jag är absolut motståndare till att man skapar ett gunstlings-system, där enskilda statstjänstemän bryts ut ur hela sammanhanget. Om man skall företa löneregleringar skall man också vara beredd att medge sådana över hela linjen, och jag skulle tro att ingen av motionärerna är beredd till en sådan åtgärd.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Då vi förra året behandlade frågan om våra medarbetares — jag kallar nämligen tjänstemännen och de anställda här i riksdagen så — löneplacering menade jag, och jag vidhåller alltså den uppfattningen, att man vid värderingen av deras insatser inte bör gå efter de normer som gäller i övrigt. Jag hävdade och hävdar fortfarande att våra medarbetare här i riksdagen bör värderas på ett särskilt sätt. Man bör därvid inte följa gängse normer och principer inom statsförvaltningen. Deras ställning i folkrepresentationen är sådan att deras arbete bör värderas på ett annat sätt. Detta innebär inte som herr Lindholm ville påstå att man skapar ett gunstlings-system bland statstjänstemännen. Det innebär endast att man uppskattar deras arbete på ett riktigt sätt.

Med dessa ord, herr talman, vill jag instämma i det framställda yrkandet om bifall till reservationen.

Herr **LINDHOLM** s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga att vid den värdering av arbetsuppgifterna som skett har de ansetts vara jämbördiga med de arbetsuppgifter som åvilar övriga vaktmästare i motsvarande lönegrader, och den uppfattningen har

vitsordats av personalrepresentanterna i lönenämnden.

Herr **GAVELIN** (s):

Herr talman! Det är alldeles tydligt att detta är en sak som utskottet icke har satt sig verkligen in i. Det har klart framkommit att dessa postvaktmästare var placerade i samma lönegrad som förste vaktmästare här i riksdagen, till dess det blev fråga om att inrätta ett postkontor. Den ifrågasatta organisationsändringen var anledningen till att man uteslöt postvaktmästarna vid revisionen av lönerna för vaktmästarna. Det är en verklig orättvisa riksdagen gjort sig skyldig till då man försökt utestänga dem från denna löneförbättring. Man får faktiskt en känsla av att det utgör något slags straff för att de i viss mån motarbetade den omorganisation det här varit tanke på att genomföra. Jag hemställer att riksdagen rättar till det missförhållande som faktiskt uppkom genom detta förslag om inrättande av ett postkontor.

I detta anförande instämde herr *Jacobson* i *Vilhelmina* (s).

Herr **SEVERIN** i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Senander har rätt då han säger att vi kan värdera vaktmästarpersonalen i riksdagen på ett särskilt sätt, men att ta ut två av dem och värdera dem på ett särskilt sätt och undervärdera alla de andra är ett system jag inte kan acceptera. Låt oss ta upp hela frågan till en ny behandling, men jag tycker inte det är lämpligt att ta ut en och en och bevilja dem speciella förmåner. Denna fråga behandlades i fjol, och tjänsteförteckningsrevisionen hade gått igenom och placerat ifrågavarande tjänster. Riksdagen godkände då detta förslag.

När personalorganisationen ändrades år 1947 gjordes också en ändring. Det är riktigt att förste postvaktmästarna tidigare stod i samma lönegrad som förste vaktmästarna i kansliet, men om-

Statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag.

organisationen år 1947 innebar att förste vaktmästaren i kansliet kom att inta en chefsställning gentemot övriga vaktmästare och därför ansågs böra ha en högre lönegrad. Det var icke allenast postvaktmästarna som därefter kommit att inta en annan ställning än förste vaktmästarna. Det fanns dessutom fyra vaktmästare i kansliet som innehade en högre lönegrad men som nu befinner sig i samma lönegrad som alla de andra. Postvaktmästarna utgjorde alltså intet undantag från den allmänna regleringen, och de bör inte heller för närvarande få utgöra något undantag från en allmän reglering.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att herr Severin i egenskap av utskottets talesman anser att man kan göra en speciell värdering av våra medarbetares arbetsuppgifter. Han bara förmenar att man inte kan göra detta utan att begå en orättvisa emot de övriga. Jag anser tvärtom att vi kan börja med postvaktmästarna nu och så rätta till missförhållandena senare för våra övriga medarbetare.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gavelin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Senander begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 75 nej, varjämte 29 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter yttrade:

Herr GAVELIN (s):

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag har röstat fel.

§ 10.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag samt i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående småföretagens kreditfrågor.

I en den 2 april 1954 dagtecknad proposition, nr 210, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att medgiva, att statsgaranti för lån till

Statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag.

hantverks- och småindustriföretag må tills vidare beviljas intill ett belopp av 10 000 000 kronor.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta likalydande motioner, nämligen nr 541 i första kammaren av herrar *Spetz* och *Näslund* och nr 691 i andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Carlsson* i Tibro. I motionerna hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 210 måtte beakta vad som anförts i motionerna och därvid i första hand uttala, *dels* att företagareförening inom ramen för av Kungl. Maj:t för varje förening medgivet sammanlagt belopp erhåller beslutanderätt i fråga om kreditgarantier, där lånesumman understiger gränsen för föreningarnas underställningsfria utlåningsrätt, *dels* att ett större antal företagareföreningar än för närvarande snarast möjligt bör erhålla utlåningsrätt och godtas som lokalorgan samt att gränsen för föreningarnas underställningsfria utlåningsrätt höjes till 50 000 kronor.

Utskottet hade även ansett sig i förevarande sammanhang böra behandla två till utskottet hänvisade likalydande motioner, nr 225 i första kammaren av herr *Björnberg m. fl.* samt nr 289 i andra kammaren av herr *Nygren m. fl.*, i vilka hemställts *dels* att riksdagen måtte antaga ett i motionen framlagt förslag till ändring av 46 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, *dels* att riksdagen måtte uttala, att kreditrestriktionerna, så länge desamma består, enligt dess mening bör tillämpas på ett sådant sätt, att nya och mindre företag i kredithänseende icke försättes i mindre gynnsamt läge än andra företag.

Utskottet hemställde, att riksdagen

1) må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

2) må besluta att motionerna I: 541

och II: 691, i den mån de icke får anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) må besluta att motionerna I: 225 och II: 289, i den mån de icke får anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Wehtje*, *Svärd* och *Nygren*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen

1) måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition,

2) måtte med bifall till motionerna I: 225 och II: 289 antaga följande

Förslag

till

lag om ändring av 46 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse.

Häriigenom förordnas, att 46 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse skall erhålla följande ändrade lydelse.

46 §.

Bankaktiebolag — — — ej erhållits; samt

4. kredit utan särskild säkerhet till ett belopp i varje särskilt fall av högst 50 000 kronor och sammanlagt högst en tiondel av bankbolagets eget kapital lämnas idkare av hantverk eller småindustri.

I fråga om — — — ikläder sig.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1954.

3) måtte uttala, att kreditrestriktionerna, så länge desamma består, enligt dess mening bör tillämpas på ett sådant sätt, att nya och mindre företag i kredithänseende icke försättes i mindre gynnsamt läge än andra företag.

4) måtte anse motionerna I: 541 och II: 691 besvarade med vad utskottet ovan anfört.

II) av herrar *De Geer*, *Carlsson* i

Statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag.

Tibro och Löfgren, vilka ansett, att utskottet hade bort hemställa,

att riksdagen

1) måtte bifalla Kungl. Maj:ts förvarande proposition,

2) med anledning av motionen I: 225 och II: 289 måtte antaga följande

Förslag

till

lag om ändring av 46 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse.

Härigenom förordnas, att 46 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse skall erhålla följande ändrade lydelse.

46 §.

Bankaktiebolag — — — ej erhållits; samt

4. kredit utan särskild säkerhet till ett belopp i varje särskilt fall av högst 50 000 kronor och sammanlagt högst en tiondel av bankbolagets eget kapital lämnas idkare av hantverk eller småindustri.

I fråga om — — — ikläder sig.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1954.

3) måtte anse motionerna I: 541 och II: 691 besvarade med vad utskottet ovan anförde.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr NYGREN (h):

Herr talman! Med hänsyn till den sena timma som är inne skall jag endast tillåta mig att i korthet yrka bifall till reservation nr 1, som är fogad till bankoutskottets utlåtande nr 29. Såsom framgår av den reservationen har även reservanternas tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition nr 210 angående kreditgarantier åt småföretagare, men de har dessutom hemställt om en sådan ändring av banklagen, att det skall bli möjligt för de ordinarie kreditinstitutionerna att bevilja s. k. förtroendekre-

diter utan att bankmässig säkerhet skall fordras.

Att man nu inom utskottsmajoriteten inte har velat gå med på detta förslag har ju motiverats därmed, att det föreligger ett förslag från banklagstiftnings-sakkunniga men att man nu också vill avvakta förslag om ny sparbankslag. Vi reservanter anser att det inte finns någon anledning att avvakta detta lagförslag, ty om så sker skall ju detta förslag också bli föremål för remissyttranden, och då kanske det kommer att dröja ytterligare några år innan denna fråga kan tas upp. Då frågan är utredd av en sakkunnigkommitté, då ett positivt förslag föreligger, då varma tillstyrkanden har kommit från flertalet remissinstanser och då detta förslag ligger färdigt sedan mer än två år tillbaka anser vi att man har anledning att förvänta att det nu vidtas positiva åtgärder.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservation nr 1.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag har tillsammans med herr De Geer och Carlsson i Tibro vid behandlingen av den här frågan avgivit en särskild reservation, eftersom vi inte till alla delar har kunnat instämma i utskottets uppfattning. Därför vill jag bara i all korthet motivera vårt ståndpunktstagande.

Vi har med tillfredsställelse noterat vad utskottet säger beträffande motionerna I: 541 och II: 691, men vi har i reservationen angivit att ett ytterligare tillmötesgående mot motionärerna bort kunna påräknas från utskottets sida.

De blancokrediter, som herr Nygren nyss omnämnde, har vi i vår reservation också kunnat gå med på, under det att vi i den andra punkten inte har

Statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag.

biträtt samma uppfattning som anges i högerreservationen.

Jag vill i korthet yrka bifall till den reservation som har avgivits av herrar De Geer, Carlsson i Tibro samt under-tecknad.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen skall jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan med den enkla motiveringen, att de förslag som reservationerna innehåller med all säkerhet kommer att i form av proposition föreläggas riksdagen nästa år. Då kan det ju inte finnas något skäl för att riksdagen nu skall fatta beslut om en enda paragraf, som rycks ur ett helt lagkomplex. Beträffande Kungl. Maj:ts proposition har ju utskottet varit enigt.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Wehtje m. fl. avgivna, med I) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr De Geer m. fl. avgivna, med II) betecknade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nygren begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontraproposition ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen åskade emellertid herr Löfgren votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 29

antager den av herr Wehtje m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit den reservation, som avgivits av herr De Geer m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Carlsson i Tibro begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 81 ja och 62 nej, varjämte 42 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den av herr Wehtje m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Wehtje m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne

Statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag.

flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nygren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 120 ja och 29 nej, varjämte 37 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om pension till extra tjänstemannen i riksgäldskontoret N. O. E. Wigren och avskedsersättning till f. d. extra tjänstemannen å riksdagens ekonomibyrå G. W. R. Thorell.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

På förslag av herr förste vice talmanen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtanden och memorial nr 133, 4 och 134—150 skulle i nu nämnd ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista.

§ 14.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 279, angående val av fullmäktige i riksbanken med suppleanter;

nr 284, angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret med suppleanter; och

nr 289, angående val av en suppleant i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 280, för herr Mats Herman Lemne att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 281, för herr Ragnar Valdemar

Persson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 282, för herr Ragnar Sundén att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 283, för herr Gösta Teodor Skoglund att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 285, för herr Axel Strand att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 286, för herr Sigurd Lindholm att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 287, för herr Anselm Gillström att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 288, för herr Gösta Andersson i Mölndal att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret; och

nr 290, för herr Axel Henrik MunkteLL att vara suppleant för ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Föredrogs följande till kammaren inkomna ledighetsansökningar:

Till riksdagens andra kammare.

För angelägenheter som sammanhänger med min akademiska verksamhet anhåller jag om tjänstledighet från riksdagsgöromålen från och med den 24 till och med den 31 maj 1954.

Stockholm den 21 maj 1954.

Vördsamt
Bertil Ohlin.

För deltagande i Europarådets vårsession får jag anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 22 maj till och med den 4 juni.

Stockholm den 22 maj 1954.

Walter Sundström.

Dessa ansökningar bifölls.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.01.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 22 maj.

Kl. 10.00.

§ 1.

Organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Principer och organisation.

I propositionen nr 109 hade Kungl. Maj:t (s. 3—469 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954) föreslagit riksdagen att dels besluta att den centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltningstjänsten inom försvaret skulle med genomförande från och med den 1 juli 1954 organiseras enligt de riktlinjer, som i nämnda statsrådsprotokoll angivits, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i de olika hänseenden, som berörts i sagda statsrådsprotokoll, vidtaga de åtgärder, som betingades av övergången till den nya organisationen.

I samband härmed hade utskottet till behandling förcheft ett antal motioner.

I en av herrar *Fröding* och *Boija* väckt motion (II: 666) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att i propositionen föreslagna befattningar för major eller kommandörkapten av 2. graden skulle vara alternativa och alltså kunna besättas alternativt med major eller överstelöjtnant resp. kommandörkapten av 2 eller 1. graden.

I en av herrar *Löfgren* och *Boija* väckt motion (II: 667) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att i propositionen i lönegrad Cs 10 föreslagna

byråchefstjänster skulle placeras i lönegrad 37 samt de i lönegrad Cp 10 föreslagna skulle placeras i lönegrad Cp 13.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. beträffande lönesättningen för ifrågavarande ämbetsverks chefstjänstemän, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 667, godkänna vad utskottet anför;

II. i fråga om inrättande av tjänster i alternativa lönegrader och därmed sammanhängande spörsmål, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 666, godkänna vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954 anförts;

III. beträffande anställande av personal med anlitande av sakanslag, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 607, i vad avsåge denna fråga, godkänna vad utskottet anför;

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i övrigt

a) besluta, att den centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltningstjänsten inom försvaret skulle med genomförande från och med den 1 juli 1954 organiseras enligt de riktlinjer, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954 angivits, samt med beaktande av vad utskottet anför;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i de olika hänseenden, som berörts i förenämnda statsrådsprotokoll, vidtaga de åtgärder, som betingades av övergången till den nya organisationen;

V. besluta, att motionerna I: 280 och II: 232 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VI. besluta, att motionen II: 607, i den mån den icke blivit under punkt III. behandlad, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Principer och organisation.

Reservationer hade avgivits:

a) av herr *Lundgren*;

b) av herr *Lundgren*;

c) av herrar *Ohlon*, *Lundgren*, *Ståhl* och fröken *Elmén*, vilka ansett, att utskottet i mom. I bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande lönesättningen för ifrågavarande ämbetsverks chefs-tjänstemän, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 667, godkänna vad reservanterna anförte;

d) av herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng* beträffande löneställningen för i motionen II: 667 avsedda chefs-tjänster;

e) av herrar *Ohlon*, *Boman*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmberg* i Skövde, *Ståhl*, *Staxäng* och fröken *Elmén*, vilka ansett, att utskottet i mom. II bort hemställa, att riksdagen måtte i fråga om inrättande av tjänster i alternativa lönegrader och därmed sammanhängande spörsmål, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 666, godkänna vad reservanterna anförte;

f) av herr *Hesselbom*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **WARD** (s):

Herr talman! Anledningen till att jag före någon annan tar till orda här är närmast den, att jag vill förklara varför fjärde huvudtiteln — vårt nästa ärende på föredragningslistan — så sent kommit fram på kammarens bord i år. Vi brukar annars få denna huvudtitel betydligt tidigare, och jag kan möjligen tänka mig att en del av kammarens ledamöter är förvånade över att vi inte även i år kunnat komma fram med ett utlåtande för fjärde huvudtiteln i god tid.

Jag vill därför nu meddela, att vi i allt väsentligt hade dessa frågor klara redan i början av mars månad men att vi så att säga måste lägga ärendet på is

i avvaktan på den förvaltningsproposition som vi nu går att behandla. Fjärde huvudtiteln sammanhänger självfallet mycket nära med denna proposition. Det är tacknämligt att Kungl. Maj:t nu har kunnat framlägga resultatet av den utredning som har verkställts. Det blir på så sätt en betydligt rationellare behandling av de olika frågorna. Man får framför allt en klar gränsdragning emellan sakanslag och avlöningsanslag, d. v. s. kammarens ledamöter och den intresserade allmänheten får veta vad avlöningarna verkligen går till och hur mycket som kommer att användas för olika sakanslag.

Jag kan nu konstatera att utskottet i allt väsentligt är överens med Kungl. Maj:t om denna anordning, och jag förmodar att debatten här inte kan komma att gälla annat än vissa detaljspörsmål. Sådana spörsmål har nämligen varit föremål för diskussion inom statsutskottets första avdelning och inom utskottet. Det gäller bl. a. frågan huruvida man på vissa ledande befattningar inom armétygförvaltningen och inom intendenturorganisationen skall kunna anlita civilmilitära tjänstemän eller rent civila tjänstemän. På den punkten har utskottet inte kunnat enas, men majoriteten har i det stycket helt anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Inom utskottet föreligger sedan en tvistefråga beträffande löneställningen för vissa byråchefstjänster, en fråga som också ägnats mycket stor uppmärksamhet.

Ett tredje spörsmål gäller huruvida man skall ha alternativ vid placeringen i lönegrad. Det har yrkats att man på en viss post skall kunna välja mellan en tjänsteman antingen i en högre ställning eller också i en något lägre ställning. Jag skall inte här gå in på de tekniska detaljerna beträffande denna sak. De kommer väl sedermera att närmare beröras.

Å hela utskottets vägnar tror jag att jag, bortsett från dessa små meningss-

Principer och organisation.

skiljaktigheter, kan betyga, att man bör ha all anledning att vara Kungl. Maj:t tacksam för att denna fråga nu bringats närmare sin lösning.

Med dessa korta ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till samtliga punkter i utskottets hemställan under punkt 1. Hemställan börjar på sid. 101 i utskottets utlåtande.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Herr Ward, avdelningens ärade ordförande, har ju redan konstaterat, att det är en mycket omfattande proposition som ligger till grund för det utskottsutlåtande, som vi nu skall behandla. Man behöver ju bara nämna, att den förvaltningsapparat som skall omstöpas omsluter en kår av anställda på i runt tal 4 000 befattningshavare, för att förstå, vilken omfattande apparat försvarets förvaltningsorganisation är och även hur svåröverskådlig och vittomspännande en reform av den måste vara. Det är nu fråga om ingenting mindre än ett omdanande av hela denna apparat. Vi står ju inför den reform, som i den populära debatten har brukat kallas för krigsmaterielverkets avskaffande. Det är riktigt, att krigsmaterielverket genom detta förslag och det beslut som grundas på det kommer att avskaffas, men det är ingalunda hela sanningen, eftersom förslaget är betydligt mera omfattande. I stort sett skulle man väl kunna karakterisera innebörden så, att förvaltningsapparaten nu kommer att decentraliseras på de olika försvarsgrenarna.

Tanken på en reform i denna riktning är ju ingalunda ny. Den har upprepade gånger efter krigsmaterielverkets tillkomst aktualiserats ifrån militärt håll, och den har också varit föremål för framstötter här i riksdagen. Man har velat åvägabringa en smidigare och mindre tungrodd apparat, så att även dubbelarbetet skulle kunna undvikas. Man har velat anpassa förvaltningen efter teknikens utveckling och de olika

marknadslägena. Redan tidigt — det är nu åtta år sedan — tillsattes den utredning, som 1950 presenterade det förslag som i stort sett ligger till grund för det utskottsbeslut som här föreligger. Man kan fråga, varför inte departementschefen tidigare har lagt fram ett förslag, eftersom han har haft denna grundval att bygga på. Jag vill dock inte anklaga honom för dröjsmålet. Det har skett en ytterligare överarbetning genom en ÖB-utredning, som jag tror har varit nyttig för en säkrare bedömning, och dessutom har det allmänna läget varit sådant — jag kan dela den uppfattning som departementschefen framhållit i propositionen — att man inte har velat ta på sitt ansvar att här göra någon mera genomgripande omstöpning.

Det tillkommer inte mig att presentera förslagets innehåll. Jag har bara vid ett tillfälle, som jag vet, rent lidelsefritt frågat försvarsministern när en proposition i detta ämne var att vänta. Jag har inte hört till dem som har varit särskilt intensivt förväntansfulla. I stället har jag trott mig förstå, att det är mycket svårt att få ett riktigt grepp om ett så stort ämne som detta. Jag känner alltså inte någon entusiasm inför det föreliggande förslaget, men å andra sidan tror jag, att detta i stort sett visar den väg som man har att gå, när man nu vill pröva ett annat och mindre centraliserat system än det vi hittills har haft.

Det förefaller mig som om det också skulle vara klokt, att — vilket väl också är grundtanken i propositionen — i stället för att här låsa fast sig, en gång för alla införa vad jag med en term, lånad från skolans värld, skulle vilja kalla en försöksverksamhet inom den militära förvaltningen. Man kommer att ha ganska stora möjligheter att pröva sig fram på olika områden och att göra ändringar i den mån erfarenheten visar, att ändringar blir påkallade.

Decentraliseringen, fördelningen på de olika förvaltningarna, är emellertid

Principer och organisation.

inte hundra procentig. Jag ansluter mig till den anordning, som försvarsministern har gjort och som han har övertagit från utredningen, med tillämpning av den s. k. huvudförvaltningsprincipen, att man skall försöka att föra över anskaffningar och planeringar till den förvaltning, som har de största mängderna av vissa beställningar och projekteringar.

Jag tror också att det är en klok och riktig ordning med dessa samarbetsdelegationer mellan de olika förvaltningarna, och i varje fall är det värt att göra ett försök att på toppen av hela apparaten sätta den s. k. förvaltningsdirektionen. Avsikten är ju att den skall hålla så god kontakt med det civila tekniska och merkantila livet, att försvarets väldiga inköps- och förvaltningsapparat ständigt hålls å jour med utvecklingen på de hållen.

När krigsmaterielverket den 1 juli försvinner ur den militära förvaltningen, är det en gård av rättvisa att säga, att detta stora verk obestriddligen har haft sina förtjänster. Det fyllde nog ett behov när det kom till. Man var på det klara med att det dåvarande systemet inte var hundra procentigt lämpligt, men vi kanske kan konstatera, när det nu försvinner, att tiden liksom har ridit ifrån den organisationsformen och nu pockar på en annan.

Jag vill i anslutning därtill göra en reflexion, som så småningom kanske kan leda till kontroverser, nämligen att man måste tillse att avvägningen mellan å ena sidan tekniker och annat civilt folk, framför allt på de ledande posterna, och å andra sidan militära befattningshavare blir sådan, att försvarets intressen tillvaratas på det mest effektiva och mest ekonomiska sättet. Jag vill inte säga att propositionen präglas av någon annan anda. Det här låter som en truism, men i praktiken är det sannerligen ingen truism. Det är mycket svårt att göra den avvägningen så att den blir riktig. Jag kan inte un-

danhålla den reflexionen, att jag på några punkter har tyckt mig kunna märka en viss tendens hos försvarsministern att lämna något försteg för de militära befattningshavarna. Jag har intet slutligt omdöme därvidlag, men jag försäkrar att vi kritiskt och med intresse skall följa hur utvecklingen kommer att gestalta sig i praktiken. Jag tror som sagt att det är nödvändigt att bevaka att den civila sakkunskapen här kommer till sin rätt.

Låt mig ur högen ta ett enda exempel. Vid de stora inköpsavdelningarna för intendenturmateriel kommer man nu att få militära befattningshavare i chefsställning. Jag anser det vara nödvändigt att se till, att den civila sakkunskap som finns både i form av varuexpertis och i form av inköpserfarenhet utnyttjas på bästa sätt. Det har också understrukits av utskottet.

Beträffande omfattningen och kostnaderna för den nya förvaltningsorganisationen kan det måhända intressera kammaren att höra, att Kungl. Maj:t har lyckats pressa ned antalet befattningshavare med i runt tal 300. Det är ingen liten siffra, men om antalet slås ut på 4 000 ter den sig inte imponerande stor. Avlöningskostnaderna är nedpressade med i runt tal halvannan miljon, men jag tror det finns anledning att hoppas, att det skall gå att genomföra organisationen med dessa något smalare marginaler.

Jag sade nyss att det hela har karaktären av en försöksverksamhet. Man har därför anledning att inte driva olika meningar så hårt förrän man fått tillfälle att se hur det verkar i praktiken och man genom erfarenheterna fått en säkrare grund för bedömande än man nu har. Detta är förklaringen till att det vid utskottets utlåtande, trots att utlåtandet är så omfattande, ändå finns bara ett fåtal avvikande meningar och reservationer anmällda.

På det håll jag representerar har vi medvetet inskränkt oss till att anmäla

Principer och organisation.

avvikande mening endast på de punkter, där vi anser att man löper risk att redan från början köra in organisationen på felaktiga banor, så att verksamheten kan ta skada, om inte en rättelse sker från början.

Jag har varit med om att anmäla avvikande mening på två huvudpunkter. De återfinns i reservationerna under c) och e) vid punkt 1, och jag skall be, herr talman, att på en gång med några ord få redogöra för innebörden av de båda reservationerna.

Den första gäller ett antal byråchefstjänster, som har placerats ned fyra lönegrader under den lönegrad, som är fastställd för byråchefer. Kring dessa tjänster har förts en diskussion både i de sammansatta avdelningarna och i utskottet, och det har därvid inte gjorts gällande någon som helst saklig invändning mot att dessa tjänster placeras i byråchefers lönegrad. Det enda skäl som framförts är det rent formella, tillåt mig säga lönekinesiska skälet, att dessa tjänster vid något tillfälle av Kungl. Maj:t har sammankopplats med vissa befattningar i trafikverken. Därför att detta nu en gång har skett kan riksdagen här inte annat än göra ett avsteg från lönesättningen för byråchefer och vänta till dess att den utredning, som nu pågår rörande både dessa tjänster och tjänsterna vid kommunikationsverken, är färdigställd. Först när den är klar har man möjlighet att bestämma i vilken lönegrad dessa byråchefer skall vara. Jag kan omöjligen vara med om att resignera inför ett sådant byråkratiskt och dogmatiskt betraktelsesätt. Det är ju faktiskt så — det är den verklighet vi står inför — att dessa byråchefer har att förvalta betydligt större domäner, både administrativt och ekonomiskt, än många andra byråchefer har att förvalta, där det icke råder någon diskussion om att de bör vara placerade i byråchefers lönegrad. Rent faktiskt är alltså dessa minst jämställda med andra byråchefer. Det

enda skäl som skulle kunna anföras mot dem är, att de emellan sig och förvaltningschefen har en avdelningschef, men ännu är det oklart hur bestämmanderätten kommer att ligga. Det finns ingenting i utskottsutlåtandet som säger, att ansvaret för beslutanderätten hos dessa tjänstemän kommer att bli mindre än hos andra tjänstemän, snarare tvärtom, eftersom det rör ekonomiska värden av helt annan storleksordning än för de flesta andra byråchefstjänster.

Vill man sedan, som någon gjorde i utskottet, hålla sig till titelfrågan och säga att om de kallas byråchefer, skall de också ha byråchefers lön, så skulle jag vilja konstatera att inte bara utredningen utan också departementschefen konsekvent i propositionen benämner dessa befattningshavare byråchefer. De är alltså de facto och formellt i långa stycken byråchefer. Skälet till att man deklasserar dem i löneavseende är enbart denna formella sammankoppling, som jag nyss nämnde, i denna utredning.

Vad har nu detta för vådor? Varför vill inte jag vara med om att spara några få tusen kronor, som här finns att spara på hela denna budget på 60 miljoner kronor? Herr talman! Jag vill svara: Helt enkelt därför att jag är övertygad om att en sådan sparsamhet, för att inte säga snålhet kommer att bedra visheten. Risken är nämligen att vi från början på dessa befattningar får folk, som icke har de kvalifikationer som dessa befattningshavare måste ha. Vi vet alla, som sysslat litet med militära spörsmål, hur det rycks och dras från de civila företagen, som är obundna av lönegradsplaceringar, efter det mest kvalificerade och det effektivaste folket inom de militära förbanden och förvaltningarna. Man har att befara att konkurrenskraften på den statliga sidan på ett betänkligt sätt sänks, om man här följer Kungl. Maj:ts förslag. Jag vet ingenting om det, men jag tar för givet att departementschefen helst skulle

Principer och organisation.

se att riksdagen hade djärvheten att här justera förslaget i dessa delar. Att departementschefen inte här har genomfört den lönegradsplacering, som är den enda rimliga, beror — det är jag övertygad om — på orsaker över vilka han inte ensam är herre.

Jag skulle därför vilja understryka att ett klokt beslut i dag, som skulle sätta förvaltningsapparaten i stånd att fungera effektivt, måste gå ut på att dessa byråchefer kommer i byråchefslönegrad, så att vi från början får det rätta folket till dessa befattningar. I anslutning till detta, herr talman, ber jag att i detta stycke få yrka bifall till reservationen c) under punkten 1.

Den andra reservationen, den som är betecknad 1) e), tar också sikte på en rent praktisk anordning i samband med dessa befattningar, nämligen att undvika, att de militärer, som kommer in i dessa förvaltningar, tvingas flytta, så snart de står i tur att stiga i grad. Det är ju så, att inom den militära organisationen är det nödvändigt, att olika människor får största möjliga erfarenhet, och därför är omsättningen ganska snabb i synnerhet på de högre befattningarna. Inom förvaltningsapparaten behöver vi emellertid kontinuitet och fasthet. Alltför täta ombyten av personal kommer att verka i hög grad menligt, och därför har vi reseranter sagt oss, att det för att bevara denna kontinuitet på viktiga befattningar, är ett angeläget önskemål, att t. ex. en major, när han skall befordras till överstelöjtnant, inte därför nödvändigt måste lämna sin befattning, utan att han skall efter befordran kunna sitta kvar på befattningen och denna alltså kunna omfatta två olika grader. Många olika skäl talar för det. Jag har här antytt ett huvudskäl och skall inskränka mig till det. Det gäller alltså att för de befattningar som enligt propositionen är avsedda för major respektive kommandörkapten av 2. graden skall kunna få besättas med major eller överstelöjtnant

respektive kommandörkapten av 2. graden eller kommandörkapten av 1. graden. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservation 1) e). Vad de övriga reservationerna beträffar, så är de endast konsekvensreservationer av de båda som jag här har yrkat bifall till.

Herr talman! Jag tror och hoppas att det steg riksdagen nu tar, nämligen att genomföra denna stora nya förvaltningsapparat, skall kunna visa sig lönsamt till gagn för försvaret. Det är ju inte minst i den tekniska revolutionsepok, som försvaret har kommit in i, av utomordentlig vikt, att man har en förvaltningsapparat, som är så smidig och så aktiv som möjligt. Inte minst tror jag att stora krav kommer att ställas på projekterings- och experimentavdelningar. Jag hoppas också att man här skall kunna få till stånd ett bra samarbete med forskningen i olika avseenden.

Jag ber alltså att i det väsentliga få yrka bifall till utskottets förslag, endast med ändringar på de två punkter, som jag här har angivit.

Herr förste vice talmannen SKOG-LUND (h):

Herr talman! Jag skall endast yttra mig beträffande frågan om byråchefslönegradsplacering. Jag kan mycket långt följa herr Ståhl i hans framställning. Jag tror också att det inte är alldeles riktigt, att byråcheferna som här föreslås blir placerade i en lönegrad, som väl på andra områden användes för byrådirektörer. Men då det finns en utredning, som har att behandla chefstjänstemännens löneställning, har jag inte kunnat följa herr Ståhl och hans medreseranter så långt, att jag är beredd att yrka bifall till motionen II:667, utan jag har tillsammans med herr Staxäng fogat en blank reservation till denna punkt i utskottets utlåtande. Vad jag här vill göra är att rikta en uppmaning till ordföranden i utredningen om chefstjänstemännens lönegradsplacering att påskynda utred-

Principer och organisation.

ningens ställningstagande och till statsrådet, att så fort som möjligt sedan ta upp frågan till omprövning. Jag tror, att den riktiga slutsatsen då blir, att man i detta fall måste komma fram till en annan placering än den som här är föreslagen.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det förslag till ny förvaltningsorganisation vi nu behandlar syftar till en rationalisering på detta område. Frågan har givetvis varit föremål för mycken diskussion, särskilt i vad den avser krigsmaterielverket, och det har förekommit en del spänningar mellan olika instanser. Jag vill här uttrycka den förhoppningen, att dessa spänningar skall försvinna och att den nya organisationsapparaten skall infria de förhoppningar man ställt på den.

Jag har med tillfredsställelse tagit del av departementschefens ställningstagande så som det framgår av propositionen, framför allt på ett område där riksdagen tidigare varit åsidosatt, nämligen beträffande den s. k. sakanslags-avlönade personalen. Tidigare har det varit så, att man vid sidan av de i avlöningsstaten upptagna personalkategorierna haft en betydande personalstat på sakanslag. På grund härav har riksdagen inte kunnat få en riktig bild av den organisation, som i verkligheten finns. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen, att försvarsministern kommer att hålla hårt på de principer han på detta område gjort sig till tolk för.

En annan fråga, som varit föremål för mycken diskussion, framför allt bland dem som sysslar med lönefrågor, är den som avser de s. k. alternativa tjänsterna, vilka innebär att man kan ha olika militära grader men ändå behålla samma tjänst. Statens lönenämnd har vid upprepade tillfällen hävdad den meningen, att arbetsuppgifterna bör vara det som bestämmer lönesättningen. Man bör inte på vissa tjänster kunna göra karriär inom ramen av samma

arbetsuppgifter. Det bör vara så, att de som går över från den militära karriären till förvaltningsorganisationen där efter får göra sin karriär på samma sätt som övriga förvaltningstjänstemän.

Herr Ståhl och herr Skoglund berörde ytterligare en fråga, som diskuterats mycket, nämligen den som gäller de s. k. byråchefstjänsterna. Herr Ståhl menade, att det inom utskottet inte anförts några sakliga invändningar mot vederbörande tjänstemäns placering som byråchefer, utan att avslagsyrkandet skulle vara utslag för rena lönekineseriet. Om man vill göra anspråk på vederhäftighet, kan man emellertid inte karakterisera diskussionen på det sättet. Det är beträffande dessa tjänster så, att förvaltningsutredningen har föreslagit, att de skall bli byråchefstjänster. Innan Kungl. Maj:t tog ställning till förslaget, remitterades det till 1951 års chefslöneutredning. Denna utredning var inte övertygad om att det här var fråga om klara byråchefstjänster, utan ansåg att de var parallella med de byrådirektörstjänster, som finns inom de affärsdrivande verken. Kammarrens ledamöter bör observera, att den konstruktion av organisationen som här gjorts är praktiskt taget exakt densamma som den som finns vid statens järnvägar, televerket, postverket och vattenfallsverket. Organisationen är där sådan, att det är avdelningschefer som är ansvariga för en byrå, och under dem sorterar byrådirektörer. 1951 års chefslöneutredning hänvisade till att det för närvarande pågår en översyn av lönefrågorna vid de affärsdrivande verken, och ansåg det lämpligt att den kommitté, som sysslar med översynen, även får granska ifrågavarande chefs-tjänster. Dessa har i propositionen betecknats som byråchefstjänster, och det är väl det vissa av kammarrens ledamöter alltför mycket fastnat för. Jag ber dem observera utskottets skrivning på den punkten.

Därest man nu skulle godta herr

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1954/55.

Ståhls reservation, avgör man inte bara organisationsfrågan i detta fall, utan därav kommer även att följa konsekvenser för de affärsdrivande verken. Det synes mig som om man skulle behöva utreda, om dessa tjänstemän verkligen är byråchefer eller om de enbart är byrådirektörer. Frågan är inte fullt så klar som herr Ståhl ville göra gällande, när han sade, att en placering i byråchefens lönegrad här är det enda riktiga. Om herr Ståhl haft tillfälle att i likhet med mig se litet närmare på dessa olika tjänster, skulle han kanske ha varit mindre tvärsäker.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande mom. I, nämligen dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid förevarande punkt fogade, med 1) c) betecknade reservationen av herr Ohlon m. fl.; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Härefter gav herr talmannen beträffande mom. II propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den med 1) c) betecknade reservationen av herr Ohlon m. fl.; och biföll kammaren utskottets förevarande hemställan.

På framställd proposition biföll här efter kammaren vad utskottet i mom. III—VI hemställt.

Punkterna 2—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.**Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel.**

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga stats-

utgifter för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.**Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1954/55.**

I propositionen nr 1 hade departementschefen under fjärde huvudtiteln (punkt 1, s. 6 och 7 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954) framhållit, att han räknat med en begränsning av repetitionsövningskontingenten, och i samband härmed gjort vissa uttalanden.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anförde.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Hesselbom, Edwin Thun* och *Åkerström*.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet under denna punkt i anledning av vad utskottet har skrivit rörande Kungl. Maj:ts initiativ att för kommande år minska något på repetitionsövningarna.

Utskottet skriver: »Utskottet hyser vissa betänkligheter mot det föreliggande förslaget, vilket utgör ett avsteg från gällande ordning.» Utskottet fortsätter: »Då utskottet emellertid förutsätter, att den ifrågasatta anordningen endast är att betrakta som en engångsätgård, vill utskottet icke framställa någon erinran mot förslaget.»

För egen del skulle jag nog vilja säga, att statsrådets och chefens för försvarsdepartementet initiativ varit berömvärt och att undersökningar bör göras om det inte kan vara möjligt att ta ytterligare steg på den inslagna vä-

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

gen. Om det då skulle visa sig t. ex. att värnpliktslagen lägger hinder i vägen i detta avseende, vill jag ju bara säga, att den lagen kan ändras.

Herr talman! Jag nöjer mig med denna deklaration nu, detta inte minst med hänsyn till att jag kommer att ta till orda även vid behandling av punkt 2.

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k):

Herr talman! Jag skall inte ställa något annat yrkande i fråga om utskottets kläm än om bifall. Emellertid har man i motiveringen egentligen refererat den ståndpunkt, som högerledaren framförde i årets remissdebatt, nämligen att uppskov med repetitionsövningarna inte kan tänkas som något som kan ske mer än som en engångsåtgärd. Härtill vill jag erinra om att efter kriget sådant uppskov kunnat göras år efter år. Denna betoning innebär att det bara kan handla om en engångsåtgärd, att riksdagen i förväg skulle binda sig för att inte under kommande år vidtaga en sådan åtgärd som att uppskjuta en repetitionsövning. Jag anser det vara ganska olämpligt att i förväg binda sig för vad som skall inträffa under kommande år, detta så mycket mera som det talas om, att det från överbefälhavarens sida pågår en utredning, som väl på nytt skall kasta en del av försvarsfrågorna i stöpsleven. Samtidigt som jag yrkar bifall till utskottets kläm ber jag sålunda att få yrka avslag på utskottets motivering i punkt 1.

Herr **WARD** (s):

Herr talman! Såvitt jag kan finna ansluter sig utskottets yttrande tämligen väl till de framställningar som gjorts från Kungl. Maj:ts sida. När man i detta sammanhang talar om en engångsåtgärd, får väl detta tolkas så, att man med detta beslut inte slår in på den vägen, att därmed samtliga repetitionsövningar i framtiden skall uppskjutas. Frågan härom får riksdagen ta

ställning till senare; det är något som vi inte bundit oss för på det sätt herr Hagberg i Stockholm angav utan tvärtom.

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k):

Herr talman! Såvitt jag kunnat läsa utskottsutlåtandet rätt innebär icke det förslag utskottet rekommenderar, att samtliga repetitionsövningar skall inställas. Man kan nog inte läsa ut någon annan mening av den formulering utskottet använt än att utskottet avser att binda regeringen för kommande budgetår och naturligtvis också föregripa en behandling av detta ärende.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med utslutande av dess motivering; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkten 2.**Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.**

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lage Svedberg m. fl.* (I:51) och den andra inom andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.* (II:57), hade hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag enligt de riktlinjer, som i motionerna angivits, rörande begränsning av försvarskostnaderna under fredstid.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Helmer Persson m. fl.* (I:140) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II:191), hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsam utredning och förslag i syfte att åstadkomma en betydande nedskärning av försvarsutgifterna.

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

Utskottet hade i förevarande sammanhang behandlat ytterligare ett par motioner, avseende begränsning av försvarskostnaderna.

Utskottet hemställde,

a) att motionerna I: 51 och II: 57 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

b) att motionerna I: 140 och II: 191, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att motionerna I: 279 och II: 367 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

d) att motionen II: 63 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

e) att motionen II: 217 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Praktiskt taget samtliga vid årets riksdag väckta motioner, syftande till utredningar och vidtagande av åtgärder med målsättningen att nedbringa försvarskostnaderna, har redovisats under denna punkt. Även herr Karlsson i Olofström och jag har väckt en motion i detta ärende. Vi har där inte ställt något direkt yrkande i motionens kläm, men i motiveringen har vi ifrågasatt, huruvida man inte skulle kunna nöja sig med att anslå något mindre belopp till materielanskaffning för flyget än vad Kungl. Majt har begärt. Vi har vidare ifrågasatt, om man inte också skulle kunna pruta något på de begärda anslagen för anskaffning av tygmateriel m. m. till armén. Dessutom har vi understrukt vad chefen för försvarsdepartementet själv har betonat, nämligen nödvändigheten av att göra besparingar på försvarets område och att ta hänsyn till vad vi orkar med för framtiden.

I det sammanhanget har vi pekat på den utredning i dessa frågor, som nu pågår under överbefälhavarens överinseende, och vi har knutit vissa för-

hoppningar till de resultat, som denna utredning kan leda till. Vi har den mycket bestämda åsikten, att om man här menar allvar med talet om att söka nedbringa kostnaderna eller att hålla tillbaka ytterligare stegringar av utgifterna för försvaret, så räcker det inte med att bara vidtaga några små justeringar här och där på olika punkter, utan då är det absolut ofrånkomligt med en mycket kraftig nedskärning av hela vår försvarsorganisation. Vi blir då tvungna — vilket jag är övertygad om att ledamöterna i första avdelningen också är på det klara med — att dra in ett betydande antal regementen. Vidare måste vi då också allvarligt överväga, om vi verkligen orkar med att hålla ett flygvapen av sådan omfattning, som vi för närvarande har. På grund av den tekniska utvecklingen på flygets område — vilken, som herr Ståhl nyss framhöll, är fullständigt revolutionerande — kostar nu varje flygplan oerhört mycket pengar både i anskaffning och i drift. Trots att flyget ur militär synpunkt måste anses vara ett effektivt vapen, får vi ändå slå fast, att inte ens flygvapnet kan få lämnas orört, om vi menar allvar med talet om att hålla tillbaka de ständigt växande försvarsutgifterna och att eftersträva en nedskärning av de totala kostnaderna för försvaret.

Vi har här i riksdagen företrädare för ett par partier, som kan kallas skattesänkingskrävare, men när vi här debatterar skattefrågor, har dessa skattesänkingskrävare mycket svårt att upptäcka, att vi skulle kunna göra några nämnvärda besparingar på försvarets område. Däremot har de mycket lätt för att upptäcka möjligheter att försämra vår sociala standard. Jag har emellertid den uppfattningen, att den för skattesänkningar erforderliga jordmånen kan beredas i och med att vi företar en kraftig nedskärning av våra försvarsutgifter, och om man genomför skattesänkningar, så måste detta

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

obönhörligen leda till att kostnaderna för försvaret skäres ned.

Vi vet vad som skedde här i riksdagen i onsdags. Då gick riksdagens majoritet i båda kamrarna emot regeringen i en utgiftsfråga. När det gäller upprustningen av sjukvårdsväsendet här i landet, som landstingen — i enlighet med ett stort program som presenterats vid ett möte i Konserthuset i vintras — skulle stå som huvudman för avgavs deklarationer från flera talare som gick ut på att man måste räkna med kraftigt ökade statsbidrag. Man kan nämligen inte — sades det — som tendensen har varit under senare tid, bara vältra över olika ekonomiska bördor på landstingen. Jag är fullt på det klara med att en sådan upprustning kommer att kräva mycket pengar. Vi kommer därför att ställas inför valet att antingen pruta på anslagen till andra ändamål med belopp, som svarar mot de ökade utgifterna för sjukvården — och jag vill hoppas att detta skall bli möjligt genom en beskränning av de totala försvarskostnaderna — eller att avstå från alla skattesänkningar och kanske i stället rent av överväga att genomföra skattehöjningar. Jag skulle tycka det vore lämpligt att representanter för skattesänkingskrävarna här i riksdagen också lät förstå, att de är beredda att allvarligt diskutera även nedskärningar på det totala försvarets område.

Jag nöjer mig, herr talman, med denna deklaration och vill alltså knyta förhoppningar till de pågående utredningarna, ehuru jag gärna vill säga att jag i många stycken gillar vad utskottet har skrivit under punkt 2, där man rent formellt i varje fall är positivt inställd till åtgärder, som har samma syfte som jag här sökt deklarera. Jag har dock inte någon övertro vare sig på det slutliga resultatet av de utredningar som nu försiggår eller på det resultat, som kunde tänkas uppnås av en parlamentarisk utredning. Det kanske finns anledning att överväga, huruvida

man inte får tillskapa en ständigt arbetande parlamentarisk kommitté, som kunde vara en hjälpreda åt statsutskottet och åt dess första avdelning i synnerhet.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr WARD (s):

Herr talman! Jag skall bara yttra ett par ord.

Det är klart att vi inom statsutskottet och inte minst inom dess första avdelning med mycket stort intresse mottog underrättelsen om att man nu igångsatt utredningar under militär ledning med inte bara militära medhjälpare utan också representanter för samhällslivet, däribland krafter med stora ekonomiska insikter. Vårt resonemang där efter har varit ganska lätt att föra, eftersom man från försvarsledningens sida vid besök hos utskottsavdelningen har förklarat, att man redan instundande höst torde vara färdig med utredningarna. Sedan gäller det att överväga vad som skall kunna göras från Kungl. Maj:ts och riksdagens sida.

Jag tror att i det läge frågan nu har tjänar det inte mycket till att göra sådana jämförelser av skilda slag, som herr Åkerström nyss gjorde. Man får vänta och se för att därefter göra de avvägningar dels mellan de tre försvarsgrenarna, dels mellan militärt och civilt, som kan anses vara påkallade av ekonomiska och finansiella skäl. Vi har alltså här framför oss en linje, som vi allesammans borde kunna samlas omkring, och herr Åkerström ställde ju heller intet yrkande.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord kort och gott få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BOIJA (fp):

Herr talman! Det är säkert många som är bekymrade över de höga försvarskostnader som vi har i dag. Tillsammans med några andra ledamöter har jag i en motion, II: 367, berört denna

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

fråga. Trots prutningar i år ligger försvarskostnaderna vid 2 133 miljoner kronor, och däri har man ändå inte räknat in civilförsvarskostnaderna, som också är avsevärda.

Det är givet att dessa väldiga summor blir betungande, särskilt i ett läge, då ur samhällsekonomisk och statsfinansiell synpunkt den allra största sparsamhet måste iakttagas. Vi har i vår motion angivit vissa områden, där prutningar eventuellt skulle kunna ske. Vi har dessutom begärt, att en kommitté av organisatorisk och teknisk expertis skulle tillsättas för att på denna punkt ta del av det utredningsmaterial som kommer.

Utskottet har i stort sett tillmötesgått oss härvidlag, och jag vill endast helt kort uttrycka den förhoppningen, att kommittén kommer till stånd så snart utredningsmaterialet föreligger. Jag vill också hoppas, att man på verkligt allvar tar itu med dessa spörsmål och söker åstadkomma den begränsning av våra försvarskostnader, som i dagens läge torde vara nödvändig och också möjlig.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Det finns väl ingen i denna kammare som har någon annan uppfattning än den, att vi inte skall ha högre försvarskostnader än vad som anses vara oundgängligen nödvändigt för att vi skall kunna skaffa ett tillfredsställande skydd för vår nationella frihet. Försvarskostnaderna i vårt land är dock inte högre än i jämförliga länder och som bekant väsentligen lägre utslagna per invånare än i de stora demokratiska länderna — för att inte tala om försvarskostnaderna i landet där borta i öster, som ju är väsentligt mycket tyngre än i vårt land och i andra demokratiska länder och där också de personella bördorna är betydligt högre än vad fallet är exempelvis i vårt land.

Det är ju till syvende og sidst inte vi själva som bestämmer försvarskost-

naderna, utan de bestäms av situationen ute i världen. Tyvärr får vi säga oss, att det nu inte finns de tecken till en verklig ljusning i det internationella läget, som kunde ge oss anledning att ta våra försvarsansträngningar under omprövning från den utgångspunkt, som ett par talare här nyligen har intagit.

Herr talman! Jag ber att härefter få koncentrera mig på ett par frågor i anslutning till det föreliggande utskottsutlåtandet. Säkerligen hälsade vi alla också i denna kammare med stor tillfredsställelse statsministerns uttalande i första kammaren, att vi skall försvara oss även mot de stridsmedel som den modernaste krigstekniken frambringat. Vi vet att det inom vår försvarsorganisation arbetas intensivt för att förbereda oss för denna uppgift. Vilka förändringar detta, särskilt på någon sikt, måste medföra vid utformningen av våra försvarsanstalter, både de militära och de civila, och vid uppläggningsen av själva försvarstaktiken kan givetvis en lekman på nuvarande stadium inte hysa någon mening om. Däremot står det väl klart för alla att vi befinner oss i början av en stor militär omdaningsprocess. När utredningen om de olika aktuella avvägningsproblemen blivit färdig senare i år, hoppas jag att sikten skall ha blivit något klarare. I varje fall måste dessa ting komma att spela en central roll i den framtida försvarsdebatten.

Givetvis finns det inte någon förnuftig människa som inte av hela sin själ hoppas att just själva den fruktansvärda kraften i de moderna förstörelsemedlen skall bidra till att förhindra ett nytt krig till dess mänskligheten kunnat samlas kring en världsorganisation, utrustad med sådana maktresurser att den är i stånd att garantera freden. Men med det kommunistiska hotet hängande lika tungt över den fria världen i dag som tidigare hör ju tanken på en sådan organisation allt-

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

jämt till drömmarnas rike. Vi kan lika litet som andra folk göra annat än söka anpassa oss efter den verklighet i vilken vi lever.

En ljusning för ett litet land som vårt ligger dock i det faktum, att atom- och robotvapnen inte ensidigt lägger alla fördelarna hos en angripare utan tvärtom öppnar nya möjligheter för de små länderna att värja sin frihet, en sak som på ett högst intresseväckande sätt belysts i en längre artikel i ett av de senaste numren av Ny Militär Tidskrift. Förutsättningen härför är naturligtvis dock att även dessa länder får tillgång till atom- och robotvapen för sitt eget försvar. Det är väl inte uteslutet att åtminstone ett högt industrialiserat land som vårt självt maktar med att producera en del sådana vapen, kanske särskilt på robotteknikens område, men tydligt är också att de små folken i avgörande hänseenden måste lita till de störres resurser. Att arbeta på att söka tillföra vårt försvar de nyaste vapnen måste under alla förhållanden framstå som en av de väsentliga uppgifterna i morgondagens svenska försvarspolitik.

Jag behöver, herr talman, inte särskilt framhålla att vi inte kan avstå från de s. k. konventionella vapnen därför att vi framdeles vill räkna med möjligheten att få andra vapen. När vi verkligen fått dessa uppstår nya avvägningsproblem, som vi då får ta ställning till. Vad vi nu har att göra är att ta de steg i den ständigt fortsgående försvarsanpassningen, som våra nuvarande tekniska resurser medger. Ett viktigt led i det fortsatta arbetet måste vara att fullfölja strävandena att stärka den försvarsvetenskapliga forskningen. Vi går ett stycke på väg i den riktningen nu, och jag tror det är önskvärt att vi fortsätter en bit till.

Det framgår av utlåtandet att utskottet förutsätter, att regeringen skall söka finna lämpliga former för direkt sam-

råd med bl. a. representanter för riksdagens demokratiska meningsriktningar, när den pågående avvägningsutredningen avslutar sitt arbete. För min del har jag ofta ivrat för kontinuerliga överläggningar av detta slag i försvarsfrågorna. Min utgångspunkt har därvid varit att bedömningen av vårt utrikespolitiska läge och av våra militärpolitiska risker synes vara i stort sett likartad inom de demokratiska partierna. Tyvärr har denna strävan hittills avsett endast mycket blygsamma resultat trots att riksdagen en gång för inte så länge sedan uttalade sig för dylika överläggningar. Nu hoppas jag likväl att regeringen skall ta fasta på vad utskottet sagt i denna punkt och förverkliga tanken på ingående samråd kring de frågor som utredningen aktualiserar. Jag tror det skulle vara värdefullt med ett klarläggande besked från regeringsbänken i det hänseendet.

Målet för dessa överläggningar sådant jag fattar det bör vara att söka främja fortsatt enighet om försvaret i medvetande om nödvändigheten av att även under den framtid som kan överskådas hålla detta i fullgott skick.

Låt mig slutligen säga ett par ord om anslaget till underhåll av arméns tygmateriel på grundval av de informationer vi erhållit under utskottsarbetet i denna punkt. Anslaget 1953/54 var 75 miljoner kronor, och arméförvaltningen begärde för 1954/55 samma belopp. I arméchefens besparingsförslag minskades antalet tjänstgöringsdagar för repetitionsövningar, och till följd härav kunde man räkna ned anslaget med 4 miljoner kronor, alltså till 71 miljoner. Kungl. Maj:t sänkte sedan utan angiven motivering, vilket i och för sig är anmärkningsvärt, anslaget med 1 miljon kronor till 70 miljoner kronor, något som självfallet inte kan tas till intäkt för ytterligare minskningar av detta anslag. På grund av förvaltningsreformen överflyttas 1,5

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

miljon kronor från ifrågavarande anslag till avlöningsanslaget, och kvar står alltså 68,5 miljoner kronor. Detta anslag har reellt sett icke höjts sedan 1949/50. Højningarna hänför sig endast till prisstegringar och till ökat antal tjänstgöringsdagar. Det ökade medelsbehov, som är en följd av materielens ökade omfattning och av att vi fått en långt mera komplicerad materiel än tidigare på grund av hela den tekniska utvecklingen, har balanserats med rationaliseringar och föryngring av beståndet av motorfordon. Detta har inneburit en utomordentligt hård press på de förvaltande myndigheterna. Det framgick under utskottsbehandlingen att en ökad press genom en ytterligare minskning av anslaget inte kan balanseras med ytterligare åtgärder av samma slag. Minskningen måste gå ut över materielen, över dess vidmakthållande i krigsdugligt skick och över övningarna.

Av dessa skäl har vi icke kunnat vara med om förslaget att överföra medel från anslaget till underhåll av tygmateriel till de frivilliga försvarsorganisationerna. Jag behöver, herr talman, nog inte säga att uppskattningen av det utomordentliga arbete som utförs i dessa organisationer säkerligen är lika stor inom alla partier oavsett ställningstagandet till dessa anslagsfrågor. Den bittra sanningen är att pengarna inte räcker till för alla de önskemål som man i och för sig gärna skulle vilja tillgodose.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag har tillsammans med några andra ledamöter i denna kammare väckt en motion, likalydande med en i första kammaren väckt motion, där det föreslagits en utredning som tar sikte på en viss begränsning och nedskärning av försvarskostnaderna. Jag kan helt instämma med herr Hjalmarson när han nyss sade att vi inte längre behöver diskutera huru-

vida vi skall försvara oss eller inte. Det utrikespolitiska läget är ju sådant och vi människor har inte kommit längre än att vi använder de mest barbariska metoder som fantasien med tillhjälp av teknik och vetenskap ger oss för att med mesta möjliga förödelse förstöra för varandra och döda varandra. Vid en resa genom Europa kan man ännu i dag, många år efter krigets slut, se märken som talar sitt tydliga språk om hur långt vi kan gå i detta avseende.

Det är inte några normala medel vi tar till i umgänget mellan människorna. Vapen är inte något vi kan ställa upp såsom något eftersträvänsvärt för framtiden, även om vi i dag är eniga om att vi måste försvara oss.

I detta sammanhang vill jag framhålla att ett alltför starkt militärt tänkande över huvud taget börjar göra sig gällande. När man exempelvis säger att vapnen är vår främsta tillgång i vår utrikespolitik slår man över målet på ett fruktansvärt sätt. Kan vi verkligen säga att vapnen är en av våra främsta tillgångar i vår utrikespolitik? Det är en överskattning och ett avgudereri för vapnen som i det långa loppet kan få ödesdigra verkningar.

En av våra främsta tillgångar när vi möter representanter för andra länder vid överläggningar om samarbete, handel eller andra ting eller när man träffas i Nordiska rådet, Europarådet och andra mellanfolkliga organisationer, är väl inte våra vapen vår främsta tillgång. Då är nog vår snart *150-åriga fredsperiod* av mera värde. Den utgör ett värdefullt bevis på att människor kan leva i fred med varandra och utgör därigenom en stor tillgång för oss. En annan tillgång är väl det *förtroende*, som man inom andra länder kan hysa för vårt land. Är inte detta, i sådana sammanhang där vi icke tillgriper vapen, en av våra allra största tillgångar i de utrikespolitiska mellanhandena?

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

Det förtvivlade i dagens läge är ju det misstroende som länderna hyser till varandra och de stora rustningar som nu pågår ute i världen. Det är det som skapar oro, det är det som utgör svårigheterna för dagen. I spänningen mellan öst och väst har vi själva problemet.

Som en respektingivande tillgång inom vårt eget land skulle jag framför allt vilja nämna den *inre livsviljan* hos människorna, exempelvis den vilja till motstånd som ett folk, inte bara i krig, utan även efter kriget, kan visa mot en ockuperande makt. Det är en tillgång som, enligt den erfarenhet vi har från de nordiska länderna under det sista kriget, kan inge respekt. Vi kan få bevis därpå både från vårt land och från de övriga nordiska länderna. Jag är inte så alldeles säker på att det var fruktan för våra vapen som gjorde att vi inte blev indragna i kriget. Det kan vara helt andra saker, och det kan mycket väl förhålla sig på det sättet, att vi, om inte dessa våra andra tillgångar hade funnits, hade kunnat kastas ut i kriget även med långt större rustningar än vi hade.

Jag är alldeles övertygad därom att om det från stormakternas sida under ett krig skulle anses vara en ofrånkomlig åtgärd att slå vårt land sönder och och samman så har de möjlighet att göra detta även om vi begagnar alla våra resurser för att möta en motståndare. Ingen lär kunna bestrida att det förhåller sig på det sättet. Och då är det ju ganska onödigt att tala om vilka tillgångar vi har i form av vapen. Jag tror att det är lika bra att vi talar om att vi är ett fredsälskande folk, som dock tänker försvara oss om vi blir anfallna, och att vi, om vi skulle bli ockuperade, har för avsikt att försvara oss och våra intressen även efteråt. Då är det inte bara vapen som skall till, utan även helt andra ting.

De största svårigheterna för ett krigsförande land kan börja när segern är

klar, när frukterna skall skördas av vad som under krig har erövrats från ett ockuperat land. Vetskapen om att möta ett folk som sätter in alla krafter för att göra det omöjligt för segraren att njuta de frukter som han har hoppats få av sin erövring tror jag är en respektingivande tillgång gentemot hוגade ockupationsspekulanter.

När det gäller vapnen har här av herr Hjalmarson och andra hänvisats till den redogörelse för de nya vapnen som lämnades av statsministern för några dagar sedan i första kammaren. Atomkraften och andra nya uppfinningar ger ju helt andra perspektiv på utvecklingen än då vi hade våra vanliga gevär och de medel som vi hade under första och andra världskrigen. Tanken på atomkraften i nästa krig gör att många hoppas att det aldrig skall utbryta.

Man räknar ju inte på allvar med att världen skall få ytterligare ett krig. Stormakternas representanter säger ofta att de är övertygade om att det inte blir något krig. Man hoppas ju till och med på att atombomben skall vara det som skall väcka skräck för att göra anfall på ett annat land därför att detta kan komma att möta med samma angrepp.

Men ingen räknar väl heller med att vi skall få en hastig och fullständig nedrustning. Motsättningarna är så stora att vi säkert även med bevarad fred kan räkna med ett långvarigt fortsättande av det s. k. kalla kriget, där man hotar varandra och vidtar åtgärder som skapar en ständig oro hos människorna. Hur länge det kan pågå vet man ju inte, men även här måste man ställa som mål att uppnå ett annat förhållande.

Då blir frågan: Hur mycket kan vi offra i försvarskostnader under detta kalla krig? Vi har i motionen framhållit att det måste bestämmas en ekonomisk ram, som inte får överskridas under fredstid, och att denna ram måste

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

innefatta lägre utgifter än de nuvarande kostnaderna. I dag klagas det kanske inte så mycket på de höga skatterna vare sig från högerns eller folkpartiets sida — det är inte opportunt att göra det i samband med försvarsutgifterna. Men skatterna är ju ändå så höga och försvarskostnaderna utgör en så stor del av det samlade skattebeloppet, att man inte kan undgå att för en riktig belysning sätta in dem i sitt rätta sammanhang.

För ett par dagar sedan gick jag igenom de olika budgetförslagen under ett tiotal år tillbaka, och jag måste säga att det är uppseendeväckande vilken kraftig stegring försvarskostnaderna har undergått år efter år utan att man egentligen förrän sedan något år har blivit på det klara med, varpå denna stegring berott. Jag skall ge erkännande åt försvarsministern, som i detta fall lämnat så tydliga redovisningar, att vi kan hoppas slippa de överraskningar vi tidigare ställts inför. År 1948 exempelvis var i den ordinarie budgeten uppsatt 771 miljoner kronor i försvarsutgifter. År 1951 var beloppet uppe i 1 179 000 000 kronor, år 1952 i 1 918 000 000 kronor, och i år är siffran 2 019 000 000 kronor. Det är klart att stegringen inte kan få fortgå på detta sätt, och om man inte vill göra prutningar, bör man åtminstone upphöra med den skattekverulans, varmed man alltfjämt förgiftar stämningen här i landet utan att riktigt klargöra sammanhanget. Oppositionspartierna liksom vill påskina att det är något på tok med regeringens politik i andra avseenden, och föreslår en prutning med någon miljon i fråga om sociala angelägenheter, precis som om detta skulle ha någon avsevärd betydelse för den samlade skattesatsen.

I sitt utlåtande uttalar utskottet bl. a., att »de avsevärda kostnader, som försvarsbudgeten under de senaste åren utvisat, göra det enligt utskottets mening angeläget, att medlen användas

på sådant sätt, att största möjliga försvarseffekt erhålles». Jag noterar med tillfredsställelse att man poängterar att försvarskostnaderna är höga, och jag är naturligtvis enig med utskottet om att medlen skall användas på bästa möjliga sätt. Men vad innebär »största möjliga försvarseffekt»? Kan det inte bli olika tolkningar därvidlag? Från militärt håll kan man ju försvara slöseri med material och människoliv genom att säga, att man måste ha sitt folk upptränat, ifall det skulle bli allvar. Under min tid som statsrevisor brukade jag ibland föra flygolyckorna på tal. Men man svarade mig i allmänhet att utbildningen och därmed också flygvapnets effektivitet skulle bli sämre, om det skulle iaktas större försiktighet. Det är möjligt att det förhåller sig så, men man tycker ändå att det vid vissa tillfällen inträffar fruktansvärda saker som borde kunna undvikas. Häromdagen stannade motorerna på ett reoplan, när det befann sig uppe i luften, och orsaken visades vara bränslebrist. Är det rimligt att sådant skall behöva förekomma under fredstid? Då det gäller flertalet olyckor är ju inte de verkliga orsakerna klarlagda, men jag vet att det både vid landning och start liksom uppe i luften skett olyckor, som gör att man måste fråga sig, om det är vettigt att människoliv och stora materiella värden på detta sätt sättes i fara och går till spillo. Utredningarna om försvarskostnaderna på längre sikt som igångsatts av överbefälhavaren väntas, som utskottet påpekat, bli färdiga inom någon månad. Jag undrar om försvarsministern vill upplysa om huruvida det kommer att tillsättas någon parlamentarisk kommitté för översyn av de resultat som den av överbefälhavaren igångsatta utredningen framlagt, och om denna får en så allsidig sammansättning, att även civila synpunkter angående sparsamhet får göra sig gällande. En utredning kan ju ske på många sätt. Tar man bara

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

folk som följer överbefälhavaren i vått och torrt kan det hända att utredningen inte får någon större betydelse.

Jag skall gärna ge ett erkännande åt försvarsministern för hans strävan till sparsamhet. Jag kan ingalunda förstå statsutskottets skrivning härvidlag. Alla utredningar som sätts i gång exempelvis de som försvarsministern nämnde här i kammaren den 18 maj i år vittnar ju om att försvarsdepartementet söker iakttä sparsamhetssynpunkter.

Å andra sidan måste också riksdagen göra vad den kan för att vi skall få rimliga försvarskostnader. Vi kan inte lägga hela ansvaret hos militärerna, inte därför att militärerna skulle resonera så galet — de känner ansvar på sitt sätt — utan därför att de med omtanke på försvaret inte stannar vid en övre ekonomiskt rimlig gräns. Civila synpunkter måste därför verka återhållande på kostnaderna så att man inom en rimlig ram får fram en lämplig försvarsorganisation.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motion nr 57 i denna kammare.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Den situation, i vilken årets försvarsbudget behandlas i kammaren, har i trontalet karakteriserats som en situation av avspänning. Jag tror inte att vad som inträffat sedan januari rubbar det intryck som trontalet förmedlade. Internationella förhandlingar har inletts och kommer att fortsätta, och man har även överenskommit om förhandlingar om nedrustning och atombomberna. Detta är ju ett resultat av att den mycket prisade styrkans politik har råkat i bakvatten. Därför tror jag man kan säga, att den svenska riksdagen kan ta ställning till det föreliggande projektet för försva-

ret i en lugnare internationell atmosfär.

Också inom landet har vi erfarit avspänningen. Atlantpaktens anhängare har dämpat tonen och tvingas numera att kamouflera sina strävanden. Jag erinrar om herr Hjalmarsons bornholmsprojekt, och trondheimsleden, om nordismen och annat, varmed man maskerar sina strävanden.

Sedan vi hade vår utrikesdebatt har det gjorts vissa kommentarer till den förklaring som statsministern då avgav, vilka jag tycker man bör erinra om, när riksdagen skall ta ställning till fjärde huvudtiteln. Jag skall inte citera den amerikanska pressen, där den genomgående kommentaren är, att Sverige nu kommer närmare Atlantpaktens. Jag nöjer mig med att citera några rader ur Times som skriver: »Det kan emellertid inte råda något tvivel om att det pris, som Sverige i sista hand skulle få betala för denna fördel, bleve ökad risk att dras in i internationella förvecklingar. Att den svenske statsministern nu har diskuterat trondheimprojektet vittnar därför om en ny djärvhet och smidighet i den svenska utrikespolitiken som bör uppmuntra Sveriges vänner.»

Det beslut som regeringen meddelade att den hade kommit till föranledde också omedelbart chefen för den svenska marinen att göra ett vidlyftigt uttalande. Han förklarade att »det torde vara nödvändigt att skydd av svenska fartyg, som avses angöra norska hamnar, utföres även av svenska örlogsfartyg». Regeringen har ju försökt bestrida eller i vart fall bagatellisera sådana uttalanden och har velat trycka på den rent beredskapsmässiga och försörjningsmässiga sidan i förhandlingarna och de planer som ligger bakom desamma. Men jag tror inte, att man kommer ifrån att alltid ställa spørsmålet, om trondheimsprojektet har sin största betydelse såsom »en krigstida åtgärd, varigenom Sveriges

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

och atlantpaktsländernas intressen förernas» — det är New York Herald Tribune som skriver detta — eller om det bara är »en fråga av intresse för beredskapen, av samma typ som vårt intresse av att lagra varor», som statsministern förklarade i debatten.

Jag anser att detta beslut, om det leder till en vidgad användning av frondheimsleden, hur mycket man än kan motivera detta med rent ekonomiska intressen, har försämrat eller kommer att försämrat Sveriges utrikespolitiska läge. På den punkten har alltså de som företräder en mera aggressiv utrikespolitik vunnit en partiell framgång. Men huvudintrycket är dock fortfarande, att både internationellt och inom landet har de krafter som vill vara försiktiga och som vill främja fredssträvandena för ögonblicket en övervikt. Detta tvingar också dem som vill länka Sverige ihop med Atlantpakten till stor försiktighet. Dock behövdes det ju bara att några amerikanska vätebomber kreverade i Stilla havet eller att en del amerikanska flygplan för över det svenska territoriet för att man i en del av både folkpartiets och högerns press skulle börja tala om riskerna av alliansfriheten. Därför kan man nog säga, att även om situationen har förbättrats verkar mäktiga krafter i det fördolda.

Nu förhåller det sig så, att frågan om militärutgifterna har blivit en inrepolitisk stridsfråga. Från tre olika partier har det vid behandlingen därav ställts förslag om en utredning i syfte att åstadkomma en begränsning av försvarsutgifterna. Det har faktiskt blivit så, och det känner nog inte minst regeringen till — åtminstone det större av koalitionspartierna — att misstron mot de ständiga ökningarna av de militära utgifterna växer. Detta sker av olika anledningar, inte minst den att andra viktiga behov måste ställas åt sidan till förmån för rustningarna. Jag erinrar om bilagan till statsverkspropositionen,

där det i frågan om investeringsbudgeten för år 1954 görs några ganska intressanta påpekanden. Där kan man inhämta, att det inom hälso-, sjuk- och sinnesslövardens områden skulle behöva byggas för 321 miljoner kronor, vilket belopp regeringen har prutat ner till 90 miljoner kronor, och där kan man se, att det skulle behöva byggas skolor och bibliotek m. m. för 598 miljoner kronor, som regeringen har prutat ned till 210 miljoner. Det påvisas hur det skulle behövas samlingslokaler i landet för 74 miljoner kronor; detta krav har regeringen prutat ned till 15 miljoner. Där visas också att det skulle behöva uppföras badhus samt idrotts- och fritidsanläggningar för 147 miljoner kronor. Anslaget därtill blev 15 miljoner, o. s. v.

Att man alltså på dessa områden har skurit ned myndigheternas anslagskrav med 70 procent, medan man i fråga om det militära området, efter försvarsministerns mycket patetiska deklaration i höstas att han med något av oresonlighet i föresatsen skulle eftersträva besparingar i försvarsbudgeten, har presat ner myndigheternas krav med 4 procent, det belyser också vilken omfattning dessa frågor har och bidrar till att förklara det växande missnöjet med militärutgifterna.

Förhållandet är också, att regeringen faktiskt försummar att utnyttja möjligheterna att pressa ned kostnaderna även inom den nuvarande organisationens ram. Jag nämner exempelvis, att den inte var med på en effektiv kontroll genom att t. ex. förverkliga den tanke som framförts av de förenade förbunden om krigsmaterielindustriens förstailigande. Jag kan också nämna vissa inköp som har gjorts; jag erinrar om de bekanta centurion-tanksen, som ju för det första medför nya stora kostnader och som för det andra redan när Sverige köper in dem är föråldrade. Britterna skrotar nu ned denna typ av stridsvagnar till förmån för en annan,

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

modernare typ. Detta och mycket mer vittnar om en tendens att inte tillvarata de möjligheter till nedskärning av utgifterna, som ändå kan föreligga.

Det har gjorts en utredning som visar, att Sverige ligger på toppen när det gäller de militära rustningarna i Västeuropa om man tar hänsyn till invånarantalet. Det mest allvarliga är att ingen kan se någon gräns när denna miljarddrullning kommer att stoppa. Jag är säker på att försvarsministern inte vågar säga inför kammaren att den gräns som nu är uppnådd inte kommer att överskridas. Jag är ganska övertygad om att han — om han skulle säga vad han i själ och hjärta tror om dessa utgifter — skulle vara tvungen att meddela riksdagen att de utgifter vi i dag behandlar och kommer att besluta om, om några år kommer att te sig relativt blygsamma.

Det talas nu mycket om att det skall bli en *ny* utredning. Man får naturligtvis uttala sin tillfredsställelse över statsutskottets skrivning i detta fall att man efter överbefälhavarens utredning vill göra en *ny* sådan. Jag tror dock att det hade varit klokare om denna utredning igångsatts innan regeringen hade ramlat i den grop som generalerna grävde genom sitt bekanta slagord om de partiella reformernas väg. Jag tror att den utredning som kommer till stånd — låt mig säga någon gång i slutet av nästa år — verkligen kommer att få oerhörda svårigheter att hitta en gräns där man kan säga: Nu går vi inte längre. Ja, om man är frikostig och hugger till hur mycket som helst så kanske man kan formulera en gräns som skulle kunna hålla i tre, fyra eller fem år framåt. Men om man vill stödja det allmänna resonemang som statsutskottet dock givit uttryck för i sitt utlåtande, där man är bekymrad över rustningarnas höjd och den nuvarande tendensen, då blir det mycket svårt att åstadkomma detta.

Regeringen har undan för undan

bundit riksdagens händer. Vi har fått en tioårsplan för materielanskaffning åt armén, en sexårsplan för marinen och en sjuårsplan för flyget. Nu föreslår regeringen med statsutskottets bifall en sådan utvidgning av denna sjuårsplan för flyget som ökar utgifterna med 50 procent utan att dock påverka organisationen i något väsentligt avseende.

Det skulle vara intressant att få höra om försvarsministern har någon aning om inom vilken gräns han skall kunna hålla nästa års försvarsutgifter. Jag har fäst mig vid de beslut som redan har fattats och som binder handlingsfriheten, och jag har även fäst mig vid det meddelande som statsutskottet ger beträffande flyget när det erinrar om att det vid utgången av nästa budgetår fattas 671 miljoner kronor endast för att täcka flygets beställningsbemyndigande. Det förefaller mig därför som om man måste räkna med ytterligare stora öknningar och att det tal om försök att begränsa utgifterna liksom det mycket allmänna talet om en tvåmiljardram i verkligheten inte har någon täckning — såvida man inte resolut bryter med den nuvarande linjen. Just detta att regeringen binder riksdagens händer och att riksdagen låter sig bindas vid dess planer gör, att man har intrycket att det ligger en viss humbugsmässighet i speklutionerna om att den omtalade utredningen skulle åstadkomma besparingar.

Om man vill genomföra besparingar skall man inte överlämna det grundläggande arbetet åt överbefälhavaren. Det är att sätta bocken till trädgårdsmästare. Jag tror därför inte att man kan låta bli att ta den militära expertisen i anspråk när det gäller att utforma den militära organisationen. Där emot tror jag, som sagt, att det är en dålig väg att först låta överbefälhavaren komma med en allmän plan och sedan tillsätta en mer eller mindre parlamen-

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

tarisk kommission för att bearbeta denna plan.

Förhållandet är ju nu att man även internationellt kan tala om en ny tendens i fråga om de militära rustningarna. Det ena landet efter det andra skär ner sina rustningar. En del stormakter går i spetsen på detta område. De begränsningar som har gjorts är kanske ännu inte så omfattande, men man märker här en annan tendens än tendensen i den svenska militärbudgeten. Medan vår försvarsbudget visar en stigande kurva — inte bara hittills — så visar samma kurva i andra länder en fallande tendens. Dagens beslut kommer väl i stort sett att innebära utgifter på 2,2 miljarder kronor. Trots alla de svårigheter som finns beträffande den militära organisationen och trots all konservatism har man dock i många andra länder visat konkreta resultat i sin strävan att minska rustningarna. I Sverige har vi nu en militärbudget som skulle ha tett sig fullständigt fantastisk före det andra världskriget och som ännu åren 1946 och 1947 skulle ha verkat absolut orimlig. Det allra värsta är att det verkar som om även denna fantastiska och orimliga höjning inte är slutet utan att anslagen kommer att stiga ytterligare.

Jag nämnde inledningsvis att det har uppstått en stark opinion, och även om de socialdemokratiska motionärerna liksom folkpartimotionärerna inte är representativa för flertalet inom sina grupper, måste jag för min del beteckna dessa opinionsyttringar som viktiga uttryck för det snabbt växande missnöjet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag för min del att i detta ärende få yrka bifall till motion nr 191 i denna kammar, som innehåller förslag om en utredning i syfte att åstadkomma en stark reducering av försvarsutgifterna.

Herr EKDAHL (s):

Herr talman! Statsutskottet redovisar

på sidorna 4 och 5 i föreliggande utlåtande en samtidig arkebusering av fem besparingsmotioner, som alla stupar i en gemensam massgrav.

När jag blev varse statsutskottets sätt att gå fram kom jag att tänka på en legendarisk figur ur den härliga skånska anekdotfloran, Jins Persson, indelt knekt vid norra skåningarna. Han deltog i slaget vid Leipzig 1812 och berättade sedermera för häpnande åhörarskaror om hur han och hans kamrater nedgjorde fransmän i tusenvis med en eldhastighet som för den tiden tedde sig sagolik. När en skeptiker bland de skånska pågarna frågade Jins Persson hur de hann med att ladda och sikta, replikerade Jins Persson: Där var varken tid till att ladda eller sikta, det var bara till att skjuta.

Det förefaller som om statsutskottet hade begagnat ungefär samma teknik här; i varje fall har den gruppchef som skött eldledningen vid denna massarkebusering tydligen inte haft vare sig tid eller intresse för någon nämnvärd individuell observation av de offer som skulle nedgöras. — Och nog hade han dåligt laddat också.

Nu skall jag, herr talman, inte göra mig skyldig till samma grymma övergrepp som vissa andra här i dag, att hålla hela föredrag när man begravningsstalar över en motion, vars öde är definitivt beseglat för tillfället. Jag skall bara beklaga att statsutskottet inte tycks ha haft tid att någorlunda ordentligt läsa min motion och därför inte riktigt kommit underfund med vad jag egentligen ville.

Jag har i min motion aktat mig noga för att gå in på några rent militära eller militärtekniska problem. Jag har helt och hållet siktat på att få besparingar gjorda beträffande det rent vardagsmässiga inom det militära livet. Statsutskottet har uttalat som sin åsikt att där är egentligen allt bra som det är. Till och med så bra, att den kostnad det skulle innebära att enligt mitt förslag

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

tillsätta civila experter som ett led i kontrollen av de militära förbandens vardagsekonomi, skulle överstiga de besparingar som därigenom kunde göras.

Jag bör kanske säga statsutskottet ett hövligt tack för detta meddelande. Men det var egentligen inte det jag var ute efter. Jag ville försöka få fram denna fråga till regeringen. Men inför detta mitt önskemål lägger utskottet i dagen en månhet om regeringen, som jag visserligen finner i och för sig mycket vacker, eftersom jag själv är mycket regeringstrogen. Utskottet tycker att man skall skona försvarsministern för den uppgift som jag har föreslagit i min motion, nämligen att ta under övervägande möjligheterna för ett betryggande inslag av civil ekonomisk sakkunskap inom de militära förbanden. — Är inte statsutskottet här lite väl ömsinnat? Nog tror jag att försvarsministern skulle utan suckan klara upp ett sådant övervägande. Jag skall i dagens situation inte ställa något yrkande. Får jag vara kvar i min funktion som riksdagsman under nästa år, lovar jag emellertid att återkomma. Jag säger inte detta för att uppmana statsutskottet att lägga upp någon speciell ammunitionsreserv. — Utskottet kommer säkerligen att klara sitt ändå. Men jag lovar att jag om jag får tillfälle, skall försöka ställa till litet mer besvär för statsutskottet nästa år än jag har lyckats göra i år.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Av de anföranden, som hittills har hållits i kammaren i denna debatt, framgår klart och tydligt att man allmänt hyser oro över de stora kostnader som försvaret för närvarande drar. Denna oro är inte bara koncentrerad till riksdagens kamrar. Den sträcker sig långt utanför, ty det är inte ovanligt, i varje fall inte inom våra arbetarorganisationer, att man diskuterar försvarskostnaderna. Detta är helt naturligt eftersom den budget, som vi nu behandlar för nästa budget-

år, rör sig om inte mindre än 2 100 miljoner kronor, en ökning i förhållande till innevarande budgetår av 37 miljoner kronor. Om man därtill nämner att de militära åskandena för nästa budgetår uppgick till ytterligare 223 miljoner kronor, förstår man att de olika försvarsgrenarna velat ha ännu mera. Det är därför som man med tillfredsställelse hälsar att försvarsministern i varje fall har prutat en del på vad de olika militära cheferna har åskat. Men man ställer sig otvivelaktigt frågan om man inte i den budget som man nu behandlar, hållit utgifterna nere på konstlat sätt. Man frågar sig om man inte till kommande år har skjutit på utgifter, som vi kanske senare får vidkännas.

Beträffande det förslag angående minskning av repetitionsövningarna, som säkerligen hälsas med tillfredsställelse och där man skulle spara i runt tal 20 miljoner kronor, frågar man sig om dessa mannar, som nu slipper repetitionsövningarna, även i fortsättningen skall vara befriade från dem eller om de senare kommer att inkallas. I så fall blir det bara ett uppskjutande till kommande år av denna utgift.

Även när det gäller materielanslaget, som för innevarande budgetår uppgår till 315 miljoner kronor och för kommande budget till 280 miljoner, innebär förslaget en minskning på 35 miljoner. Men hela denna tioårsplan för materielen till armén, som var beräknad till 3 100 miljoner kronor, skulle innebära, om man tar en enkel division, en årlig utgift på 310 miljoner i anslag till denna försvarsgren. Här kan man ställa frågan om man inte har skjutit på dessa 35 miljoner kronor till kommande år för att få en minskning för det budgetår vi nu behandlar. Här tillkommer de ständigt ökade kostnaderna på grund av den tekniska utveckling som har skett på det militära området, kanske speciellt när det gäller

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

flyget. Den sjuårsplan, som är beslutad av riksdagen för flygets vidkommande beräknas sammanlagt dra en kostnad av 2 105 miljoner kronor, men enligt de senaste beräkningarna, som står angivna i fjärde huvudtiteln, har man nu kommit upp till en summa av 3 150 miljoner kronor.

I och för sig har kanske dessa långtidsplaner ett visst värde, men nu är det tyvärr så att den tekniska utvecklingen inte följer de beräkningar man gör inom den svenska riksdagen. Detta gör att de kostnader som man beräknar ingalunda kommer att hålla, och därför kan man väl starkt ifrågasätta, om man inte inom en mycket snar framtid bör allvarligt överväga om den organisationsplan, som vi har för närvarande, bör bli föremål för utredning och stark krympning.

Därtill kommer avvägningsproblemen mellan de olika försvarsgrenarna. Försvarsministern har anmodat överbefälhavaren att verkställa dessa utredningar, och en lekman får väl säga att detta kanske är en delikat uppgift för överbefälhavaren. Nu är det så, att alla försvarscheferna håller var och en på sitt vapenslag, och detta är i och för sig helt naturligt. Jag skall naturligtvis inte avslöja vad som har sagts och föredragits i avdelningen, men nog har man i alla fall fått en känsla av att representanterna för samtliga försvarsgrenar äskar mer och mer pengar, och i det fallet kommer det väl inte att bli någon ändring i fortsättningen.

Det är ur dessa synpunkter som jag för min del inte tror på några gynnsamma resultat av de utredningar, som kommer att verkställas endast på militärt håll. Det kan väl tillåtas mig att ha den uppfattningen som jag har fått, att militären icke har mycket begrepp om pengar och pengars värde. Det är också därför som jag sällar mig till förslaget att det här borde företas en parlamentarisk utredning för att man

skall komma någon vart, komma ned till lägre försvarskostnader. Man har sagt, icke minst från försvarsministerns sida, att det politiska läget har lättat litet, och vi har väl alla den förhoppningen att läget ingalunda skall skärpas utan att det skall bli lugnare förhållanden ute i världen.

Frågan om försvarsutgifterna ventileras som jag sade i början av mitt anförande litet varstans. Jag är fullt medveten om att försvarsministern ingalunda är främmande för detta. Jag vill emellertid understryka, att jag tror inte man kan öka försvarsutgifterna hur länge som helst. I varje fall kräver man från våra arbetarorganisationers sida att det så småningom blir en stagnation på detta område. Det är därför med intresse man kommer att ta del av hur försvarsbudgeten för kommande år kommer att ta sig ut.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Jag har varit med om att underteckna motionen II: 57, som går ut på att man skall försöka begränsa försvarskostnaderna. I dagens läge verkar det kanske verklighetsfrämmande. Även om man räknar med ett anslag på 2 100 miljoner kronor plus materielanskaffningsanslag har man ju säkert att emotse en utveckling i den riktningen, att denna summa inte kommer att räcka till. Det har tidigare sagts, att man inte behöver hålla några långa begravningstal över motionerna, men jag skall likväl drista mig att framföra några synpunkter. Jag har nämligen den uppfattningen att frågan är av den storleksordningen, att den bör uppmärksammas av kammaren.

Man kan i dag liksom tidigare fråga försvarsministern — troligen utan att få svar — vad som är maximum för försvarskostnaderna. Vi har all anledning att göra en avvägning, hur mycket av det samlade produktionsresultatet som skall gå till försvarsutgifterna och hur mycket som skall bli över till

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

civila ändamål. Här har redan tidigare påtalats de behov som finns inom sjukvården, inte minst sinnessjukvården, vi behöver bygga nya skolor etc. etc.

I tidskriften Kontakt med krigsmakten omnämndes för någon tid sedan att försvarskostnaderna mellan 1948 och 1953 stigit med 76 procent. Där sades också, att Sverige har den största nationalprodukten per person i Europa, varför kostnaderna inte skulle vara så betungande för oss. Det är ju i och för sig glädjande, att vi har det så gott ställt här i landet, att vi kan satsa en del pengar på försvaret, men jag vill erinra om att det här inte enbart gäller 2 100 miljoner kronor plus materiel- anskaffningskostnaderna. Därtill kommer också en hel del andra utgifter, som vi här i kammaren offrat dagar på att diskutera. Vi behandlade t. ex. här om dagen i jordbruksdebatten priset på margarin och beredskapslagringen av spannmål. Där uppkommer merkostnader därför att man måste ta hänsyn till att vi eventuellt kan råka i ett utsatt läge. Vi har debatterat Norrbottens järnverk; det gällde att flytta över ett kapital på cirka 300 miljoner kronor från lån till aktier och därigenom stödja järnverket. Skall man uppehålla en krigsberedskap, erfordras en industri, och jag föreställer mig att just Norrbottens järnverk är en del av den industri vi behöver för försvaret — i och för sig skulle man kunna få sju sådana järnverk för vad vi på ett år ger ut för försvaret. När vi skall bygga bostäder, fördyras dessa på grund av att vi måste t. ex. ordna skyddsrum med tanke på en eventuell krigsfara. Allt detta är en del av vårt försvar, och vi kan alltså inte enbart syssla med dessa 2 100 miljoner utan vi måste räkna på vad det hela kommer att kosta i det långa loppet. Jag hade tillfälle att fullgöra min värnplikt under förra världskriget i den svenska flottans fartyg, och jag var med på utfärden med kustflottan här om kvällen. Med de erfarenheter jag

gjorde då, föreställer jag mig att chefen för marinen kommer med ökade anspråk för modernisering av flottan. Jag har också haft tillfälle att följa flygets snabba utveckling. De gamla maskinerna blir fort omoderna och måste ersättas med nya och ändamålsenligare typer.

Allt detta gör, att jag ställer mig frågan. Vart kommer det att gå, var har vi gränsen för försvarskostnadernas stegring? Jag har därför ansett mig böra vara med om en motion, där man velat få fram en avvägning av de verkliga försvarskostnaderna för att få klarlagt vad dessa i sin helhet betyder för folkhushållet.

Vidare har vi i vår motion tryckt på en annan punkt, som herr Spångberg tidigare understrukt, nämligen att försvarsfrågan skall vara höjd över partierna. Den skall inte diskuteras, ty den är hela folkets angelägenhet, en försäkringspremie. Vi skall emellertid då komma ihåg, att om vi skall vara eniga på den punkten, då har vi från vårt partis sida rätt att kräva en bättre solidaritet med vårt försvar, när det gäller att anskaffa de medel som behövs för detsamma. Vi har i annat sammanhang diskuterat den frågan, men jag anser, att det bör understrykas både en och flera gånger, att om vi är villiga att för bevarande av vår frihet göra vår försvarsapparat effektiv, då skall vi också vara villiga att för svenska folket förklara, att vi är gemensamt ansvariga för de utgifter vi beslutar på detta område. Med detta, herr talman, ber jag, att få yrka bifall till vår motion nr 57 i andra kammaren.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det är väl knappast någon uppgift för mig att bemöta de herrar, som har vädrat sin olust över att försvarskostnaderna är stora. Det ankommer väl, såvitt jag förstår, enligt en rimlig rollfördelning närmast på försvarsministern. Jag tycker nog att

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

hans situation är litet otacksam. Jag har nyligen läst en liten ABC-bok, om jag får säga så, angående försvarskostnaderna, som försvarsministern skrivit i främsta rummet för sina partivänner. Det är en liten bra ABC-bok, men jag undrar, om inte försvarsministern skulle behöva komplettera den här ABC-boken med att inrätta en speciell hjälpklass för en del ledamöter här i kammaren som tillhör hans parti.

Det är ju mycket lätt för den som har sysslat med dessa frågor att känna sig bekymrad över försvarskostnadernas stegring, och det har vi också, som herrarna mycket riktigt konstaterat, givit uttryck åt i statsutskottets utlåtande. Men en annan sak är att komma med konkreta och praktiska förslag. Jag noterar att under de timmar som denna debatt har varat, har det inte kunnat framföras några sådana.

Jag kan med anknytning till vad herr Lundqvist sade konstatera, att några av kammarens ledamöter, som hade tillfälle att delta i den mycket trevliga utfärden med kustflottan i förrgår, kommit till mig och varit bekymrade över att både befäl och manskap ombord på båtarna har så pass primitiva levnadsförhållanden, förläggningar och andra villkor. Det är riktigt. Det är klart att det inte är så lätt att någon längre tid leva på ett fartyg till sjöss, och det är nog ungefär likadant för allt manskap och alla militära befattningshavare, som tvingas ligga ute, inte minst vintertid. Det är givet att det är ett centralt intresse att försöka göra det bättre och trevligare på alla vis i dessa avseenden, men inte vågar man säga, att man i första hand skall satsa pengar på sådana anordningar, när det återstår betydande behov för försvarets effektivitet.

Får jag göra ytterligare en randanmärkning till denna diskussion, så skulle det vara, att det inte går att isolera de svenska kostnaderna. Vi måste se dem för det första i förhållande till

det läge och den utveckling som har framvingat dessa åtgärder och för det andra i förhållande till andra länder. Jag har den sammanställning framför mig, som herr Lundqvist talade om ur »Kontakt med krigsmakten», och jag konstaterar att enligt den bedömningsgrund, som väl är den riktigaste, nämligen försvarsutgifternas andel av bruttonationalinkomsten i Västeuropa och Nordamerika, är det bara Danmark och Schweiz som ligger något under Sverige i detta avseende. I övrigt ligger alla länder betydligt över.

Jag tror förklaringen helt enkelt är den, herr talman, att alla de demokratiska partierna här i kammaren varit tillräckligt förtänksamma att efter kriget inte göra som efter första världskriget, då man krävde en radikal nedrustning. Hade vi gjort det, vilket man gjorde t. ex. i England och i andra krigförande stater, hade vi också fått göra precis deisamma som de, när läget skärptes, nämligen börja en kraftig upprustning med allt vad en sådan kostar. Tack vare att vi i detta avseende — och det är jag övertygad om att försvarsministern och jag är ense om — handlat försiktigare, så har vi också kunnat hålla kostnaderna vid en betydligt rimligare nivå. Någon av talarna nämnde de 76 procenten kostnadsstegringar. Ja, men en sådan siffra säger ingenting, om man tar bort den bakgrund som hela prisutvecklingen utgör och som är en av förklaringarna till detta. Därtill kommer den tekniska revolution, som har gjort materielen allt dyrare.

Alla kan vi naturligtvis hysa oro och bekymmer över att försvarskostnaderna stiger. Detta är emellertid en sak. En annan sak är hurvida vi har någon hållbar grund för att skära ned vår värnkraft. Jag vill fråga de herrar, som här har talat för kostnadsnedskärningar: Anser ni med hänsyn till läget i dag — Berlinkonferensen i januari och Genèvekonferensen nu samt Koreakriget

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

och kriget i Indokina — att tiden nu är kommen att kräva radikala nedskärningar av försvaret, utan att ha någon genomtänkt och motiverad plan för hur detta skall ske?

Herr talman! Jag hade inte tänkt att det skulle bli någon större försvarsdebatt i dag, eftersom avväggningsfrågorna på försvarets område ligger under omprövning — vilket också har framhållits i departementschefens proposition och i förevarande utskottsutlåtande — och första stadiet i denna avvägning är den utredning, som nu pågår i de militära staberna och i högkvarteret. Vad denna utredning kan komma att leda till, vet vi inte. Vi vet bara att den pågår. Finns det då anledning att nu binda sig för en bestämd plan?

Eftersom herrarna tydligen inte har läst vad utskottet skriver, vill jag fästa uppmärksamheten på vad som säges på sidorna 3 och 4 i förevarande utlåtande beträffande gången av den pågående avväggningsutredningen. Där står att frågorna ligger under militär beredning och att avsikten är att man sedan skall övergå till en parlamentarisk beredning. Det förvånar mig alldeles speciellt att herr Karlsson i Olofström inte har uppmärksammat den saken.

Om jag sedan får knyta några reflexioner av allmän karaktär till den pågående utredningen, är jag angelägen att betona en sak, som jag betraktar som ett intresse för försvaret. Det är den att militärens alternativ, när de kommit fram och blivit genomarbetade, skall öppet presenteras och läggas till grund för diskussionen, så att vi inte får bara ett förslag att ta ställning till. Jag tror att en fri diskussion är ofrånkomlig på detta område, och jag är ganska övertygad om att detta tillvägagångssätt också kommer att tillämpas.

Beträffande årets försvarshuvudtitel skall jag söka fatta mig kort. Den ena är ett beklagande — som jag gör med hänvisning till vad jag yttrade i remissdebatten i fjol — av att den tioårsplan

för arméns materielanskaffning, som gjordes 1953 blev sådan, att den har måst ändras ganska radikalt redan i år. När man i fjol hade den stora avväggningsutredningen så nära inpå sig, hade det varit bättre — som jag då antydde — att gå försiktigare fram med arméns materielplan och följa det mera konventionella mönstret beträffande flygets anskaffningar. På grund av att anskaffningsplanen för armén den gången lades så högt som fallet var, blev det en grop i flygets anskaffning, och man har därför nu måst göra om hela planen på ett sätt, som självfallet inom ansvariga instanser för tyganskaffning inom armén har väckt stora bekymmer. Jag utgick i fjol från att tioårsplanen skulle bli i allo hållbar. Det hade då varit ett lyckligare och bättre grepp av försvarsministern att skjuta på arméns materielplan, till dess avväggningsförslaget låg klart. Då hade vi inte behövt uppleva de besvikelser, som har blivit oundvikliga i samband med framläggandet av årets försvarshuvudtitel.

Den andra punkten, där jag skulle vilja rikta kritik mot försvarsministern, gäller sättet att redovisa nedskärningen i materielplanen. Det framgår inte av huvudtiteln, och såvitt jag kunnat inhämta har det inte heller i annan form givits några direktiv om att den ändring i arméns materielplan, som i år vidtagits, skulle bli annat än en engångsföreteelse. Självfallet måste med hänsyn till flygets anskaffning och under förutsättning av en i stort sett oförändrad kostnadsram materielplanen komma att reduceras för en längre tidsperiod. Jag upprepar att jag beklagar, att detta inte på ett bättre sätt klargjorts både utåt för den offentliga opinionen, och inåt för de berörda förvaltningsmyndigheterna.

Jag skall nu övergå till yrkandena i våra reservationer och försäkra de her-
rar, som diskuterat behovet av kostnadsminskning, att vi som sitter och behandlar dessa frågor och som något

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

så när vet vilka behov som föreligger, rör oss i ett ungefär lika trångt utrymme som jag är övertygad om att man gör i de instanser, som har hand om de övriga utgifterna. Detta gäller inte minst det frivilliga försvaret. Eftersom herr Hjalmarson här så kraftigt betonat, att man från hans håll inte kunde reflektera på att vara med om en nedskärning av materielunderhållet för att ge utrymme åt det frivilliga försvaret, vill jag med några ord motivera hur vi därvidlag resonerat.

Jag förstår fullständigt dem som säger som herr Hjalmarson, och jag förstår de föredragande, som vi haft på avdelningen och som herr Hjalmarson här åberopat, att det är självklart att varje anslag, så hårt nedprutade som anslagen känns för förvaltningsmyndigheterna, måste till det yttersta tas i anspråk. Man är inom arméns tygdepartement ängslig för prutningar både med avseende å materielanskaffning och med avseende å underhåll. Jag är mycket väl medveten härom. Inte förty måste det vara så, om vi har en kostnadsram, som vi inte vill höja, att vi får lov att göra en avvägning. Vi får lov att säga oss, att här är en utgift, som vi anser vara mer väsentlig än en annan; då kan man inte känna sig bunden av vissa från början givna normer. I det nu aktuella fallet är anslaget för det första nedräknat i förhållande till repetitionsövningarnas omfattning. Sedan har försvarsministern gjort en ytterligare beskärning, som han inte motiverat men som han uppenbarligen gjort av ekonomiska skäl, med 1 miljon kronor. Så gör vi en ytterligare beskärning på 1 miljon kronor. Jag säger inte att den miljon vi tar är mera försvarbar än den försvarsministern tagit, men jag bedömer det hela så — och jag är ju i gott sällskap med försvarsministern — att både hans miljon och min miljon kan tagas utan överhängande vådor för försvaret. Vore det fråga om 7 miljoner eller 6,7 miljoner kronor skulle jag

bli bekymrad, ty då skulle det röra sig om en mycket stor del av anslaget. Men nu tar vi 1 miljon av det tiodubbla, 67 miljoner kronor, och därigenom blir det ju ett proportionellt sett rimligare inbördes förhållande.

Det andra skälet — och det vill jag gärna understryka — är att den som sysslat med dessa anslagsposter vet, att i praktiken går det inga vattentäta skott mellan anskaffningsanslagen och underhållsanslagen, utan där flyter alltsammans på det sättet att det inte finns några oöverstigliga gränser mellan den ena och den andra anslagsformen. Varför tar vi då i anspråk denna miljon? Jo, herr talman, jag vill uppriktigt svara, att det gör vi därför att vi inte kan ta på vårt ansvar att sätta de frivilliga organisationerna i det utsatta läge, som de kommer i genom att anslaget automatiskt pressas ner. Med de anslag utskottet föreslår kan man inte vare sig inom den frivilliga rörelsen eller inom hemvärnet för att nu inte tala om skyttet hålla sin verksamhet i gång ens i nuvarande omfattning. Här blir det en automatisk beskärning, och då kan det sägas: *A la bonne heure*, det må det bli, och man åberopar bl. a. arméchefen eftersom han tillrätt att anslaget till skyttet skärs ner.

Men från vår sida tillåter vi oss göra den bedömningen, att när vi ändå har en armé som helt består av värnpliktiga och när vi dessutom vid mobilisering har en befälskår, som till 95 procent består av värnpliktiga — observera att yrkesbefälet bara är en försvinnande bråkdel inom den svenska armén — då måste vi se till att dessa kadrer även under fred får en tillräcklig utbildning. Därför säger vi oss att denna miljon kommer till bättre användning och är nödvändigare här än på någon annan punkt, låt vara att jag är den förste att erkänna att den hade behövts även till underhåll. Vi tar samma ansvar som försvarsministern tagit när det gäller att göra en avvägning

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

mellan vad vi anser vara oundgängligt och mindre oundgängligt i en svår situation. Jag för min del är alldeles övertygad om att den avvägning som vi har gjort är riktigare än den som är gjord från det håll där man säger, att denna summa måste i första rummet gå till materielens underhåll.

Till sist, herr talman, bara en rent teknisk upplysning. Jag vill påpeka att vad jag här talat om innefattas i reservation nr 3 vid punkten 39 och att övriga reservationer i anslutning till denna och av samma reservanter är följdreservationer till den förstnämnda.

Jag ber med vad jag här anfört, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring, som innefattas i reservation nr 3 av herr Ohlson m. fl.

Herr LUNDQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ståhl hänvisar oss, som har en annan mening i dessa frågor, till en hjälpklass. Jag vet inte om det är vanligt i herr Ståhls parti, att man inrättar hjälpklasser för sådana som har en annan uppfattning än majoriteten. I vårt parti har vi fortfarande rätt att hävda olika meningar, även om vi respekterar vår försvarsminister och tycker att det är mycket bra med denna broschyr. För den skull behöver vi ju inte sluka allt vad som står där. Vi har alltså möjlighet att granska frågorna efter vårt eget omdöme. Vad som förefaller mig skulle vara en fara med den där hjälpklassen, det vore om försvarsministern försökte sätta dit herr Ståhl som magister. Då blev det säkert ganska oroligt i denna.

När jag citerade en del uppgifter i tidskriften Kontakt med försvarsmakten, så invände herr Ståhl att den säger ingenting. Det är verkligen beklagligt om man inte skall kunna lita på siffror i en publikation som är utgiven av försvarsstaben. Jag har verkligen gjort det och jag gör det fortfarande. Vi har

rätt stora försvarskostnader och jag är överens med herr Ståhl om att vi haft sådana under en följd av år. Vi iklädde oss dem under kriget och vi har sedan dess hållit vår försvarsmakt vid en viss nivå.

Jag vill vidare be herr Ståhl läsa motionen. Försök inte att finta bort den med att påstå att vi har begärt avrustning. Vi har begärt utredning. Vi är inte så självgoda att vi tror att vi i en motion kan lösa hela försvarsfrågan, utan vi har som sagt begärt en utredning och att statsutskottet skulle pröva detta förslag. Vi är tacksamma i den mån som våra synpunkter har påverkat vad som finns i utlåtandet om att man i utskottet är inne på en utredningslinje. Jag anser för min personliga del — och det gör nog många med mig — att det är av nöden påkallat att utreda en avvägning av de medel, som vi skall använda på det ena och det andra området i samhället vid fördelning för såväl civila som militära ändamål och behov.

Jag vill än en gång understryka att om vi kan nå enighet om utredningar och kanske också få enighet omkring ett beslut i försvarsfrågan, då hoppas jag i varje fall att den svenska riksdagen skall uppträda så hederligt, att man också tar ansvaret för kostnaderna och inte sedan försöker på vissa håll att inför det svenska folket göra just vårt partis representanter till skattefogdar när det gäller att klara utgifter, som vi gemensamt beslutar i denna församling.

Herr SPÅNGBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev litet förvånad, herr talman, när jag lyssnade till herr Ståhl. Jag trodde ju att han hade läst motionen eftersom han i alla fall sitter i utskottet och här talar som utskottets representant. Herr Ståhl säger att vi inte har lagt fram något förslag och han frågar om det verkligen är vettigt, att man utan en väl genom-

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

tänkt plan nu går att besluta om en kraftig nedskärning av försvarskostnaderna.

Vem har sagt att det skall göras på det sättet och var står detta skrivet i några av de motioner, som jag och mina partikamrater har väckt i denna fråga? Vi har föreslagit en utredning som herr Ståhl efterlyser. Under debatten har vi dessutom frågat om resultatet av den utredning, som överbefälhavaren har ordnat, blir föremål för någon översyn. Utskottet säger självt att det vore lämpligt med en översyn av representanter för riksdagen! Är detta, herr Ståhl, att föreslå en kraftig nedskärning utan någon som helst genomtänkt plan? Då vill jag fråga: Brukar herr Ståhl alltid motivera på det här sättet eller kan detta bero på att han inte har lyssnat till debatten? Jag förmodar att herr Ståhl inte tillhör den kategori, som behöver sättas i hjälpklass, utan att det måste bero på något annat att herr Ståhl inte har uppfattat vad som har sagts här.

Herr **AKERSTRÖM** (s) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av att herr Ståhl riktade sig till dem som tidigare talat i denna fråga vill jag som en av dessa säga ett par ord.

Herr Ståhl gjorde för det första gällande, att det inte ställts några konkreta yrkanden. Jag hänvisar till motionen av herr Karlsson i Olofström och mig, där vi i motiveringen har konkreta yrkanden. Jag vill också hänvisa till vad jag här anförde — det var en del konkret även i detta, men det var inte fråga om att det skulle göras i dag.

För det andra sade herr Ståhl — han riktade sig då till försvarsministern — att det varit klokare att skjuta något på materielanskaffningsplanen för armén. Jag hade ju ett sådant yrkande i fjol, som i sak innebar att man skulle skjuta på verkställandet ett år och därefter skulle årskostnaden ned-

bringas med cirka 76 miljoner. Hur röstade herr Ståhl den gången?

Dessutom skulle jag gärna vilja säga, att uppslaget om en hjälpklass var inte så tokigt. Men jag förutsätter att den hjälpklassen också skall ha att syssla med frågan om hur man kan öka statens samlade utgifter även på försvarets område och samtidigt sänka skatterna. Det måste också ingå i hjälpklassens ämnen, och då är ju även herr Ståhl kvalificerad för att delta i hjälpklassen.

Till sist vill jag framhålla, när man här knutit an till det utrikespolitiska läget, att vi som litet starkare än herr Ståhl företräder uppfattningen att man skall hålla nere försvarskostnaderna, hävdar den meningen, att ett litet land som Sverige är bäst betjänt av att satsa på freden!

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr **STÅHL** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall gärna erkänna, att jag är ledsen över att ordet hjälpklass råkade trilla ur mig, ty det har tydligen verkat stötande. Jag hoppas att de ärade kamraterna här förstår, att det inte var min avsikt att säga någonting som var elakt utan helt enkelt en liten lustighet. Varje avsikt att stöta någon har varit mig alldeles främmande.

Sedan vill jag beträffande sakfrågan säga till herr Spångberg och herr Lundqvist, att utredningsyrkandet behöver vi ändå knappast diskutera här. Detta reses i motionen och finns utförligt besvarat på s. 3, 4 och 5 i utlåtandet. Vi borde kunna vara överens om att vi inte från statsutskottets sida kan befordra ett utredningsyrkande, när utredningen redan är i gång. Det är det allmänna talet här i kammaren i dag om de höga försvarsutgifterna som jag har försökt att turnera med påpe-

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

kandet, att skall man komma någonsans, så ställs man inför nödvändigheten att föreslå konkreta åtgärder. Jag har återfallit på försvarsministerns broschyr, som ju visar upp hur svårt det är att verkligen komma med konkreta förslag i detta avseende.

Vad sedan beträffar materielplanen i fjol vill jag säga till herr Åkerström, att när förslaget därtill kom, visste i varje fall inte jag om att det förestod en facklig-parlamentarisk avvägningsutredning. Det var en upplysning som kom senare. Det ligger knappast inom utskottets möjligheter att bedöma den kostnadsram som är den riktiga eller den lägre kostnadsram, som är den möjliga på längre sikt. Det är ju departementet som i förening med förvaltningsarna har att göra sådana bedömningar. Däremot kan vi nu konstatera, att det varit lyckligare med en annan turordning.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Jag har inte tidigare lagt mig i denna debatt, och då jag gör det nu kan jag bli relativt kortfattad, enär det förslag till förvaltningsreform som framlagts och det förslag, som berör utgifterna på fjärde huvudtiteln, har accepterats av utskottet och det har rätt delade meningar endast om några detaljer.

När jag ändå tar till orda är det för att säga några ord i anledning av de i och för sig förklarliga bekymmer, som kommit till uttryck från herr Boija i folkpartiet och även från vissa av mina meningsfränder bland kammarens ledamöter. Jag är den förste att förstå de bekymmer som man hyser för försvarskostnaderna både nu och i framtiden. Herr Spångberg sade, att rustningarna ute i världen skapar oro, och spänningen mellan öst och väst befordrar inte lugnet. Det är givet att rustningarna skapar oro, och det är skälet till att ett land som vårt, vilket

som herr Åkerström önskade satsar på freden, tvingas vidta åtgärder för att värna vår frihet och vår självständighet. Våra åtgärder är helt enkelt resultatet av denna bistra verklighet i en värld som vi inte kan komma undan.

Herr Spångberg nämnde i sitt anförande att det han skattade högst var vad han kallade den inre livsviljan, som skulle blomma i händelse vi bleve ett ockuperat land. Ja, jag är övertygad om att herr Spångberg skulle bli en av de verkliga motståndsmännen, men hans yttrande visar att det föreligger en principiell skillnad mellan hans och min uppfattning, i det att jag i första hand betraktar försvaret som en fredsbefrämjande faktor. Vad vi syftar till är att vi med hjälp av de försvarsresurser vi skaffat oss skall kunna medverka till att avskräcka en eventuell fiende från att angripa. Man kan säga att detta är en illusion; en stormakt behöver inte ta några hänsyn till en nation av vår storlek. Men vi vet alla att i en världsomspännande konflikt kan också — och det är ju skälet till att vi skaffar oss dessa militära resurser — ett land som vårt måhända utgöra en vikt i skålen som föranleder att man betänker sig mer än en gång innan man går till angrepp.

Jag har vid olika tillfällen tidigare sagt att jag anser att vårt land med sin 140-åriga fred i viss mån har sitt försvar att tacka för att vi lyckats hålla oss utanför krig. Det kan tillskrivas försvaret, i kombination med en enligt mitt förmenande klok utrikespolitik.

Därtill vill jag säga en sak om den s. k. inre livsviljan i händelse av en ockupation. Våra närmaste grannfolk, norrmän och danskar, har prövat på vad en ockupation innebär. Ingen av oss vill väl förneka att den inre livsviljan fanns hos dessa våra grannfolk när de härtogs. Men alla vet också att de i dag beträtt den väg som Sverige för sin del hade vandrat in på innan danskar och norrmän gjort det. Vad

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

är skälet till denna sinnesändring? Jo, det är de erfarenheter man förskaffade sig under ockupationen, då man fick mobilisera den inre livsviljan. Detta, herr Spångberg, bör kanske säga oss en del när vi skall bedöma vårt handlande i syfte att medverka till att hålla oss utanför dylika olyckor.

Men kostnaderna! Jag medger att de är höga, men jag måste, i likhet med som skett tidigare i dag, hänvisa till att de inte är högre än de kostnader andra folk fått påtaga sig. Det är egentligen bara Schweiz och Finland som har förhållandevis lägre försvarskostnader än vi. Danskar och norrmän anslår ungefär samma del av bruttonationalinkomsten till försvarsutgifter som vi, d. v. s. 5 procent, men redan Belgien och Holland betalar 7 procent, Frankrike 11 procent, Storbritannien 12 procent, Förenta staterna 14 procent och Ryssland 18 procent av det totala produktionsvärdet till försvaret. Medan vi i Sverige ger ungefär 300 kronor per person till försvaret betalar genomsnittssamerikanen 1 540 kronor, och motsvarande belopp är för engelsmannen 530 kronor, för fransmannen 475 kronor och för norrmannen 250 kronor. Att beloppet är lägre för norrmannen än för svensken beror på att bruttonationalinkomsten är förhållandevis lägre i Norge än i Sverige.

När man påstår att det redan skett en begränsning av rustningsutgifterna inom stormakterna och att kurvan där vänt nedåt, skall vi inte låta oss bländas av dessa uppgifter. För Amerikas vidkommande, herr Hagberg i Stockholm, beror det helt enkelt därpå att det finns så väldiga reservationer att man under nästa budgetår har kunnat kosta på sig en minskning av försvarsutgifterna. Och för Rysslands vidkommande är det ju så, som herr Hagberg väl vet, att man visserligen minskade de direkta rustningsutgifterna men å andra sidan höjde utgifterna för vissa icke definierade anslag, anslag som går

till de nya atomvapnen. I realiteten blev det således ingen minskning där.

Det har emellertid framförts önskemål om att man skulle iaktta en ännu strängare sparsamhet än den jag har tillämpat i det föreliggande budgetförslaget. Jag är dock övertygad om att detta inte kan ske utan en väsentlig nedskärning av vår försvarsorganisation. Alla torde vara med mig överens därom, att om vi har en viss försvarsorganisation, då skall den också vara utrustad med verktyg, d. v. s. med materiel som gör att den inte blir bara en illusion.

Det är här som avvägningsproblemet kommer in. De utredningar som nu pågår kommer att ställa oss inför mycket delikata spörsmål, därom är jag övertygad. Ty vi har dels att om möjligt förhindra att försvarskostnaderna ytterligare ökar och dels att anpassa oss efter den hektiska utveckling som på vapentechnikens område för närvarande pågår, en utveckling som enligt mitt förmenande är beklaglig men som icke desto mindre är ett faktum.

Här, ärade kammarledamöter, anser jag att man skall beakta vad som har sagts, att det inte går att besluta om utgiftshöjningar för försvarsändamål och sociala ändamål samtidigt som man kräver skattesänkningar. Det går inte, som jag också har sagt i min lilla »ABC-bok», att samtidigt vissla och ha mjöl i munnen. Jag tycker att det ligger ett berättigande i den kritik som har framförts av mina meningsfränder, att om det är så att vi vill ge uttryck åt vår försvarsvilja, åt vår livsvilja, åt vår vilja att värna om vår frihet och vår självständighet, då får vi inte samtidigt dra oss undan de utgifter som därmed är förbundna. Vi kontaktar här ett ansvarsproblem som inte åvilar enbart regeringspartierna utan som åvilar samtliga demokratiska partier i detta land.

Jag är väl medveten om att högern kan hänvisa till att den har föreslagit

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

vissa besparingar när det gäller de sociala utgifterna, i motsats till folkpartiet, som har velat vara med om de sociala utgifterna samtidigt som det har velat vara med om försvarsutgifterna. Där bryter sig meningarna mellan högern och regeringspartierna, och där har jag själv den uppfattningen, att man, oavsett det behov av ökade utgifter för vårt försvar som föranleds av det nuvarande utrikespolitiska läget, inte får glömma bort den sociala upp rustning som också utgör ett livsviktigt behov för att bevara den solidaritet med nationen som är en icke oväsentlig tillgång när det gäller att markera och befordra vår försvarsvilja.

Det har talats om de pågående utredningarna, och herrar Åkerström, Hjalmarson och Spångberg har förenats i kravet på att man skall få till stånd en parlamentarisk form för behandling av och samråd om de problem som utredningarna nu aktualiserar. Jag förstår de önskemål som har framförts. Själv har jag den uppfattningen, att man måste finna någon form för en sådan parlamentarisk behandling, även om jag inte utan vidare är övertygad om att man skall tillsätta en parlamentarisk utredning av den karaktär som man tidigare har haft, vilket måhända i det nuvarande läget skulle komma att dra ut alltför långt på tiden för att man skulle kunna komma fram till de praktiska resultat som kan anses önskvärda.

Sedan jag har sagt detta skall jag bara med några ord beröra vad herr Ståhl anförde. Han beklagade i sitt anförande att riksdagen under föregående år antog arméns materiellplan. Jag är inte säker på om han själv har gjort det, men jag vet att hans meningsfränder tidigare har beklagat de betydande brister som vidlådde arméns materiell, och jag vet med bestämdhet att han själv tidigare har yrkat på en planering på längre sikt när det gäller dessa ting. Nu beklagar han

efteråt att denna planering har kommit till stånd, trots att han måste vara medveten om att den materiellplan, som har gjorts upp för arméns vidkommande, i och för sig inte förhindrar en kommande förnuftig avvägning mellan de olika vapenslagen utan tvärtom ger möjligheter till en smidig anpassning efter den tekniska utvecklingen. Jag har nästan ett intryck av att varje annat handlande, som jag skulle tillgripit, enligt herr Ståhls mening skulle vara ett bättre grepp än det som jag har gjort.

Men det är ting som vi kommer att resonera om i framtiden. Jag tror att man inte bör fördjupa sig i spekulationer om huruvida det ena eller andra hade varit det klokaste att göra. Alla visste emellertid att någonting måste göras, och det är detta som har dikttrat mitt handlade.

Herr Ståhl har emellertid när det gäller årets budget intagit en avvikande mening på en enda punkt. Jag kan mycket väl förstå den kritik som herr Ståhl kommer med, då han talar om att försvarsministern prutat ned underhållsanslaget från 75 till 70 miljoner kronor. Fyra miljoner har jag ju lyckats pruta genom att repetitionsövningarna begränsats, men så har jag därutöver fått ned anslaget med en miljon. Herr Ståhl, liksom även herr Hjalmarson, tycker att det är anmärkningsvärt att detta skett utan någon motivering från försvarsministerns sida. Men, mina herrar, skälet härtill är ju helt enkelt att jag har måst iakttä en till ytterlighet gående sparsamhet på varje anslagspost. Det ligger givetvis någonting i vad herr Ståhl säger om att det föreslagna anslaget till det frivilliga försvaret är otillräckligt; det finns utan tvivel möjlighet att starkt motivera önskemål om ytterligare medel för detta ändamål. Man kan nämligen om budgeten också säga ungefär detsamma som gumman om åsnan: »Tål du det, så tål du det!» — tål hon

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

bära den miljon som försvarsministern tagit, tål hon också bära den miljon herr Ståhl vill taga. Men man kommer slutligen till en gräns, och vad som har motiverat mitt ståndpunktstagande till frågan om hur långt man kan gå har varit de olika anslagens betydelse ur strängt militära synpunkter. Man tvingas till ett osentimentalt handlande. När det t. ex. gäller tygmaterielen får vi komma ihåg att enbart nödvändigheten av att lära vårt folk att handla riktigt vid de flygangrepp och atombombanfall, som vi kan utsättas för, medför att styrkorna under övningarna måste spridas mer än som tidigare skett och att övningarna i stor utsträckning måste försiggå under natten. Det innebär att materielen utsättes för hårdare påfrestningar. Därtill kommer, såsom också herr Hjalmarson påpekade, att från de militära myndigheternas sida har man inte, trots att materielens omfång ökat, krävt ökade anslag för underhållet under senare år.

Dessa omständigheter har påverkat mitt handlande. Jag har emellertid också riktat blickarna mot framtiden. Det kan hända, herr Ståhl, att vi vid de kommande avvägningarna måste gå ännu mer hårdhänt fram. Det finns mycket som tyder på att vi kan bli tvungna att skära ned personalkadrerna och i högre grad än tidigare inrikta oss på att utnyttja resultaten av den tekniska forskningen och utvecklingen. Det är möjligt att vi vid dessa avvägningar kommer att råka i ännu större samvetsnöd än herr Ståhl och jag i dag har gjort då det gällt användningen av en enstaka miljon. Utvecklingen på det militärtekniska och militärtaktiska området för oss allt längre bort från de gamla friskareskyttarnas tid fram mot ett tillstånd, som visserligen inte är önskvärt men som vi inte desto mindre tvingas acceptera.

Det är, herr talman, dessa omständigheter som påverkat mitt ställningstagande till de olika anslagsposterna.

Behovet av en sträng sparsamhet har framtingat en stark begränsning av utgifterna, men en begränsning som — därom är jag övertygad — med hänsyn till de samlade kostnaderna för vårt försvar dock måste anses önskvärd.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle i anledning av detta tal om nationalinkomsten kontra militärutgifterna vilja framföra den kritiska meningen, att sådana jämförelser blir mycket godtyckliga, helt enkelt därför att det inte finns några enhetliga grunder för att beräkna nationalinkomsten. Man kan inte, om man söker en gemensam nämnare, utgå från nationalinkomsten i olika länder, beräknad enligt dessa länders olika system. Inte ens i vårt eget land är vi så övertygade om att den nationalinkomst, som man lyckats räkna sig fram till, är den exakta.

Jag anser därför att det är bättre att hålla sig till budgeten, när man gör en jämförelse mellan olika länders utgifter för militära eller för andra ändamål, och eftersom försvarsministern här talat om Sovjetunionens rustningar, skulle jag vilja göra en sådan jämförelse med utgångspunkt från budgeten.

För några år sedan använde vi här i Sverige ungefär 15 procent av budgetens utgifter för militära ändamål, och i dag torde siffran ligga vid cirka 25 procent. För ett par tre år sedan var motsvarande siffra i Sovjetunionen 24 procent, medan det enligt den nya budgeten torde röra sig om 18 procent. I ett land som Polen, som ju inte bör vara alldeles ointressant ur Sveriges synpunkt, uppgår försvarsutgifterna i den nya budgeten till ungefär 10 procent av de samlade utgifterna.

Om man sålunda utgår från budgeten, vilket nog är den mest hållbara grunden för att få fram de faktiska militärutgifterna, visar det sig att Sverige

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

ligger i toppen bland de västeuropeiska staterna i fråga om sådana utgifter.

Vad som framför allt föranledde mig att begära ordet för en replik, var att jag ville konstatera, att försvarsministern inte ville, eller kanske inte vågade, ge besked på frågan, om de utgifter han föreslår under kommande budgetår representerar toppen av försvarskostnaderna. Hans anförande måste snarare öka oron för att den föreslagna nivån redan nästa år kommer att väsentligt överskridas. Risken härför gör det nödvändigt att skärpa ansträngningarna att hejda kostnadsökningarna.

Försvarsministern talar om vad en kommande utredning kan göra, men det räcker kanske att erinra om att han också sade att en sådan utredning blir en långvarig historia, för att man skall förstå att utsikterna faktiskt inte är lovande för dem som hoppats på att vi nu skulle sätta en gräns för de militära utgifternas stegring.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte diskutera skattefrågan med försvarsministern. Den får vi tillfälle att ventileras om ett par dagar här i kammaren. För oss är det en självklarhet att solidariskt ta ansvar för försvarskostnaderna, vilket vi också har gjort i vårt budgetalternativ.

Jag begärde ordet endast för att rätta ett litet missförstånd, som jag tror försvarsministern gjorde sig skyldig till, när han tog upp frågan om försvarsärendenas behandling efter det att avvagningsutredningen blivit klar. Jag skulle enligt försvarsministern ha förenat mig med herrar Åkerström och Spångberg i önskemålet om tillsättande av en parlamentarisk försvarskommitté. Jag måste ha uttryckt mig mycket illa, eftersom försvarsministern fick den uppfattningen. I själva verket har jag nämligen precis samma uppfattning som försvarsministern själv om hur man i

detta sammanhang lämpligen bör gå till väga. Jag tror liksom han, att det inte är rationellt att tillsätta en parlamentarisk försvarsutredning. Mig föresvävar i stället den utvägen, att företrädare för regeringen och de demokratiska partierna här i riksdagen får mötas till ingående och fortlöpande överläggningar — således en anordning ungefär i enlighet med de riktlinjer som riksdagen själv anslöt sig till i ett uttalande för ett par år sedan.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill för det första säga, att min avsikt inte var att beklaga tillkomsten av materielplanen för armén. Jag har, som försvarsministern mycket riktigt säger, efterlyst en sådan plan. Men jag beklagar nu efteråt att den blev uppgjord så, att den redan året efter sin tillkomst, när man kunde bedöma relationerna mellan olika behov, måste skäras ned och på så vis vållade besvikelse eller desillusion, vilket ord jag nu använde.

För det andra vill jag i anknytning till vad herr Hjalmarson yttrade förklara, att vi på vårt håll liksom han, när vi kalkylerat möjligheterna att sänka skatterna, inte vid något tillfälle räknat med någon minskning på försvarets driftbudget. Detta framgår klart av handlingarna.

Vad slutligen beträffar den här aktuella, av oss föreslagna höjningen av anslaget till de frivilliga försvarsrörelserna, är försvarsministern och jag tydligen på samma våglängd i vårt resonemang. Vi har båda, eftersom vi inte vill höja den totala kostnadsramen, stått under tvånget att välja hur vi vill disponera denna miljon. Försvarsministern anser att det är viktigast att materielunderhållet får pengarna, vi anser att miljonen bör gå till stimulans åt den frivilliga försvarsrörelsen — vilket man föredrar är en värderingsfråga. Mitt ställningstagande innebär inte alls att jag är främmande för den tanke,

Motioner om utredning rörande begränsning av försvarskostnaderna.

som försvarsministern här antydde, att personalen vid en kommande avvägning kan komma att ytterligare beskäras för att tillgodose materielen. Men så länge vi har kvar den nuvarande organisationen och är beroende av den frivilliga befälsutbildningen, är det ett villkor för vårt lands värnkraft att vi kan hålla kvaliteten på det frivilliga befälet hög. Detta kan vi endast göra genom att stimulera de frivilliga försvarsrörelserna genom bättre anslag.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Då jag står för utskottets betänkande känner jag behov av att närmare redogöra för mitt ställningstagande när det gäller anslagen till de frivilliga försvarsorganisationerna.

Jag har inte känt det lätt att behöva avstå från att i önskvärd utsträckning tillmötesgå de mycket berättigade kraven såväl från hemvärnet, frivilliga skytterörelsen och frivilliga befälsutbildningsrörelsen som från lottaoorganisationen. Men jag måste erkänna, att när vi har försökt att finna något anslag, där vi skulle kunna göra en besparing för att kunna få pengar tillgängliga för dessa ändamål, har vi misslyckats.

Herr Ståhl och hans meningsfränder föreslår, att man minskar anslaget vid punkten Armén: underhåll av tygmateriel med 1 miljon kronor och använder dessa pengar till de frivilliga försvarsorganisationerna. I första ögonblicket kan nog detta verka ganska tilltalande. Alla dessa frivilliga organisationer gör ett utomordentligt arbete — inte minst när det gäller att hålla försvarsviljan levande ute bland vårt folk. Men när man ser på vad som skall anskafras för anslaget under denna punkt — underhåll av tygmateriel m. m. — då får man klart för sig att det här är fråga om verkligt avgörande ting för försvaret. Det är fråga om den moderna va-

penutrustningen och allt det som behövs i samband med de egentliga försvarsuppgifterna. Åtminstone är jag för min del inte beredd att sänka detta anslag, särskilt inte efter de upplysningar, som statsutskottets första avdelning fått vid föredragningarna.

Jag har, herr talman, endast velat säga detta. Jag uttalar den meningen, att om försvarsministern ett annat år har någon möjlighet att visa större tillmötesgående när det gäller att stödja dessa organisationer, då vill vi gärna vara med på detta stöd förutsatt att det inte går ut över ett sådant ändamål som materielanslaget.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets i mom. a) gjorda hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 51 och II: 57; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) mom. a) i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammarén bifallit utskottets hemställan i mom. a).

På framställda propositioner biföll

Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga. — Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m.

kammaren härefter vad utskottet hemställt i mom. b) — e).

Punkterna 3—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20.

Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 27, s. 46—48) att dels medgiva utbetalning av tilläggspremier till vissa värnpliktiga i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 förordnat, dels ock till Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 47 600 000 kronor.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herrar *Senander* och *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 35) hemställts, att riksdagen måtte besluta, att en uttryckningspremie, beräknad efter en krona per tjänstgöringsdag, skulle utbetalas till de värnpliktiga.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 35,

a) medgiva utbetalning av tilläggspremier till vissa värnpliktiga i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 förordnat;

b) till Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 47 600 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen i andra kammaren nr 35, som innebär förslag om en uttryckningspremie, beräknad efter en krona per tjänstgöringsdag för de värnpliktiga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som följde av bifall till motionen II: 35; och biföll kammaren utskottets ifrågavarande hemställan.

Punkterna 21—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 47, s. 78—80) att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar inom en kostnadsram av 400 000 000 kronor, dels ock till Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 280 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Helmer Persson m. fl.* (I: 141) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 192) hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar inom en kostnadsram av 392 500 000 kronor;

b) till Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 272 500 000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att i denna punkt få yrka bifall till motionen nr 192 i denna kammare, som innebär en nedprutning av Kungl. Maj:ts förslag om anskaffning av tygmateriel med 80 miljoner kronor.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som följde av bifall till motionen II:192; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkten 39.

Armén: Underhåll av tygmateriel m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 48, s. 80 och 81) att till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 70 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald* (I: 83) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nyberg* och *Stenberg* (II: 133), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 69 000 000 kronor,

dels ock de likalydande motionerna I: 141 av herr *Helmer Persson m. fl.* och II: 192 av herr *Holmberg m. fl.*, i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 70 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 83 och II: 133 samt I: 141 och II: 192, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 68 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar

Armén: Underhåll av tygmateriel m. m.

Ohlson, Sundelin, Boman, Malmberg i Skövde och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herr *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 83 och II: 133 samt I: 141 och II: 192, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 67 500 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **WARD** (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att ställa ett formellt yrkande eftersom denna punkt har varit mycket omstridd under överläggningen. Jag vill alltså yrka bifall till utskottets hemställan och dessutom meddela dem som inte vet det, att man från folkpartihåll i första kammaren avstod från att framställa yrkande om bifall till reservationen. Detta kan vara en ganska talande kommentar.

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 3 av herr *Ohlson m. fl.*

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Ståhl* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 39:o) i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Armén: Hemvärnets avlöningar. — Marinen: Övningar m. m. — Marinen: Fartygsbyggnader.

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 144 ja och 58 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten 39 gjorda hemställan.

Punkten 40.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 41.

Lades till handlingarna.

Punkten 42.

Armén: Hemvärnets avlöningar.

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! När kammaren nu har bifallit utskottets hemställan på punkten 39, vill jag bara meddela, att jag i konsekvens därmed kommer att avstå från att ställa yrkanden på de punkter, där den miljon, vilken skulle sparas på punkten 39, skulle ha använts.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkterna 43—66.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 67.

Marinen: Övningar m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 79, s. 106 och 107) att till ifråga-

varande ändamål för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 24 000 000 kronor.

Vidare hade i de likalydande motionerna I:141 av herr *Helmer Persson m. fl.* och II:192 av herr *Holmberg m. fl.* hemställts, såvitt nu vore i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 14 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga, till Marinen: Övningar m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 24 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen i andra kammaren nr 192, som innebär en minskning av anslaget till Marinen: Övningar m. m. till 14 miljoner kronor.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till motionen II:192 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 68—71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Marinen: Fartygsbyggnader.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 84, s. 110—116) att dels godkänna de utökningar m. m. av planerna för verksamheten under fartygsbyggnadsanslaget, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 angivits, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med i samma statsrådsprotokoll angivna grunder med-

Marinen: Anskaffning av vapenmateriel m. m.

giva utläggande av beställningar inom en kostnadsram av 75 500 000 kronor, dels ock till Marinen: Fartygsbyggnader för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 110 000 000 kronor.

Vidare hade i de likalydande motionerna I: 141 av herr *Helmer Persson m. fl.* och II: 192 av herr *Holmberg m. fl.* hemställts, såvitt nu vore i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 70 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna de utökningar m. m. av planerna för verksamheten under förevarande anslag, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 angivits;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med i nämnda statsrådsprotokoll och av utskottet angivna grunder medgiva utläggande av beställningar inom en kostnadsram av 73 800 000 kronor;

c) till Marinen: Fartygsbyggnader för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 108 300 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr 192 i denna kammar.

Efter härmed avslutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till motionen II: 192 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 73.

Marinen: Anskaffning av vapenmateriel m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 85, s. 116—118) att dels be-

myndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å vapenmateriel m. m. inom en kostnadsram av 95 000 000 kronor, dels ock till Marinen: Anskaffning av vapenmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 95 000 000 kronor.

Vidare hade i de likalydande motionerna I: 141 av herr *Helmer Persson m. fl.* och II: 192 av herr *Holmberg m. fl.* hemställts, såvitt nu vore i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 45 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å vapenmateriel m. m. inom en kostnadsram av 92 500 000 kronor;

b) till Marinen: Anskaffning av vapenmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 92 500 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att även på denna punkt få yrka bifall till motion nr 192 i andra kammaren.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till motionen II: 192 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 74—77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78.

Lades till handlingarna.

Punkterna 79—91.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 92.***Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 111, s. 136—142) att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 angivits medgiva utläggande av beställningar å flygmateriel m. m. inom en kostnadsram av 535 000 000 kronor, dels ock till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 450 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels de likalydande motionerna I: 140 av herr *Helmer Persson m. fl.* och II: 191 av herr *Holmberg m. fl.*;

dels ock de likalydande motionerna I: 141 av herr *Helmer Persson m. fl.* och II: 192 av herr *Holmberg m. fl.*, i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att förevarande anslag måtte för nästa budgetår uppföras med 300 miljoner kronor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 140 och II: 191, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 och av utskottet angivits medgiva utläggande av beställningar å flygmateriel m. m. inom en kostnadsram av 578 700 000 kronor;

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga, till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 443 700 000 kronor;

II. att motionerna I: 140 och II: 191 såvitt nu vore i fråga, i vad de icke be-

handlats under I., icke måtte av riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att vid denna punkt, som bl. a. innebär förslag om en ökning av utgifterna till flyget med 100 miljoner kronor om året, få yrka bifall till motion nr 192 i denna kammare, vilket betyder en nedprutning med 150 000 kronor i förhållande till vad utskottet hemställt.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till motionen II: 192 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 93—95.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 96.

Lades till handlingarna.

Punkterna 97—144.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 145.

Lades till handlingarna.

Punkterna 146—150.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 151.

Lades till handlingarna.

§ 3.

Vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatsens fjärde huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.**Försvarets forskningsanstalt:
Avlöningar.**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 110 (punkt 13, s. 142—152) föreslagit riksdagen att dels besluta, att försvarets forskningsanstalt skulle fr. o. m. budgetåret 1954/55 omorganiseras efter i huvudsak de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954, dels godkänna av departementschefen förordade ändringar i personalförteckningen för försvarets forskningsanstalt, dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för försvarets forskningsanstalt, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55, dels ock till Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 2 967 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundgren* (I: 510) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* (II: 649), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att försvarets forskningsanstalts styrelse skulle sammansättas på sätt i motionerna angivits, innebärande att antalet militära ledamöter skulle utökas med en representant, att under anslaget Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar utöver Kungl. Maj:ts förslag skulle uppföras följande tjänster, nämligen 1 förste byråsekreterare i Ce 29 och 4 laboratoriechefer i högst Cp 8, att arvode skulle utgå till styrelsens ordförande med 2 000 kronor samt att anslaget Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet skulle minskas med motsvarande belopp.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 510 och II: 649, såvitt de avsåge sammansättningen av försvarets forskningsanstalts styrelse, besluta, att försvarets forskningsanstalt

skulle fr. o. m. budgetåret 1954/55 omorganiseras efter i huvudsak de riktlinjer, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954 angivits, med den avvikelse utskottet härutinnan föreslagit;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 510 och II: 649, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för försvarets forskningsanstalt, som föranleddes av vad departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll föreslagit;

b) fastställa av utskottet angiven avlöningsstat för försvarets forskningsanstalt, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 2 967 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlson*, *Sundelin*, *Boman*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmborg* i Skövde, *Ståhl* och *Staxäng*, fröken *Elmén* samt herr *Nihlfors*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 510 och II: 649, såvitt de avsåge arvodestillägg åt överdirektören samt inrättande av en befattning för förste byråsekreterare i Ce 29 och fyra befattningar för laboratoriechef i högst Cp 8, och att därför utskottet under II bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 510 och II: 649, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för försvarets forskningsanstalt, som föranledas av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954 och reservanterna föreslagit;

b) fastställa av reservanterna angiven avlöningsstat för försvarets forskningsanstalt, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar.

c) till Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 3 088 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Försvarets forskningsanstalt har en oerhört viktig uppgift i våra försvarsanordningar. Det är därför med glädje som statsutskottet hälsar att Kungl. Maj:t har framlagt ett förslag om en partiell omorganisation och en plan som räcker tre år framåt. Utskottet understryker också sin tillfredsställelse över att ett sådant förslag har framlagts.

När det gäller forskningsanstaltens personella resurser kan man ha olika meningar om vad som är mest nödvändigt. Jag skall inte här ta upp något långt resonemang om den saken, då vi vid flera tillfällen, när försvarsfrågan behandlats, har haft yrkanden som gällt förstärkningar på detta område.

Vid den föredragna punkten nr 13 finns fogad en reservation av herr Ohlon m. fl., och jag vill bara helt kortfattat erinra om vad reservationen innebär.

Utredningsmannen har föreslagit att chefen för forskningsanstalten skall vara generaldirektör, men Kungl. Maj:t har stannat vid att föreslå att han skall vara överdirektör. Vi har inget annat yrkande på den punkten, men då överdirektören samtidigt skall vara styrelsens ordförande, föreslår vi att han skall få ett arvode av 2 000 kronor per år.

I fråga hur kansliet skall inrättas har vi föreslagit att det skall finnas anställd en befattningshavare i relativt hög placering som kan lätta chefens arbetsbörda. Vi har därutöver påyrkat anställande av minst fyra högt kvalificerade befattningshavare som skulle ha ett ansvarsfullt arbete. Dessa våra för-

slag innebär tillsammans en kostnad av 121 000 kronor. Vi har inte för avsikt att ställa något yrkande att sammanlagda kostnaderna för försvarets forskningsanstalt eller försvarskostnaderna över huvud skall öka med detta belopp, utan vi föreslår att anslaget till forskningsverksamheten, som Kungl. Maj:t har upptagit till 10 miljoner kronor, skall sänkas med 121 000 kronor som alltså överflyttas till personalstaten.

Jag ber alltså, herr talman, att få ställa ett yrkande om bifall till den vid punkt 13 fogade reservationen av herr Ohlon m. fl.

Herr **WARD** (s):

Herr talman! Jag skall bara säga några ord. Att utskottsmajoriteten har motsatt sig arvodet till ordföranden och chefen vid anstalten beror på principiella skäl. När en person innehar en tjänst med förtroendet att sitta som ordförande, bör väl inte ordförandeskapet avlönas på det sätt som man här har föreslagit.

Vad sedan beträffar fördelningen på forskningsanslag och avlöningsanslag, förstår jag mycket väl reservanternas synpunkter. Men när det gäller en så speciell angelägenhet som forskningen är det ju inte omöjligt, trots att man i regel inte vill ha avlöningar från saksanslag, att anstalten i alla fall kan, om så behövs, utnyttja någon del därav för att få vissa speciella arbetsuppgifter utförda.

Detta är motiveringen från utskottsmajoritetens sida. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr förste vice tal-

mannen Skoglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kamaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 13:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 134, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kamaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 127 ja och 74 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kamaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 14—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående löne- och pensionsförmåner för personal å försvarets reservstater; och

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1954/55 till driftkostnader för mät- och avmagnetiseringsstationer.

Kamaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Bidrag till Stockholms högskola.

§ 5.

Vissa anslag till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Bidrag till Stockholms högskola.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 136 (s. 74—105) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1954/55, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Stockholms högskola, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven huvudstat för Stockholms högskola att tillämpas under budgetåret 1954/55, dels ock till Bidrag till Stockholms högskola för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 4 700 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått ett antal motioner.

I en inom andra kamaren av herrar *Johansson* i Stockholm och *Hagberg* i Stockholm väckt motion (II: 598) hade hemställts att riksdagen i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 136 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen vid Stockholms högskola och att godkänna den huvudstat för högskolan, som föranleddes av ett bifall till universitetskanslerns förslag, samt att till bidrag för Stockholms högskola för budgetåret 1954/55 måtte anvisas ett förslagsanslag av 5 665 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna II: 598 samt I: 474 och II: 617, sistnämnda bägge motioner i vad de avsåge personalorganisationen,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1954/55, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Stockholms högskola, som föranleddes av vad departementschefen och utskottet anfört,

b) godkänna av utskottet angiven huvudstat för Stockholms högskola att tillämpas under budgetåret 1954/55;

c) till Bidrag till Stockholms högskola för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 763 000 kronor,

II. i anledning av motionerna I: 474 och II: 617, i vad de avsåge en upprustningsplan för Stockholms högskola, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av hittills verkställda utredningar för upprustning av högskolan och utarbetande av en organisationsplan härför i enlighet med vad utskottet ovan angivit.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Utskottets förslag på denna punkt innebär visserligen en förbättring av regeringens förslag, men inte desto mindre ber jag att få yrka bifall till motion nr II: 598, som skulle innebära att universitetskanslerns yrkanden och förslag godkändes.

Herr HOPPE (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som följde av bifall till motionen II: 598; och fattade kamma-

ren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 10—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

§ 6.

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr TALMANNEN:

Överläggningen i detta ärende må avse jämväl statsutskottets utlåtanden nr 139, 140, 141 och 142.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja tillåta mig en något vanvördig reflexion som inledning till denna skoldebatt. När vi skildes åt vid ett-tiden i natt efter att ha fått veta, att skoldebatten, som vi alla räknat med skulle hållas på onsdag, skulle försiggå i dag, föresvävade mig det ytterligt olämpliga uttrycket »und der Teufel lacht dazu». Någon med det högt utvecklade sinne för ödets ironi som man besitter exempelvis på regeringsbänken, skulle kunna formulera vår situation på det viset eller också så, att det var lagom åt skoldebattörerna att få arbeta under ett tryck, motsvarande det som skolans eget arbetande folk dagligen känner — trycket inte bara från alla lördagsresenärer, som känner en naturlig längtan hem

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

efter en hård arbetsvecka utan även från alla de skoldebattörer utanför riksdagen, som kommer att finna det egendomligt, att de inte ens fick en chans att genom tidningarna få veta, att debatten skulle äga rum, och som nog tycker, att det, som de själva ägnat veckors och månaders uppmärksamhet åt, borde ha fått en mindre pressad behandling. Nu står vi emellertid där vi står och kan bara göra så gott vi kan.

Det beslut kammaren nyss fattade innebär ett beslutsamt initiativ från riksdagens sida att inför bristsituationen på ämneslärarområdet inte godta de tendenser till slapphet, med vilka man från regeringssidan handhaft Stockholms högskolas utveckling till full kapacitet ur undervisningens och forskningens synpunkt. Jag är givetvis mycket tacksam för de nya tjänster statsutskottet godtagit med anledning av den fyrpartimotion, som jag varit med om att bära fram, men jag vill markera, att jag är mera tillfredsställd med att det efter statsutskottets skrivning är nödvändigt för regeringen att inom få år fullfölja högskolans upprustning till full effektivitet beträffande de ämnen som där bör vara representerade, och att — utan att avvakta den för långsiktiga utvecklingen erforderliga planläggningen — lägga fram sådana förslag, som i första hand tar sikte på de professurer, som står först på årets petita från universitetskanslern och högskolan. Riksdagen har med detta beslut markerat sin vilja att sörja för den på vedertagna vägar löpande utbildningen av lärare för vårt högre skolområde. Detta bör inte glömmas, när man ser på bakgrunden till den debatt vi nu skall föra.

Vi har emellertid även ett mera kontroversiellt ärende som underlag för debatten, och jag kommer i fortsättningen att anknyta till detta, som återfinns i statsutskottets utlåtande nr 139.

Det har redan från många håll klargjorts, att frågan om vilka lärare som rimligen bör tjänstgöra på enhetssko-

lans högstadium och jämförbara stadier i dag befinner sig i ett läge, där debatten på avgörande punkter påverkas av det sätt, på vilket regeringen handlagt denna fråga. Om det i debatten kring de s. k. 23-orna förekommit överilningar och överord från dem, som velat försvara en hittillsvarande ordning, där akademisk kompetens framstått som ett teoretiskt självklart om ock i praktiken stundom uppgivet krav, har detta sin förklaring i att löneöverenskommelsen mellan staten och folkskollärarkåren på ett olämpligt sätt kom att binda frågorna om lärarnas kompetens, utbildning och tjänstgöringsförhållanden såvitt avser inte bara folkskollärarna utan även adjunkterna.

Jag skall inte påminna om den reprimand regeringen fått från statskontoret; jag påminner i stället om statsutskottets mening, att behandlingen av denna fråga inte varit tillfredsställande. För min del skulle jag inte ogärna ha sett, att utskottet tagit konsekvensen av sitt ställningstagande och återremitterat frågan till departementet. När jag i dag inte kommer att ställa ett sådant yrkande, beror detta dels på att demonstrationer av denna karaktär här i kammaren saknar mening i så viktiga sammanhang som detta och dels på att jag kommit till den uppfattningen, att det i det uppkomna läget är viktigast att försöka vrida till rätta det som blivit gålet vid en förhastad uppgörelse.

Jag vill därför slå fast att det enligt den uppfattning, som är gängse inom det parti jag företräder och som jag själv odelat omfattar, är att betrakta som en vinst, att folkskollärare av olika ålder och utbildningsgång får möjlighet till vidare utbildning för ämneslärartjänstgöring och att detta är en vinst såväl ur skolans, elevernas och föräldrarnas synpunkter, som ur den något trängre aspekt, som gäller möjligheterna att skapa en smidig befordringsgång för en skicklig och ambitiös yrkesgrupp. Jag vill också markera, att

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

jag ingalunda delar den uppfattningen, att akademiska studier i och för sig skulle vara självklart överlägsna varje annan utbildningsväg till avancerad lärarkompetens. Tvärtom visar nog erfarenheterna, att den akademiska undervisningen och dess komplettering med en alltför sent insatt lärarutbildningskurs haft vissa svagheter i jämförelse med seminarieutbildningen. Men sedan detta är sagt, vill jag påstå, att när det gäller folkskollärarnas vidareutbildning för tjänstgöring som ämneslärare på enhetsskolans högstadium och i realskolan, måste akademiska studier vara att betrakta som den normala formen för vidareutbildningen. Det är nämligen här inte fråga om att förvärva en ny pedagogisk insikt, utan i första hand att skaffa sig det kunskapsstoff som behövs på det högre planet. Säkert kommer också folkskollärarnas intåg vid universitet och högskolor att i sin tur bidra till ett närmande av den akademiska studieformen till skolans verkliga krav, som den ordinarie verksamheten vid universitet och högskolor också kommer att vara betjänt av.

Jag har alltså, herr talman, försökt att sätta mig in i denna fråga, inte från den utgångspunkten att här skulle föreligga ett hot mot vår intellektuella kultur, utan ur dessa två synvinklar: 1) Hur skall eleverna på det ifrågavarande stadiet få de bästa lärarna? 2) Hur skall en smidig övergång från folkskollärartjänst till adjunktstjänst åstadkommas?

Jag har då sagt mig att i synnerhet i kunskapsorienterade ämnen får en vidareutbildning, som tar sikte på en snabb höjning av lärarkapaciteten, ej begränsa sig till ett inpluggande av just de fakta som ingår i elevernas läxor under ett visst läsår. Den måste också syfta till att ge läraren hela den omkringliggande ramen av insikt och associationskedjor. En svensklärare, som verkligen skall kunna ge sina elever ett begrepp om nuspråkets rätta använd-

ning, om ordens stilvalörer och ursprung, får inte bara vara ett facit som behärskar det nödtorftiga minimet av lexikaliska kunskaper. En biologilärare, som hejdas i korridoren av en klunga elever, får inte stå handfallen och okunig inför synen av de skalbaggar, blommor och stenarter, som eleverna vill visa upp för examination. När departementet funnit det självklart att utesluta de främmande språken från de särskilda befodringskurserna, så ligger däri ett riktigt betraktelsesätt, som jag skulle vilja uttrycka ungefär så, att korvstoppning är en dålig utbildningsmetod, när det gäller att skapa omdöme, kringssyn och nyanserade kunskaper hos läraren.

Nu har det sagts att de speciella befodringskurserna vid seminarierna skulle vara avsedda för sådana vanligen något äldre folkskollärare, som även efter demokratisering av inträdesförhållandena till universitet och högskolor, saknar formell kompetens för att börja studier där. Åt denna grupp, som eljest skulle ha varit alltför irriterad på uppgörelsen mellan staten och den egna kåren, skulle här ges en liten kompensation. Hur blir det då på den punkten? Jag har här i tabellarisk form uppgifter om de 328 deltagare, som anmält sig till de av skolöverstyrelsen upprättade befodringskurserna vid seminarierna läsåret 1954/55 och som alltså redan är utlysta i avvaktan på dagens riksdagsbeslut.

Om man då söker i dessa tabeller och ser på åldersfördelningen och väntar sig finna, att här skall det väsentligen vara lärare i åldern över 35 år, som vill gå tillbaka till sina gamla seminarier och skaffa sig en önskvärd vidareutbildning, därför att de formellt inte har tillträde till universiteten, så visar det sig, att den bilden inte alls stämmer. Om man tar ut dem, som enligt sitt folkskollärarexamensår kunde beräknas vara 35 år och däröver, finner man, att de utgör i genomsnitt bara 2,9 sökande per år, och att det är samman-

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

lagt 58 stycken av de 328 som tillhör den kategorien. Tar man däremot de fem senaste utbildningsår som kan komma i fråga, så visar det sig att det blir i genomsnitt en sökande på 42,2, d. v. s. sammanlagt inte mindre än 270 av de 328 sökandena. Men nära nog hela den grupp folkskollärare, som söker till de speciella befodringskurserna, består av helt unga människor. Där föll alltså en av avsikterna med denna del av uppgörelsen.

Utskottet har vidare slagit fast, att för dem som har formell studentkompetens eller studentlikställighet enligt de nya demokratiska intagningsformerna vid universiteten, var de akademiska studierna den rimliga och riktiga vägen till 23-gradskompetens. Om man då ser på dessa 328 sökande till höstens kurser, finner man att inte mindre än 152 har avlagt studentexamen, och därutöver finns det ett inte närmare specificerat antal, som har studentlikställighet enligt de nya normerna. Följaktligen skulle huvudparten av de sökande enligt utskottets linje hänvisas till de fortbildningskurser, som skall anordnas vid universitet och högskolor, alltså icke vid seminarierna. Där föll den andra punkten i tankegången bakom uppgörelsen.

Det finns en tredje aspekt på samsättningen av de sökande till nämnda befodringskurser, vilken är värd att omnämna i detta sammanhang. Man vill ju inte med dessa befodringskurser skapa brister eller förvärpa den bristsituation, som nu råder ute i lärardistriktet, men varifrån kommer nu de 328 sökandena till höstens kurser? Jo, till mycket stor del kommer de just från sådana delar av vårt land, där lärarbristen nu är som svårast: från Norrbottens län kommer 59 av de 328 sökandena, från Västerbotten 44, från Västernorrland 24 och från Värmland 21. Den uppläggning man här valt, kommer med andra ord redan att under nästa läsår avsevärt skärpa svårighe-

terna i de lärardistrikt, där de förut varit störst, och det var väl inte heller meningen.

Det är alltså skäl att studera de tabeller som uppgjorts på detta område och att göra det med eftertanke. Jag utgår från att den bild som tabellerna ger ingalunda är den, som man i departementet och skolöverstyrelsen har eftersträvat, men frågan är då vad de ansvariga är beredda att dra för slutsatser. Har man den ståndpunkt, som utskottet klart har intagit och som det förefaller som om Kungl. Maj:t i princip delar, nämligen att folkskollärare med studentexamen eller studentlikställighet bör gå till akademiska studier för sin vidare utbildning och att de speciella befodringskurserna vid seminarierna bör vara till för dem, som inte äger eller inte vill tillägna sig inträdesrätt till universiteten, så förefaller lindrigt sagt statsutskottets uppläggning att komma i fara inför den faktiska utvecklingen.

Då uppkommer frågan: Skall skolöverstyrelsen säga nej till de studenter, som söker till seminariernas befodringskurser, och ta in dem som har formellt lägre meriter, eller skall hela utskottets uppläggning bara bli en pappersfras? Det är den knuten som återstår för herrarna att lösa, och någon liten skadeglädje kanske ni får finna er i att man visar från andra håll, även om jag personligen inte delar den, eftersom jag finner dessa problem vara för allvarliga att skämta om. Det rimligaste vore emellertid här, att en verklig studierådgivning satte in för de lärare, som aspirerar på vidare utbildning, så att utskottets i sig så riktiga principer verkligen kan föras ut i levande livet, om möjligt redan kommande läsår eller i varje fall till det närmast kommande.

Herr talman! Jag vill sluta med att peka på en annan fara, vilken som en konsekvens av den träffade uppgörelsen tycks hota enhetsskolan, och som ligger i de många krafter som nu är verk-

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

samma för att dra upp rågångar inom enhetsskolans högstadier, så att undervisningen på den teoretiska linjen helt skall förbehållas akademiker, medan folkskollärare med vidareutbildning blir hänvisade till A- och Y-linjerna. Om man förbjuder folkskollärare med ämneslärararkompetens att undervisa på G-linjen och i den teoretiskt inriktade realskolan och om man å andra sidan söker stoppa de akademiker, som vill pröva sin kapacitet på Y- och A-linjerna, då har man verkligen saboterat enhetsskolans grundtanke. Om vi nu med full avsikt öppnar två vägar till ämneslärarutbildning, så får det självfallet inte bli någon skarp gräns mellan en »finare» och en »mindre fin» lärarkategori — orden självfallet sätta inom citationstecken. En enhetsskola som i sitt färdiga skick inte skulle bli något annat än en sill i kapprock av den hitillsvarande skolan med dess skarpa gränsdragning och skarpa sociala markering av skillnaderna mellan teoretiskt och praktiskt, med dess nedvärdering av de praktiska studierna, en sådan enhetsskola är säkerligen inte, herr talman, vad vi syftar till.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINGMAN**:

Herr talman! Då jag begärt ordet vid behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 139 är det inte för att närmare gå in på frågan om de s. k. 23-ornas utbildning. Det är en fråga som har bedömts och bör bedömas ur andra synpunkter än dem som jag som chef för civildepartementet har att ta hänsyn till och bevaka.

Jag har begärt ordet med anledning av det förhållande, som herr Helén i sitt anförande inledningsvis berörde. Han talade om att det ägnats mycken tid åt diskussioner om dessa frågor under de senaste veckorna och månader, och att denna debatt påverkats av det sätt på vilket dessa frågor, alltså utbildningsfrågorna, sammankopplats

med lönesättningen. Det har ju tyvärr bedrivits en sådan upplysning i tidningarna, i viss omfattning åtminstone, som skulle gå ut på att utbildningen av dessa lärare skulle ha bestämts vid löneförhandlingar och i samband med löneuppgörelser, alltså påverkats av det departement, som egentligen inte har att handlägga dessa frågor. Nu har det tidigare lämnats besked både av ecklesiastikministern och statssekreterare Edelman om, att det inte förhåller sig på det sättet, men trots att dessa besked lämnats har upplysningen bedrivits efter den linjen, som får anses vara i högsta grad beklaglig. Det är därför, herr talman, jag tagit till orda för att till kammarens protokoll få antecknat hur arbetsgången varit i detta fall.

Under förhandlingarna inför 1949 års tjänsteförteckningskommitté framfördes även yrkanden om en ändrad lönegradsplacering för folkskollärarna. Dessa förhandlingar ledde inte till något resultat. Från lärarnas sida framfördes som alternativ önskemål om att det i viss omfattning skulle inrättas befordringstjänster. Man hade emellertid inte möjlighet att finna sådana former, och därför lämnades frågan olöst då tjänsteförteckningskommittén avslutade sitt arbete. I början av föregående år begärde lärarorganisationerna förhandlingar med civildepartementet. Därvid framhölls att det borde vara angeläget att eftersträva en lösning, som kunde leda till överenskommelse. Även i det sammanhanget fördes frågan om befordringstjänsterna fram. Vi hänvisade till att det gjorts vissa undersökningar angående möjligheten att inrätta befordringstjänster, men att detta stött på mycket stora svårigheter. Då påtalade lärarna själva det förhållandet, att folkskollärarna sedan några år tillbaka anlitas för undervisning i vissa klasser i realskolan. Från organisationernas sida ifrågasattes också, huruvida det inte skulle vara möjligt att bereda denna grupp av lärare tjänstgöring på en-

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

hetsskolans högstadium. Man kände bland lärarna en viss oro för att deras lösa anställning inom realskolan skulle leda till att de efter hand kopplas av, och de hade en känsla av att de utnyttjades som nödhjälpsarbetare, vilket de inte ansåg tillfredsställande. Det förklarades från lärarnas sida, att lärarna var beredda till en viss vidareutbildning, om det kunde inrättas tjänster för dem inom såväl realskolan som på enhetsskolans högstadium. Och i en p. m. som de själva gjort upp hade de skisserat, hur denna utbildning lämpligen skulle kunna läggas. Det hela resulterade i att det borde vara en utbildning, som ledde fram till ett akademiskt betyg. Till detta framhöll jag, att detta var en fråga, som vi i civildepartementet inte kunde ta ställning till. Vi kunde ju inte bedöma huruvida man kunde anlita dessa lärare på enhetsskolans högstadium. Att man kunnat anlita dem i realskolan var dock ett faktum. Vi visste emellertid inte hurudant utfallet varit, och frågan om vilken vidareutbildning som erfordrades kunde vi inte heller bedöma, varför vi lät den frågan gå över till fackdepartementet. Efter prövning inom fackdepartementet och efter samråd som detta haft med skolmyndigheterna meddelades från fackdepartementets sida, att om det skulle bli fråga om en vidareutbildning räckte det inte med ett akademiskt betyg, utan att det fordrades två akademiska betyg. Vidare uttalades att det skulle vara möjligt att ordna särskilda s. k. befodringskurser. I detta läge kom frågan tillbaka till civildepartementet, och det var sedan dessa besked erhållits som vi meddelade lärarna, att förutsättning för att tjänster skulle kunna beredas i realskola eller på enhetsskolans högstadium, var att vederbörande underkastade sig en vidareutbildning av den och den omfattningen. Den delen av frågan kunde vi således inte förhandla om, men väl kunde vi resonera om vilken lönesättning

som borde följa, om en sådan utbildning genomföres. Detta är vad som ägt rum inom civildepartementet och vad som förekommit i samband med löneförhandlingarna. Man kan på sin höjd säga, att löneförhandlingarna aktualiserat denna fråga kanske tidigare än som annars skulle blivit fallet.

Däremot gällde förhandlingarna icke frågan huruvida det var lämpligt att anlita dessa lärare eller vilken utbildning man skulle fordra av dem. När man har sammankopplat detta med löneförhandlingarna och i vissa organ inom tidningspressen velat beteckna dessa lärare som epalärare och velat sätta en mindervärdsstämpel på dem, så måste jag reagera. De har själva förklarat sig villiga genomgå vidareutbildning för att uppfylla de krav, som fackmyndigheterna ställer på dem, och huruvida de kraven är rätt avvägda, har vi inte diskuterat vid löneförhandlingarna. Det är detta jag är mycket angelägen om att få understryka. Det har sagts tidigare, men det förefaller som om man inte velat ta hänsyn till det, utan diskussionen har gått vidare precis som om inga upplysningar skulle ha lämnats.

Jag skall i övrigt inte delta i debatten om denna utbildning. Men jag har, herr talman, velat lämna dessa upplysningar för att åtminstone få antecknat till kammarens protokoll vad som verkligen har förekommit, så att man inte bara skall behöva lita till vad som har sagts utan sakligt underlag.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka civilministern för denna redogörelse. Det var värdefullt att den kom på ett så tidigt stadium av debatten, men jag skulle faktiskt, om civilministern har för avsikt att dra sig ur diskussionen, vilja för att få en viss klarhet fråga: Låg det icke i överenskommelsen inkluderat, att det skulle ordnas en befodringslinje, arrangerad av skolmyndigheten

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

och icke av universitet och högskolor?

Jag skulle vidare vilja påpeka, när civilministern vill markera att han och hans departement icke har ansvaret för de följsituationer som har uppkommit, att det naturligtvis icke varit möjligt att i den allmänna debatten kunna utröna, i vilken mån civildepartementet eller ecklesiastikdepartementet har ansvaret. Men det är väl naturligt att man i denna debatt utgår från det samlade resultatet av överenskommelsen. Om den träffas i civildepartementets namn, är det väl detta departement som får ta ansvaret även för de övriga delarna.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINGMAN**:

Herr talman! På herr Heléns fråga vill jag bara lämna en upplysning. Jag förmodar att herr Helén åsyftade utbildningskurserna vid seminarierna. Dessa fanns med i det förslag till utbildning, som av ecklesiastikdepartementet presenterades såsom villkor för att man skulle kunna använda lärarna vid dessa skolformer. Man hade två olika slag av utbildningslinjer, dels den akademiska utbildningen, om jag får använda det uttrycket — det kanske är riktigast att säga universitetskurserna — dels utbildningen vid seminarierna. Vi diskuterade alltså inte hur det ena och det andra skulle utformas, utan vi fick detta förslag, presenterade det för lärarna och sade: Det är detta som kommer att fordras av er. Ni skall fylla de krav, som dessa kurser ställer, för att ni skall kunna placeras i tjänster inom enhetsskolans högstadium.

Samtidigt sade man att behovet av lärare beräknades bli så och så stort. Detta är inte absolut spikat, utan man utgick från att det skulle föreligga ett sådant behov. Det är således inte fastslaget i överenskommelsen, att kurserna skall ha en viss utformning, men det är utformningen av kurserna som ligger som underlag för överenskom-

melsen om lönerna. Det är precis som när man träffar en löneöverenskommelse i allmänhet. När man träffar överenskommelse med vilken löntagare som helst om t. ex. en månadslön, utgår man från att vederbörande för denna skall utföra de och de arbetsuppgifterna. Det är det kända underlaget som lönen bygger på. Det kan man göra utan att ha haft någon tidigare diskussion, och så har det varit även i detta sammanhang. Men från lärarnas sida fäster man nog mycket stort avseende vid att det genom seminariekurserna skapas möjligheter till vidareutbildning även för sådana lärare, som inte har studentexamen eller motsvarande kompetens. I vilken omfattning denna möjlighet kommer att utnyttjas diskuterades givetvis inte heller, men från lärarnas sida har man som sagt fäst stort avseende vid den.

Herr **JOHANSSON** i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag är inte alls förvånad över att här har seglat upp en stor skoldebatt. De förslag på vilka de utlåtanden bygger, som ytterst härstammar från statsutskottets andra avdelning, redovisar ju mycket omfattande frågor beträffande upprustningen av vårt skolväsen både på det organisatoriska och på det pedagogiska området, ifrån småskolan upp till högskolor och universitet.

Man torde kunna konstatera att skolan för ögonblicket i mycket är utsatt för en dynamisk utveckling, som naturligtvis är förenad med många och stora problem. Lärartillgången är därvidlag ett central sådant. Just nu har vi ett akut krisfenomen, om man ser på lärartillgången för de nuvarande skolformerna och framför allt betraktar denna mot bakgrunden av nativitetsskurvornas utveckling. Men vi har också genomförandet av enhetsskolan, som kommer att kräva åtskilligt fler lärare. Under övergångstiden erfordras omfattande planeringsåtgärder, in-

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

riktade på att tillgodose lärarbehovet i den framtida skolan. Det stegrade lärarbehovet inträder emellertid inte på en gång utan successivt i och med den fortsatta utbyggnaden av enhetsskolan och gymnasieorganisationen.

Om man nu ser på de föreliggande frågorna har vi först seminarieorganisationen. Där är det av vikt att observera, att den har betydelse även för de högre skolornas lärarbehov, även om den naturligtvis i stora drag kommer att fluktuera allt efter barnantalet i folk- och småskolan. Beträffande sedan de omdiskuterade 23-gradstjänsterna så är sikten betydligt längre. Därvidlag får man försöka tänka sig vilket lärarbehovet kan bli i den genomförda enhetsskolan. Det har ju varit en i vissa delar omfattande diskussion med skarpa meningsskiljaktigheter om dessa tjänster. Denna diskussion har vi också hört resultaten av, men jag får konstatera att i vad det gäller arbetet på andra avdelningen har vi lyckats ena oss om ett gemensamt utlåtande och en gemensam skrivning. Jag tror för min del att många av de meningsskiljaktigheter som rått på den punkten har varit av sådan art, att de långt ifrån alltid haft vederhäftigt underlag.

Vi har sedan ytterligare att ta ställning till frågan om försöksverksamheten och olika pedagogiska och organisatoriska spörsmål i samband med den. Där inväver sig också en av frågorna om övergångstidens skolformer, nämligen utbyggnaden av övergångstidens realskolestadium i vårt största skoldistrikt, Stockholms stad. Slutligen har vi ett utlåtande som inte gäller någon i och för sig stor sak, men där får vi en påminnelse om den stora förestående reformen av vår yrkesutbildning.

De föreliggande utlåtandena har kommit till efter långa och grundliga diskussioner av dessa centrala spörsmål, som vi har redovisat från utskottets sida. Vi har även kunnat konstatera ett utomordentligt intresse för dessa frå-

gor, inte bara från berörda myndigheters sida, utan också från kårer, organisationer och högskolor har man inför avdelningen framfört sina åsikter på de föreliggande frågorna. För min del finner jag det glädjande, att utskottet i allt väsentligt kunnat samla sig till en gemensam skrivning i fråga om så gott som samtliga här aktuella propositioner. Det gäller framför allt propositionen om 23-orna, som på ett tidigare stadium varit föremål för så vitt skilda meningar och — som vi också känner till — en mycket hetsig diskussion. Men alla har vi höjt oss för det faktum att förslaget om dessa tjänster framsprungit ur ett behov och ur medvetandet om att vi inom över-skådlig tid inte kan avvara dem. Detta har varit den grundläggande förutsättningen för vårt ståndpunktstagande därvidlag.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att vi har gjort aktningvärda försök att resonera oss samman och detta har vi gjort med hänsyn till önskemålet att få så samlande beslut som möjligt för att välla minsta möjliga irritation kring det nydaningsarbete, som vår skola på olika områden och avsnitt nu är mitt inne i. Jag vill gärna betona min personliga tillfredsställelse över att så har kunnat ske.

Därmed är emellertid inte sagt att vi, även om vi på väsentliga punkter och i olika sammanhang kunnat godtaga åtskilligt av vad som motionsledes har förelagts oss, kunnat göra det i allt och i ett sammanhang. Vi har t. ex. inte kunnat acceptera de delar av dessa motioner som berör lärartillsättningen på högstadiet. När man ifrån motionärernas sida har önskat att skoloröverstyrelsen på högstadiet i enhetsskolan skulle tillsätta de olika tjänster, som här är aktuella, så har vi stannat inför det faktiska förhållandet, att *enhetsskolan* dock är en kommunal skola och att lärartillsättningen måste lämpas därefter. Vi har emellertid också

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

fått den bestämda uppfattningen att vi härvidlag icke på något sätt förbigått lärarnas berättigade intresse av en lämplig befodringsordning samt att tillsättningarna sker på ett ur olika synpunkter tillfredsställande sätt, så att meriter och skicklighet skall vara den befodringsgrund man har att bygga på.

Vi har heller inte velat reflektera på det i den Berghska motionen framförda förslaget att öka elevantalet i seminarieklasserna på den fyraåriga linjen samtidigt som vi skriver till Kungl. Maj:t och begär en utredning om en minskning av elevantalet i folkskolans klasser. Att om möjligt minska dessa klasser är ju ett brännande problem som vi alla är och måste vara intresserade av, ty utbildningen och handledningen av barnen blir inte den man skulle önska om klasserna är för stora. Men, herr talman, vi har också inom utskottsavdelningen varit fullt på det klara med svårigheterna att realisera detta önskemål. Vi har inte kunnat komma ifrån, att det finns stora svårigheter att övervinna på grund av bristen på lärare och lokaler och framför allt därigenom att barnantalet kraftigt ökar. Det finns också ekonomiska gränser för våra möjligheter och våra resurser är inte outtömliga.

Herr talman! Det var några allmänna reflexioner på de föreliggande utlåtandena, och jag skall för tillfället inte ingå i något ytterligare resonemang i dessa punkter. Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter i de här berörda utlåtandena. Jag återkommer senare om jag anser mig ha anledning därtill.

Herr DAHLEN (fp):

Herr talman! Först vill jag ställa en enda fråga med anledning av vad civilministern här sade. Jag fick av hans inlägg inte riktigt klart för mig, om han menade att riksdagen hade möjligheter att avvisa befodringskurserna eller om

riksdagen inte hade sådana möjligheter. Det skulle vara mycket intressant att få ett klarläggande på den punkten.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja säga några ord om tillgången på lärarkrafter. Jag har haft anledning att i ett speciellt sammanhang syssla med dessa problem. Det utskottsutlåtande som nu är formellt föredraget handlar ju om lärarkrafttillgången och utbildningen inom seminarieorganisationen. Jag skall inte uttala mig i frågan huruvida de prognoser som där göres är riktiga. Det är möjligt att de är det, men jag skall inte gå in på den saken. Här kommer vi emellertid till ett något större problem.

Seminarieorganisationen är ju grundläggande för hela vårt skolväsende. Det är den botten från vilken det mesta byggs upp, och man frågar sig då: Hur ligger det till på de andra områdena, beträffande de högre skolformerna? Har vi där tillräcklig tillgång på lärarkrafter, och vad har man från ecklesiastikdepartementets sida gjort på denna punkt? Dels vill man självfallet ha ett klarläggande av behovet, och dels vill man se litet kraftåtgärder om bristen visar sig vara stor. Man har från ecklesiastikdepartementets sida under senare år föreslagit vissa saker. Jag tänker på den adjunktskompetens som folkskollärare kan vinna genom att ta fyra akademiska betyg, de s. k. 23-orna. Det sista är inte en arbetskraftsfråga, efter vad jag kunnat förstå.

Jag behöver väl inte här i riksdagen och speciellt inte i denna fåtaliga församling i kammaren — som väl är speciellt intresserad av skolfrågorna — tala om bristen på lärarkrafter. Alla som sysslat med skolfrågor vet ju att denna brist är betydande. Det är emellertid ett nytt inlägg i denna debatt, ett mycket stimulerande inlägg, som jag skulle vilja ta till utgångspunkt för några reflexioner.

Undervisningsrådet Lundblad har i en mycket intressant promemoria lagt

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

fram vissa prognoser som, säger han, kan tänkas vara av värde att diskutera i detta sammanhang. I en motion, som jag tillsammans med en annan ledamot av denna kammare väckt, har vi också utgått från vissa uppskattningar som gjordes innan undervisningsrådet Lundblad publicerade sina siffror, och jag skall omedelbart säga att det inte går att göra ett bestämt uttalande om vare sig de siffror vi har i motionen eller dem som finns i undervisningsrådet Lundblads promemoria. Jag måste givetvis iaktta speciell försiktighet, eftersom jag om någon vecka skall försöka uttala mig bestämt på denna punkt i arbetskraftsutredningen. Därför tar jag siffrorna endast som ett exempel på en tänkbar utveckling.

I fråga om gymnasier och realskolor säger Lundblad, att man kan räkna med att vi för de närmaste fem åren behöver 3 200 nya akademiskt utbildade lärare. Han kommer till att vi enligt en rimlig beräkningsgrund kan tänkas få fram 1 650 sådana lärare under de åren. Möjligen, säger han, skulle vi kunna komma upp till en sådan kapacitet på utbildningen att vi får 2 100 lärare. Vi får alltså en brist på antingen något över 1 500 eller omkring 1 100 lärare. Vilket av dessa lägen vi kommer att vara i om fem år spelar kanske inte så stor roll. Huvudsaken är att Lundblads siffror enligt min uppfattning pekar på problemet på ett sådant sätt att man inte kan undkomma det. Det är riktigt att den brist vi har troligen kommer att skärpas. Redan kortsiktsproblemet är därför mycket allvarligt. Ur denna synpunkt är det mycket tillfredsställande, att vi här i kammaren för en halvtimme sedan kunde besluta att skriva till Kungl. Maj:t med begäran om en plan för upprustning av Stockholms högskola. En kraftig utökning av utbildningsmöjligheterna vid universiteten och högskolorna är självfallet mot bakgrunden av dessa siffror nödvändig.

Detta gäller alltså det problem vi har

möjlighet att något så när överblicka. Men sedan kommer undervisningsrådet Lundblad in på ett längre perspektiv och säger: Om vi år X skall tänka oss att ha enhetsskolans högstadium väl utbildat, vad behöver man då för lärarkrafter? Han anför uppskattningsvis och med alla reservationer, som naturligtvis också jag gör, att man kan tänka sig ha ett behov av 12 000 lärare. Av dem skulle man, enligt Lundblad, av diskussionen att döma och av hans egna uppskattningar att döma, kunna räkna med 6 000 akademiska lärare och dessutom dessa 6 000 s. k. 23:or.

Hur mycket av akademiskt utbildad lärarkraft skulle man i så fall i det ovissa år X behöva? Lundblad säger att man på gymnasie- och realskolestadiet skulle behöva 3 000 och på enhetsskolans högstadium 6 000. För närvarande finns det cirka 7 000 lärare som arbetar inom de skolformer, där man vanligen anser att akademiskt utbildade lärarkrafter behövs, men av dessa 7 000 är det bara cirka 6 000 som har en sådan utbildning.

År X skulle man behöva 9 000 lärare av denna kategori. Utöver ersättningsbehovet på grund av avgång, giftermål, pensionering och dödsfall o. s. v. skulle man alltså behöva 3 000 lärare mer än vi har i dag. Jag kanske inom parentes får säga att ersättningsbehovet är mycket stort under vissa perioder.

Finns det då över huvud taget någon möjlighet att åstadkomma detta, och hur verkar ecklesiastikdepartementets planer mot bakgrunden av dessa siffror? Den närmast till hands liggande kommentaren man kan göra är väl den, att vi inte får några 6 000 eller 7 000 23-gradslärare. Jag vet, herr talman, att det kan vara något djärvt att säga detta, men andra har sagt det förut, och jag tror inte att någon kurragömmalek på denna punkt är särskilt tillfredsställande. Vi kan beklaga det eller inte beklaga det, men vi kommer, herr talman, troligen inte att få vare sig 6 000 eller 7 000 lärare av denna kategori.

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

Den första slutsatsen är självfallet den som jag redan har berört, att vi måste öka vår utbildning av akademiska lärare, och jag tror också att vi behöver en ökad möjlighet att vidareutbilda de folkskollärare som finns. Min uppfattning beträffande uppgörelsen om 23-orna skall jag inte gå in på. Den finns redovisad i en motion, och jag kan i stort sett instämma i vad herr Helén på den punkten har sagt.

Men vi löser alltså inte problemet med de åtgärder som nu har vidtagits. Vad skall man då kunna göra ytterligare? Innan jag försöker lämna ett bidrag till den diskussionen skulle jag i anknytning till diskussionen om 23-orna vilja ställa en fråga om en väsentlig sida av saken, som ännu inte är riktigt klargjord: Var i enhetsskolans högstadium är det som dessa 23-or skall tjänstgöra? Jag tror att den oklarhet som råder på olika håll och i olika instanser här behövde skingras. Jag vet inte om vi kan få tillräckligt klart besked i dagens debatt, men det skulle vara utomordentligt värdefullt.

Självfallet behövs på enhetsskolans högstadium — det förefaller som om alla experter vore eniga om det — i viss utsträckning klassläraresystem. Bara en hänvisning till disciplinfrågan, säger experterna, lär vara ett tillräckligt skäl för att hålla på den uppfattningen, och man menar väl också att 23-orna i vissa sammanhang där skulle vara lämpliga. På den punkten, herr talman, skall jag i det här läget inte uttala mig, men för att kunna hyfsa ekvationen om lärarbristen tror jag att det är nödvändigt, att man klargör var de olika lärarkategorierna skall arbeta.

Vi kan väl i alla fall gå ut från det faktum, att man inom enhetsskolans högstadium — eller om det blir i de realskolor som vi har, det spelar mindre roll — kommer att få lärarkategorier av vitt skilda slag arbetande. Det har man redan nu, men man får väl anta, att vi dock så småningom skall kunna

sikta till en viss enhetlighet på detta område. Vi får med nuvarande planer bl. a. 23:e-gradstjänster och självfallet adjunktstjänster i 27 och 29 graden. I diskussionen har det ibland påpekats, att det kanske kan bli vissa problem just när man inom samma skolform skall ha så vitt skilda lärarkategorier, och jag tror att det ligger ett visst berättigande i den kritiken. Det är då, herr talman, som jag skulle vilja återkomma till vad jag sade nyss: Finns det någon möjlighet att ge ett litet bidrag till att vi skall få någon ny lärarkategori, som kan avhjälpa en del av den stora lärarbrist som vi har?

Med utgångspunkt i detta och i att man bör försöka skapa en så stor samhörighet som möjligt inom enhetsskolans lärarkår tror jag att det vore mycket önskvärt att man kunde skapa någon mellanform — en brygga — av lärare med en utbildning direkt siktande på detta. Fick man en mellanform mellan å ena sidan folkskollärare och 23-or, å andra sidan adjunkter, skulle folkskollärare, om utbildningen blir riktigt lagd, kunna utbilda sig vidare till en sådan mellanlärarform och dessa lärare, som redan omedelbart skulle kunna ta en sådan examen, skulle ju själva sedan också kunna vandra vidare.

Detta spørsmål har herr Widén och jag berört i en motion här i kammaren. Vi kastar fram tanken, som vi självfallet inte är uppfinnare av, utan som förekommer i skoldebatten, att man skulle uppliva den gamla ämneslärarinneutbildningen. Den skulle då självfallet finnas för båda könen, och den borde, antar jag, äga rum vid seminarierna. Om man hade en studentexamen som grund, en teoretisk undervisning i två eller tre ämnen, omfattande fem terminer, och dessutom en termins pedagogisk utbildning vid t. ex. lärarhögskolan, kunde ju detta utgöra en mellanform. Om denna undervisning vid seminarierna sker i intim kontakt med universiteten skulle utbildningen kunna

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

läggas så, att den leder fram till en examen som motsvarar fyra eller fem akademiska betyg. Vidare utbildning skulle då ligga mycket nära till hands för dem som vill skaffa sig fullständig adjunktskompetens.

Om sådan utbildning bedrevs vid seminarierna skulle vi på sätt och vis rätt snart kunna skapa lärarhögskolor i miniatyr vid sidan av den föreslagna lärarhögskolan, som vi får anledning att tala om i riksdagen i höst. Denna anordning korresponderar i viss mån med vad undervisningsrådet Lundblad i sin promemoria har talat om, även om han har andra utgångspunkter.

Förutsättningen för att vi skall vinna en bättre lärarrekrytering genom den nya lärarutbildningen är — då det är en begränsad grupp vi här vänder oss till — att utbildningen kan bli så attraktiv ur bl. a. lönesynpunkt, att den lockar människor ur denna grupp. Det är mycket svårt att bilda sig någon uppfattning om i vilken mån detta kan lyckas, men jag föreställer mig, att det fortfarande finns en hel del människor som inte vill genomgå akademisk utbildning men som ändå inte vill nöja sig med enbart folkskollärarytbildning. Från dessa kan vi få ett tillskott till lärarkåren — hur stort vågar nog ingen yttra sig om. På flera håll i utlandet, i Frankrike, England och Danmark, har man också utbildningsformer som står mycket nära den som här föreslagits.

Statsutskottet har sagt, att det förutsätter att ecklesiastikministern har sin uppmärksamhet riktad på frågan. Jag hoppas verkligen att man i departementet undersöker även denna möjlighet. Så stor som lärarbristen är kan vi inte avstå från att pröva olika utvägar.

Sedan skall jag beröra ett annat problem, som tagits upp i en motion som jag varit med om att väcka. Problemet, som i hög grad angår frågan om hur stort lärarbehovet är vid våra skolor, är detta: »Hur stora skolklassavdelning-

ar kan vi ha?» Man vågar nog påstå att vi nu har alldeles för stora klasser. Låt oss t. ex. bara erinra oss det förhållandet, att vi 1950 måste höja den gräns som 1947 hade fastställts för hur många elever som fick finnas i en klassavdelning inom folkskolan om statsbidrag skulle utgå. Frågan om antalet barn i klasserna synes mig vara ett av de mest brännande skolpolitiska problemen. Om vi inte kan få ner antalet barn till ett rimligt tal, blir många av de reformer vi är så intresserade av ganska betydselösa. Om en lärare har alltför många barn att handha, spelar det inte så stor roll om skolan är en enhetsskola eller en gammal realskola, om den har examensrätt eller inte, ty huvudsaken för en god undervisning är att läraren kan bemästra klassen. Om jag som förälder finge välja mellan att sätta mina barn i en klass med 39 elever i en 9-årig skola och att låta dem gå i en klass med 25 elever i en 8-årig skola, skulle jag nog inte vara tveksam. Åtta års undervisning i små klasser ger nog bättre eller i varje fall inte sämre resultat än nio års undervisning i mycket stora klasser.

Med tanke härpå skall vi nog inte heller forcera arbetet på att enhetsskolan skall ta form. De problem vi här har berört är tillräckliga för att man inte bör försöka skapa en ny skolform, innan vi verkligen har fått en organisation som är tillfredsställande och vi sålunda har förutsättningar för att kunna gå vidare. Förändringarna i barnantalet, lärarbristen, de stora klasserna, bristen på skollokaler, de obestämda gränserna mellan olika lärarkategoriernas arbetsfält, seminariernas organisation, lärarhögskolan m. m. är brännande problem, som måste lösas så snart som möjligt utan att vi samtidigt envist biter oss fast vid tanken på att enhetsskolan skall bli klar då och då.

Ecklesiastikdepartementet har inte — som väl är — fastslagit något år, då enhetsskolan skall vara förverkligad här

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

i landet. Men jag tror det vore bra om man verkligen sade ifrån, framför allt till dem som är intresserade av enhetsskolan, att förutsättningen för att vi skall kunna genomföra planerna på enhetsskolan är att vissa aktuella problem först i stort sett blir lösta — jag hänvisar till de exempel jag räknade upp. Om vi har en sådan mera realistisk inställning till saken, kanske också en del av missnöjesyttringarna från olika håll inför tanken på enhetsskolan skulle kunna dämpas.

Slutligen vill jag, herr talman, helt kort beröra en speciell fråga. Den som är intresserad av försöksverksamheten på enhetsskolans högstadium måste med en viss sorg konstatera, att hur utomordentliga de personer än är, som står som ledare för denna verksamhet, så har de i många fall inte den utbildning som gör att de i andra jämförbara sammanhang skulle kunna vara kompetenta, t. ex. leda undervisning på realskolans stadium. Det gäller ju att åstadkomma en försöksverksamhet, vars resultat man verkligen kan lita på — jag är fullt medveten om att försöksdistrikten nu är alltför få, men meningen är ju att deras antal skall ökas. Men om det inte i spetsen för denna försöksverksamhet står skolchefer, som verkligen har möjlighet att bedöma elevernas prestationer och självfallet även lärarnas, då kommer, herr talman, den skepsis som finns inför försöksverksamheten att ytterligare utbreda sig, vilket ju vore mycket beklagansvärt, icke minst med tanke på alla dem som nu är positivt inställda till enhetsskolan. Jag tror därför att det skulle vara mödan värt, om ecklesiastikministern intresserade sig för den sak jag här berört.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN:

Herr talman! Herr Dahléns fråga till mig har jag uppfattat på följande sätt: »Kan riksdagen avvisa tanken på befodringskurser utan att rubba den överenskommelse som träffats?» Såsom ett svar härpå vill jag hänvisa till vad jag tidigare sagt om att när vi av fackdepartementet begärde besked om fodringsarna för tjänster på enhetsskolans högstadium, meddelade fackdepartementet att man ansåg det erforderligt med akademiska kurser på två betyg men att man också var beredd att anordna befodringskurser, ett besked som sedan lämnades till lärarorganisationerna. Men eftersom man från lärarnas sida fäster särskilt stort avseende vid att det genom befodringskurser öppnas möjligheter för lärare, som inte har studentexamen, att skaffa sig ytterligare utbildning, så komme givetvis ett beslut, som eventuellt innebure att slopa befodringskurserna, att av lärarna tolkas som om grunden för överenskommelsen i viss mån skulle ryckas undan. Man accepterade ju lönegrad 23 under förutsättning att det skulle anordnas befodringskurser. Om då riksdagen skulle godtaga lönegrad 23 och universitetskurserna men slopa de andra kurserna, som skulle öppna vägen för icke studenter, skulle nog lärarna i varje fall anse, att de villkor, som enligt överenskommelsen skulle gälla, hade försämrats.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Efter utskottets enhälliga tillstyrkan av propositionen om de s. k. 23:orna och den inriktning, som debatten i dag fått, är det knappast anledning att gå in på ett detaljförsvar på alla de punkter, som under hela våren har diskuterats och detta ytterst livligt. Jag skall emellertid så småningom säga några ord om de konkreta spörsmål som herr Helén berörde och de direkta frågor som han ställde, men innan dess vill jag anlägga några prin-

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

cipiella synpunkter på hela talet om standardsänkning.

När kravet på disputation avskaffades för lektorernas del, fick vi, herr talman, inte så mycket här i riksdagen men desto mer utanför riksdagen, höra att det var en standardsänkning som skedde. Det är också självklart att om man jämför en folkskollärare med den vidareutbildning som nu är föreslagen och en läroverksadjunkt, är det formellt fråga om en standardsänkning. I många fall kommer det väl också i praktiken att vara fråga om en standardsänkning, men i många andra fall åter är de personliga kvalifikationerna sådana, att undervisningens resultat inte kommer att bli lidande på att de formella meriterna saknas. Man glömmmer också ofta bort att göra en jämförelse mellan 23:orna och de folkskollärare, som nu tjänstgör i sjunde och åttonde klass och som utgör majoriteten av lärarna på det s. k. högstadiet. Om man gör en sådan jämförelse, måste man konstatera, att tillkomsten av 23:orna innebär en standardhöjning.

Men det må vara hur som helst med frågan om standard och kompetens. Det avgörande är ju att om vi — och härvidlag vill jag anknyta till herr Dahls tankegång — över huvud taget vill ge högre skolutbildning åt de växande skaror, som nu klappar på läroverkens portar, och alltså genomföra skolreformen och skapa en obligatorisk nio-årig enhetsskola, då har vi ingen annan väg att gå än den som vi slår in på genom den nu träffade överenskommelsen. Det tjänar inte mycket till att erinra om hur det var förr i världen. Det är uppenbart — jag hoppas att ingen misstyper att jag säger det — att i ett privilegesamhälle av gammal typ fanns det möjlighet att hålla utbildningen på hög standard för en exklusiv minoritet, men det skedde ju på flertalets bekostnad. Den tiden är långt avlägsen, då det fanns allmänna läroverk bara i våra biskopsstäder. Läroverken är i dag

inte några exklusiva skolor, utan de utgör liksom folkskolan gemene mans skola.

Det är mot denna bakgrund man måste se hela problemet om lärarförörjningen. Skulle vi hålla på kravet att endast filosofie magistrar skulle få undervisa inom realskolan och i de teoretiska ämnena på enhetsskolans högstadium — det är ju i första hand det senare det här är fråga om — måste hela tanken på en skolreform skrinläggas. Dessutom skulle den nuvarande läroverksorganisationen endast kunna utbyggas i ytterst långsam takt.

Jag skall bara be att få lämna ett par siffror, som av många är kända förut. År 1931 gick 13,4 procent av en årskull till realskolor och därmed jämställda skolor. 1938 hade talet stigit till 37,1 procent. I år är det 38 procent, och det är medeltalet i landet. I många stora städer, t. ex. Stockholm, är det bortåt 50 procent. 1939—40 hade vi drygt 51 000 elever i de allmänna läroverken. I dag är elevantalet uppe i 106 000. Jag behöver inte i denna församling gå in på orsakerna till detta.

Frågan om prognoser för bestämmande av lärarbehovet och lärartillgången i framtiden har inte diskuterats sakligt. Det är synd, att inte fler personer har gjort ett sådant aktionsvärt försök, som herr Dahlen nyss gjorde, att verkligen diskutera denna sak. Man har bara i största allmänhet efterlyst prognoser, och man har anklagat ecklesiastikministern för att alldeles famla i mörkret och inte lägga fram några som helst beräkningar över lärartillgången. Detta är ganska egendomligt, när man ändå kan hänvisa till försök både i propositionen om seminarierna och ett betydligt större försök i propositionen om den första lärarhögskolan, dessutom kompletterat med det material, som undervisningsrådet Lundblad har publicerat. För övrigt, och det är det väsentliga, går det inte att göra alltför långsiktiga prognoser på detta

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

område. Man kommer inte gärna längre än en sju å åtta år framåt. Man kan inte ställa tillförlitliga prognoser, säger herr Dahln, och jag vill understryka det yttrandet. När det gäller lärartillgången vet vi knappast, hur många inskrivna vi har vid universiteten. Detta föranleder naturligtvis en anmärkning mot den nuvarande universitetsstatistiken. Denna skall dock bli bättre enligt beslut av årets riksdag. Antalet avlagda examina kan kontrolleras; men hur många går till lärarbanan av dem som avlägger filosofie magisterexamen? Hur kommer skolorganisationens expansion att bli? Allt detta är ytterst osäkra faktorer. Jag skall inte här polemisera mot de försök — ty något annat är de inte — till prognoser som SACO har gjort. Intresserade kan ju läsa SACO:s prognosförsök och jämföra dem med undervisningsrådet Lundblads. Det finns även andra jämförelser att göra. Jag vill ta ett enda exempel på den allmänna osäkerheten. I SACO-tidningen har en författare räknat med att år 1955 och senare utexaminerade filosofie magistrar skulle utgöra 25 procent av medeltalet av filosofiska fakultetens fyra till fem å sex år tidigare inskrivna. Med den kännedom om förhållandena som för närvarande står till buds synes det vara ganska klokt och försiktigt att tills vidare inte räkna med högre procenttal än 20. Ensamt för sig skulle denna omständighet sänka antalet filosofie magistrar år 1955 till 80 procent av det i artikeln beräknade. På punkt efter punkt kan man utan att anklagas för bedrägeri eller försök till charlataneri motbevisa de nämnda siffrorna. Detta är ingen anklagelse mot SACO:s försök till prognos. Å andra sidan är det klart att denna part då inte heller får anklaga oss, som utgår från en annan förutsättning.

Beräkningarna är alltså ytterligt otillförlitliga. Man kan godtyckligt välja utgångspunkter genom att ta ett procenttal som här, utan att någon kan säga

att det är felaktigt. Här tror jag emellertid att SACO har fel, därför att erfarenheten visar, att 25 procent är för högt. Men nog om detta.

Jag skall inte heller trötta kammarerna med andra siffror. Det räcker med att hänvisa till krisutredningen, som utan att tala om enhetsskolan kom fram till ett behov av 2 500 nya lärare utöver akademikerna. De beräkningar skolöverstyrelsen gjorde i samband med överenskommelsen visade, att vi lågt räknat skulle ha ett behov av 9 000—10 000 ämneslärare i de teoretiska ämnena på enhetsskolans högstadium, när den är fullständigt genomförd, och att vi då skulle få en brist på 7 000 å 8 000 lärare, som skulle täckas med lärare av annan typ, i detta fall 23:orna.

Undervisningsrådet Lundblad har haft en optimistisk beräkningsgrund när det gäller tillströmningen till universiteten, alltså produktionen, utbudssidan, men en pessimistisk i fråga om utbyggnadsbehovet. Han har alltså bedömt samhällets resurser att utbygga skolor försiktigt. Herr Dahln satte kronan på verket, tycker jag, genom att helt enkelt konstatera, att vi säkerligen inte heller kommer att få några 6 000—7 000 23:or. Det är mycket möjligt. Men vad har diskussionen gått ut på under alla dessa månader, ärade kammarledamöter? Jo, på att civil- och ecklesiastikministrarna med berätt mod håller på att rycka brödfödan bokstavligt talat ur munnen på akademikerna. Här har det förts en agitation om att det inte skulle löna sig att utbilda sig till läroverkslärare längre, eftersom en arbetslöshet skulle hota någon gång i en svart framtid, som ingen skulle kunna fixera. Jag vill sluta mitt resonemang här. Jag tror dock, att herr Dahln »tyvärr» står verkligheten närmare än olyckskorparna på andra sidan.

Vad skall vi då göra? Det är väl bara att såsom utskottet och väl alla förnuftiga människor vara tacksamma för nya uppslag. Herr Dahlns motion är

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

ett sådant uppslag. Utskottet har bett ecklesiastikministern att fundera på det, och det är självklart att man måste göra det. Det är ju ett evigt problem detta att få fram lärare. Tyvärr tror jag inte heller att detta är den definitiva lösningen. På en punkt borde emellertid diskussionen kunna avslutas: det lönar sig och det finns all anledning att stimulera till hur stor produktion av akademiskt utbildade läroverkslärare som helst.

Skall vi inte också ägna en tanke åt folkskollärarnas egen situation? Utan denna överenskommelse skulle de vid enhetsskolans genomförande bli berövade de 7:e och 8:e klasserna och förmodligen även den 3:e klassen till småskollärarna. Det kan verkligen med skäl göras gällande, att inte folkskollärarna helt skall uteslås från en obligatorisk skolas högstadium. På detta högstadium kommer vi självfallet att finna alla begåvnings typer, så väl teoretiska som praktiska begåvningar, både genier och kompletta dumhuvuden.

Jag har i mitt summariska resonemang här visat att det är verklighetsfrämmande att tro, att filosofie magistrar rent kvantitativt skulle räcka till för att klara av all undervisning i teoretiska ämnen. Jag vill tillägga att det även ur pedagogisk synpunkt är en fördel, om skilda lärarkategorier med olika utbildning gemensamt och i samverkan får ta hand om enhetsskolans högstadium. Vi behöver dem alla ytterligt väl, och sällan har ett yrke kunat erbjuda så säkra utkomstmöjligheter som lärarnas.

Till det jag tidigare sagt vill jag för säkerhets skull också understryka det självklara i att produktionen av akademiskt utbildade lärare måste stimuleras och ökas. Jag vill peka på några linjer. Det är vägar som både den nuvarande och den tidigare ecklesiastikministern konsekvent försökt följa. Det gäller ett fortsatt arbete för utbildningsmöjligheternas demokratisering

för att därmed uppnå en ökad studentproduktion. Vidare gäller det vidgat tillträde till universitet och högskolor för icke-studenter. En annan linje är ökade utbildningsresurser för universitet och högskolor. Vidare kan nämnas en förkortad verklig studietid för filosofisk ämbetsexamen med ledning av den nya examensstadgan, ett betyg på en termin. Lönefrågan för läroverkslärarnas del får väl anses vara löst. Dessutom bör man nog komplettera med olika organisatoriska åtgärder inom skolans ram för att ytterligare bemästra lärarproblemet.

Till sist vill jag, herr talman, göra några frihandskommentarer till de inlägg, som herr Helén inledde debatten med. Jag ber om ursäkt om jag just i dag framställer herr Helén i en något ofördelaktigare dager än han verkligen är värd. Jag utgår nämligen från hans motion, och det är kanske tillåtet. När han vänder sig mot befodringskurserna säger han — och det är dem vi diskuterar — de 23:or som skulle få utbildning på den akademiska vägen har vi alla dess bättre accepterat. Han säger att dessa befodringskurser skulle innebära en kursverksamhet av lägre kvalitet med reducerat kunskapsstoff och, såvitt man nu kan bedöma, utan betryggande kunskapskontroll. Det är en mycket hård kritik och en fullständig utdömning av hela systemet. »Lägre kvalitet», det är inte så lätt att utan vidare stå för det påståendet. Då har man en akademisk aspekt och ingenting annat på problemet, herr Helén. Det är mycket osäkert när man talar om ett reducerat kunskapsstoff. Tiden förbjuder mig att jag här tröttnar kammaren med innanläsning av förslag till kursplaner för dessa etterminskurser i de olika ämnena. Det är dock att observera att tiden — en termin — är densamma för dessa befodringskurser som för ett-betygskurserna. Vad som skiljer dem åt är att dessa befodringskurser mera kommer att anpassas efter skolans be-

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

hov, medan däremot en akademisk ettbetygskurs aldrig kan få som självändamål att direkt läggas upp med hänsyn till lärarutbildningen.

Nu säger herr Helén att man borde kunna försöka med de nuvarande ettbetygskurserna, och vid sidan av universitetens egna kurser bör därför decentraliserade kurser anordnas på andra lämpliga platser i landet. Det är den metod vi försökt under ett par tre år med dessa ettbetygskurser. Men det är oerhört svårt att förlägga universitetskurser till landsorten. Vi har försökt i Skellefteå och även på en del andra håll, men det strandar i allmänhet på att man inte kan exportera docenter och likvärdiga lärare som tar hand om kurserna på orter utanför universitetss- och högskolestäderna.

Herr Helén säger att de decentraliserade universitetskurserna bör förläggas till sådana läroanstalter, vilkas lärare har den erforderliga akademiska kompetensen och den rätta erfarenheten om den högre skolans mål och medel. Helst bör dessa lärare ha docentkompetens. Det är ett krav som praktiskt taget är identiskt med det krav skolöverstyrelsen ställer på de lärare, som skall svara för undervisningen i befodringskurserna. Befodringskurserna är förlagda till sådana seminarier där man i olika ämnen har lärare som fyller kompetensen. Vi kan ha en professorskompetent eller docentkompetent historielärare i vilken stad som helst, t. ex. Linköping. Om vi går igenom det förslag till förläggning av kurser som skolöverstyrelsen har, så beror det, som kan se ut som en sinkadus, helt enkelt på att man har utgått från lärartillgången på respektive platser.

Sedan måste jag fråga herr Helén vad han menar när han säger, att det under inga omständigheter borde få förekomma, vilket propositionen tycks förmena, att utbildningskurser förläggs till läroanstalter, vilkas lärare saknar all pedagogisk utbildning. Det är alltså fråga

om den lektorskategori, som formellt är den högst utbildade här i landet, lektorerne vid våra folkskoleseminarier, och dessutom de av dessa lektorer som har erfarenhet av tidigare akademisk utbildning.

Så var det frågan om befodringskursernas roll i denna överenskommelse. Civilministern har redan svarat på den frågan, och jag vill endast stryka under att det gällde för ecklesiastikdepartementet att fixera ett minimikrav för en utbildning, som skall gälla för alla folkskollärare. Det är ju knappt en tredjedel av folkskollärarna som har studentexamen, och det var alltså redan från början nödvändigt att för hela kåren fixera ett krav. Det blev då två betyg för dem som är studenter och följaktligen kan gå en akademisk utbildningsväg, och det blev ett år i skolöverstyrelsens regi för icke studenter.

Det har sagts i diskussionen, bl. a. av herr Helén, att dessa befodringskurser leder in i en återvändsgränd. Men det är ju att observera, att alla folkskollärare i så fall kommer i en återvändsgränd; det är ju ingen som nu kommer ur 21 lönegraden. I den bemärkelsen är ju de flesta levnadsbanor återvändsgränder, de flesta kommer aldrig ur dem.

Nu har det redovisats att 332 folkskollärare anmält sig till dessa befodringskurser, och herr Helén säger att på två punkter har redan grunden slagits undan. 132 av dessa folkskollärare är studenter, och de har valt befodringskurserna trots att departementschefen i propositionen och utskottet i sitt utlåtande bokstavligen uppmanar de folkskollärare som är studenter att välja universitetsvägen. Jag kan givetvis inte lämna någon förklaring till att de har valt dessa kurser, men det är tydligt att de inte är karriärister i den bemärkelsen att de till varje pris vill bli adjunkter och komma i 27—29 lönegraden. Det finns tydligen folkskollärare med studentexamen, som nöjer sig

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

med att bli 23:or. Men jag delar herr Heléns uppfattning att det är önskvärt att de om möjligt slussas över till den akademiska vägen för att sedan i varje fall teoretiskt ha möjlighet att gå vidare. Vi skall inte heller dra förhastade slutsatser av erfarenheterna från de första åren.

Sedan säger herr Helén, att övervägande unga lärare anmält sig till dessa kurser, och han vill göra gällande att en av anledningarna till att man i överenskommelsen tog med folkskollärare som inte är studenter var att organisationen ville att alla lärare, även de gamla, skulle ha chansen att få denna vidareutbildning. Teoretiskt och principiellt måste varje facklig organisation arbeta på det sättet, men ur samhällets synpunkt är det ingen nackdel att det är unga lärare som underkastar sig denna utbildning.

Slutligen, herr talman, vill jag göra ett hundra procentigt instämmande i herr Heléns slutkläm. Den använder jag också som replik åt herr Dahlnén, som efterlyste på vilka stadier, på vilka linjer och i vilka klasser 23:orna skulle tjänstgöra. Jag kan hänvisa till vad utskottet säger på sidan 70, att »de olika lärarna vid en och samma skola komma att fördelas till tjänstgöring på det sätt som är mest ändamålsenligt med hänsyn till bland annat deras kompetens». Men jag har framför allt samma principiella inställning till enhetsskolan som herr Helén hade, att det sannerligen vore ett misslyckande om man å ena sidan skulle få »bättre» utbildade lärare på en »finare» teoretisk linje, och å andra sidan »sämre» utbildade lärare på en praktisk och därmed också »sämre» linje. Jag tror att det finns all anledning att understryka den allmänna grundinställning, som herr Helén här gjort sig till tolk för, och jag tror att det är det bästa svaret även på herr Dahlnéns fråga vad 23:orna skall få för uppgifter i en enhetsskola.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statssekreterare Edenman säger, att jag glömmer bort att de allra flesta folkskollärare stannar i 21 lönegraden och att det skulle vara en återvändsgränd, lika definitiv som den de lärare kommer i, som väljer de speciella befordringskurserna vid seminarierna. Men han glömmer väl nästan avsiktligt bort, att när man talar om en sådan återvändsgränd menar man ju en gränd, från vilket det inte finns möjlighet att flytta sig annat än bakåt. Det speciella med denna konstruktion, som man här har, är att de som väljer den inte får tillgodoräkna sig den utbildningen, om de vid en senare tidpunkt i livet skulle vilja skaffa sig en akademisk kompetens. Herr Edenman talar litet föraktfullt om att det skulle vara karriärister som skulle gå över till akademikergruppen. Det finns säkert alla sorters människor bland dem, men jag tror det är utomordentligt duktiga yngre folkskollärare som finner att deras inriktning är sådan att de helst vill fungera som ämneslärare på högstadiet. För dem är det naturligt att via de två betygen, som hjälper dem upp i 23 lönegraden, sedan med hjälp av den tjänstledighet de eventuellt kan ha kvar av de 360 dagarna skaffa sig de ytterligare två betyg som ger dem adjunktskompetens. Denna möjlighet skärs av i det ögonblick de går den andra studievägen, och jag har velat betona att denna möjlighet är så viktig.

Herr Edenman ställde en lång rad frågor, som jag inte hinner besvara. Låt mig bara säga att när jag talade om att man riskerade få sådana lärare som utbildare vilka saknade egen pedagogisk utbildning, syftade jag på de civilingenjörer och civilekonomer som man också räknat med att använda.

Med ord ur min motion ville sedan herr Edenman hävda, att jag skulle ha

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

uttalat alltför hårda domar över befordringskurserna. Jag vill påpeka för herr Edenman, att om man läser utskottsbetänkandet, finner man uttalanden i samma riktning som jag har gjort i min motion. Utskottet betonar att det icke får bli någon större kvalitetskillnad mellan lärare som går genom de akademiska kurserna och lärare som går seminarievägen. Utskottet betonar också att den kontroll som måste skapas skall vara verkligt effektiv.

Jag medger att det är sagt med andra ord, herr Edenman, men det är dock, uttryckt med utskottets språkvanor, tillräckligt kraftigt för att böra gå fram.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Jag tycker det är ganska naturligt att debatten om enhetsskolan i dag i så hög grad sysslar med frågan om lärarutbildningen.

När resultaten från försöksverksamheten kom fram i vintras, väckte de stora bekymmer på många håll. I utskottet har vi givetvis tagit del av resultaten, men vi ansåg oss böra konstatera, i likhet med skolöverstyrelsen, att materialet ännu är för litet för att man skall kunna dra några säkra slutsatser av det. Jag räknar med, herr talman, att vi skall kunna fortsätta försöksverksamheten i sådan omfattning att vi snart skall våga dra några slutsatser och göra jämförelser.

Vi konstaterade också inom utskottet att det råder svår brist på kompetenta lärare, inte minst på enhetsskolans högstadium. Vi konstaterade att det fanns enhetsskoledistrikt som helt eller i stor utsträckning saknade lärare med akademisk utbildning och även att det fanns distrikt med lärare som visserligen hade akademisk utbildning men inte pedagogisk. Båda delarna är givetvis olyckliga, och därför är det naturligt att både frågan om lärarutbildningen och frågan om lärartillsättningen nu har blivit aktuella.

Det är beklagligt att tiden är för knapp. Man skulle önska en grundligare diskussion i kammaren, men jag räknar med att vi får återkomma till dessa problem i höst då vi behandlar propositionen om lärarutbildningen.

Det gäller inte bara utbildningen av lärare för den teoretiska linjens högstadium. Häromdagen gjorde en representant för skolöverstyrelsen gällande, att det var ett utslag av antiintellektualism att i detta sammanhang vilja betona nödvändigheten av att försöka göra den praktiska utbildningen likvärdig med den teoretiska. Så är ingalunda fallet; man får inte vara ensidig. Jag tror det är viktigt att man försöker i lika hög grad betona utbildningsbehovet för både de teoretiska och de praktiska linjerna.

Vi har också i dag att behandla ett utskottsutlåtande, nr 142, som avser utbildningen hos hantverksmästare. Den rör visserligen huvudsakligen yrkesutbildningen, alltså ett stadium som ligger ovanför enhetsskolan, men vi skall ha klart för oss att vi inte kan reda oss med enbart den skolmässiga utbildningen, vare sig det gäller yrkesutbildningen på det stadium som motsvaras av yrkesskolan eller den förberedande yrkesutbildningen och yrkesorienteringen inom enhetsskolan. Vi måste i stor utsträckning lita till näringslivet. Där blir de frågor aktuella som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 142 och i vår reservation, där vi yrkar på en förbättring av ersättningen åt de hantverksmästare som har hand om lärlingar. Jag ber att få yrka bifall till den reservationen.

Jag vill i detta sammanhang gärna fästa statsrådets uppmärksamhet på de allvarliga bekymmer som alltfört råder i vida kretsar över det läge i vilket den husliga utbildningen befinner sig. Statsrådet har visserligen låtit tillsätta en utredning, men vi har bekymmer för den takt i vilken utredningen arbetar, och framför allt är det säkerligen

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

nödvändigt, om utredningen drar ut på tiden, att vi får provisoriska åtgärder i avvaktan på de definitiva besluten. Jag undrar om man inom ecklesiastikdepartementet verkligen har klart för sig hur allvarlig och utbredd den oro är som råder, inte minst inom husmodersförbunden och bland representanterna för den husliga utbildningen, över förhållandena på detta område.

Med detta skall jag lämna den praktiska utbildningen och gå över till det som obestriddligen är huvudämnet för vår debatt, nämligen frågan om 23-orna.

Jag skulle, herr talman, för min del ha velat tillstyrka herr Heléns motion. Jag tycker nämligen att man skall arbeta på att få en naturlig befordringsgång från folkskollärarstadiet över till läroverkslärarstadiet. Man borde alltså ha avslagit förslagen om särskilda befordringskurser och i stället använt pengarna till att dels förstärka universitet och högskolor och dels anordna flera och allmer förbättrade ettbetygskurser. När jag inte yrkat på detta beror det på att vi inom utskottet hade den bestämda uppfattningen att vi på denna punkt var bundna av förhandlingsresultaten. Det tycks visserligen ha förekommit samråd mellan civildepartementet och ecklesiastikdepartementet, men man kan inte komma ifrån att riksdagen inte inkopplades på denna fråga vid ett sådant stadium, att vi kunde utöva något inflytande. Jag anser, herr talman, att det föreligger en skillnad mellan denna situation och den som råder i vanliga fall när riksdagen har att ta ställning till lönegradsplacementer som föregåtts av förhandlingar. I sådana fall har vi ansett det vara naturligt, ehur många har beklagat det, att vi är bundna av förhandlingsresultaten. Här var emellertid situationen en annan. Såsom utskottet framhåller berörde departementsförslaget »icke blott ett lönespörsmål utan även frågor av pedagogisk och skolorganisatorisk art. Enligt utskottets mening kan en

sammankoppling i överenskommelses form av frågor av så skild natur som de nyssnämnda i princip från olika synpunkter icke anses tillfredsställande.» Jag vill gärna understryka detta.

Vi var alltså i den situationen, att vi måste antingen anta eller förkasta Kungl. Maj:ts förslag. Att jag för min del inte ville vara med om att förkasta förslaget och återremittera det för nya förhandlingar berodde på att jag var fullt medveten om den allvarliga lärarbrist, som f. n. råder, och om att det var nödvändigt att få fram ordinarie tjänster i 23 lönegraden på enhetsskolas högstadium. Det var i varje fall nödvändigt att skapa en möjlighet för dem som gått igenom de akademiska ettbetygskurserna att få sådana tjänster, om man skall kunna intressera någon för att söka till dessa kurser i fortsättningen.

Jag var vidare intresserad av att hjälpa de s. k. icke studentlikställda att kunna komma in på en sådan kurs, att de kunde få vidare utbildning. Egentligen skulle jag önska, att man kunde låta befordringskurserna bara bli en övergångsordning och komma dithän, att dessa icke studentlikställda finge ökade möjligheter att komplettera sina kunskaper i sådan utsträckning, att de sedan kunde söka sig till de akademiska utbildningskurserna.

Det var mycket beklagligt, att vi vid utskottsbehandlingen av denna fråga inte visste någonting om dessa befordringskurser. Departementsförslaget nämnde inte något varken om vilka förkunskaper som krävdes — i vidare mån än att vederbörande givetvis skulle ha avlagt folkskollärarexamen — eller om vad kurserna skulle omfatta. Jag har fått den uppfattningen, att skolöverstyrelsen har lagt ner ett stort intresse på denna fråga, och jag vill gärna tro, att kurserna kommer att ge ett tillfredsställande resultat. Det hade emellertid varit önskvärt, att man inte bara hade behövt tro utan även hade

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

kunnat få veta något om kursernas utformning.

Det har sagts, att det är självklart, att en folkskollärare som vill vidareutbilda sig försöker komma in på en kurs i ett ämne, i vilket han hade särskilt goda seminariebetyg eller för vilket han är särskilt intresserad. Av de uppgifter vi har fått om dem som har sökt till dessa kurser framgår emellertid, att det i stor utsträckning är bostadsförhållandena som är avgörande för ämnesvalet. Det kan inte vara en slump, att av de 65 sökandena till kursen i geografi i Luleå var 46 från Norrbottens län; det sammanlagda antalet norrbottningar som sökt till olika befördringskurser var 59. Motsvarande förhållanden råder beträffande kurserna i modersmål i Umeå och i historia i Karlstad. Däremot kan man konstatera, att det tydligen är önskvärt att vara i Stockholm; hit söker folkskollärare från hela landet. Det är naturligt, att lärarna i första hand söker komma in på kurser på eller i närheten av bostadsorten, eftersom detta innebär att de får mindre kostnader. Det medför emellertid, att man inte alltid kan vara säker på att de som söker till en kurs i visst ämne haft särskilt höga betyg just i det ämnet.

Man kan inte undgå att konstatera, att befördringskurserna inte i alla avseenden kan ge samma kunskapsresultat som de akademiska ettbetygskurserna. Utskottet har som exempel nämnt ämnet biologi. För att meritiera sig för en 23-gradstjänst i detta ämne behöver den som går befördringskursen använda en termin medan den som går de akademiska kurserna måste använda två terminer. Den som går befördringskursen blir alltså kompetent i hela ämnet biologi på samma tid som den som går den akademiska kursen behöver för att bli kompetent i ett av ämnena botanik och zoologi. Om dessa två lärare sedan söker samma 23-gradstjänst, riskerar man inte då att veder-

börande skolstyrelse eller annan myndighet, som skall tillsätta tjänsten, väljer den som gått de akademiska kurserna? Man riskerar, att befördringskurserna får en stämpel av att vara mindre värda, vilket departementschefen säkerligen inte velat.

Jag skulle vilja fråga ecklesiastikministern, om han är villig att byta ut biologikursen i Linköping mot två befördringskurser, en i botanik och en i zoologi, vardera omfattande en termin. Jag skulle också gärna vilja fråga honom, om han vill medverka till att låta de befördringskurser, som man övergångsvis behöver anordna, i så stor utsträckning som möjligt rekryteras av icke studentlikställda och till att de studentlikställda endast beredes tillträde i den mån det blir någon plats över. De senare bör nämligen helst gå över till de akademiska kurserna.

Sedan har ju departementschefen tagit upp ett resonemang beträffande frågan om dessa lärare skulle bli klasslärare eller ämneslärare. Jag undrar om det inte är något ganska olyckligt detta, att man drar en så bestämd gräns mellan klasslärare och ämneslärare. Man gör det väl delvis därför att de båda kategorierna hittills har tillhört olika kårer och att det råder vissa motsättningar där. Det vore önskvärt att de här 23-orna för att inte bli ämneslärare i alltför många olika klasser i stället bleve klasslärare på mellanstadiet och hade vissa timmar som ämneslärare på högstadiet. Då skulle under de timmarna en annan lärare kunna rycka in i deras klass på mellanstadiet. Detta är naturligtvis något, som inte kan genomföras omedelbart, men jag undrar, om inte ecklesiastikministern skulle vilja fundera litet på saken. Jag tror det vore lyckligt, om man kunde komma ifrån kategoriklyvningen mellan klass- och ämneslärare oavsett den utbildning den ena och den andra kategorien har.

Beträffande antalet vill jag säga, att vi har ju sagt i utskottsutlåtandet, att

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

vi ansluter oss till departementschefens beräkningsgrunder. Vi har därmed inte sagt, att vi tror, att det behövs precis 6 000 eller 7 000 lärare i den här kategorien. Jag är livligt medveten om att prognoserna är ytterst osäkra, och inte förrän nästa år får vi, som statssekreterare Edenman nu meddelade, möjlighet i statistiska centralbyrån att kunna undersöka möjligheterna att få fram en bättre prognosstatistik.

Jag skall sluta, herr talman, med att säga en enda sak beträffande de frågor som behandlas i propositionen angående försöksverksamheten. Det gäller en fråga som inte behandlats i utskottets utlåtande. Det är detta att jag hyser allvarlig oro inför den utveckling mot allt fler treåriga realskolor som man kan konstatera. Vi frågade föredraganden från skolöverstyrelsen, hur det kom sig, att man hade så många treåriga realskolor, att sådana inrättades i större utsträckning än andra. Jag frågade, om det berodde på lärarbristen. Han förklarade att det berodde på att skoldistriktet vanligen begär att få inrätta treåriga i stället för fyraåriga realskolor. Med dessa treåriga realskolor fortsätter den förfärliga arbetshets, som vi hade hoppats komma ifrån i vår nya skola. Jag undrar om inte ecklesiastikministern vill medverka till att vi i större utsträckning kunde få den normala skolgången fram till realexamen att omfatta tio år och i stället den nioåriga vägen kunde få bli en undantagsföreteelse för de elever som den är särskilt lämpad för genom ett modifierat stocksundssystem.

Jag vill slutligen bara, herr talman, säga, eftersom jag har en reservation inte bara under utlåtandet nr 142, som jag redan yrkat bifall till, utan också under utlåtandet nr 141, att den gäller bara en detalj i utlåtandet, nämligen frågan om lärartillsättningen på enhetskolans högstadium. Jag ber att få rekommendera reservationen framför allt av den anledningen, att den medför ett

mycket smidigare och enklare tillsättningsförfarande.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr HOPPE (s):

Herr talman! För att undvika talmannens onåd samt framför allt i den gemensamma trevnadens intresse och i förhoppningen att bli andra ett föredöme, ber jag att få avstå från ordet.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort. Det har varit mycket intressant att lyssna till den diskussion som här har ägt rum, men jag skall inte gå in på den. Jag skulle bara vilja tala om att jag nog anser, att alla de möjligheter som finns bör användas för att skaffa fram det antal av välkvalificerade lärare som kommer att behövas.

Jag vill bara beröra ett par saker, som visar, hur snabbt situationen har förändrats. 1952 ingicks en överenskommelse med läroverkslärarna, som kallades läroverksläraröverenskommelsen. Man byggde då på att i läroverken skulle finnas 1⁵, 2⁵, 1⁴ o. s. v. På det byggde man också antalet adjunktstjänster i 27 lönegraden. Nu håller 1⁵, 2⁵ och 1⁴ på att försvinna, och underlaget för de tjänster, som skulle inrättas, blir allt mindre. Då inträder den situationen, att om man skall reservera en hel del av platserna i de treåriga realskolorna för tjänsterna i 23 lönegraden, såsom här framskymtat i diskussionen, blir underlaget ytterst obetydligt för adjunktstjänsterna. Man får nog säga att den överenskommelse, som vi här diskuterar, har kommit att tangera och kanske i viss mån överskrida gränserna för den överenskommelse som ingicks 1952 och som godkändes av riksdagen.

Man räknade då med en genomsnittlig befordringsålder för ordinarie tjänst vid läroverk av 35 år. Jag kan tala om

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

att den nu är 38 år, och man kan frukta, att befordringsåldern kommer att ytterligare höjas. I samband med detta skulle jag också vilja påpeka, att möjligheterna för filosofie magistrar, som är ute och tjänstgör, att skaffa sig praktisk lärarkurs synes mig för små. Det tar för lång tid för dem, innan de kan komma in på dessa kurser och sedan söka sig extra ordinarie och ordinarie befattningar. Jag vill hemställa till ecklesiastikministern att ta detta under övervägande. Jag vet att han tänker på det. Det är faktiskt någonting som de unga lärarna är oerhört intresserade av, och det kan man ju förstå, att de snarast möjligt vill komma fram till en fastare anställning.

Herr talman! Jag lovade att inte tala alltför länge. Jag hoppas att jag får anses ha hållit mitt löfte.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga några ord om tillsättningen av lärare i kunskapsämnen vid försöks-skolorna. Det kanske kan synas som om det inte skulle finnas någon anledning här till, eftersom den frågan varit minst uppe i den debatt som här pågått, men då jag tillhör 1951 års skolstyrelseutredning, som sysslat med dessa frågor och som väl också i fortsättningen slutligt skall ta ställning till detta problem, har jag velat framhålla ett par saker i detta sammanhang. Jag har nämligen vid genomläsandet av såväl propositionen som utskottets utlåtande fått en känsla av, att det som varit grundläggande för utredningen i dess resonemang om tillsättningen i mycket stora delar har kommit åt sidan.

Det har ju slagits fast — inte minst framgår det av riksdagsbeslutet 1950 — att enhetsskolan skall vara en kommunal skola. Detta får väl tolkas så att kommunen skall vara huvudman för de lärare som skall tjänstgöra inom enhetsskolan. Med detta som utgångspunkt får man väl dra den slutsatsen,

att det ligger i kommunernas intresse att själva pröva och välja bland sökandena till de tjänster som skall inrättas i enhetsskolan. På den punkten råder ju inga motsättningar, i vart fall inte mellan propositionens, utskottets och utredningens ståndpunkter. Skillnaden i uppfattning kommer ju till uttryck i själva tillsättningsproceduren. Där har propositionen gått in för två tillsättningsförfaranden, medan utredningen stannat för ett. Propositionen utgår ifrån att 23-tjänsterna skall tillsättas som nu folkskollärartjänsterna. Man skall alltså välja en av tre på förslag uppförda. Då det gäller 25-orna och 27-orna skall ledigkungörande ske av skolstyrelsen, och sedan statens inspektör granskat ansökningarna skall skolöverstyrelsen göra en värdering med utgångspunkt från bestämmelserna och upprätta förslag. Styrelsen har sedan att välja den mest meriterade.

Utredningen har i sitt resonemang utgått ifrån, att det för det första bör vara *ett* tillsättningsförfarande. Jag bortser då självfallet från 29-orna, en lärarkategori, för vilken man på grund av 9 g:s konstruktion av avslutningsklass i enhetsskolan och samtidigt som det är gymnasiets första ring, ännu inte har klart för sig vem som skall bli huvudman. Men när det gäller enhetsskolans lärare i övrigt har utredningen utgått ifrån att det bör vara *ett* tillsättningsförfarande, detta inte minst ur den synpunkten att man inte skall dela upp lärarna i olika kategorier. Det ståndpunktstagandet har medfört att utredningen tvingats att avstå från det nuvarande tillsättningsförfarandet, nämligen att det skall väljas en bland tre på förslag uppförda. Det är som kammararens ledamöter förstår inte möjligt att tillsätta lärare i kunskapsämnen, där hänsyn skall tagas till olika ämneskombinationer, på samma sätt som när man tillsätter folkskollärare med enhetlig utbildning.

Emellertid blir det ju i fortsättningen

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

så att sedan ansökningarna kommit in och genomgått av den kommunala skolledaren, gör styrelsen sin realprövning. Den prövar med andra ord vilken eller vilka av de sökande som skall erhålla tjänsten. Detta gör man med utgångspunkt från de meritvärderingsnormer, som finns eller som kommer att bestämmas. Utredningen utgår självfallet ifrån att denna meritvärdering skall vara utslagsgivande. Men utredningen säger sig också att det inte enbart får vara på det sättet att poängberäkningen skall vara avgörande för vem som skall anses vara den bäst meriterade. Man bör från styrelsens sida — det vill jag särskilt understryka — bedöma detta även från andra synpunkter. Är de sökande i stort sett likvärdiga i fråga om poäng bör styrelsen vid bedömandet jämväl kunna få taga hänsyn till lärarens kunskaper i övrigt allt utifrån skolans behov av kunniga lärare, samt med iakttagande av att lärarna är ett arbetslag, som gemensamt skall ha till uppgift att meddela kunskaper, kunna fatta sin ståndpunkt. Om det finns anledning befara, att godtycke kan komma att göra sig gällande, har det skapats garantier häremot genom att det lagts i händerna på en blivande mellaninstans, under provisorietiden, skolöverstyrelsen, att se till, att något övergrepp inte sker. För min del har jag inte kunnat finna annat än att utredningens ståndpunktstagande ligger betydligt närmare den kommunala självbestämmanderätten än propositionens förslag, vilket utskottet har tillstyrkt. Ty det är väl ändå så att en granskande myndighet måste känna sig betydligt mera bunden av ett beslut än av ett förslag, som man sedan skall välja inom.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr NYGREN (h):

Herr talman! Jag skall inte drista mig till att delta i den stora skoldebatten

utan skall endast säga några ord om statsutskottets utlåtande nr 142, som handlar om främjande av den praktiska lärlingsutbildningen inom hantverket.

Den praktiska lärlingsutbildningen är ett nödvändigt och synnerligen betydelsefullt komplement till skolutbildningen, och jag anser därför att den har rätt till en smula uppmärksamhet. I de motioner som från högerhåll har avgivits till årets riksdag, I: 185 och II: 194, har vi inte framställt något yrkande om anslagshöjning för nämnda ändamål för innevarande budgetår. Vi har nöjt oss med att hemställa om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att frågan om höjda lärlingsbidrag måtte föreläggas nästa års riksdag. Vi har gjort detta, därför att vi har vetat att denna fråga är föremål för utredning av 1952 års yrkesutbildningssakkunniga. Detta har också framhållits i utskottets förevarande utlåtande, och utskottet har även lyft en smula på slöjan och sagt, att enligt vad utskottet inhämtat kommer de sakkunniga att föreslå tämligen genomgripande förändringar beträffande lärlingsbidragens storlek och antal. Utskottet har därför föreslagit, att detta ärende får vila, till dess frågan kan framläggas på nytt i ett större sammanhang.

I reservation nr 2) till utskottsutlåtandet — som redan har berörts av fröken Vinge — har föreslagits att lärlingsbidragen från och med nästa budgetår skall höjas från 900 till 1 500 kronor. Jag står därvidlag principiellt på samma linje som reservanterna, och i likhet med dem eftersträvar jag högre lärlingsbidrag. När vi nu emellertid vet att förslag i frågan kommer att framläggas så snart, att vi kanske redan om några dagar kan ta del av det, anser jag det vara riktigt att avvakta detta i stället för att nu framlägga ett eget förslag om en — kanske jag får säga det — i viss mån godtycklig höjning av lärlingsbidragen. Vi har från högerhåll

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

inte ansett oss kunna gå på den linjen, utan vi vill vänta och se vad de sakkunniga kommer att föreslå. Vi har emellertid ansett, att vi kan kosta på oss en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att frågan tages upp vid 1955 års riksdag. Med litet god vilja från regeringens sida bör väl möjligheter förefinnas att tillmötesgå en sådan framställning från riksdagen.

Herr talman! Med denna korta motivering ber jag att få yrka bifall till motionen II:194, i vilken vi som sagt hemställer om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att frågan om lärlingsbidragens storlek måtte föreläggas 1955 års riksdag.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag vill självfallet efterkomma herr talmannens maning att fatta oss kort, så att ingen ajournering skall behöva ske. Jag skall därför i huvudsak inskränka mig till en fråga, och jag kan göra det desto lättare som utskottet i många hänseenden helt eller delvis har accepterat den motion, som jag har varit med om att väcka i här förevarande ämne. Jag tycker att utskottet förtjänar ett varmt erkännande för det fördomsfria sätt, på vilket utskottet har behandlat detta ärende.

Det spörsmål som har intresserat mig alldeles särskilt är den rent tekniska formen för lönereglering på detta område. Jag skall inte här ta upp den i och för sig ganska intressanta insyn — för att använda ett uttryck från arbetsmarknaden — som jag har fått i departementens arbetsförhållanden, hur civildepartementet så att säga velat vältra över skulden på ecklesiastikdepartementet o. s. v. I varje fall konstaterar jag, att man inte i något departement tycks vara angelägen om att så att säga ta patent på lösningen av detta spörsmål, utan snarare vill man på bägge ställena skjuta hela frågan ifrån sig.

Emellertid har vi här fått en löne-

reglering som givits formen av en uppflyttning av en tredjedel av tjänsterna till 23:or, uppenbarligen i syfte att hindra en allmän lönelyftning för kåren i fråga. Detta innebär såvitt jag förstår att löneregleringen huvudsakligen kommer de unga till godo — de personer inom kåren, som har möjlighet att antingen ta dessa två betyg vid universitet och högskolor eller också gå igenom befodringskursen. Man kan förstå att denna stora kår känner sig föga tillfredsställd med lösningen, helst som löneregleringar brukar vara av ganska kortlivad karaktär.

Sedan kommer som det väsentliga, vilket utskottet också framhållit, att denna lönereglering samtidigt innebär en lösning av vittgående pedagogiska och organisatoriska spörsmål. Utskottet har inte funnit detta tillfredsställande utan uttalar tvärtom ett ganska ohöjlt missnöje med att riksdagen på detta sätt skjutes åt sidan eller i varje fall ställs inför ett fait accompli, som är svårt för riksdagen att rubba. Jag vill bara uttala den förhoppningen, eftersom jag nu inte kommer att ställa något yrkande, att det beslut vi i dag går att fatta i avseende å denna uppgörelse inte må få karaktären av ett prejudikat för framtiden. Låt fortfarande löneregleringar vara en sak och organisatoriska, eller som i detta fall pedagogiska, problem en annan. Avvikelser från 1950 års skolbeslut må ju inte ske vid förhandlingsbordet utan så att riksdagen har absolut fria händer.

Nu har civilministern på ett erkännansvärt sätt velat bringa kammaren upplysningar om den rätta karaktären av denna uppgörelse. Han har framhållit, att om inte några av skolöverstyrelsen ordnade kurser i framtiden kommer till stånd, som gör det möjligt för folkskollärare att kunna befodras till tjänster i 23:e lönegraden, så kommer detta att betraktas såsom ett avtalsbrott från Folkskollärarförbundets sida eller i varje fall som någonting som inte

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

står i överensstämmelse med överenskommelsen. Man måste beklaga att avtalet har fått denna form, som binder riksdagen för lång tid framåt vid en kursform, om vars värde så delade meningar råder i denna kammare liksom bland skolmyndigheterna och som såvitt jag förstår skolavdelningen i statsutskottet inte känner någon full tillfredsställelse med. Denna synpunkt är enligt min mening så mycket väsentligare som riksdagen, mot konstitutionell praxis, inte skall få tillfälle att varje år bestämma det antal 23:or som skall tillsättas, utan riksdagen i dag lämnar en generalfullmakt åt regeringen för framtiden. Det hade varit naturligtast att man följt konstitutionell praxis, så mycket mera som ingen i dag kan veta hur detta försök kommer att utfalla i verkligheten.

Jag vill också uttala ett beklagande av att prognoserna har varit så få när det gällt att skapa underlag för denna diskussion. Vad herr Edenman än anförde i saken, kan det enligt min mening inte bortskymma det faktum, att några prognoser inte förelåg vid uppgörelsen i fjol, utan först efteråt har prognoser gjorts i en annan proposition. Även om, vilket jag tror, de prognoser som SACO har lagt fram blir föremål för kritik och diskussion, står det dock kvar att tillgången på filosofie magistrar även vid en relativt snabb utbyggnad av enhetsskolan kan komma att bli mycket större än vad man uppenbarligen i departementet hittills har räknat med. Därför synes mig den naturliga slutsatsen av herr Edenmans resonemang ha varit, att man hade kört med lösa skot och låtit riksdagen, från det ena året till det andra, ta ställning till antalet 23:or och på så sätt få tillfälle att lugnt avvakta utvecklingen.

Jag vill, herr talman, upprepa vad jag hade tillfälle att säga till ecklesiastikministern i höstas och också har skrivit i motionen, att jag fullt förstår att enhetsskolan behöver både folkskol-

lärare och adjunktskompetenta. Frågan är bara hur man skall åstadkomma en rationell fördelning av dessa två grupper, hur man skall använda dem på lämpligaste sätt. Vi får väl också konstatera såsom en brist, att inte regeringen har försökt att ge klarhet om var folkskollärare med den ökade kompetens, som dessa lärarkurser skulle skänka, lämpligen bör användas. Jag har den uppfattningen att mycket av oron i lärarfrågan skulle kommit att stillas, om man härom kunnat få en tillfyllestgörande utredning.

Jag har för min del accepterat dessa befodringskurser såsom en kanske nödvändig övergångsform, och i det fallet har mitt ställningstagande skilt sig från det som kommit till uttryck i exempelvis herr Heléns motion. Men jag måste säga att mycket av den kritik, som riktats mot befodringskurserna, otvivelaktigt kvarstår. Den leder in de flesta av dessa folkskollärare på en annan väg än den som för dem skulle vara den ändamålsenligaste, nämligen via universitetet. Det är möjligt att man kan komma ifrån flera av olägenheterna om universitetet, som planerat är, övertar så många kurser som möjligt från seminarierna.

Jag är inte heller riktigt säker på att lärarna överallt skall få den kompetens vid dessa kurser, som anses behövlig ifrån utskottets sida. Jag vill bara hänvisa till att enligt uppgift, som jag har fått ifrån Lund, är läraren där i samhällslära inte utrustad med högre formell kompetens än ett visst betyg i magisterexamen i statskunskap. Han har således varken licentiatexamen, doktorexamen eller docentkompetens i detta ämne.

Slutligen syntes det mig som om herr Edenman något lätt viftade bort det tal om kvalitetsförsämring som låtit höra sig så mycket i skoldebatten. Vi kan dock ändå inte komma ifrån att man har — medvetet eller inte, därtill tvungen eller inte — sänkt kompeten-

Vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna; vidareutbildning av folkskollärare.

sen för lektorer. Man har minskat filosofie magisterexamen till sex betyg, man har urgröpt magisterexamen genom att tillåta fyra betyg såsom jämnställda med sex betyg och man har nu inrättat denna befördringskurs för folkskollärare med full kompetens på enhetsskolans högstadium. Detta är dock någonting helt annat än det som stod att läsa, låt vara icke i detalj beskrivet, i 1950 års skolbeslut.

Jag vänder mig mot den filosofi som herr Edenman nu med sådan kraft, jag höll på att säga, gör sig skyldig till, när han säger att det helt enkelt är nödvändigt att över lag sänka kvalitetsförhållningarna. Det är uppenbarligen så att vi för tillfället är nödsakade till vissa eftergifter i fråga om kvaliteten; detta är alldeles uppenbart när vi tänker på gymnasiernas bemanning etc. Men det hade varit hugnesammare om man ifrån statssekreterarbänken fått höra, att man till varje pris vill undvika en onödig sänkning av standarden och att man här endast har gjort de offer som varit nödvändiga med hänsyn till övergångstidens stora svårigheter.

Jag hade, herr talman, helst sett, i enlighet med vad jag uttalat i min motion, att riksdagen i huvudsak hade godtagit regeringsförslaget utom i avseende på organisationen. I det hänseendet skulle man ha avvisat regeringsförslaget och sedan gått till nya förhandlingar med folkskollärarkåren. Men då jag förstår att ett sådant yrkande i dagens läge inte har någon utsikt att vinna framgång och då jag tycker att utskottet i övrigt gjort ett erkännansvärt försök att sammanjämka meningarna, skall jag, herr talman, inte framställa något särskilt yrkande.

Häruti instämde herrar *Braconier* (h) och *Nilsson* i Bästekille (h).

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Vid statsutskottets utlåtande nr 141 har jag funnit mig böra anteckna en blank reservation, som i

utlåtandet angivits höra till frågan om elevintagningen i de högre skolorna i Storstockholm. Jag vill genast framhålla att jag inte reserverar mig mot vad utskottet sagt på sidorna 50—52 i vad avser den nya anordningen i Enskede-Brännkyrkaområdet med i folkskolan inbyggda realskolelinjer, de s. k. 1947 års skolor. Enda utvägen att snabbt öka möjligheten till realexamen har visat sig vara att avskilja detta område till ett särskilt realskoleområde. Man vinner därmed även att betygshetsen elimineras. Jag är alltså tillfredsställd med det arrangemang som Stockholms stad där lyckats genomföra.

Min reservation gäller som sagt inte denna fråga utan det spörsmål, som i motionen nr 479 i första kammaren har väckts av herrar Bergvall och Carl Albert Anderson och som avser storleken av statsbidraget till de nya skolformerna i Stockholms södra realskoleområde. Departementschefen hade föreslagit 78 procents bidrag till avlöningskostnaderna för de i folkskolan inbyggda realskolelinjerna såväl i Stockholm som i övriga landet. Motionärerna yrkar att samma bidragsbestämmelser som gäller för försöksverksamheten med nioårig enhetsskola — alltså 100 procents bidrag — skall komma i tillämpning vid denna skolform i Enskede-Brännkyrkaområdet. Det är dock så att här har vi en kombination med en försöksverksamhet som är av den art, att man gott kan säga att den närmar sig enhetsskolans grundorganisation. Det är orimligt, har motionärerna framhållit, att man gör en skillnad mellan två olika typer av försöksskolor inom en sammanhängande försöksregion.

Utskottet har emellertid avvisat motionärernas yrkande med att bl. a. framhålla, att om 100 procents bidrag skulle utgå till södra realskoleområdet i Stockholm, måste man också ge ett statsbidrag med samma procentsats till övriga i folkskolan inbyggda realskolelinjer ute i landet. Jag tror för min del

Folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m.

inte att man kan göra en sådan jämförelse och behöver utgå från att sådana konsekvenser skall uppstå, ehuru jag knappast anser att detta skulle vara så olyckligt. Det gäller ju här att stimulera och driva fram försöksverksamheten på enhetsskolans område, och för kommunerna är det alltså angeläget att få så god hjälp som möjligt till detta. Jag tycker därför att det hade varit riktigt om utskottet hade gått på motionärernas linje.

Utskottet har emellertid varit enigt, och jag har för min del inte ansett mig kunna ställa något yrkande i utskottet och har nu endast velat föra fram detta spörsmål för att det inte i den allmänna debatten skulle komma åt sidan. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölles.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölles.

§ 8.**Folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! På denna punkt har jag anfört en blank reservation, och jag vill med några korta ord redogöra för vad som ligger bakom densamma.

Det föreliggande förslaget går ut på en förhöjning av löneläget för vissa folkskollärare. Beträffande den punkt som berör upplyftning av vissa folkskollärare till 23 lönegraden har jag inte så mycket att erinra. När de har genomgått den kurs som är föreskriven och där de skall ta särskilda betyg för sin befordran till högre löneställning anser jag att de kanske kan vara värda en upplyftning till 23 lönegraden. Jag har heller ingenting att erinra mot den föreslagna förlängningen av den tid till 360 dagar under vilken vederbörande har rätt till tjänstledighet med B-avdrag för att öka sina kunskaper.

Men vad jag har en erinran emot är bestämmelsen under punkten 4 i den överenskommelse som är träffad mellan civildepartementet och folkskollärarna. Den punkten rör lärare, som enligt denna bestämmelse skall lyftas upp i lön med 2 kronor 50 öre per tjänstgöringsdag, om de har sin huvudsakliga sysselsättning i sjunde klassen i folkskolan — dessa lärare tillhör alltså A-skola — men också de som tillhör B-skola och som under vissa förutsättningar skall ha 150 kronor i terminen, då de undervisar i utländska språk i sjunde klassen. Jag har reagerat mot denna bestämmelse därför att jag tycker att den inte kommer att skapa rättvisa mellan de olika lärarna. Alla har ju i denna grupp ungefär samma utbildning, och de kommer att tjänstgöra olika tider i sjunde klassen. I regel är det ju så ute i de olika distrikten, att lärarna får följa de olika klasserna. De får undervisa i fjärde klassen i ett år, och sedan följer de samma elever i femte. Nästa år får de sjätte klassen, och först efter fyra år kommer de upp i sjunde klassen. Med den föreslagna bestämmelsen skulle dessa lärare alltså få ersättning då de undervisar i sjunde klass, men i fjärde, femte och sjätte klasserna kommer de inte att erhålla någon som helst motsvarande ersätt-

Inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.

ning. Dessutom tror jag att detta kommer att väcka en väldig anstöt hos de lärare som kanske under vissa förhållanden aldrig kommer att få undervisa i sjunde klassen, utan bara i fjärde, femte och sjätte klasserna men vilka har samma skyldighet och samma kompetens som de andra. Jag tycker inte att det är rättvisa i det systemet, och det är detta som jag inte utan vidare har kunnat acceptera.

Jag har också vissa erinringar att framställa mot att civildepartementet och ecklesiastikdepartementet gått in för denna förbättrade löneställning trots att tjänsteförteckningsrevisionen, som haft detta spörsmål till övervägande, bestämt sade ifrån att den inte ville vara med om någon lönehöjning i detta hänseende. Den lönehöjning som här föreslås för dem som skall tjänstgöra i sjunde klassen innebär nämligen att dessa lärare kommer att få mellan 600 och 700 kronor om året utöver vad de normalt erhåller. Det motsvarar ungefär en förhöjning med en löneklass, och det ville tjänsteförteckningsrevisionen inte vara med om. Jag tycker knappast det är riktigt att man under sådana omständigheter i kanslihuset kommit fram med denna linje.

Jag förstår mycket väl att det nu inte är så mycket att göra åt saken så som den har avancerat, men jag har för min del ändå velat reagera mot detta sätt att sköta förhandlingarna.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 9.**Inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 141 i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 137, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954, jämte redogörelse för den under skolöverstyrelsens ledning pågående allmänna försöksverksamheten framlagt vissa förslag rörande inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium m. m.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954 förordade grunder beträffande inrättande av ordinarie tjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium och av extra ordinarie dylika tjänster för försöksdistrikt med särskilt utpräglad lärarbrist;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 491 och II: 618 godkänna av departementschefen i sagda statsrådsprotokoll förordade grunder beträffande provisoriskt förfarande vid tillsättning av lärartjänster i kunskapsämnen på nämnda stadium;

c) godkänna av departementschefen i sagda statsrådsprotokoll förordade grunder beträffande förflyttningsskyldighet för ordinarie lärare i kunskapsämnen på samma stadium;

II. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att jämväl för budgetåret 1954/55 provisoriskt reglera vissa av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954 angivna, med verksamheten i försöksskolans klass 9 y sammanhängande frågor rörande statsbidrag m. m.;

III. att riksdagen måtte

a) medgiva att ur det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Intagningsnämnder vid vissa allmänna läroverk m. fl. läroanstalter måtte

Anslag till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare.

i enlighet med de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t meddelade, bestridas statens andel för budgetåret 1954/55 i kostnaderna för den gemensamma intagningsnämndens i Stockholm verksamhet;

b) medgiva inrättande från och med budgetåret 1955/56 av ordinarie tjänster i läroämnena vid den teoretiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm och vid övriga i folkskolan inbyggda realskollinjer;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 479 godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954 förordade grunder beträffande statsbidrag från och med budgetåret 1954/55 till avlöning åt lärare i läroämnena på nu angivna linjer;

IV. att riksdagen måtte till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Ohlon* och *Arrhén*, fröken *Elmén*, herr *Nihlfors* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet i punkten I. b) bort hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 491 och II: 618 godkänna av reservanterna förordade grunder beträffande provisoriskt förfarande vid tillsättning av lärartjänster i kunskapsämnen på nämnda stadium;

2) beträffande elevintagningen i de högre skolorna i Stor-Stockholm av

a) herr *Arrhén*, utan angivet yrkande;

b) herr *Nihlfors*, likaledes utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken *VINGE* (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr *Ohlon* m. fl. anförda reservationen nr 1.

Herr *JOHANSSON* i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr *Ohlon* m. fl. avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.**Anslag till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 308, s. 498 och 499 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att till Främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 310 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Magnusson m. fl.* (I: 185) och den andra inom andra kammaren av herr *Nygren m. fl.* (II: 194), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om lärlingsbidragets storlek skulle föreläggas 1955 års riksdag,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon m. fl.* (I: 308) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 486), i vilka, såvitt här vore i fråga,

Anslag till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare.

hemställts att riksdagen måtte besluta att vidtaga sådan ändring i bestämmelserna om bidrag till lärlingsutbildning hos hantverksmästare att understödsbeloppen höjdes till 1 500 kronor att utanordnas med 600 kronor efter första utbildningsåret, 400 efter andra året och 500 kronor efter utbildningens avslutande,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon m. fl.* (I: 309) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 487), i vilka — med hänvisning till motiveringen i motionerna I: 308 och II: 486 — framställts samma yrkande som, såvitt nu vore i fråga, i sistnämnda motioner.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 310 000 kronor;

b) att motionerna I: 308 och II: 486 samt I: 309 och II: 487, förstnämnda båda motioner såvitt här vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

c) att motionerna I: 185 och II: 194 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Ohlon, Sundelin, Boman, Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, herr *Nihlfors* och fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet i mom. b) bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 308 och II: 486 samt I: 309 och II: 487, förstnämnda båda motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av reservanterna förordade ändrade grunder för statsunderstöd till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare;

2) av herr *Kyling*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken *VINGE* (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr *Ohlon m. fl.* anförda reservationen nr 1.

Herr *JOHANSSON* i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *NYGREN* (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 194.

Överläggningen var härmed slutad. På därå framställd proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan i mom. a).

Beträffande mom. b) gav herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr *Ohlon m. fl.* avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

I fråga om mom. c) gav herr talman propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till motionen II: 194 av herr *Nygren m. fl.*; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Nygren* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. c) i utskottets utlåtande nr 142, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 194 av herr *Nygren m. fl.*

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för

ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets ifrågavarande hemställan.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

För att bereda tillfälle till bordläggning av väntade utskottsutlåtanden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen kl. 16.45 att ajournera sammanträdet till kl. 17.15.

§ 12.

Då förhandlingarna kl. 17.15 återupptogs anmäldes till bordläggning:

konstitutionsutskottets memorial nr 17, angående uppskov med behandlingen av vissa motioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 151, i anledning av väckta motioner om vissa anslag för en rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning;

nr 152, angående väckta motioner om anställande vid de rättspsykiatriska undersökningsstationerna av socialassistenter m. m. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1954/55 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 154, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 57, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1954/55, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlåtenskapsskatt; och

nr 59, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behandlingen av vissa till utskottet hänvisade motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 33, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till vissa ändringar i bankoreglementet;

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag till vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret; och

nr 35, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden;

första lagutskottets memorial nr 30, angående uppskov med behandlingen av väckt motion om visst tillägg till 5 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

andra lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 39, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till debitering och uppbörd av sjukförsäkringsavgifter, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring; och

nr 42, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för återregistrering av bil i vissa fall;

tredje lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till fiskeristadga m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen;

nr 29, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 11 § lagen om rätt till fiske;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i stadgan den 30 juni 1943 (nr 437) angående behandlingen av vissa vägfrågor; och

nr 31, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 33, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lantbruksnämnderna, till Producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk, till Kostnader för utbetalande av producentbidrag samt till Bidrag till jordbrukets rationalisering jämte i ämnena väckta motioner;

nr 34, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Hushållningssällskapen samt till Bidrag till särskilda utbildningskurser jämte i ämnena väckta motioner;

nr 35, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Nötboskapsavelsns befrämjande: Understöd åt kontrollföreningsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 36, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1954/55 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 37, med anledning av väckt motion om ersättning till filosofie licentiaten H. Lindstedt för viss kursförlust i samband med avvecklingen av internationella lantbruksinstitutet; och

nr 38, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden; samt

särskilda utskottets memorial nr 9, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55.

§ 13.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens nästkommande sammanträde måtte uppföras i följande ordning: statsutskottets utlåtanden och memorial nr 144—148 och 150, första lagutskottets utlåtande nr 25, konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, statsutskottets utlåtande nr 149, första lagutskottets utlåtanden nr 26—29, andra lagutskottets utlåtanden nr 36—38, tredje lagutskottets utlåtande nr 27 samt bankoutskottets utlåtanden nr 30, 32, 27 och 28.

§ 14.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svensk medverkan i ett skandinaviskt undervisnings-sjukhus i Korea;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till sinnesslövärdens m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m., i vad propositionen avser principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till vägväsendet för budgetåret 1954/55 jämte i ämnet väckta motioner m. m.; och

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till bidrag till upprättande av byggnadsplaner m. m.

Vidare anmäldes och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till aktie-teckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning

av maltdrycker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nykterhetsvård m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.19.

In fidem
Gunnar Britth.